

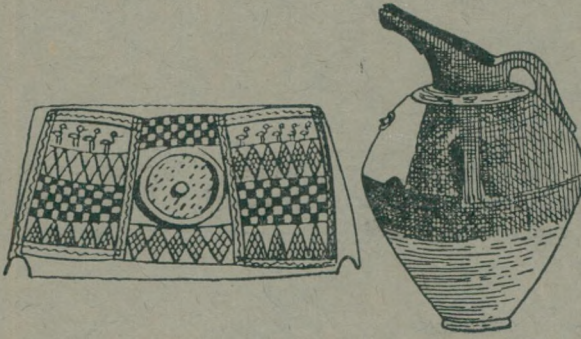
T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLE TEN

Cilt : XVI

Sayı : 63

Temmuz 1952

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1 9 5 2

İÇİNDEKİLER

Makaleler, Etüdler :	Sayfa
ŞENYÜREK, PROF. DR. M. S.: A Study of the Human Skeletons from Kültepe, excavated under the auspices of the Turkish Historical Society	323
KRAMER, S. N. - KIZILYAY, H. - ÇIĞ, M.: Beş yeni Sumer Edebi Metni... ————— : Five New Sumerian Literary Texts	345 355
AKARCA, AŞKIDİL: Mylasa'da Hellenistik bir Mezar	367
————— : A Hellenistic tomb in Mylasa	399
Biyografya:	
MANSEL, PROF. DR. A. M.: Martin Schede.....	407
Bibliyografya :	
MANSEL, PROF. DR. A. M.: Karl Schefold, Pompeianische Malerei, Sinn und Ideengeschichte (Pompeyi boyalı resimleri. Bunların manası ve fikir tarihi).....	419
Haberler :	
Türk Tarih Kurumu'nun Genel Kurul toplantıları.....	425

LEVHALAR

- LII — LVIII - M. S. Şenyürek
LIX — LXXIV - S. N. Kramer - H. Kızılyay - M. Çığ
LXXV — XCVII A. Akarca
XCVIII — Martin Schede

BELLE TEN

Cilt : XVI

Temmuz 1952

Sayı : 63

A STUDY OF THE HUMAN SKELETONS FROM KÜLTEPE, EXCAVATED UNDER THE AUSPICES - OF THE TURKISH HISTORICAL SOCIETY

THE SKELETONS FROM THE EXCAVATION SEASON OF 1948¹

MUZAFFER SÜLEYMAN ŞENYÜREK, Ph. D.

Professor of Anthropology and Chairman of the Division of
Palaeoanthropology, University of Ankara

Dr. Tahsin Özgüç, who has been conducting excavations at Kültepe, a site near Kayseri in Central Anatolia, has found a large number of human skeletons in the excavation seasons of 1948, 1949 and 1950, and has brought them to me. I have already finished the study of the skeletons from the excavation season of 1948 and the results obtained are given in this paper. The skeletons from the seasons of 1949 and 1950 will be published separately when my studies on them are completed.

The burial customs and the conditions under which the skeletons were found have already been described by Dr. Özgüç in the excavation report for 1948². The human skeletons from the excavation season

¹ This paper has been prepared for the Fourth International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences to be held in Vienna in September 1-8, 1952.

² Özgüç, T. : Türk Kurumu tarafından yapılan Kültepe kazısı raporu, 1948 (Ausgrabungen in Kültepe. Bericht über die im Auftrage der Türkischen Historisch-

of 1948 at Kültepe (*Karum Kaniş*), which was an Assyrian trading colony at the beginning of the second millenium B. C. ³ and where a large number of tablets have been found, came from the houses, the names of the heads of which are known, viz., Adad— Sululi, Laqipum and Uzua ⁴. These human skeletons from Kültepe are, thus, of further interest in that we know the names of the heads of the households to which they belong.

The skeletons brought to me are listed below, together with the houses and building levels ⁵ to which they appertain and the present condition of the bones :

Number of Skeleton	Building Level	House of	Condition of the Skeleton
7	III	Adad-Sululi	Cranial fragments that could not be restored and fragmentary post-cranial bones.
9	III	Adad-Sululi	Calva and fragmentary post-cranial bones.
10	III	Adad-Sululi	Defective calva and mostly fragmentary post-cranial bones (left femur relatively better preserved, so that maximum length could be measured).
11	III	Adad-Sululi	Calva and fragmentary post-cranial bones.
12	III	Adad-Sululi	Left half of a calva and fragmentary post-cranial bones.

en Gesellschaft, 1948. Durchgeführten Ausgrabungen). Ankara, 1950, pp. 51-59 and 160-169.

³ For the chronology of Kültepe see : Bilgiç, E. : Anadolu'nun ilk tarihi çağının ana hatlariyle rekonstrüksiyonu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi (Revue de la Faculté de Langue, d'Histoire et de Géographie, Université d'Ankara), vol. VI, No. 5, 1948, pp. 496-500; Özgüç, T. : op. cit., 1950, pp. 94-103 and 210-221.

⁴ See Landsberger, B. : Kültepe kazısı hakkında Prof. Landsberger'in raporu. Belleten, vol. XII, No. 48, 1948, pp. 855-859; Özgüç, T. : op. cit.

⁵ Information on the houses and building levels to which the skeletons belong has been supplied to me by Dr. Özgüç. Also see Özgüç, T. : op. cit., pp. 51-59 and 160-169.

Number of Skeleton	Building Level	House of	Condition of the Skeleton
13	III	Adad-Sululi	Well-preserved calva and post-cranial bones (left tibia and right and left femora relatively well-preserved so that maximum lengths could be measured).
14	III	Adad-Sululi	Calva and fragmentary post-cranial bones.
15	III	Adad-Sululi	Cranial fragments that could not be measured and broken post-cranial bones.
2A and 2B	II	Uzua	2A : Calva and fragmentary post-cranial bones. 2B ⁶ : Cranial fragments and mostly fragmentary post-cranial bones (right tibia relatively better preserved so that maximum length could be measured).
4	II	Uzua	Part of a calva and mostly fragmentary post-cranial bones (right and left femora relatively well-preserved so that maximum lengths could be measured).
6a and 6b	II	Laqipum	6a : Cranium and mostly broken post-cranial bones (left femur and part of right femur are preserved). 6b : Only fragmentary post-cranial bones.

It will be seen that the human skeletons belong to building Levels II and III of the four building levels unearthed at Kültepe⁷, of which Level IV is the oldest and Level I is the youngest. According

⁶ Some bones of this individual are labelled as No. K. 21 and other bones which, undoubtedly, belong to the same individual are marked as No. 2a. But Dr. Özgüç has kindly informed me that bones marked as K.21 belong to individual 2 B. Thus, other bones of the same individual marked as 2a, which are different from other bones designated as 2A, also belong to individual 2B.

⁷ See Özgüç, T. : op .cit., pp. 15 and 119.

to Dr. Özgüç⁸ three skeletons, of which two are badly preserved and one is that of a newborn, were found in Level I, but these have not been brought to me for study. So that for this study we have only the skeletons from the building Level II and the older building Level III.

During the course of this study, I observed that incorporated with some of the skeletons enumerated before are the remains of additional individuals. Such cases are listed below :

<u>Number of Skeleton</u>	<u>Remains of additional individuals</u>
10 (House of Adad-Sululi)	Femora and tibiae of two individuals
11 (House of Adad-Sululi)	Fragments of three humeri belonging to two individuals.
12 (House of Adad-Sululi)	Fragments of three mandibulae belonging to three individuals.
13 (House of Adad-Sululi)	Fragmentary bones of a second and younger individual.
2A and 2B (House of Uzua)	Fragments of three mandibulae belonging to three individuals. In addition, a couple of cranial bones belonging perhaps to a fourth individual.
4 (House of Uzua)	Pieces of two mandibulae and fragments of three femora belonging to two adults. In addition, cranial bones of a child.

Dr. Özgüç states : “*Zum ersten Male in Anatolien wurden hier Belege erhalten, wonach die Toten auch verbrannt waren.*”⁹ By this he refers to skeletons 6a and 6b found again in a box grave¹⁰. During the course of this study I observed that bones of three more individuals (Nos. 7, 9 and 14, all from the House of Adad-Sululi) show signs of having been exposed to fire.

⁸ Ibid., p. 51 and p. 160.

⁹ Ibid., p. 166.

¹⁰ Ibid., pp. 53-54 and 163-164.

Among the material brought to me, with the bones of human skeletons Nos. 7, 12, 13, 6a and 6b are mixed some animal bones. These probably belong to sacrificed animals buried with the dead of Karum Kaniş.

AGE AND SEX

Of the skeletons from Kültepe, Nos. 9, 11, 12, 2A and 6b are those of adult males. Nos. 10, 13 and 4¹¹ are those of adult females, while Nos. 7, 2B and 6a¹² are of the subadult females. Skeletons Nos. 14 and 15 are those of juveniles.

THE SKELETONS FROM KÜLTEPE

The measurements of the skulls from Levels III and II in Kültepe are listed in Tables 1 and 2, the whole series, irrespective of level, in Table 3, and the measurements of the mandibles in Table 4 (For the photographs of the crania see Figs. 1 to 14).

Of the skulls listed in these tables, No. 10 is of too fragmentary a nature. In this the breadth has been calculated from the preserved right half of the calva, while the length is a rough estimate as the occipital part of the skull is broken and missing. Of skull No. 12, only the left half of the calva and of the face are preserved (see Figs. 4 and 5). The skull breadth and the bizygomatic diameter are calculated from the preserved left half of these parts, while the length measurements have been taken directly. In skull No. 4 the glabella region and a part of the occiput are broken, but the length measurement taken must be near the actual one. In skull No. 9 the glabella region of os frontale is broken and has been restored with Plaster of Paris, but the measured length cannot be inferior to the actual one.

As can be seen from Tables 1 and 2, the skulls from Kültepe, especially those of the males, are quite large. The male skulls from Level III are dolichocephalic, while the female crania from this level are dolichocephalic and mesocephalic. On the other hand, in

¹¹ The second individual found with the bones of skeleton No. 4 is also a female, while the remains of the third individual belong to a child.

¹² About 18 years of age.

the younger Level II, the one male skull is mesocephalic, approaching brachycephaly, while one of the females is mesocephalic and the other brachycephalic. Thus it is seen that in passing from Level III to the younger Level II the cranial index tends to increase.

In porion-bregma height-length index the crania of both sexes from Level III are orthocephalic. The male skull from Level II is orthocephalic, while the two female crania from this building level are hypsicephalic. That is, in passing from Level III to the younger Level II porion-bregma height-length index tends to increase. In porion-bregma height-breadth index, the male skull from Level III is tapeinocranic, and the female skull is akrocranic. In Level II, the skull of the male individual and one of the females is tapeinocranic, while the other female is in the metriocranic category. In fronto-parietal index one female skull from Level II is eurymetopic, while another female from Level II is metriometopic.

In the upper facial index, one male from Level III and one female from Level II are both in the mesen category. In orbital index the two male skulls from Level III and one male from Level II are chamaeconchic, while the female from the latter level is hypsiconchic. In the nasal index, one male from Level III is mesorrhine, while a female from Level II is leptorrhine. In one female skull (6a) from Level II, the external palatal index is very high, but this is no doubt at least partly due to the fact that in this subadult individual the wisdom teeth had not yet erupted.

The form of the skull, in *norma verticalis*, is usually ovoid in the males and pentagonoid and ovoid in the females. The slope of the forehead varies from moderate to pronounced in the males, and from submedium to medium in the females. The size of the brow ridges and of glabella vary from moderate to pronounced in the males and from slight to moderate in the females. The occipital region of the skulls, in *norma lateralis*, is in most cases well-curved. Some of the skulls show slight or moderate lambdoid flattening, which is rather noticeable in skull No. 6a, but there is no plano-occipital flattening. The male skulls usually possess a *torus occipitalis*, varying in development from slight to pronounced, while in female crania this torus is slight or non-existent. The nasal bones are preserved in only one skull (No. 12) and show a convex profile (see Fig. 5).

The mandibular index of the female skull from building Level II in Kültepe is very low, ¹³ showing a relatively short mandible (see table 5). In the average index of the ascending ramus the mandibles from this site exceed the average of recent Europeans (49.1) given by Martin ¹⁴. On the other hand, in the average height-thickness index of the corpus the mandibles from Kültepe are equal to the average of modern French (40.8) given by Martin ¹⁵. The chin projection in the available mandibles varies from submedium to pronounced.

The measurements of femora and tibiae from Kültepe are listed respectively in Tables 5 and 6 and the maximum lengths of other post-cranial bones in Table 7. Most of the femora from Kültepe are platymeric, only two being eurymeric. Index pilastricus is quite variable. In some individuals it is below and in some above 100. Most of the tibiae from this site are eurycnemic and only two are platycnemic.

The statures calculated from the lengths of femora, tibiae, humeri and radii, according to Pearson's formulae ¹⁶ are shown in Table 8. The average statures for males and females calculated from various long bones are as follows :

	Female	Male
Femur	(3) 156.26	—
Tibia	(2) 152.03	—
Humerus	(2) 152.23	—
Radius	(1) 153.09	(1) 165.24
Femur and Humerus	(1) 152.07	—

From Table 8 it is seen that only one female (No. 10) is tallish, while the other females and one available male are in the medium stature category accepted for females and males.

As for the racial types represented, the skulls from Kültepe belong to two main types: Eurafrikan and Alpine. The Eurafrikan

¹³ For comparative figures see Martin, R. : *Lehrbuch der Anthropologie*, vol. II, 1928, Jena, p. 971.

¹⁴ *Ibid.*, p. 983.

¹⁵ *Ibid.*, p. 979.

¹⁶ For Pearson's formulae : *Ibid.*, pp. 1070-1071.

type is represented by the big-headed dolichocephalic skulls from building Level III of this site and the Alpine type is represented by the brachycephalic female from Level II. The mesocephalic crania from Kültepe are probably the result of mixture of these two types.

Other pertinent questions will be discussed after the skulls from Kültepe have been compared with those from Mesopotamia and Anatolian crania from 2000 to 1200 B.C., which is necessary, since Kültepe was the site of an Assyrian trading colony established in central Anatolia at the beginning of the second millenium B. C.

COMPARISON OF THE MEASUREMENTS OF THE CRANIA FROM
KÜLTEPE WITH THOSE FROM MESOPOTAMIA, OF EARLIER
AND LATER DATE

The measurements of the skulls from Kültepe are compared with those from Mesopotamia in Table 9. The Mesopotamian figures have been taken from Tables I, II, III and IV of Ehrich¹⁷ who has compiled the data from Keith¹⁸, Buxton and Rice¹⁹ and Hamy²⁰, in additions to his own data from Nuzi (Yorgantepe). Of these the skulls from Al-Ubaid and those from Mound A at Kish are earlier in date than the skulls from Kültepe, while those from the "Tomb Mound" of Ur roughly correspond in time to the colonial period at Kültepe, that is the time of the skulls from this site. For date of Al-Ubaid and Ur skulls Keith states : *Those of the first group were obtained in the winter of 1923-4 from graves in the ancient cemetery at al-Ubaid and represent the earliest inhabitants of Mesopotamia that have so far come under the eye*

¹⁷ Ehrich, R. W. : Late cemetery crania. In R. F. S. Starr's : Nuzi I. Report on the excavations at Yorgantepe near Kirkuk. Appendix F. Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1939, pp. 570-589.

¹⁸ Keith, Sir A. : Report on the Human Remains. In H. R. Hall and C. L. Woolley : Ur excavations. Vol.I. Al-Ubaid. Publications of the joint expedition of the British Museum and of the Museum of the University of Pennsylvania to Mesopotomia. Oxford University Press, 1927, pp. 214-240.

¹⁹ Buxton, L. H. D. and Rice, D. T. : Report on the human remains found at Kish. Journal of the Royal Anthropological Institute, vol. LXI, 1931, pp. 57-119.

²⁰ Hamy, E. T. : Documents pour servir à l'Anthropologie de la Babylonie. Nouvelles Archives du Museum d'Histoire Naturelle, vol. 7, series 2, Paris, 1884 (Cited by Ehrich, 1939).

Skulls from Level III in Kültepe (Skulls from the House of Adad-Sutuli) ¹

	Males				Females ²			Juvenile
	No. 9	No. 11	No. 12	Average	No. 10	No. 13	Average	No. 14
	Glabello-occipital length	193.00	192.00	205.00	196.66	177.00??	187.00	182.00
Maximum width	143.00	138.00?	134.00?	138.30	140.00??	133.00	136.50	135.00
Minimum frontal diameter	—	—	—	—	—	97.00	97.00	—
Porion-bregma height	112.00	—	—	112.00	—	115.00	115.00	110.00
Mean thickness of parietal	5.00	5.60	5.00	5.20	—	6.00	6.00	3.60
Horizontal circumference	—	—	—	—	—	515.00	515.00	—
Transverse arc	—	—	—	—	—	308.00	308.00	—
Bizygomatic diameter	—	—	125.00?	125.00?	—	—	—	—
Nasion-prosthion length	—	—	64.00	64.00	—	—	—	—
Orbit width (Dacryon-ectoconchion)	—	41.00?	39.00	40.00	—	—	—	—
Orbit height	—	31.00?	30.00	30.50	—	—	—	—
Nasal length	—	—	50.00?	50.00?	—	—	—	—
Nasal width	—	—	24.00?	24.00?	—	25.50	25.50	—
Palate-external length	—	—	—	—	—	—	—	—
Palate-external width	—	—	—	—	—	—	—	—
Cranial index	74.09	71.87	65.36	70.44	79.09??	71.12	75.10	79.88
Po-b-length index	58.03	—	—	58.03	—	61.49	61.49	65.08
Po-b-breadth index	78.32	—	—	78.32	—	86.46	86.46	81.48
Fronto-parietal index	—	—	—	—	—	72.93	72.93	—
Upper facial index	—	—	51.20	51.20	—	—	—	—
Cranio-facial index	—	—	93.28	93.28	—	—	—	—
Zygo-frontal index	—	—	—	—	—	—	—	—
Orbital index	—	75.60	76.92	76.26	—	—	—	—
Nasal index	—	—	48.00?	48.00?	—	—	—	—
External palatal index	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Measurements in millimeters.

² Only the nasal breadth (23.0? mm.) of Skull No. 7 could be measured.

TABLE 4

Mandibles from Houses of Adad-Sululi, Uzua and Laqipum in Kültepe
(Levels II and III)

	House of Adad-Sululi							House of Uzua	House of Laqipum		Average (Adult ♂ and ♀)	
	No. 11 (♂)	No. 12 (♂)			No. 7 (♂)	No. 13 (♂)	No. 15 (Juv.)	No. 14 (Juv.)	No. 1 2 A (♂)	No. 6a (♂)		
		a	b	c								
Condyllo-symphyseal length	—	—	—	—	—	—	101.00	—	—	—	86.00	86.00
Bicondylar width	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	119.00	119.00
Bigonial width	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	97.00	97.00
Height of ascending ramus (From gonion to highest point of condyle)	—	—	—	61.50	—	—	52.00?	—	—	57.00	52.50	57.00
Height of ascending ramus (projected)	—	—	—	—	—	—	43.00?	—	—	52.00	49.00	50.50
Minimum breadth of ascending ramus	—	—	—	33.50	—	—	31.00	29.00	34.50?	33.50	27.00	32.12
Height of corpus (At foramen mentale)	32.00	32.00	30.00	—	29.50	—	29.00	—	—	31.00	27.50	30.33 ²
Thickness of corpus (At foramen mentale)	15.00	12.00	12.50	—	11.50	16.00	12.00	11.00	14.50	13.00	10.50	13.12 ³
Bimental width (Distance between the two foramina mentalia)	—	39.50	—	—	39.50	47.00	—	—	47.00	46.00	44.00	43.83
Symphysis length	—	31.50?	—	—	32.00	—	26.00	—	—	31.00	28.00	30.62
Mean angle mandible	—	—	—	113°?	—	—	129°?	122°?	—	121°	119°	117.66°
Mandibular index	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72.26	72.26
Breadth index	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	81.51	81.51
Index of ascending ramus	—	—	—	54.47	—	—	59.61	—	—	58.77	51.42	54.88
Height-thickness index of the corpus	46.87	37.50	41.66	—	38.98	—	41.37	—	—	41.93	38.18	40.85

¹ In the mandibular fragment of a subadult individual minimum breadth of ascending ramus is 29.50 mm.² Average of 6 specimens.³ Average of 8 specimens.

Muzaffer Süleyman Şenyürek

TABLE 5

Measurements and Indices of the Femora from Kültepe (Femora from the Houses of Adad-Sululi, Uzua and Laqipum)

	Femora from the House of Adad-Sululi					Femora from the House of Uzua		Femora from the House of Laqipum				Average (Adult ♂ and ♀)
	No. 11 ¹	No. 7 ¹ Subad.	No. 10	No. 13 ¹	No. 14 (Juv.)	2 A		No. 4		6b ¹	6a ¹	
						1	2 ¹	1 ¹	2			
a. Length in natural position	—	—	—	—	—	—	—	406.00	—	—	406.25	406.12
b. Maximum length	—	—	467.00? ²	—	—	—	—	408.50	—	—	411.25	428.91
c. Greatest diameter of the head	—	41.50	—	45.00	—	—	—	40.00	40.00	44.75	40.75	42.00
d. Antero-posterior diameter of subtrochanteric part of diaphysis	—	—	26.00	26.50	18.00	24.00	22.50	25.50	—	26.50	23.50	24.92
e. Breadth of subtrochanteric part of diaphysis	—	—	29.00	33.50	25.00	33.00	35.00	28.50	—	32.00	29.50	31.50
f. Antero-posterior diameter in the middle of diaphysis	28.50	—	30.00	28.00	18.50	23.00		27.00	25.00	—	21.00	26.07
g. Breadth (lateral) in the middle of diaphysis	27.50	—	26.00	27.50	20.00	27.50		24.75	25.50	—	25.00	26.25
h. Circumference in the middle of diaphysis	—	—	88.00	80.00	—	—	—	80.00	80.00	—	72.00	81.60
Index platymericus $\left(\frac{d \times 100}{e}\right)$	—	—	89.65	79.10	72.00	72.72	64.28	89.47	—	82.87	79.66	79.67
Index pilastricus $\left(\frac{f \times 100}{g}\right)$	103.63	—	115.38	101.81	92.50	83.63		109.81	98.03	—	84.00	99.47
Length-thickness index $\left(\frac{h \times 100}{a}\right)$	—	—	—	—	—	—	—	19.70	—	—	17.72	18.71
Robusticity index $\left(\frac{f + g \times 100}{a}\right)$	—	—	—	—	—	—	—	12.74	—	—	11.32	12.03

¹ Averages of two sides.

² Maximum length has been obtained by substituting the head of another femur.

Muzaffer Süleyman Şenyürek

TABLE 9

Comparison of the Measurements of the Skulls from Kültepe with those from Mesopotamia (Mesopotamian Measurements and Indices after Ehrich, 1939)

	Al-Ubaid Beginning of 4 th millenium B. C. (Keith, 1927)		Kish Mound A. 2900-2800 B. C. (Buxton and Rice, 1931)		Ur Tomb Mound 1900-1700 B. C. (Keith, 1927)		Kish Mound W 800-500 B. C. (Buxton and Rice, 1931)	Parthians (Ehrich, 1939, after Hamy)		Nuzi (Yorgantepe) 3rd century A. D. (Ehrich, 1939)		Kültepe (Level III)		Kültepe (Level II)	
	♂ ○	♀ +	♂ ○	♀ +	♂ ○	♀ +	♂ ○	♂ ○	♀ +	♂ ○	♀ +	♂ ○	♀ +	♂ ○	♀ +
Glabello-occipital length	(6) 192.8	(3) 180.3	(25) 189.5	(3) 178.7	(3) 193.6	(3) 183.0	(4) 191.0	(3) 188.0	(1) 171.0	(11) 190.78	(4) 179.5	(3) 196.66	(2) 182.00	(1) 194.0 +	(2) 177.50
Maximum width	(6) 140.1	(3) 140.0	(25) 137.44	(3) 130.7	(3) 135.0	(3) 132.0	(5) 138.2	(2) 139.5	(1) 136.0	(10) 136.33	(6) 130.4	(3) 138.30	(2) 136.50	(1) 152.00	(2) 144.00
Minimum frontal diameter	(7) 97.0	(2) 91.0	(26) 94.69	(4) 92.3	(3) 97.6	(3) 93.0	(4) 92.25	(3) 94.3	(1) 94.0	(12) 96.45	(4) 93.0	—	(1) 97.00	—	(1) 100.00
Porion-bregma height	(7) 119.6	(4) 112.2	(14) 123.5	(1) 112.0	(3) 116.3	(3) 116.6	(2) 122.5	—	—	(9) 118.28	(7) 110.0	(1) 112.00	(1) 115.00	(1) 111.00	(2) 115.00
Bizygomatic diameter	(5) 127.6	(3) 122.6	(7) 125.3	(1) 110.0	(3) 132.3	(1) 120.0	—	(2) 130.0	(1) 127.0	(3) 129.3	(2) 119.5	(1) 125.00?	—	—	(1) 123.00
Nasion-prosthion length	(5) 72.0	(3) 64.0	(3) 75.33	(1) 62.0	(3) 76.6	(1) 65.0	—	(2) 73.5	—	(8) 74.33	(6) 67.67	(1) 64.00	—	—	(1) 64.50
Orbit width	(3) 40.0	(3) 37.0	(5) 43.4	(1) 37.0	(3) 40.0	(1) 39.0	(2) 41.5	(2) 38.0	(1) 36.0	(7) 38.96	(4) 37.2	(2) 40.00	—	(1) 39.0	(1) 39.00?
Orbit height	(4) 33.6	(3) 31.6	(8) 33.9	(1) 34.4	(3) 36.0	(1) 31.0	—	(2) 36.0	(1) 36.0	(8) 33.25	(5) 33.44	(2) 30.50	—	(1) 32.0	(1) 35.00?
Nasal length	(6) 54.0	(3) 49.0	(2) 54.0	(1) 49.5	(3) 54.6	(1) 46.0	(1) 49.0?	(2) 54.0	(1) 52.0	(8) 53.2	(6) 50.25	(1) 50.00?	—	—	(1) 48.00?
Nasal width	(6) 25.7	(4) 23.4	(1) 24.0	(1) 30.5	(3) 26.6	(4) 24.2	(1) 25.6	(2) 24.3	(1) 23.0	(6) 24.42	(7) 23.0	(1) 24.00?	(1) 25.50	—	(1) 22.00+
Palate-external length	(6) 51.8	—	—	—	—	—	—	(2) 57.5	(1) 56.0	(8) 56.44	(7) 52.6	—	—	—	(1) 41.00
Palate-external width	(6) 64.7	—	—	—	—	—	—	—	—	(7) 62.42	(6) 59.8	—	—	—	(1) 60.50
Cranial index	(6) 72.6	(3) 77.6	(24) 71.54	(3) 73.5	(3) 69.8	(3) 72.2	(4) 72.7	(2) 73.5	(1) 79.5	(10) 71.67	(3) 74.7	(3) 70.44	(2) 75.10	(1) 78.35	(2) 81.11
Po-b-length index	(5) 62.2	(3) 61.9	(13) 65.44	(1) 63.6	(3) 61.1	(3) 63.8	(2) 67.65	—	—	(9) 61.13	(4) 63.0	(1) 58.03	(1) 61.49	(1) 57.21	(2) 64.50
Fronto-parietal index	(7) 68.7	(2) 64.5	(9) 71.22	(3) 71.9	(3) 72.3	(3) 70.7	(4) 66.3	(2) 67.5	(1) 69.12	(9) 71.37	(4) 72.0	—	(1) 72.93	—	(1) 67.34
Upper facial index	(4) 56.3	(3) 52.3	—	(1) 56.4	(3) 58.0	(1) 54.0	—	(2) 56.5	—	(3) 58.0	(1) 56.0	(1) 51.2 ?	—	—	(1) 52.43
Cranio-facial index	(5) 91.4	(3) 87.7	—	—	(3) 98.0	(1) 91.0	—	(1) 90.0	(1) 93.4	(3) 96.7	(2) 97.5	(1) 93.28	—	—	(1) 82.49
Orbital index	(3) 82.5	(3) 86.3	(8)? 81.55	(1) 91.9	(3) 90.0	(1) 79.5	—	(2) 94.7	(1) 100.0	(7) 84.83	(4) 91.7	(2) 76.26	—	(1) 82.05	(1) 89.74
Nasal index	(5) 47.7	(4) 48.9	(2) 44.40	(1) 61.6	(3) 47.8	(1) 52.0	(1) 51.0?	(2) 46.3	(1) 44.2	(6) 46.17	(6) 46.17	(1) 48.00?	—	—	(1) 45.83?
External palatal index	(6) 124.90	—	—	—	—	—	—	—	—	(7) 111.83	(6) 115.0	—	—	—	(1) 147.56

TABLE 10

Comparison of the Measurements of the Skulls from Kültepe with those from other Sites in Anatolia, dating from 2000 B. C. to 1200 B. C.

	The skulls from Central Anatolian Area (Hittite Area)		The skulls from Chatal Höyük and Tell Al-Judaidah (Calculated from Krogman, 1949) ¹		Tarsus (Skull No. 15) ○ +	Troy VI (Skull No. 13 tr). ○ +	Kültepe (Level III)		Kültepe (Level II)	
	♂ ○	○ +	♂ ○	○ +	(Ehrich, 1940)	(Angel, 1951)	♂ ○	○ +	♂ ○	○ +
Glabello-occipital length	(14) 181.78	(3) 174.33	(4) 191.50	(4) 171.25	171.00	170.00	(3) 196.66	(2) 182.00	(1) 194.00+	(2) 177.50
Maximum width	(14) 144.71	(3) 141.00	(4) 141.50	(4) 141.62	134.0	150.0	(3) 138.30	(2) 136.50	(1) 152.00	(2) 144.00
Minimum frontal diameter	(12) 98.08	(3) 96.66	(3) 94.33	(4) 95.87	—	—	—	(1) 97.00	—	(1) 100.00
Porion-bregma height	(14) 114.28	(2) 106.00	(4) 114.75	(3) 95.33	115.00?	—	(1) 112.00	(1) 115.00	(1) 111.00	(2) 115.00
Bizygomatic diameter	(11) 131.72	(1) 125.00	—	—	—	135.00	(1) 125.00	—	—	(1) 123.00?
Nasion-prosthion length	(11) 69.09	(1) 62.00	—	—	—	59.00	(1) 64.00	—	—	(1) 64.50?
Orbit width	(12) 40.08	(1) 37.00	—	—	—	40.00?	(2) 40.00	—	(1) 39.00	(1) 39.00?
Orbit height	(12) 32.87	(1) 33.00	—	—	—	30.00	(2) 30.50	—	(1) 32.00	(1) 35.00?
Nasal length	(12) 51.66	(1) 48.00	—	—	—	43.00	(1) 50.00?	—	—	(1) 48.00?
Nasal width	(12) 25.58	(1) 24.00	—	—	—	23.00?	(1) 24.00?	(1) 25.50	—	(1) 22.00+
Palate-external length	(9) 51.44	(1) 43.00	—	—	—	53.00	—	—	—	(1) 41.00+
Palate-external width	(9) 61.66	(1) 64.00	—	—	—	57.00	—	—	—	(1) 60.50
Cranial index	(14) 79.77	(3) 80.88	(4) 73.94	(4) 83.11	78.36	88.23	(3) 70.44	(2) 75.10	(1) 78.35	(2) 81.11
Po-b-length index	(14) 62.96	(2) 61.59	(4) 59.86	(3) 56.31	67.25	—	(1) 58.03	(1) 61.49	(1) 57.21	(2) 64.50
Fronto-parietal index	(12) 67.91	(3) 68.56	(3) 66.61	(4) 67.83	—	—	—	(1) 72.93	—	(1) 67.34
Upper facial index	(11) 52.50	(1) 49.60	—	—	—	43.70	(1) 51.20	—	—	(1) 52.43?
Cranio-facial index	(11) 90.72	(1) 91.24	—	—	—	90.00	(1) 93.28	—	—	(1) 82.49
Orbital index	(12) 82.05	(1) 89.18	—	—	—	75.00	(2) 76.26	—	(1) 82.05	(1) 89.74
Nasal index	(12) 49.76	(1) 50.00	—	—	—	53.48	(1) 48.00?	—	—	(1) 45.83
External palatal index	(9) 120.66	(1) 148.83	—	—	—	107.54	—	—	—	(1) 147.56

¹ The four male skulls (Nos. AS12, BS61, BS64 and BS65 are from Chatal Höyük, while of the four female skulls three (Nos. XS1, XS3 and XS5) come from Tell Al-Judaidah and one (No. BS62) from Chatal Höyük (see Krogman, W. M. : op. cit., 1949).

of the craniologist. The Director of the Joint Expedition, Mr. C. Leonard Woolley, assigns this group to a date about the beginning of the fourth millenium B. C. or earlier. The skulls of the second group of people were obtained during the winter 1925-6 under the 'Tomb Mound' at Ur; they lay in brick-built and other tombs under the floors of the houses. These graves Mr. Woolley assigns to a period dating between 1900 and 1700 B. C."²¹ For the skulls from Mound A in Kish, Langdon says: "All remains from the palace, or in our terminology, mound A, belong to the period immediately preceding the age of Sargon of Agade, and are contemporary with the last (fourth) dynasty of Kish, circa 2900-2800 B. C."²² On the other hand, the skulls from Mound W in Kish, those studied by Hamy and the Nuzi crania are later in date than the skulls from Kültepe. The skulls from Mound W at Kish according to Langdon²³, date from 800-500 B.C., those studied by Hamy from the time of the Parthians²⁴, and those from Nuzi, according to Ehrich²⁵, from the 3rd century A. D.

From an examination of Table 9, it is seen that the male and female crania from Level III in Kültepe do not differ much from the Mesopotamian skulls from Al-Ubaid, Kish and Ur in length, breadth and cranial index. If at all, the male crania from Kültepe, on the average, are slightly longer than those from the Mesopotamian sites. In porion-bregma height-length index one male skull from Kültepe has a lower index than the Mesopotamian crania, while the female crania do not differ from the females from Al-Ubaid in this index. In the upper facial index, one male skull from Kültepe has a lower index than the averages of the males from Al-Ubaid, Kish and Ur, which are all lepten. It appears that the skulls from Level III of Kültepe do not differ much from the skulls from Mesopotamia, that is they represent the same population²⁶.

²¹ Keith, Sir A. : op. cit., p. 214.

²² Langdon, S. : in Buxton and Rice, op. cit., p. 57.

²³ Ibid., p. 58.

²⁴ Ehrich, R. W. : op. cit., p. 570.

²⁵ Ibid., p. 570.

²⁶ As for the cranial types in ancient Mesopotamia, the skulls from Al-Ubaid and "Tomb Mound" of Ur studied by Keith (1927), and those from Nuzi studied by Ehrich (1939) are mostly of Eurafrikan type. Most of the early skulls from Kish, studied by Buxton and Rice (1931) are longheaded (Eurafrikan and Mediterra-

As for the skulls from Level II in Kültepe, the male skull does not differ much from the skulls from Al-Ubaid and Ur in length, but exceeds the averages of all the male Mesopotamian skulls in breadth and cranial index. The female crania from Level II in Kültepe have a shorter length than the skulls of females from Al-Ubaid, Ur and Kish, although those from Mound A at Kish come close to the Kültepe skulls in this measurement. The main difference between the male and female skulls from Level II in Kültepe and those from Mesopotamia is seen in breadth, in which the Kültepe crania far exceed those from Mesopotamia. The maximum breadths of the skulls from Al-Ubaid, Kish, Ur and Nuzi, given by Keith ²⁷, Buxton-Rice ²⁸ and Ehrich, ²⁹ are listed below :

	Males	Females
Al-Ubaid (Keith)	145.00	142.00
Kish, Mound A (Buxton & Rice)	147.00	135.00?
Ur (Keith)	138.00	134.00
Kish, Mound W (Buxton & Rice)	147.00	—
Nuzi (Ehrich)	145.00	138.00
Kültepe (Level II)	152.00	(2)144.00

Thus it is seen that the male skull from Kültepe (No. 2A, from the House of Uzua) far exceeds the maxima of the Mesopotamian crania in breadth. This skull is probably a mixture of Eurafrian and Alpine types. Similarly the average of the female crania from Kültepe also greatly surpasses the maximum breadths of the female skulls from Mesopotamia ³⁰.

nean types). Among these crania Buxton and Rice (1931) have distinguished a third type which is roundheaded and is clearly in the minority (see Buxton and Rice, 1931, pp. 76-78).

²⁷ Keith, Sir A. : op. cit., table 1.

²⁸ Buxton, L. H. D. and Rice, D. T. : op. cit., tables I and II.

²⁹ Ehrich, R. W. : op. cit., 1939, tables I and II.

³⁰ One of the female skulls from Kültepe is in the upper ranges of the maxima of the breadths of Mesopotamian crania, while the other greatly surpasses the maxima from Mesopotamia.

In cranial index also the average of the female crania from Level II in Kültepe is much higher than the averages of the females from Al-Ubaid, Kish and Ur. In porion-bregma height-length index, the male skull from Kültepe does not differ from the male skull from Level III and is likewise below the averages of the skulls from Al-Ubaid, Kish and Ur. On the other hand, the female skulls on the average exceed the female skull from Level III in this index and also slightly surpass the averages of the female crania from Mesopotamia. The upper facial index of one female skull from Level II in Kültepe is lower than those of the females from Kish, Ur and Nuzi but does not differ from the average of the female skulls from Al-Ubaid. In nasal index one female skull from Kültepe does not differ much from the one female of Parthian times and from the average of Nuzi females but has a lower index than the females from Al-Ubaid, Kish and Ur.

In short, it appears that the longheaded crania from Level III in Kültepe do not differ much from the Mesopotamian skulls from Al-Ubaid, Kish and Ur and thus probably represent the Assyrian merchants,³¹ while those from Level II show a brachycephalic tendency. It is probable that some of the Assyrian merchants of Eurafrikan type established at Kültepe had, in the course of history of the trading colony, married Alpine females, the probable identity of which will be discussed below³².

COMPARISON OF THE MEASUREMENTS OF THE CRANIA FROM KÜLTEPE WITH THOSE FROM ANATOLIA, DATING FROM 2000-1200 B. C.

The measurements of the skulls from Anatolia dating from 2000-1200 B. C. are shown in Table 10. The group labelled as "skulls from Central Anatolian Area" in this table, includes skulls from Kusura, Bozhöyük, Polath Höyük, Karaoğlan and Alişar Höyük³³.

³¹ See Şenyürek, M. S. : Fluctuation of the cranial index in Anatolia, from the fourth millenium B. C. to 1200 B. C. Belleten, vol. XV, No. 60, 1951, p. 609.

³² Ibid., p. 610.

³³ In an earlier study (Şenyürek, op. cit., 1951, p. 606) I explained this grouping as follows : "*I have divided the series from 2000-1200 B. C. into the Central and Peripheral Anatolian groups, as it is known that, although the Hittites had at various times formed an empire covering most of Anatolia and even including Syria, they were especially centered in Central Anatolia, where they were the strongest*".

The measurements of the skulls from Alishar Höyük, Chatal Höyük and Tell Al-Judaïdah have been taken from Krogman ³⁴, and those of Bozhöyük skull from Virchow ³⁵. The measurements of Tarsus and Troy VI crania are respectively from Ehrich ³⁶ and Angel ³⁷. The Hittite period skull from Polatlı Höyük has been studied by me ³⁸. The skulls from Kusura and Karaoğlan had been originally published by other writers ³⁹, but I have remeasured these skulls ⁴⁰.

An examination of Table 10 shows that the male and female crania from Level III in Kültepe differ from the males of the central Anatolian area, that is, the Hittite area, in having a much longer

³⁴ Krogman, W. M. : Cranial types from Alishar Hüyük and their relations to other racial types, ancient and modern, of Europe and western Asia. In von der Osten's : Alishar Hüyük, seasons of 1930-1932. Part III. OIP, vol. XXX, Researches in Anatolia - vol. IX, Chicago, 1937, pp. 213-293; (b) Krogman, W. M. : Ancient cranial types at Chatal Höyük and Tell Al-Judaïdah, Syria, from the late fifth millenium B. C. to the mid-seventh century, A. D. Belleten, vol. XIII, No. 51, 1949, pp. 407-477.

³⁵ Virchow, R. : Funde aus dem nordwestlichen Phrygien und von Salonik. Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, 1896, pp. 123-126.

³⁶ Ehrich, R. W. : Preliminary notes on Tarsus crania. American Journal of Archaeology, vol. XLIV, No. 1, 1940, pp. 87-92.

³⁷ Angel, J. L. : Troy. The human remains. Supplementary monograph 1. Princeton University Press for the University of Cincinnati, 1951.

³⁸ Şenyürek, M. S. : A study of human skulls from Polatlı Hüyük. Anatolian Studies, vol. I, 1951, pp. 63-71.

³⁹ Kansu, Ş. A. and Atasayan, M. : Afyonkarahisar Kusura hafriyatında meydana çıkarılan Bakır çağı ve Eti devirlerine ait iskeletler üzerine tetkikler (Recherches sur les squelettes de l'Âge du Cuivre et de l'époque Hittite, decouverts dans les fouilles de Kusura, aux environs d'Afyonkarahisar). Türk Antropoloji Mecmuası (Revue Turque d'Anthropologie), No. 19-22, 1939, pp. 272-289; Kansu, Ş. A. and Tunakan, S. : Karaoğlan höyüğünden çıkarılan Eti, Frik ve Klâsik devir iskeletlerinin antropolojik incelenmesi (Etude anthropologique des squelettes datant des époques Hittite et Phrygienne et de l'Âge classique, provenant des fouilles du Höyük de Karaoğlan, 1937-1938). Belleten, vol. XII, No. 48, 1948, pp. 759-774 and 775-778.

⁴⁰ In their study on the skull from Karaoğlan (No. II) Kansu and Tunakan (op. cit., 1948, Table 1) gave only the breadth (146 ? m.) and the porion-bregma height (108 mm.). I have recently restored the glabella region of the skull with the bone fragments preserved and measured the length which is 170 mm. The breadth and porion-bregma heights I have taken are the same as those given by the previous authors (see Şenyürek, op. cit., 1951, p. 612).

length, a narrower breadth and a much lower cranial index. The male skulls from Level III in Kültepe are approached, on the average, by the male crania from Chatal Höyük (See table 10), which is south of the Taurus range, that is in the peripheral Anatolian area. But still the crania from Chatal Höyük have a slightly shorter average length, a slightly wider breadth and a slightly higher cranial index than the skulls from Level III in Kültepe. On the other hand, the female crania from Chatal Höyük and Tell Al-Judaidah, which are, on the average, brachycephalic, strongly differ from the females from Level III of Kültepe in the cranial index. The female crania from Tarsus and Troy VI also differ from the female skulls from Level III in Kültepe in having higher cranial indices.

The male skull from Level III in Kültepe has a lower porion-bregma height-length index than the male skulls from Central Anatolian area and those from Chatal Höyük (table 10), although the latter do not differ much from the Kültepe skull in this respect. The skull of the female individual from Level III in Kültepe is not much different from the female skulls of Central Anatolian area but shows a higher index than the females from Chatal Höyük and Tell Al-Judaidah and a lower index than that from Tarsus. In the upper facial index, the male skull from Level III in Kültepe does not differ much from the average of the males of Central Anatolian group.

As for the skulls from Level II in Kültepe, the male skull exceeds the males from the Hittite area in length, and breadth but approaches their average in the cranial index. In length this male skull comes close to the average of the male skulls from Chatal Höyük, although it is somewhat longer, but far exceeds them in breadth and cranial index. The female skulls from Level II in Kültepe, on the average, are a bit longer and broader than the female skulls from Central Anatolian area, Chatal Höyük and Tell Al-Judaidah, Tarsus and Troy VI, but do not differ much from some of them in the cranial index. Indeed, in cranial index they are very close to the females from the Hittite area (Central Anatolian area). In porion-bregma height-length index the male skull from Kültepe has a lower index than the male crania from Central Anatolian area and Chatal Höyük. On the other hand,

the female crania, on the average, have a higher index than the females from Central Anatolian area, Chatal Höyük and Tell Al-Judaidah and a lower index than that from Tarsus. In upper facial index the one female skull from Level II in Kültepe exceeds that from Troy VI and somewhat surpasses the one female from Central Anatolian area.

It is seen that the longheaded skulls from Level III in Kültepe, which probably represent the Assyrian merchants, greatly differ from the skulls of Central Anatolian group, that is from the skulls of the known Hittite area. On the other hand, in Level II in Kültepe, the cranial index increases and the measurements and indices of the skulls, especially those of the females, comes very close to the females of the Central Anatolian group.

Dr. W. M. Krogman, in his admirable studies of 1933 and 1937 on the crania from Alişar Höyük showed that at Alişar the Mediterranean dolichocephals had antedated the brachycephals ⁴¹. In his study of 1937 Dr. Krogman summed up the situation at Alişar Höyük as follows : "... *Alişar Copper Age and Phrygian present a long-headed type, Alişar Early Bronze Age and Hittite Empires a roundheaded type*"⁴². Subsequently in a study on the craniology of the Chalcolithic, Copper Age and Hittite period inhabitants of Anatolia ⁴³, based on a larger series of crania coming from various parts of Anatolia, I was able to show that the majority of the Chalcolithic and Copper Age inhabitants of Anatolia were dolichocephals of Eurafrian and Mediterranean types and that the brachycephals, who probably represented the invaders, were rare in these periods ⁴⁴. In this paper I

⁴¹ (a) Krogman, W. M. : The cranial types. In E. F. Schmidt's : The Alishar Hüyük, seasons of 1928 and 1929. Part II. OIP., vol. XX, Researches in Anatolia, vol. V, Chicago, 1933, p. 131; (b) Krogman, W. M. : op. cit., 1937.

⁴² Krogman, W. M. : op. cit., 1937, p. 216.

⁴³ Şenyürek, M. S. : Anadolu Bakır Çağı ve Eti sekencesinin kraniyolojik tetkiki (A craniological study of the Copper Age and Hittite populations of Anatolia). Belleten, vol. V, No. 19, 1941, pp. 219-253.

⁴⁴ It is well-known that von Luschan (1911), Eugene Fischer (1923) and Şevket Aziz Kansu (1943) had formerly assumed that the earlier populations of Anatolia were roundheaded. However, this hypothesis has now been completely disproved. For this abandoned hypothesis see : (a) von Luschan, F. : The early inhabitants of western Asia. The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, vol. XLI. 1911, pp. 221-244; (b) Fischer, E. "Spe-

concluded : “*The evidence indicates that about 2000 B. C. a new invasion took place in Anatolia. This was made by the Hittites who were predominantly of Alpine stock. The craniological evidence, however, suggests that the Hittite invaders did not annihilate the native population they found in Anatolia, but on the contrary mixed with them and tried to assimilate them.*”⁴⁵

Thus it is known that brachycephaly was rare among the Chalcolithic and Copper Age inhabitants of Anatolia and that it became much more prevalent in the succeeding Hittite period ⁴⁶. It has already been observed that the cranial index increases in Level II in Kültepe and that the measurements and indices of the skulls, particularly those of the females, come close to those from Central Anatolian area, that is to those from the Hittite area. Thus, the craniological evidence, as I stated before ⁴⁷, suggests that the Hittites had probably already arrived in Anatolia at the time when the Assyrian trading colony was flourishing in Kültepe. As I stated before ⁴⁸, there is also some literary evidence in this regard, as Dr. Sedat Alp, Professor of Hittitology in the University of Ankara, has already concluded from an analysis of the names of some native Anatolians that the Hittites were established in Anatolia at the time of the Assyrian trading colony at Kültepe ⁴⁹.

zielle Anthropologie : Rassenlehre”, Anthropologie, unter Leitung von G. Schwalbe und E. Fischer “Die Kultur der Gegenwart” Hrsg. von F. Hinneberg, 3 Teil, 5 Abt., Leipzig and Berlin, 1923 (Not available to me. Cited by Krogman, op. cit., 1937, p. 279); Kansu, Ş. A. : Selçuk Türkleri hakkında antropolojik ilk bir tetkik ve neticeleri. İkinci Türk Tarih Kongresi, İstanbul, 20-25 Eylül, 1937. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, IX. Seri, No. 2, İstanbul, 1943, pp. 443-444 and 456. (Translation: Kansu, Ş. A. : A first anthropological study on the Seljuk Turks and its results. Second Turkish Historical Congress, İstanbul, September 20-25, 1937. Publications of the Turkish Historical Society, series IX, No. 2, İstanbul, 1943, pp. 443-444 and 456).

Also for a discussion of the history of the contributions made to the physical anthropology of the ancient inhabitants of Anatolia see: Şenyürek, M. S. : A note on the human skeletons in the Alaca Höyük Museum. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi (Revue de la Faculté de Langue, d’Histoire et de Géographie, Université d’Ankara), vol. IX, No. 1-2, 1951, pp. 52-55.

⁴⁵ Şenyürek, M. S.: op. cit., 1941, p. 245. For the time of arrival of brachycephalic elements into Anatolia see also Şenyürek, M. S.: op. cit., 1951, pp. 614-615.

⁴⁶ Ibid., pp. 609-610.

⁴⁷ Ibid., p. 610.

⁴⁸ Ibid., p. 610.

⁴⁹ Alp, S. : Hititlerde sosyal sınıf Nam. Ra’lar ve ideogramın Hititçe karşı-

From an examination of Table 10 it is seen that the brachycephalic tendency occurs especially among the females of Level II in Kültepe and that in Chatal Höyük — Tell Al-Judaidah series, the females are, on the average, brachycephalic while the males are longheaded. How are we going to explain this particular prevalence of brachycephaly among the females from Level II in Kültepe and Chatal Höyük — Tell Al-Judaidah in which they resemble the females from Central Anatolian area, where both the males and females are roundheaded? Again the finds made at Kültepe where a large number of tablets have been found give a clue to this problem⁵⁰. For it is known from the philological sources that some of the Assyrian merchants established in Kültepe had married natives⁵¹. Thus, as I suggested before, it seems probable that some of these Assyrian merchants had married Hittite women⁵². The mesocephalic male skull from Level II in Kültepe is probably the result of such a mixture⁵³.

lğı. Belleten, vol. XIII, No. 50, 1949, pp. 269-270; Alp, S. : Die Soziale Klasse der Nam. Ra-Leute und ihre hethitische Bezeichnung. Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung, vol. I, Heft 2, 1950-51, pp. 125-126.

Note: In a subsequent study, published in 1950, Dr. Kurt Bittel (Bittel, K. : Hethiter und Proto-Ḫattier : Eine archäologische Betrachtung. Historia, vol. 1, Heft 2, 1950, p. 283) has stated : “*Der Gedanke liegt nahe, dass es die Hethiter waren, die diesen Wandel mit heraufführten, und dass eben aus den geschilderten Gründen ihre Einwanderung in eine Zeit zu verlegen ist, die nach oben spätestens durch das 20., nach unten, also rückwärts, durch das 22. Jahrhundert v. Chr. abgegrenzt wird*”. Thus we see that the archaeological evidence also points in the same direction with the philological evidence.

⁵⁰ For a discussion of this problem and for the statistical treatment of the differences in length, breadth measurements and cranial index between the skulls from the Central Anatolian Area (Hittite area) and those from the peripheral Anatolian area see Şenyürek, M. S. : op. cit., 1951, pp. 606-610.

⁵¹ (a) Bilgiç. E. : Kapadokya tabletlerine göre Anadolu Kavimleri üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi (Revue de la Faculté de Langue, d'Histoire et de Géographie, Université d'Ankara), vol. II, No. I, 1943, p. 34; (b) Bilgiç. E. : op. cit., 1948, p. 513; (c) Bilgiç. E. : Hititlerden önceki Anadolu halkının evlilik hukukunun orijinal tarafları. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi (Revue de la Faculté de Langue, d'Histoire et de Géographie, Université d'Ankara), vol. IX, No. 3, 1951, pp. 227-238.

⁵² Şenyürek, M. S. : op. cit., 1951, p. 610.

⁵³ As I stated before (op. cit., 1951, p. 610) it must not be assumed that all

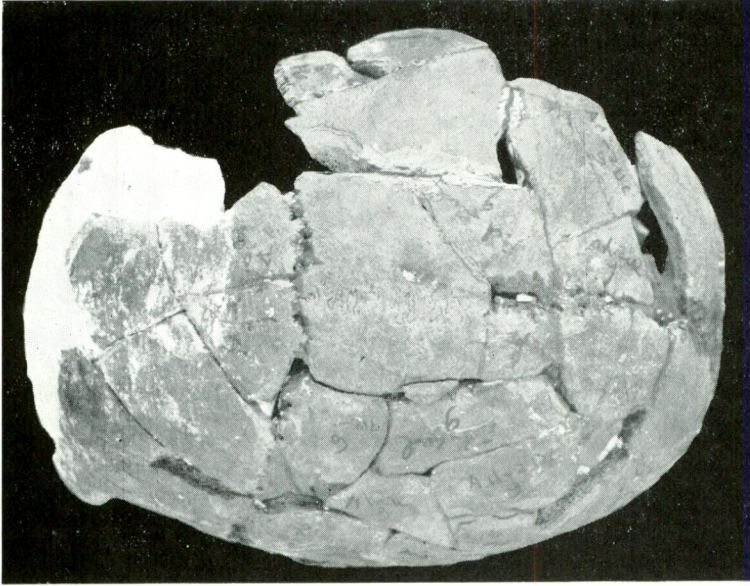

Fig. 1 — Skull No. 9 in norma verticalis (House of Adad-Sululi).

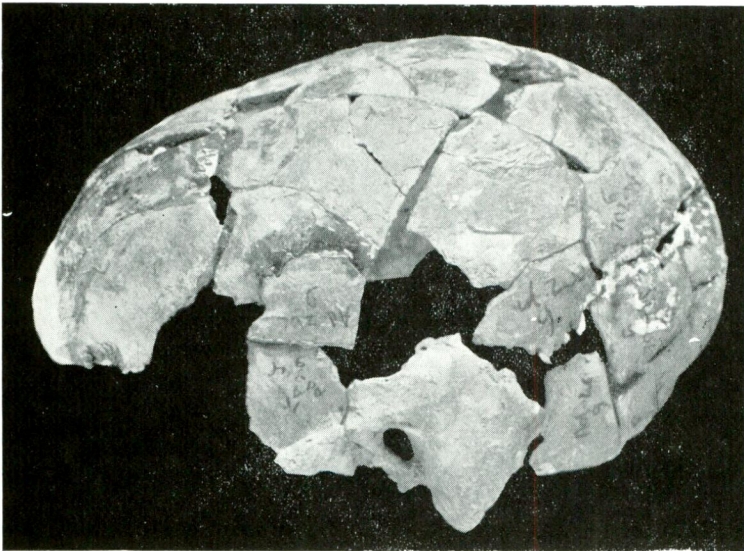

Fig. 2 — Skull No. 9 in norma lateralis (House of Adad-Sululi)

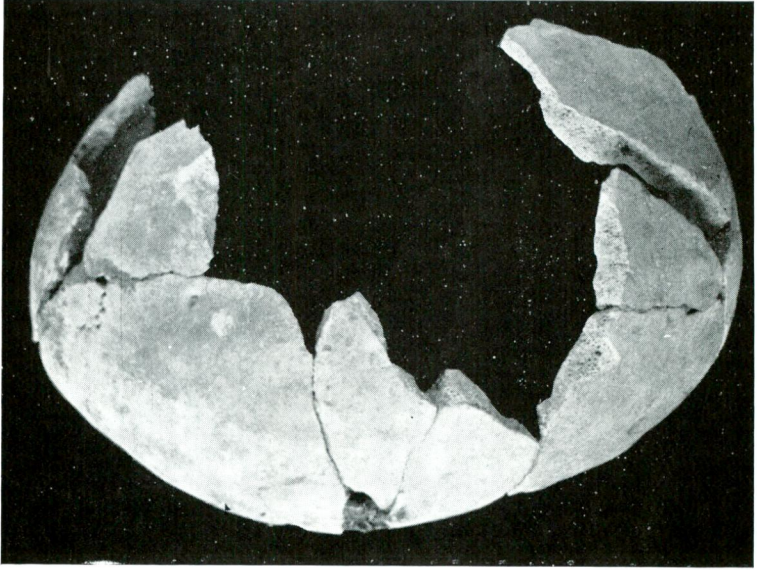

Fig. 3 — Skull No. 11 in norma verticalis (House of Adad-Sululi).

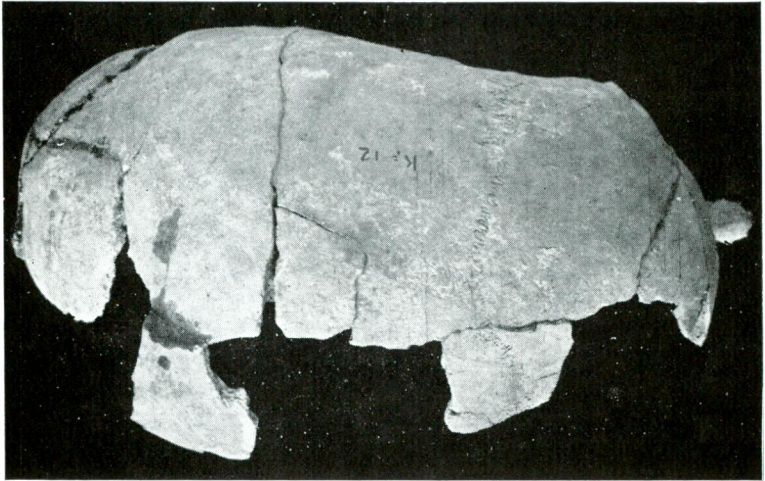

Fig. 4 — Skull No. 12 in norma verticalis (House of Adad-Sululi).

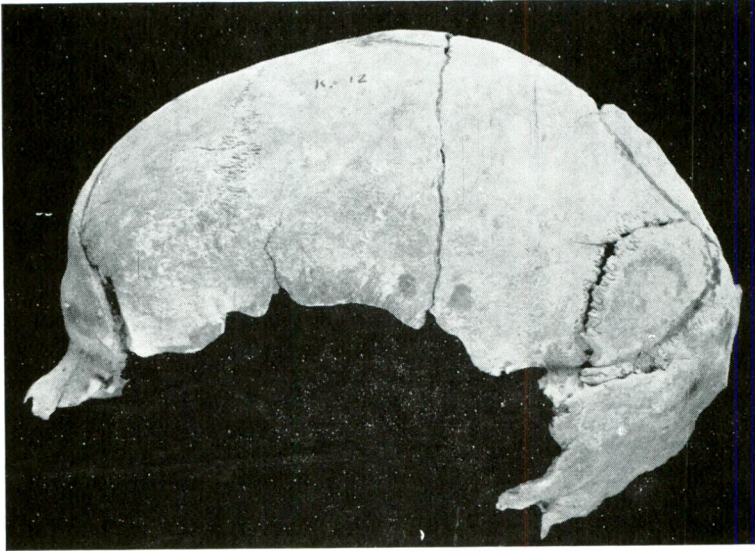

Fig. 5 — Skull No. 12 in norma lateralis (House of Adad-Sululi).

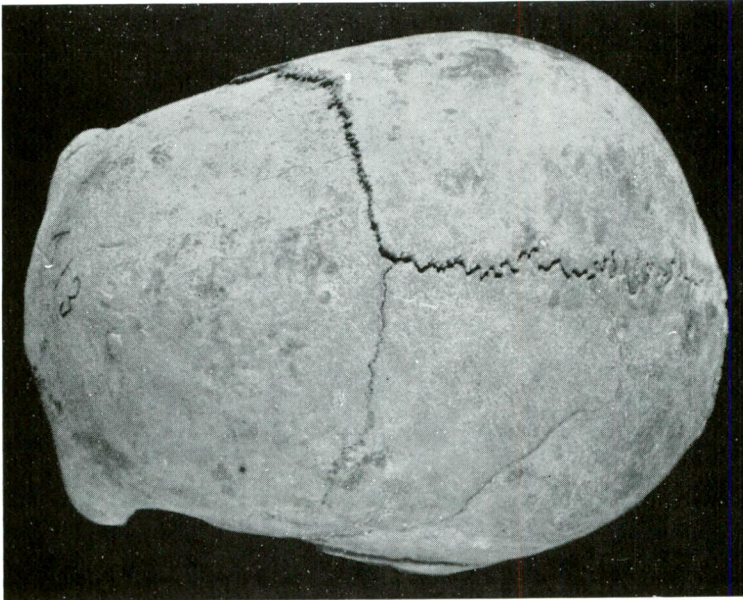

Fig. 6 — Skull No. 13 in norma verticalis (House of Adad-Sululi).

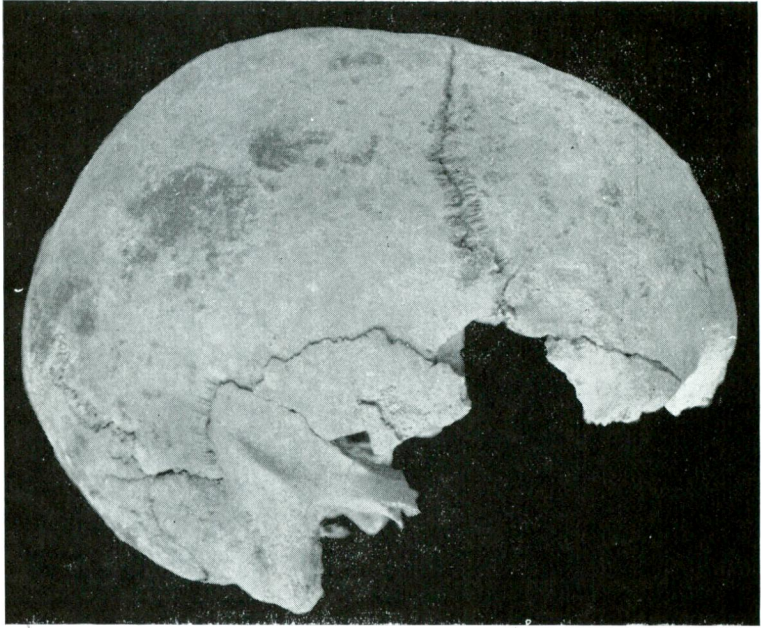

Fig. 7 — Skull No. 13 in norma lateralis (House of Adad-Sululi).

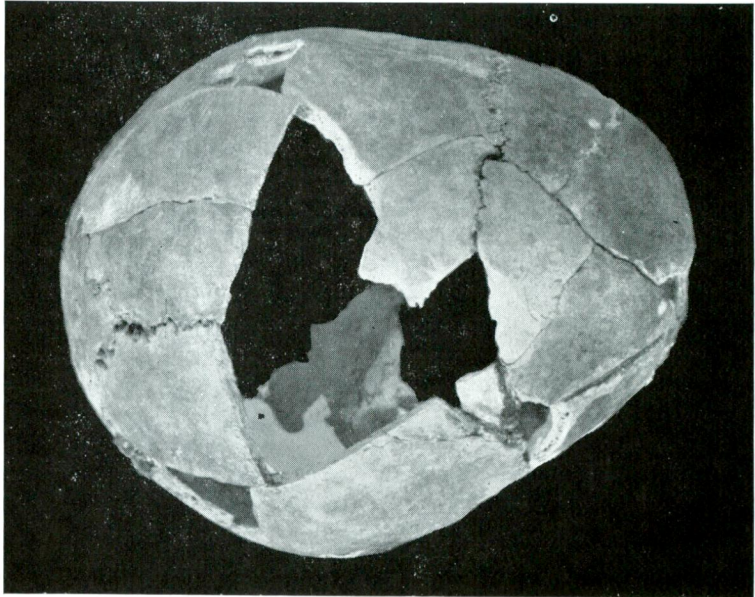

Fig. 8 — Skull No. 14 in norma verticalis (House of Adad-Sululi).

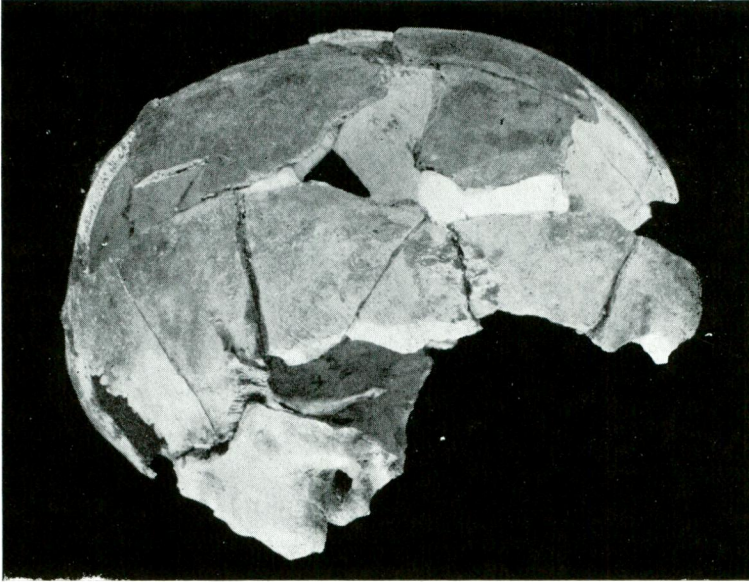

Fig. 9 — Skull No. 14 in norma lateralis (House of Adad-Sululi),

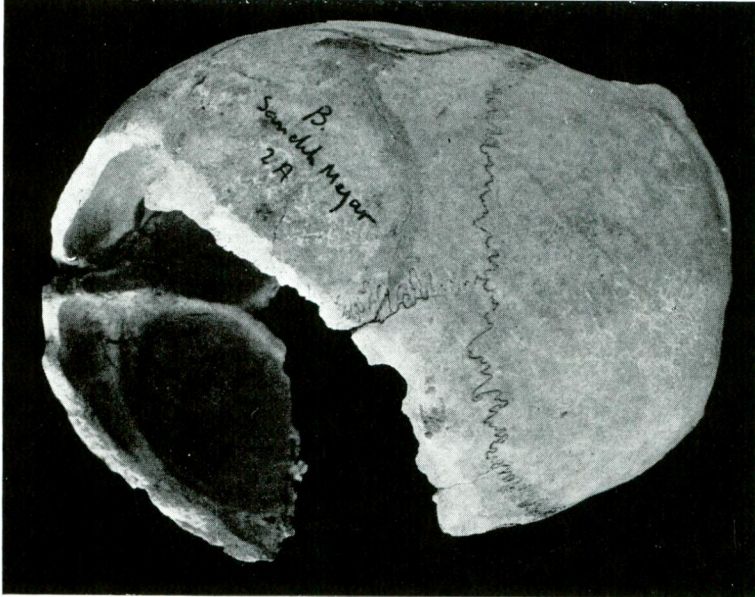

Fig. 10 — Skull No. 2A in norma verticalis (House of Uzua),

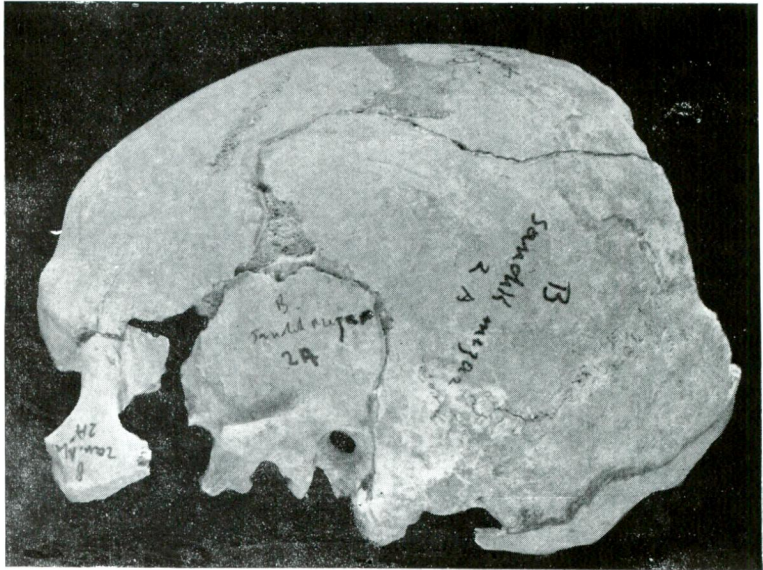

Fig. 11 — Skull No. 2A in norma lateralis (House of Uzua).

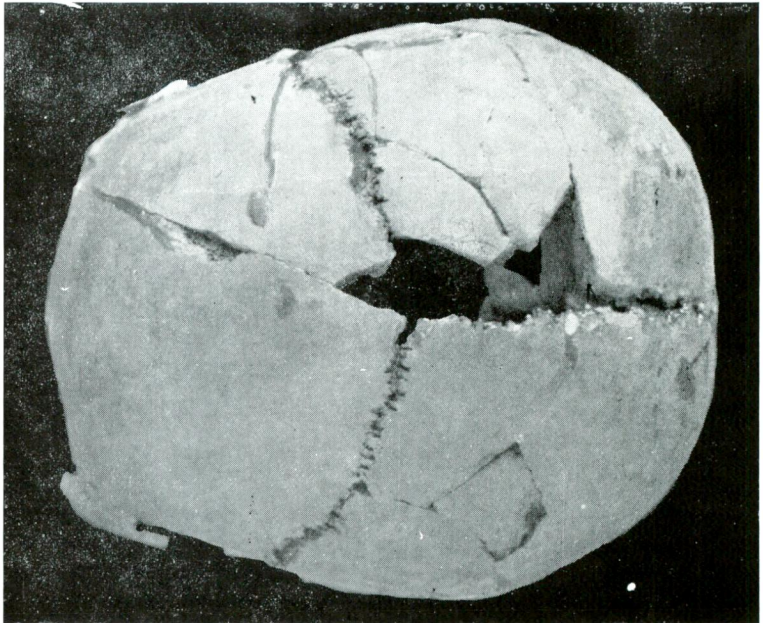

Fig. 12 — Skull No. 6a in norma verticalis (House of Laqipum).

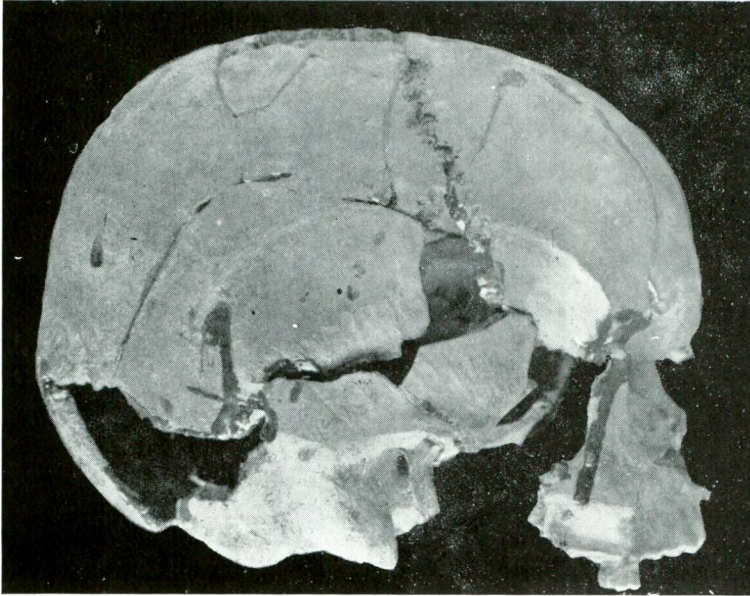

Fig. 13 — Skull No. 6a in norma lateralis (House of Laqipum).

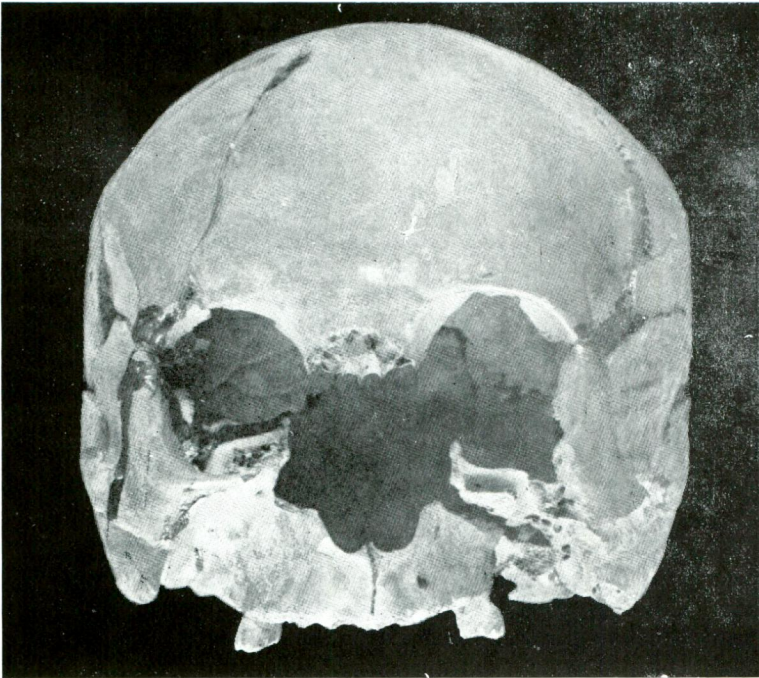

Fig. 14 — Skull No. 6a in norma frontalis (House of Laqipum).

The skulls from Chatal Höyük and Tell Al-Judaidah studied in this report date from phases M and M-N, which according to Dr. Krogman⁵⁴ correspond to 1600-1200 B. C., that is roughly to the time when the Hittite power was supreme in Anatolia. Thus, I consider it probable that some of the men from this region south of the Taurus range also had married Hittite women.

SUMMARY AND CONCLUSION

1. The crania from Kültepe, which was the site of an Assyrian trading colony at the beginning of the second millenium B. C., belong to two main types : Euraffrican and Alpine. The mesocephalic skulls from this site probably represent a mixture of these two types.

2. In passing from Level III to Level II in Kültepe the cranial index increases. The craniological evidence suggests that the Hittites had probably already arrived in Anatolia at the time the Assyrian trading colony was flourishing in Kültepe. In this respect the craniological evidence is in harmony with the philological⁵⁵ and archaeological evidence⁵⁶ that the Hittites had been established in Anatolia at that remote time.

3. The craniological evidence suggests that some of the Assyrian merchants at Kültepe had married Hittite women.

of these merchants had married Hittite women as some had certainly married Assyrian women (See Bilgiç, 1951, p. 229) and some may have married the descendants of the longheaded Chalcolithic and Copper Age inhabitants of Anatolia.

⁵⁴ Krogman, W. M. : op. cit., 1949, table 1. Krogman (op. cit., 1949, table 1) calls this period "*Levanto-Mycenaean*".

⁵⁵ See Alp. S : op. cit., 1949, pp. 269-270 and 1950-51, pp. 125-126.

⁵⁶ See Bittel, K. : op. cit., 1950, p.283.

TABLE 2

Skulls from Level II in Kültepe (Skulls from the Houses of Uzua and Laqıpum)

	Male	Females		
	No. 2A	No. 4	No. 6a	Average
Glabello-occipital length	194.00+	177.00??	178.00	177.50
Maximum width	152.00	139.50	148.50	144.00
Minimum frontal diameter	—	—	100.00	100.00
Porion-bregma height	111.00	115.00	115.00	115.00
Mean thickness of parietal	6.20	5.30	4.30	4.80
Horizontal circumference	—	—	522.00	522.00
Transverse arc	—	—	315.00	315.00
Bizygomatic diameter	—	—	123.00?	123.00?
Nasion-prosthion length	—	—	64.50?	64.50?
Orbit width (Dacryon-ectoconchion)	39.00	—	39.00?	39.00?
Orbit height	32.00	—	35.00?	35.00?
Nasal length	—	—	48.00?	48.00?
Nasal width	—	—	22.00+	22.00+
Palate-external length	—	—	41.00+	41.00+
Palate-external width	—	—	60.50	60.50
Cranial index	78.35	78.81	83.42	81.11
Po-b-length index	57.21	64.40	64.60	64.50
Po-b-breadth index	73.02	82.43	77.44	79.93
Fronto-parietal index	—	—	67.34	67.34
Upper facial index	—	—	52.43?	52.43?
Cranio-facial index	—	—	82.49	82.49
Zygo-frontal index	—	—	81.30	81.30
Orbital index	82.05	—	89.74	89.74
Nasal index	—	—	45.83	45.83
External palatal index	—	—	147.56	147.56

TABLE 3

Skulls from Levels II and III in Kültepe (Skulls from the houses of Adad-Sululi, Uzua and Laqipum)

	♂	♀	♂ and ♀
Glabella-occipital length	(4) 196.00	(4) 179.75	(8) 187.87
Maximum width	(4) 141.75	(4) 140.25	(8) 141.00
Minimum frontal diameter	—	(2) 98.50	(2) 98.50
Porion-bregma height	(2) 111.50	(3) 115.00	(5) 113.60
Mean thickness of parietal	(4) 5.45	(3) 5.20	(7) 5.34
Horizontal circumference	—	(2) 518.50	(2) 518.50
Transverse arc	—	(2) 311.50	(2) 311.50
Bizygomatic diameter	(1) 125.00?	(1) 123.00?	(2) 124.00?
Nasion-prosthion length	(1) 64.00	(1) 64.50?	(2) 64.25?
Orbit width (Dacryon-ectocochion)	(3) 39.66	(1) 39.00?	(4) 39.50
Orbit height	(3) 31.00	(1) 35.00	(4) 32.00
Nasal length	(1) 50.00?	(1) 48.00? ¹	(2) 49.00? ²
Nasal width	(1) 24.00?	(2) 23.50 ³	(4) 23.62 ⁴
Palate-external length	—	(1) 41.00	(1) 41.00
Palate-external width	—	(1) 60.50	(1) 60.50
Cranial index	(4) 72.41	(4) 78.11	(8) 75.26
Po-b-length index	(2) 57.62	(3) 63.49	(5) 61.14
Po-b-breadth index	(2) 75.67	(3) 82.11	(5) 79.53
Fronto-parietal index	—	(2) 70.13	(2) 70.13
Upper facial index	(1) 51.2 ?	(1) 52.43	(2) 51.81
Cranio-facial index	(1) 93.28	(1) 82.49	(2) 87.88
Zygo-frontal index	—	(1) 81.30	(1) 81.30
Orbital index	(3) 78.19	(1) 89.74?	(4) 81.07
Nasal index	(1) 48.00?	(1) 45.83?	(2) 46.91
External palatal	—	(1) 147.56	(1) 147.56

¹ One individual.

³ Two individuals.

³ Three individuals.

⁴ Four individuals.

TABLE 6
Measurements and Indices of the Tibiae from Kültepe (Tibiae from
the Houses of Adad-Sululi, Uzua and Laqipum)

	House of Adad-Sululi				House of Uzua	House of Laqipum	Average ($\overset{\circ}{\circ}$ and $\overset{\oplus}{\oplus}$)
	No. 10		No. 13	2 B Subad.			
	1	2					
a. Maximum length	—	—	330.00	—	327.00	—	328.50
b. Antero-posterior diameter at the level of foramen nutricium	33.00	32.50	31.00	34.00	28.00	26.00	30.75
c. Breadth (lateral) at the level of foramen nutricium	21.50	22.00	24.00	25.00	22.00	19.50	22.33
d. Antero-posterior diameter at the middle of diaphysis	—	—	27.50	—	25.00	—	26.25
e. Breadth (lateral) at the middle of diaphysis	—	—	21.00	—	20.00	—	20.50
f. Circumference in the middle	—	—	77.00	—	71.00	—	74.00
g. Minimum circumference of diaphysis	—	—	74.00	—	67.00	—	70.50
Index enemicus $\left(\frac{c \times 100}{b} \right)$	65.15	67.53	77.41	73.52	78.57	75.00	72.86
Middle index $\left(\frac{e \times 100}{d} \right)$	—	—	76.36	—	80.00	—	78.18
Length-thickness index $\left(\frac{g \times 100}{a} \right)$	—	—	22.42	—	20.48	—	21.45

TABLE 7

Maximum Lengths of Other Post-Cranial Bones from Kültepe (Post-Cranial Bones from the Houses of Adad-Sululi, Uzua and Laqipum)

	House of Adad-Sululi	House of Uzua		House of Laqipum		
	No. 10	2 A	2 B Subad.	No. 4	6b	6a
Clavicula	133.00	138.00??	—	—	138.50	—
Humerus	—	—	295.00	291.50	—	—
Radius	—	—	—	—	242.50	215.00
Ulna	—	—	—	238.00	—	—

TABLE 8

The Statures Calculated from the Maximum Lengths of the Long Bones According to Pearson's Formulae¹

The Formulae	House of Adad-Sululi		House of Uzua	House of Laqipum		
	No. 10 ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$)	No. 13 ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$)	2B ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$)	No. 4 ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$)	6b ($\begin{smallmatrix} \circ \\ \nearrow \end{smallmatrix}$)	6a ($\begin{smallmatrix} \circ \\ + \end{smallmatrix}$)
72.844 + 1.945 femur =	163.67	—	—	152.29	—	152.83
74.774 + 2.352 tibia =	—	152.39	151.68	—	—	—
71.475 + 2.754 humerus =	—	—	152.71	151.75	—	—
85.925 + 3.271 radius =	—	—	—	—	165.24	—
81.224 + 3.343 radius =	—	—	—	—	—	153.09
67.435 + 1.339 femur + 1.027 humerus	—	—	—	152.07	—	—

¹ The formulae are from R. Martin : Lehrbuch der Anthropologie, Vol. II, 1928, pp. 1070-1071.

BEŞ YENİ SUMER EDEBİ METNİ

S. N. KRAMER, HATİCE KIZILYAY, MUAZZEZ ÇİĞ

Geçen yüzyıl zarfında humanizme yapılan mühim arkeolojik ilâvelerden birisi de, medeniyet tarihinin en eski edebî gurubu olan Sumer edebî vesikalarının keşfi, tamamlanması ve tercümesidir. 3500 sene kadar evvel çivi yazısı ile yazılmış 4000'den fazla toprak tablet ve parça¹ insanların ilk kaydetmiş oldukları muhtelif cins efsane, destan, ilâhi, figanname, ata sözleri ve küçük edebî yazıları ihtiva etmektedir. İbraniler Tevrat'ı, Yunanlılar İlyada ve Odysa'yı yazmadan çok zaman evvel ne İndo-Avrupaî ne de Samî olan ve ihtimal ki anavatanları Orta Asya çölleri bulunan Sumerliler, ekserisi şiir tarzında zengin ve olgun bir edebiyat yaratmışlardır ki, bu edebiyat bütün eski medeni dünya tarafından kopya edilmiş, tercüme edilmiş ve taklit edilmiştir². Hattâ bunun tesirleri modern insanların ruh ve fikirlerine kadar gelmiş ise de bu tesirlerin nasıl

¹ Krş. S. N. Kramer, *Sumerian Myhtology*, s. 11 v. d. da bu adet takriben 3000 olarak gösterilmişti. Fakat buna şimdi Üniversite Müzesinden 500. (*Journal of the American Oriental Society*, cilt 67, s. 322) ve İstanbul Arkeoloji Müzelerinden takriben 400 adet daha ilâve edilmiştir (bu vaziyette S. N. Kramer'in *Sumerian Literary Texte from Nippur*, s. 8' de bildirdiği gibi İstanbul Müzesinde bulunan Nippur'dan çıkmış Sumer edebî tablet ve parçaları 800 değil 1200 adettir ki, bu da F. R. Kraus'ın çok dikkatli yapmış olduğu Nippur koleksiyonunun kıymetli kataloğundan anlaşılmaktadır). Mamafih şu da unutulmamalıdır ki, her iki müzenin numaralanmış parçalarından bin ilâ bin beşyüz tanesi çok küçüktür. Bundan başka her iki enstitüde de gayet ufak olduklarından dolayı numaralanmamış bir hayli parçacık ta vardır. İhtimal bu küçük parçalardan bir çoğunun fazla bir kıymeti yoktur ve rekonstre edilen metinlere bir şey de ilâve etmeyeceklerdir. Buna rağmen bazıları da şurada burada tek tük bir kelime veya bir cümlenin tamamlanması için faydalı olabilir. Yalnız şu kâfi derecede vazıhtır ki, bu küçük parçaların pratik kıymeti, ancak birçok parçalardan mürekkep tam bir metin meydana geldiği zaman olacaktır. Son olarak Oriental Institute of the University of Chicago ve University Museum of the University of Pennsylvania'nın Müstereken Nippur'da yaptıkları hafriyatta da 400 tablet ve parça ve bir mikdar da parçacık çıkmıştır (hafirin neşredilmemiş raporundan öğrenildiğine göre).

² Krş. S. N. Kramer, "New Light on the Early History of the Ancient Near East" (*American Journal of Archeology* cilt 52, s. 155-16).

ve ne derecede olduğu meselesi ilmî bir araştırma ve münakaşa mevzuu olarak uzun zaman kalacaktır³.

Şimdi Sumer edebî metinleri restorasyonu dâvasında Türkiye ile Amerika mühim, müşterek ve tamamlayıcı bir rol oynamaktadırlar. Çünkü Sumer edebî tablet ve parçalarının büyük bir kısmı 50 sene evvel Pennsylvania Üniversitesi tarafından Sumer kültür merkezi olan eski Nippur şehrinde yapılan hafriyattan çıkmış olup halihazırda bunların ekserisi İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile Pennsylvania Üniversitesi Müzesinde bulunmaktadırlar. Bu sebepten bu iki enstitü, bütün dünya bilgin ve humanistlerinin Sumer edebî malzemesinden istifadelerini temin için, onların kopyası ve neşri gibi bir mesuliyetin büyük bir kısmını üzerlerine almış bulunuyorlar⁴. İlk senelerde bazı bilginler vakitlerinin ve çalışmalarının bir kısmını bu işe hasretmişlerdi ki, bunlar: Radau, Poebel, Barton, Lutz, Myhramn, Legrain, Langdon ve bilhassa mükemmel ve uzun bir istikbal için hazırladığı plânı vakitsiz ölümüyle yarıda kalan Edward Chiera'dır⁵. Son seneler zarfında bu işe Dr. Kramer bütün enerjisini temerküz ettirmiştir. O, 1937-39 senelerinde, Türk idarecilerinin gösterdikleri âlicenabane kolaylık sayesinde İstanbul Arkeoloji Müzelerinin Nippur koleksiyonunda bulunan Sumer edebî metinlerine ait 160'dan fazla tablet ve parçayı kopya etmiştir. Bu kopyalar şimdi İngilizce ve Türkçe olarak yazılmış teferruatlı bir mukaddeme ile birlikte neşredilmiş bulunmaktadırlar⁶. Bunu takip eden seneler içinde ise vaktinin büyük bir kısmını Philadelphia Üniversite Müzesindeki neşredilmemiş Sumer edebî metinlerinin kata-

³ Çivi yazısı mütehasısı olmayan okuyucuların Sumer edebiyatının bünyesi hakkında bir fikir edinebilmeleri için bk. *Sumerian Mythology* ve henüz neşredilen Sumer edebî metinlerinin tercümelerini havi (Princeton University Press, 1950) *Ancient Near Eastern Texts* (James B. Pritchard, Editor).

⁴ Çok hususî bir saha olmasına rağmen çivi yazıları araştırmalarında British Müzesi, Louvre, Berlin Müzeleri ile Ashmolean Müzesi gibi enstitülere olan borcumuzu inkâr edemeyiz. Bu Müzelerde bulunan ve Zimmern, De Genouillac, King, Langdon ve Gadd gibi âlimler tarafından kopya edilmiş ve neşredilmiş olan malzeme Sumer edebî vesikalarının restorasyonu için çok kıymetlidir. Bundan başka hem Nippur'daki son müşterek hafriyattan çıkan tabletler, hem de Thorkild Jacobsen'in Sumeroloji üzerindeki derin tetkikleri dolayısıyla bu sahadaki müstakbel çalışmalarda Chicago Üniversitesi şark enstitüsü şüphesiz baş rolü alacaktır.

⁵ Lüzumlu bibliyografya için, bk. *Sumerian Mythology* s. 108 (haşiye 7).

⁶ *Sumerian Literary Texts from Nippur in the Museum of Ancient Orient at Istanbul* (cilt 23, *The Annual of the American Schools of Orient Research*).

loğu ile onlar üzerindeki çalışmalara ayırmıştır. İkinci dünya harbinden biraz sonra, 1946 senesinde tekrar İstanbul'a gelerek üzerinde Sumer destan ve efsaneleri yazılı olan 112 tablet ve parçayı daha kopya etmiştir ki, bunlar da neşr için hazır bulunmaktadır.

Dr. Kramer, bu sene de İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki neşredilmemiş Sumer edebî metinlerinin kopyasına devam edebilmek için Amerika Birleşik devletleri Türkiye Eğitim Komisyonu tarafından Fulbright müdekkik profesör tayin edildi. Müzede neşredilmemiş parçaların hepsi 800 kadardır⁷. Mamafih bunların 450 kadarı çok küçük parçalar olup halihazırda kıymetleri azdır⁸. Ekserisi orta ve küçük boyda olan mütebaki 350 adedinin büyük bir kısmı bu sene içinde Dr. Kramer ile Müzenin Tablet Arşivi Mütahassısları olan Hatice Kızılay (Bozkurt) ve Muazzez Çığ tarafından kopya edilmiştir. Bu 350 tabletin üzerinde yazılmış olan mevzulara gelince: bunlar Sumer edebiyatının bütün şubelerini içlerine alırlarsa da ekserisi atasözleri, küçük edebî yazılar ve ilâhilerden ibarettir. Yeni kopya edilen bu metinlerin, ait oldukları edebî gurupların restorasyonu için ne kadar kıymetli birer malzeme olduğunu, burada arz edilen beş metin gösterecektir⁹.

Ni. 9695. (Kopya : Hatice Kızılay) Bu beş metinden birincisidir ve ilâhi şeklinde bir dua olarak isimlendirebileceğimiz bir kompozisyonu ihtiva etmektedir. Esas itibariyle fırtına tanrısı Ninurta için yazılan bir ilâhidir, fakat ilâhinin arasında, milâttan evvel 19 uncu yüzyılın ortalarına doğru İsin sülâlesi beşinci kralı olan Lipit-İştâr için yapılan dualar da mevcuttur. Metnin iyi anlaşılabilen kısmı muhtasar olarak şöyledir: Ninurta, tanrıça Nintu'nun hususi bir itina ile yarattığı ve ona kahramanlık cesaret ve heybetini bahsettiği bir ulûhiyet olarak medhediliyor. Doğumdan sonra Nintu, onu "babasının intikamcısı"⁹ olarak Enlil'in Nippur'daki Ekur mabedine götürüyor. Burada ricası üzerine Enlil onun büyük taliini tayin ediyor ki, bu da fırtına ve rüzgârın yardımı ile düşmanlarını

⁷ F. R. Kraus'ın çok istifadeli ve teferruatlı Nippur koleksiyonu kataloğuna göre.

⁸ Krş. ORIENTALIA cilt 21, s. 249-50'deki ilk rapor. Muazzez Çığ ve Hatice Kızılay ilâhilere ait tabletleri, Dr. Kramer'de diğer cins metinleri kopya etmiştir.

⁹ Ninurta bazı edebî kompozisyonlarda "Enlil'in intikamcısı" olarak zikredilmektedir, fakat bu tâbire ait bir efsane henüz bilinmiyor.

mahvetme kudretidir. Bu kısım Lipit-İştar için yapılan iki satırlık bir dua ile nihayet buluyor. Bu duada Ninurta'ya, kiral Lipit-İştar'ın bütün düşmanlarını kendisine boyun eğmeğe mecbur etmesi için rica ediliyor. Metin daha uzun bir dua ile devam ediyor : "Nippur'un hanımı" Ninurta'nın karısı, hergün kocasına Lipit-İştar'a yardım etmesi için söylesin, Ninurta muharebe meydanında onun yanında dursun, Sumer ve Akkad memleketine saadet ve adaleti getiren kırala, düşmanlarına karşı zafer kazandırsın. Kompozisyonun son satırında bizzat eski yazıcı, bu metni "Ninurta'nın *adab*'ı" ismiyle bilinen ilâhi sınıfına ait olduğunu yazmaktadır ¹⁰.

Ni. 4150, (Kopya : Hatice Kızılyay) metinlerin ikincisi dört sütunlu bir tabletin üst kısmının kopyası olup Sumer panteonunun baş tanrısı Enlil için yazılmış oldukça nadir ilâhilerden birisidir ¹¹. İstanbul'daki parça ilâhinin takriben yarısını ihtiva etmektedir. Fakat bu, Üniversite Müzesine ait neşredilmiş bir parça ve Nippur'da son yapılan müşterek hafriyatta bulunmuş dört sütunlu bir tabletin üst kısmı ile tamamen restore edilebilmektedir. Kompozisyon 170 satırdan ibarettir. Burada Enlil çok kuvvetli ve lütufkâr bir tanrı olarak methediliyor : "o sözü ve kararları değişmez bir tanrıdır; göğün ve yerin bütün tanrıları onun önünde büyük bir acz ile secde ederler; onun Ekur mabedi huşu veren büyük ayın ve merasimlerin evidir; o bütün kontrollerden âridir ve yüzünü

¹⁰ Bu tip kompozisyonlar için Falkenstein'in *Zeitschrift für Assyriologie* cilt 49, s. 80 v. d. indaki mükemmel makalesine bakınız. Falkenstein'in çalışmalarından bahsedilirken, *adab* kompozisyonu *VS X* 199 II 9 - III 7 ile meşgul olan bütün çivi yazısı mütchassıslarının iştirak etmiş olduğu bir hatayı göstermek ve düzeltmek faydalı olabilir (mezkûr makalenin 86 ncı sahifesinde ve bilhassa haşıye 3 deki gayri memnun görünen izah ile 96, 97, ve 99 uncu sahifelerde mevcut buna ait izahlara bakınız). Bu hata *VS* kompozisyonundaki tanrı Urař'a aittir. Bu hiçbir suretle tanrı Urař değil, kiral Ur-Ninurta'dır. II 12, 19, 33, 36, 41, 49 ve III 6 ncı satırlarda bulunan ⁴ur (böyle, ⁴IB değil) ⁴ur-⁴nin-urta'nın kısaltılmış şeklidir. Bu, aynı tabletteki daha evvel yazılan ilâhide ⁴lipit-iştar isminin satır I 42'de ⁴li-bi, satır II 8 de *li-* şeklinde kısaltılmış olduğu gibidir. Tabii olarak kiralın ismi metinde bir defa tam bir şekilde yazılmaktadır, krş. II 24 : ⁴ur-⁴nin-urta-ra mu-na an-dah; bundan evvelki nasıl, satır aralarında kiral Lipit-İştar için yapılan duaların bulunduğu tanrı An'a ait bir ilâhi ise, bu kompozisyon da tanrı Nanna için yazılan ve içinde kiral Ur-Ninurta'ya ait dualar bulunan bir ilâhidir.

¹¹ Şimdiye kadar neşredilen Enlil'e ait ilâhilerin ekserisi ya muhtelif kıralara ait ilâhi-dualardır, veyahut da *enem* denilen kompozisyonlardır ki, bunlarda Enlil daha ziyade mahvedici bir karakter taşımaktadır.

diğer tanrılar bile göremez; onun kudretli sözü gökden bereket getirir ve toprağa feyz verir; onun karısı ve müşaviri kâinatın kraliçesi güzel ve lütfkâr Ninlil'dir". İnsan ve medeniyet için Enlil'in nasıl bir kıymet olduğu, basit ve histen uzak olmayan müteakıp satırlarla ifade edilmiştir :

Büyük dağ (olan), Enlil'siz,
 Ne şehirler inşa edilecekti, ne müstemleke tesis edilecekti,
 Ne ahırlar inşa edilecekti, ne onların ağılları tesis edilecekti,
 Ne kıral yükselecekti, ne yüksek rahip doğacaktı,
 Ne *mahhu*-rahibi, ne yüksek rahibe koyun-(falı) ile seçilecekti,
 İşçiler ne vali ne nazır olacaktı,
 Nehir--, onun kabaran suları *feyezan* etmeyecekti,
 Denizin balığı yumurtalarını kamışlığa [koyma]yacaktı,
 Göğün kuşları geniş yeryüzüne yuva [bırakm]ayacaktı,
 Gökde, *toplanan* bulutlar [*rutubetlerini ver*]meyecekti,
 Ovaların güzelliği otlar ve yeşillikler [büyü]meyecekti,
 Tarlada ve çayırda zengin mahsul [çiçek aç]mayacaktı,
 Dağ-ormanlarındaki ağaçlar meyve [ver]meyecekti ¹².

¹² Üniversite Müzesinde bulunan ve Stephen Langdon tarafından *PBS X 4* No.10'da neşredilen parça, İstanbul'daki Ni.4150'nin üst kısmıdır. Nippur'da son müşterek hafriyatta bulunmuş olan parçadan da hafriyat müdürü Donald McCown'ın göndermek lütfunda bulunduğu fotoğraf (foto No. 3 : 195) vasıtası ile istifade edilmiştir. Bunlara ilâveten daha evvel *STVC 116*, *Kich C 53*, *SEM 192 B*. de neşredilen küçük dublikat parçalar da vardır.

Bu ilâhi, Louvr ve Üniversite Müzelerinde bulunan ve *BASOR* No. 88 s. 10 v. d. ında bahsedilen iki eski "katalog" ın 5 inci numarasında kayıtlıdır. Rekonstre edilen metinden (italik yazılan kelimeler, tercümelere şüpheli olanlardır) iktibas edilen 108-122 nci satırların (115 ve 116 nci satırlar henüz anlaşılamadığından atlanmıştır) okunuşu müteakıp şekildedir :

108. kur-gal-^den-líl-da-nu-me-a
 uru-^{kl}nu-dù á-dam ki li-bí-ib-gar
 110. túr nu-dù amaš-bi nu-gar
 lugal nu-íl-e en nu-ù-tu-[de?]
 112. lú-maḥ nin-dingir máš-e nu-mu-un-da-[pád]
 erin-na šakanna ugula nu tuku-tuku
 114. íd-da a-gu₄-ù-bi nu-dun-dun...
 ku₆-engur-ra-ke₄ giš-gi-a nunuz nu-mu-ni-ib-[ná-ná]
 117. mušen-an-na-ke₄ ki-dagal-la gúd nu-[mu-ni-ib-uš]
 an-na IM-dirig-sir-ra KA-bi nu-mu-.....
 120. edin-na ka-zal-bi ú šim nu-[mu-ni-ib-BU-BU-dè]
 a-šà-ga še-gu-nu a-kár-ra nu-[mu-ni-in-mú]

Ni. 9801 (Kopya : Muazzez Çığ) üçüncü metin, tanrıça İnanna için yazılmış bir ilâhidir ki, bu uzun zamandanberi bilinen aynı tanrıya ait 2 büyük ilâhinin yanında yer alacaktır. Ne yazık ki, tabletin büyük bir kısmı kırıktır ve tahminen 300 satırdan ibaret olan ilâhinin anlaşılabilen kısmı ancak dörtte biri kadardır¹³. Mamafih anlaşılamayan kırık kısımlar da, ileride çıkacak dublikatların ilâvesi ve bu suretle kompozisyonun restore edilebilmesi için faydalı birer nüve olacaktır.

Dördüncü metin olan Ni. 2461 (Kopya : M. Çığ), beşeriyet tarihinde yazılmış en eski aşk şarkılarından biridir. Fakat bu daha ziyade dinî bir karakter taşımaktadır. Eski yazıcı bunu tanrıça İnanna'nın bir *bal-bal-e'si* olarak bizzat guruplandırmıştır¹⁴. Muhteviyatına göre ihtimalki, yeni yıl günü kutlanırken tanrı Dumuzi'yi temsil eden kıral ile tanrıça İnanna yerine konulmuş bir *lukur*-rahibesinin evlendiği *mukaddes evlenme* merasiminde kıral Şü-Sîn ile evlenecek *lukur*-rahibesi için yazılmış bir şarkıdır¹⁵. Aşağıda bu şarkının biraz şüpheli de olsa tercümesinin ilk tecrübesi yapılmıştır ki, bu tercüme okuyucuya şarkının muhteviyatı, ahenk ve temposu hakkında bir fikir verecektir.

Güvey, kalbimin *sevgilisi*,
 Senin güzelliğin fazladır, bal gibi tatlı,
 Arslan, kalbimin *sevgilisi*,
 Senin güzelliğin fazladır, bal gibi tatlı.

122. giş-ki-mú-a giş-tir(?) -kur-ra-ke, gurun nu-[mu-ni-in-fl]

Anlaşılamayan yerler şunlardır : 111 inci satırda fiilin hal şeklinde oluşu; 119 ncı satırda kelimelerin kat'î taksimi; 121 nci satırda a-kár-ra-nın yeri. 117, 118, 121 ve 122 nci satırlardaki fiillerin tamamlanışı oldukça kat'îdir. Diğer edebî metinlerde bu satırların aynı geçtiğinden onlara istinaden tamamlama tapılmıştır; 120 nci satırın tamamlanması kat'î değildir.

¹³ Eski katalogda bu ilâhiler nin-me-şâr-ra ve an-ta-è-a-ra olarak isimlendirilmiştir, krş. *BASOR* No. 88 s. 10 v. d.; birincisi Üniversite Müzesine ait tabletin dördüncü numarasını, diğeri de Louvre Müzesinde bulunan tabletin 45 inci numarasını teşkil etmektedir (sonuncunun mükemmel bir dublikatı olan Ni. 4363+9802 Hatice Kızılyay tarafından kopya edilmiştir).

¹⁴ Krş. Falkenstein, *Die Welt des Orients* (1947), s. 48 v. d. ve Landsberger, *JNES* cilt 8, s. 295, haşiye 151.

¹⁵ Krş. Falkenstein, *Die Welt des Orients* (1947), s. 50.

*Beni teshir ettin, senin önünde titreyerek durayım,
Güvey, senin tarafından yatak odasına götürüleyim,
Beni teshir ettin, senin önünde titreyerek durayım,
Arslan, senin tarafından yatak odasına götürüleyim.*

*Güvey, seni okşayayım,
Benim kıymetli okşayışım baldan hoştur,
Yatak odasında, bal taşırıldıktan sonra,
Senin fazla güzelliğinle neşelenelim,
Arslan, seni okşayayım,
Benim kıymetli okşayışım baldan hoştur*

*Güvey, benden memnun olduğunu,
Anneme söyle, o sana güzel şeyler verecek
Babam, sana hediyeler verecek.*

*Senin ruhun, ruhunun zevklendiği yeri biliyorum,
Güvey, evimizde şafağa kadar uyu,
Senin kalbin, kalbinin memnun olduğu yeri biliyorum,
Arslan, evimizde şafağa kadar uyu.*

*Sen, çünkü sen beni seviyorsun,
Lutfet bana okşayışlarını,
Benim beyim tanrım, benim beyim hâmim
Enlil'in kalbini memnun eden Şū-sîn'im
Lutfet bana okşayışlarını*

*Senin bal gibi iyi yerin, koy üzerine el(ini),
Uzat elini üzerine bir gişban-elbisesi gibi,
Tut elini onun üzerine bir gişban-sikin-elbisesi gibi.*

İnanna'nın bal-bal-e şarkısıdır ¹⁶.

¹⁶ İtalik kısımlar tercümelemleri şüpheli olanlardır. Sumerce metin mütâakip şekildedir :

mu-ti-in šà-mà mu-lu [ki-ig-ga]. . . .
 ħi-li-zu ám-zé-ba-ám lâl-ám ku₇-ku₇-da
 gi-ru šà-mà mu-lu ki-ig-ga. . . .
 ħi-li-zu ám-zé-ba-ám lâl-ám ku₇-ku₇-da
 5. en-KU-en IM-mà du₅-mu-u₈-ši-gub
 mu-ti-in ga-ba-e-da-kar ki-mu-ná-da-šè
 en-KU-en IM-mà du₅-mu-u₈-ši-gub
 gi-ru ga-ba-e-da-kar ki-mu-ná-de-šè
 mu-ti-in ám-zé-zé-ba du₅-mu-u₈-ag

Ni. 9804 (Kopya: S. N. Kramer) takdim edilen metinlerin sonuncusudur. Bu, 8 sütunlu bir tablet olup, orijinal olarak 180'den fazla atasözü ve veczeyi havi bir "kitap" halindedir. Fakat tablet o kadar kırkıktır ki, bu yüzden üzerinde yazılı darbi mesellerden ancak çok az bir kısmı mevcuttur. Buna mukabil çok şükür ki, bu hususî atasözü koleksiyonu Nippur mekteplerinde oldukça umumileşmişti. Bunun için Nippur hafriyatından çıkmış olup İstanbul Müzesi ile Üniversite Müzesinde bulunan bu mevzua ait en az 24 dublikat ve muktebes parça tesbit

10. zé-ba-kal-la-mu lâl-e da-am-e-ga
 é-ki-ná-a lâl-PÚ-dug₄-ga-ba
 ħi-li-ám-zé-ba-zu ga-ba-ĥúl-ĥúl-en-dè-en
 gi-ru ám-zé-zé-ba du₅-mu-u₈-ag
 zé-ba-kal-la-mu lâl-e da-am-e-ga
15. mu-ti-in ma-ra ħi-li mu-e-kar
 ama-mu-ra dug₄-mu-na-ab IM mu-ra-ab-zé-èm-e
 ad-da-mu-úr ám-ba-ba mu-un-ba
 ħur-šag₅ ki-ħur-šag₅-ga-bi mu-zu
 mu-ti-in u₄-te-en-šè é-me-a ná-a
20. šà-za ki-šà-ĥúl-bi mu-zu
 gi-ru u₄-te-en-šè é-me-a ná-a
 za-e ma-a-ra ki mu-e-ág-a-ta
 gi-ru ma-a-ra ám-zé-ba-zu nu-uš-mu-e-a-ag-e
 ù-mu-un-dingir-mu ù-mu-un-^dlama-mu
25. ^dšu-zuen šà-^dmu-ul-líl-lá-ke₄ ba-zé-bé-en-na-mu
 ki-ze-ba-zu nu-uš-mu-e-a-ag-a
 ki-lâl-gim-zé-ba-zu šu nu-uš-mu-c-tag-ge
 tug-giš-ba-an-gim šu túm-ma-ni
 túk-giš-ba-an-si-ki-na-gim šu-DAR-DAR-ma-ni
30. bal-bal-e-^dinanna-kam

Şiir beklenildiği gibi emesal lehçesinde yazılmıştır. 1 ve 3 üncü satırlardaki "sevgili" kelimesinin tercümesi oldukça şüphelidir. Tercümede, *ki-ag-ga* yerine kullanılmayan bir *ki-ig-ga* (krş. ihtimal *SRT* 31, s. 18) yazıldığı onu da bir *me-en* (mamafih satır 3'deki bakiyeler *ME* işareti gibi görünmüyor) takip ettiği tahmin edilmiştir. Diğer bir imkân da mevcuttur : meselâ : *IG*, *ig-kid* "açmak" fiili ve *GA* da müfret birinci şahıs temenni edatı olabilir; Çünkü 6, 8 ve 12 nci satırlarda emesal lehçesinde olmasına rağmen (ihtimal bir labial onu takip ettiğinden) *da* yerine *ga* kullanılmıştır. 3, 8 ve mütaakıp satırlardaki *gi-ru* bir sâmi muktebes kelime olabilir. 5 ve 7 inci satırlardaki *en-KU-en*'in "gönlümü teshir ettin" şeklindeki tercümesi, bunu, gramer bakımından sonunda birinci şahıs akuzatif eki *en* bulunan (*i-e-en-dib-en* şeklinde kabul edilerek yapılmıştır. 5 ve 7 nci satırlardaki "titreyiş" in tercümesi de çok şüphelidir; zira *IM-ma'* ın tam tercümesi "benim korkumda" dır. 7 ve 9 uncu satırlardaki *du₅-mu-e-si-gub* da bulunan *du₅*, emesal lehçesinde müfret birinci şahıs temenni edatı olan *da* yerine yazılmıştır, çünkü arkasından *mu* gel-

edilebilmektedir¹⁷. Bunun neticesi olarak bu kitaba ait 55 atasözünü hemen hemen tam olarak meydana çıkarmak mümkündür. Diğer 80 veya ona yakın adedin de büyük kısımları restore edilebilir. Fakat büyük güçlük Sumer darbimesellerinin tercümesindedir. Çünkü bütün dünyadaki darbimeseller ve vecizeler çok kısa ve girift ifadelerden müteşekkildir; bunları anlamak için herhangi bir rehber olmadığı gibi kontrol için mevzuda bir irtibat da yoktur. Bunun için bir tecrübe kabilinden tam olan 48 aded atasözü müstakilen bunlarla meşgul olan bazı âlimlere gönderildi¹⁸. Bu vaziyette ekseyriyet itibariyle tercümede büyük bir ihtilâf çıktı ise de 12 tanesinin tercümesinde tam bir anlaşma olmuştur ki, bunların tercüme ve transliterasyonları burada takdim ediliyor :

1. níg-gú-kud-kud-du gú nam-bí-kud-du
Evvence boynu kesilenin boynunu kesme.
2. ^dnin-giš-zi-da-ra ga-ti na-an-na-ab-bé-en
Ningışzida'ya (bir yer altı tanrısı) "beni yaşat" deme.
3. níg-ku₆-lam-ma dingir-ra-kam šu-tu-tu nu-ub-zu
Belâ allahlandır, o önlenemez (tam tercüme: o mâni olan (?) el bilmez).
4. níg-pâd-da-zu nu-ub-bé-en
níg-u-gú-dé-a-zu ab-bé-en

mektedir. 6 ve 8 inci satırlarda fiilin mutad olmayan yeri şiir içinde olmasından dolayıdır. 9 ve 13 üncü satırlarda bulunan *du₃* için biraz önce verilen izahata müraعات ediniz. 10 ve 14 üncü satırların ilk kelimesi, tesadüfen yazılmamış bir *âm* varmış gibi tercüme edilmiştir; *da-am-e-ga* nın grameri bünyesi ve mânası ("daha hoştur" şeklinde tercüme yalnız bir tahmindir) pek kat'i değildir; başda bulunan *da* emesal olduğu için *ga* yerine yazılmış olabilir ki, bu takdirde *dam-e-a-ga* mânası bilinmeyen bir fiildir. 11 inci satırda *lâl-PÛ-dug₄-ga-ba* nın tercümesi muhteviyata dayanarak tahmini yapılmıştır. 16 ncı satırdaki *IM* in tercümesi de açık olarak ona muvazi olduğu görülen satır 17 göre yapılmıştır. 18 inci satırın ilk kelimesi (*hur-šag₅* yerine) *hur-za* olarak tercüme edilmiştir, çünkü satır 20'de ona muvazi görünen bir *šâ-za* vardır. 23 ve 26 ncı satırlardaki *nu-uš* için bk. Falkenstein *ZA* cilt 60, s. 8; 26 ncı satırın sonunda *e* yerine *a* gelişine ve aynı satırın başında *âm* yerine yanlış olarak yazılmış gibi görünen *ki* ye dikkat ediniz (krş. satır 23).

¹⁷ Bunlar; Ni. 3803, 3877, 4085, 4172+4173, 4209, 4439, 4594, 5028, 5102, 5246, 9769, 9804, 13197, *SLTN* 146 (Hepsi İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesinde) ve CBS 13852, 13854, 14009, 14023; *UM* 29-10-50, 29-13-504, 29-15-85; N 3054; *STVC* 5, 7 (hepsi Philadelphia Üniversite Müzesinde).

¹⁸ Bu tecrübeye iştirak eden âlimler şunlardır : Falkenstein, Gadd, Jacobsen, Jestin, Kraus, Lambert, Van der Meer ve Witzel.

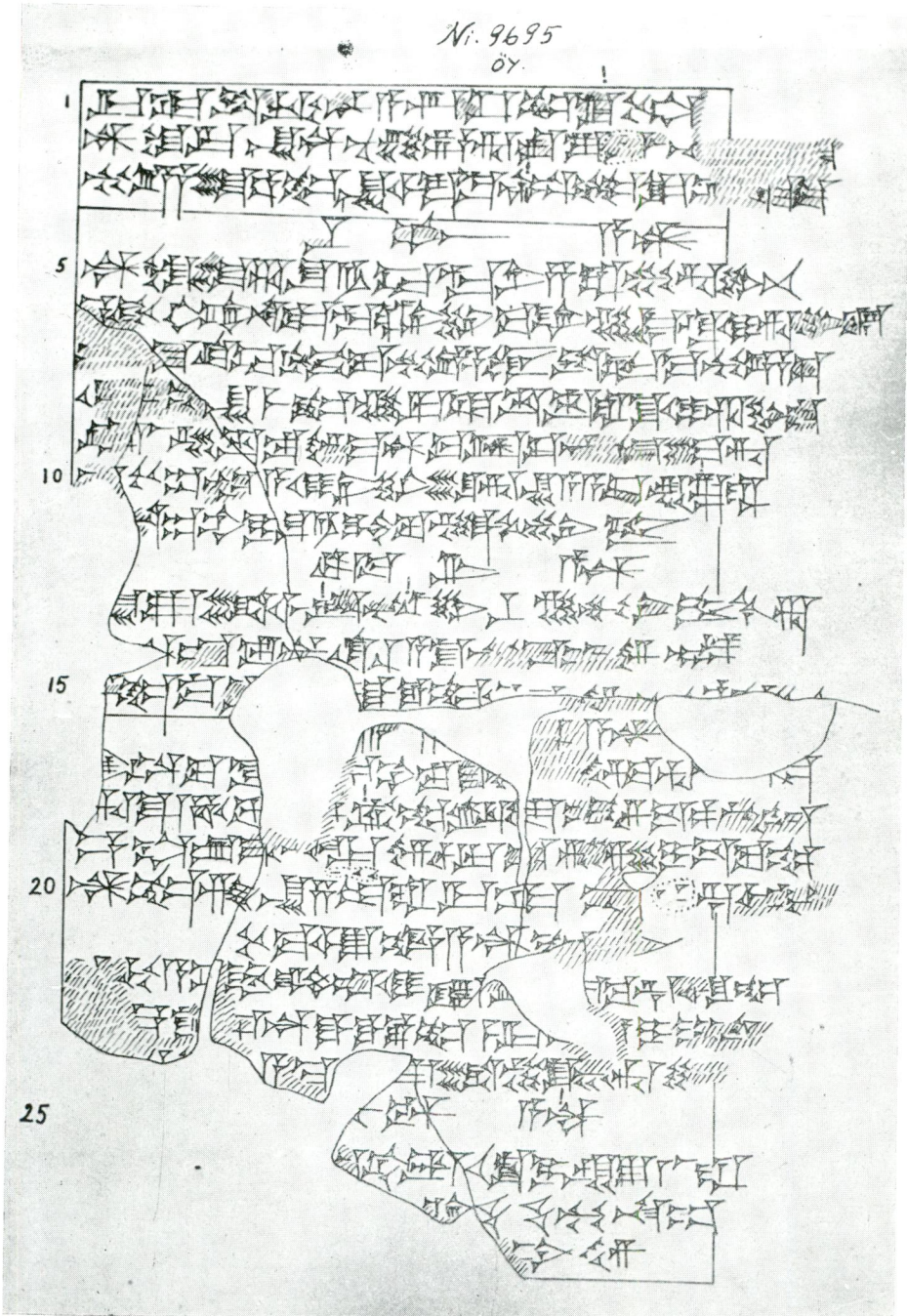
Bulduğunu söyleme,
Yalnız kaybettiğini söyle.

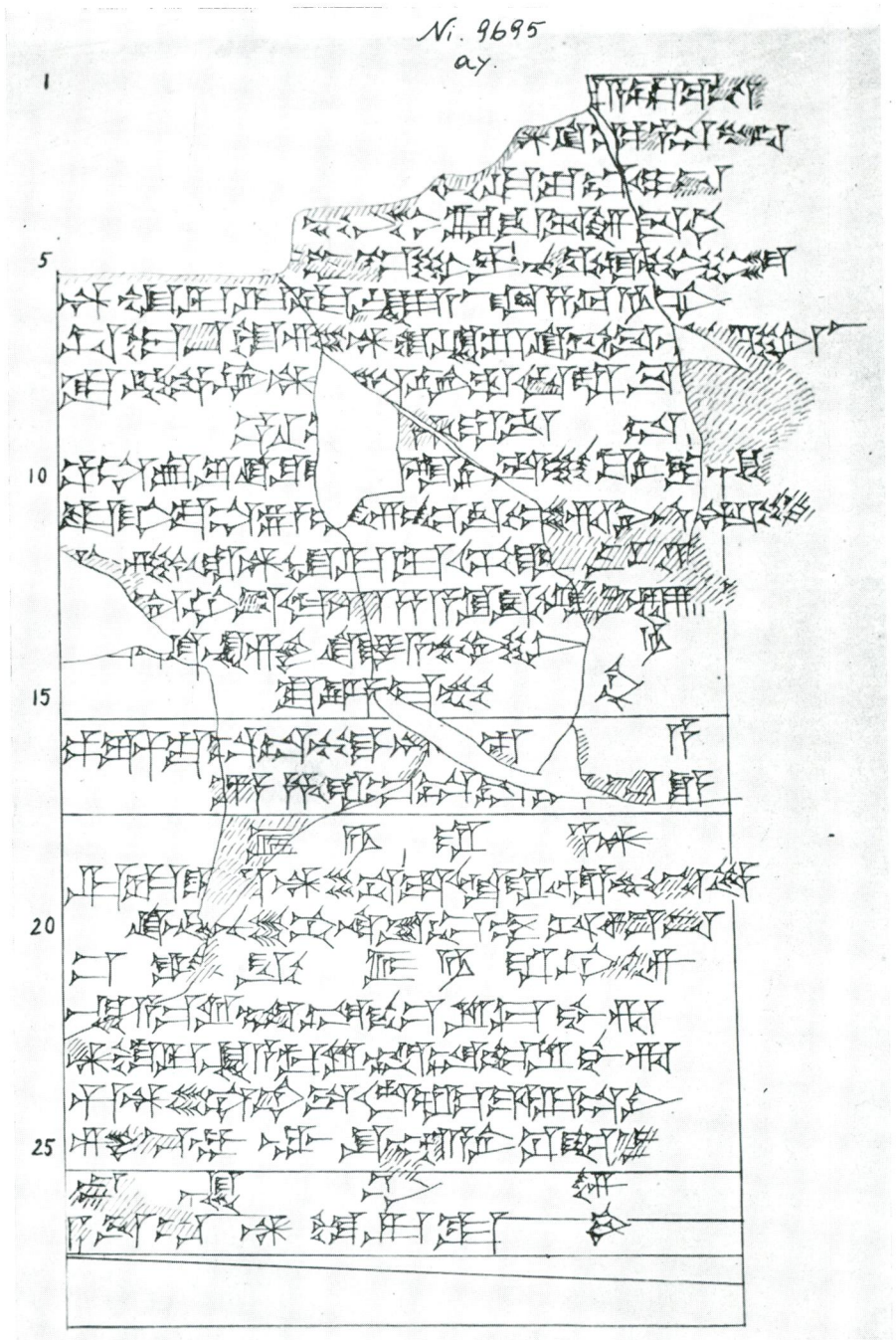
5. níg-ga bur₅-re ki-tuš nu-pàd-dè-da
Mal, yuvası olmayan uçan kuşlara benzer
6. níg-u₄-de-kú ur-re ba-gar
níg-ur-re-kú u₄-dè ba-gar
Günün (=zaman?) kaybettiği şey düşmana atfedilir,
Düşmanın kaybettiği şey de güne atfedilir.
7. níg-igi-nu-du₈-a-gim mu-un-ag
o bir kör adam gibi hareket eder.
8. ukú ħa-ba-TIL nam-ba-da-ti-le (?)
ninda ì-pàd mun nu-pàd mun ì-pàd ninda nu-pàd.
é ì-pàd amaš nu-pàd amaš ì-pàd é nu-pàd
Fakir adamın *ölmesi yaşamısından iyidir* ¹⁹.
Ekmeği olursa tuzu olmaz, tuzu olursa ekmeği olmaz,
Evi olursa ağılı olmaz, ağılı olursa evi olmaz ²⁰.
9. uru én-bi nu-tar-re a
s₁₂-suk₇-bi dam-kár-àm
Kontrolsüz bir memleketin kontrolörü tüccardır.
10. igi-íl-la-zu dam tuku-ba-ni-ib
šà-ge-guru₇-zu dumu tuku-ba-ni-ib
İntahap ettiğin kadını al,
İstedığın çocuğu yetiştir.
11. dam-nu-gar-ra é-a-ti-la
á-sìg á-sìg-e dirig-ga-àm
Evde *huçursuz* bir kadın,
cinlerden daha fenadır.
12. dumu-si-nu-sá ama-ni na-an-ù-tu
dingir-ra-ni na-an-dím-dím-e
Huysuz bir çocuğu annesi doğurmamalı,
Tanrısı yaratmamalı.

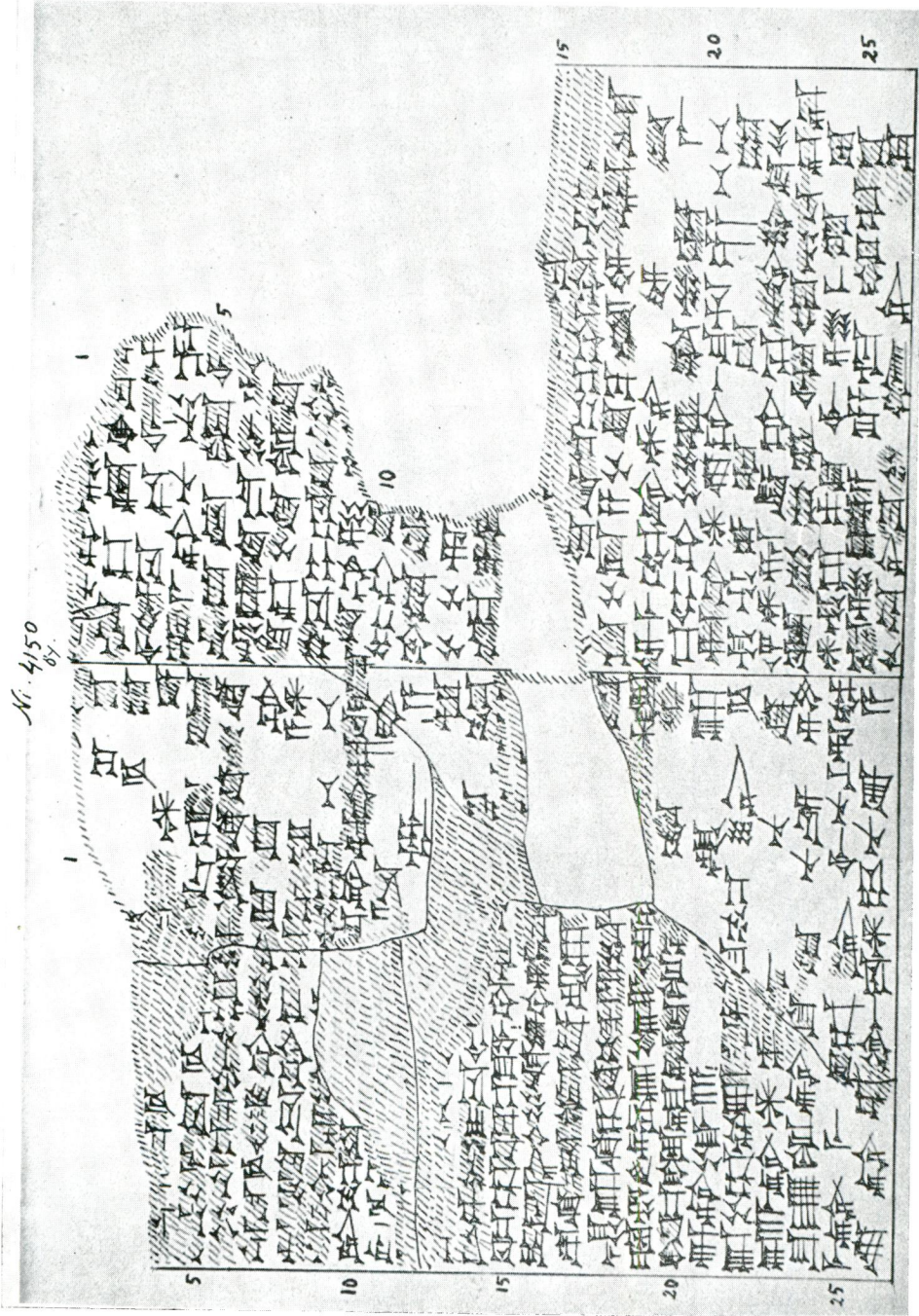
¹⁹ Tam tercümesi ihtimal "Fakir adam, ölsün, yaşamasın." dır.

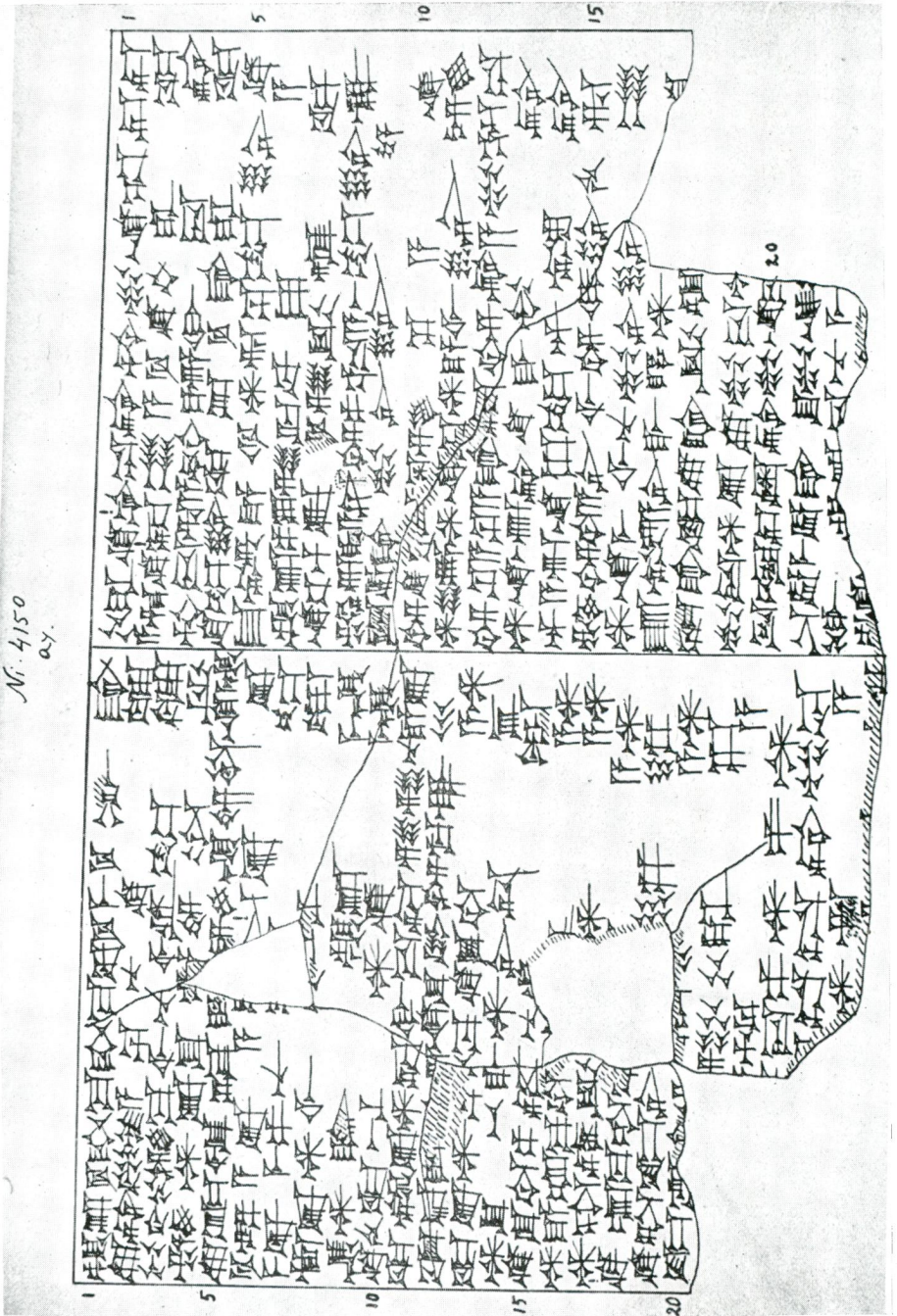
²⁰ Atasözü burada sona ermiyor (metin kırık), fakat aynı şekilde bir veya daha fazla satır devam etmiştir.

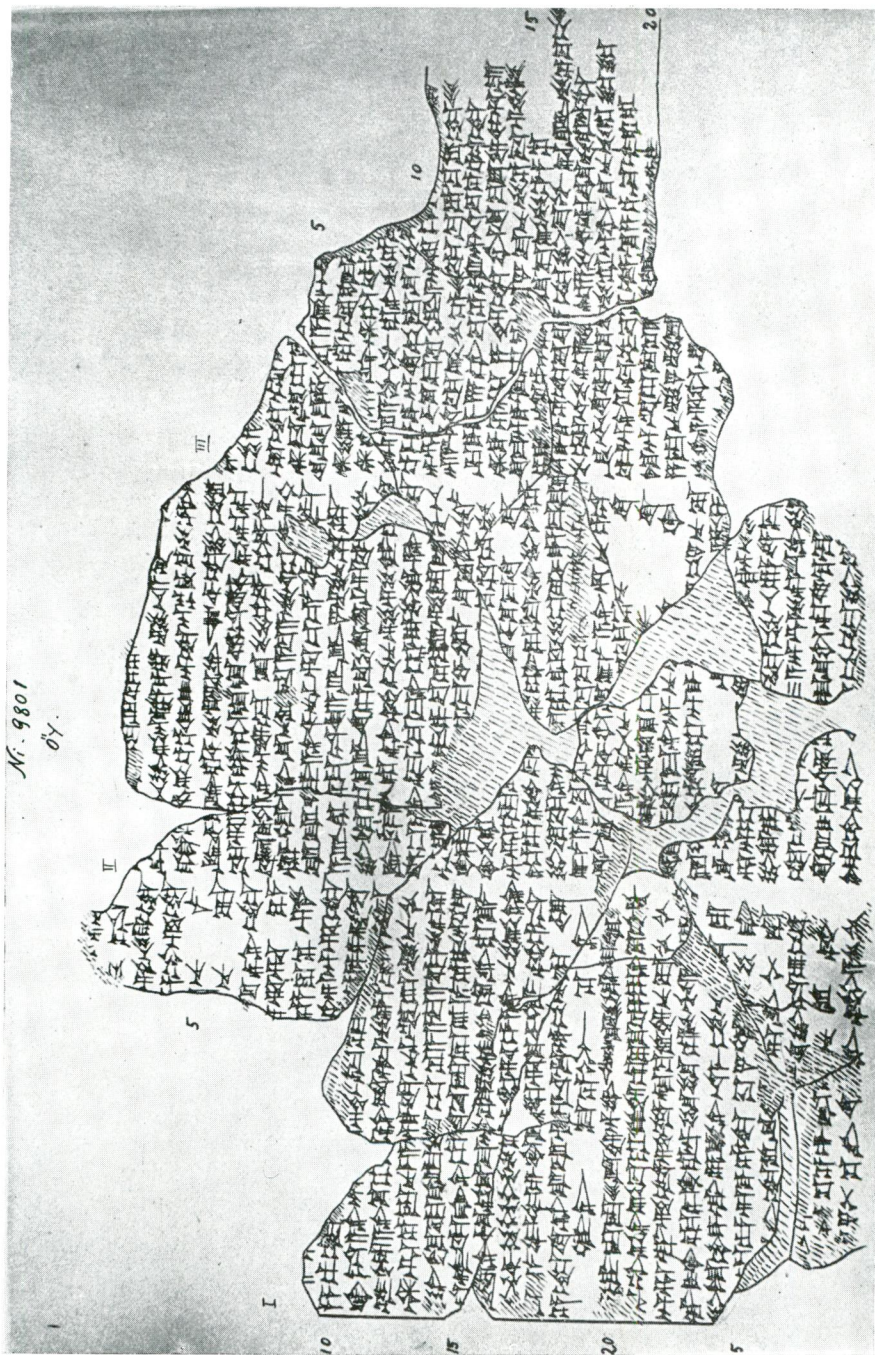
Ni. 9695
07.

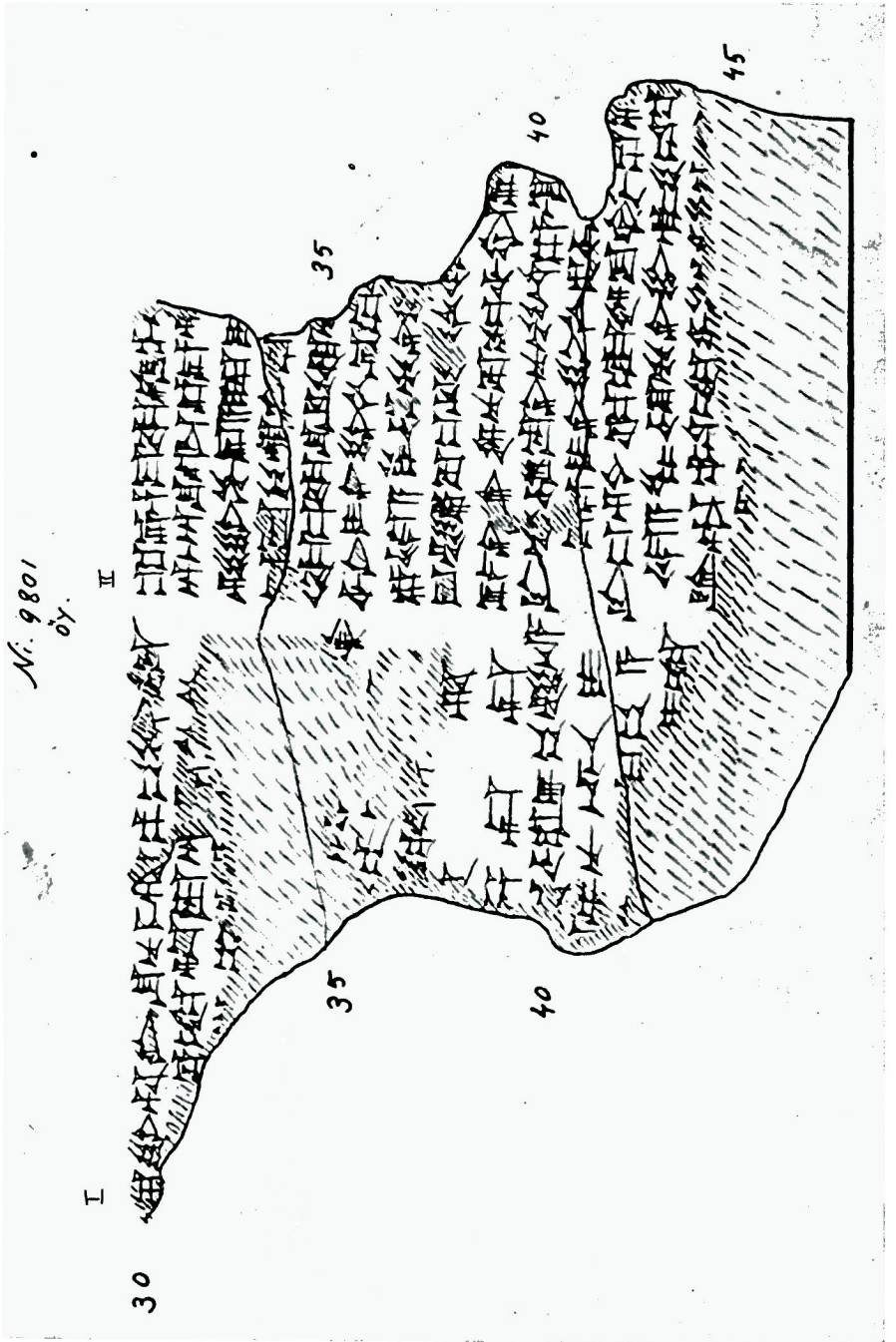

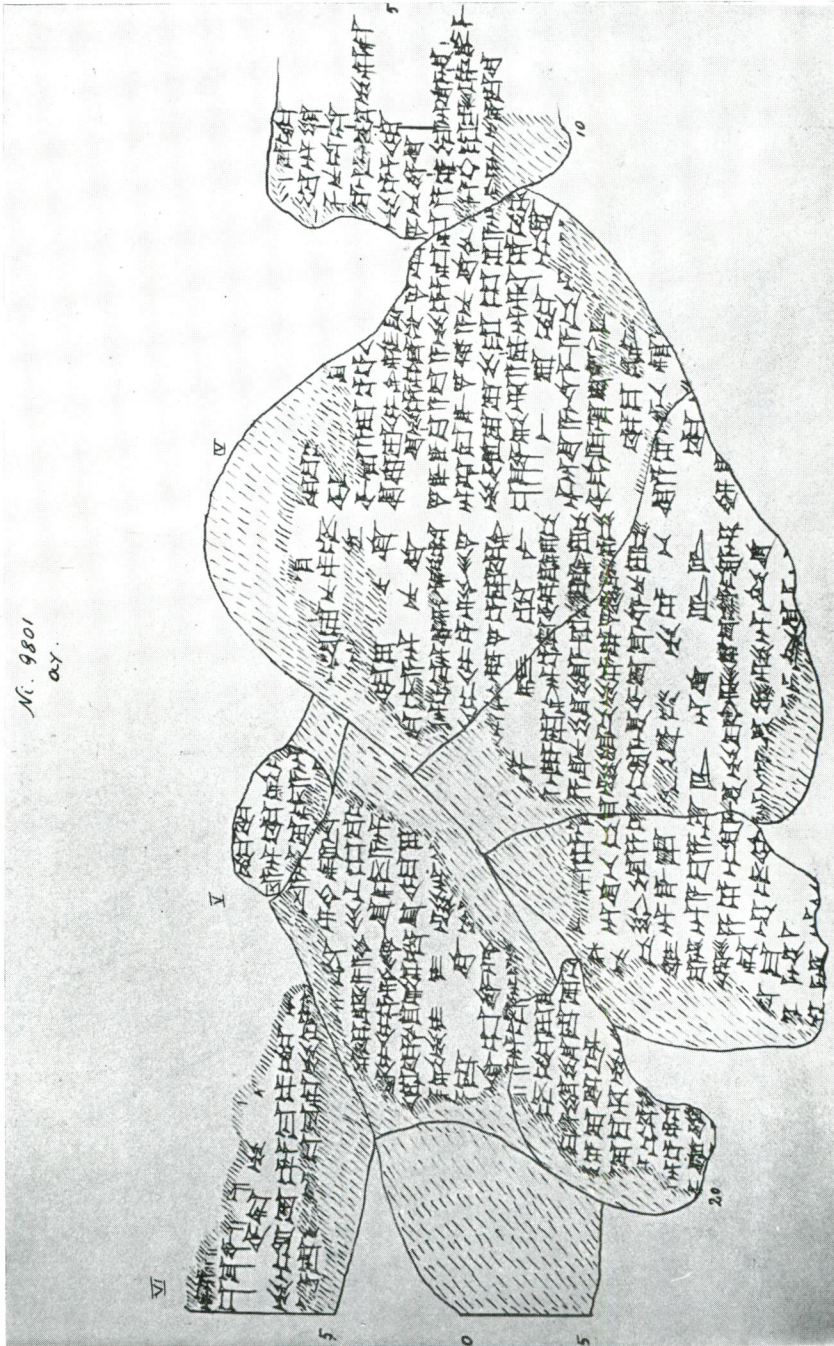

№. 9801
0y.

Ni. 2461

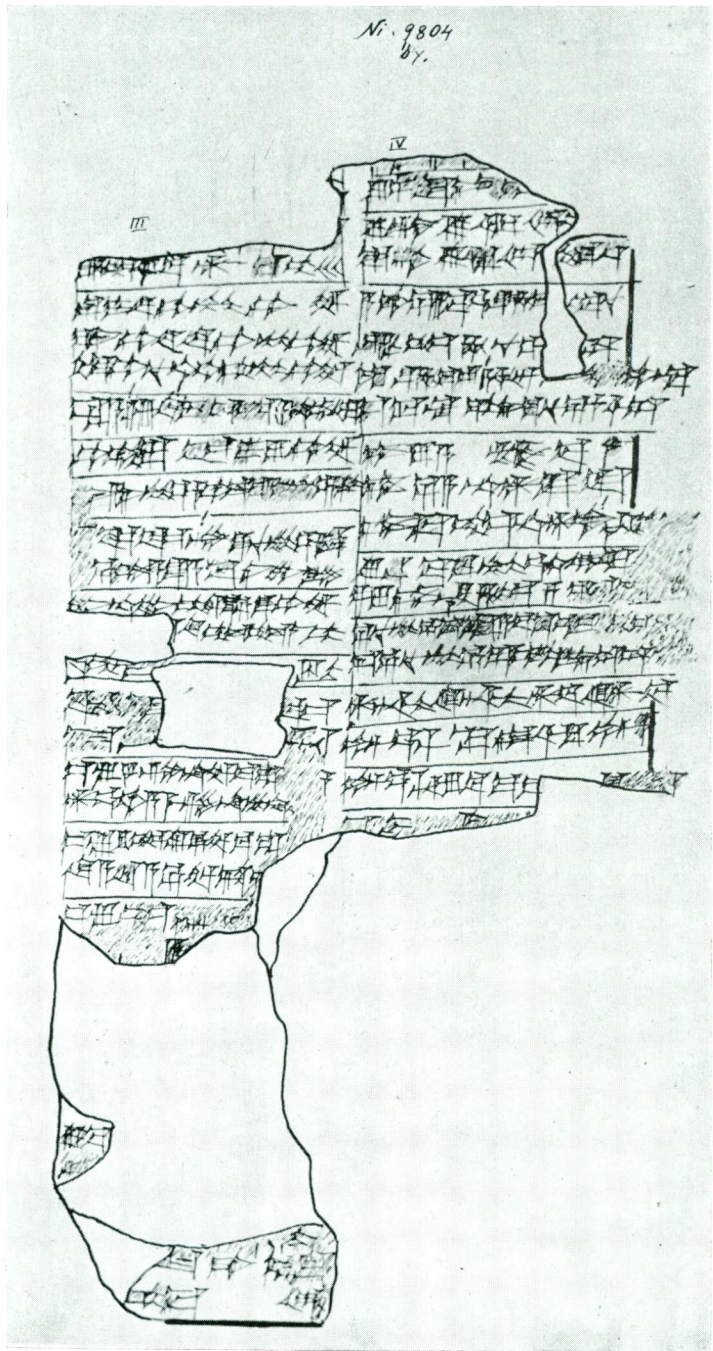
67.

5
 10
 15
 20

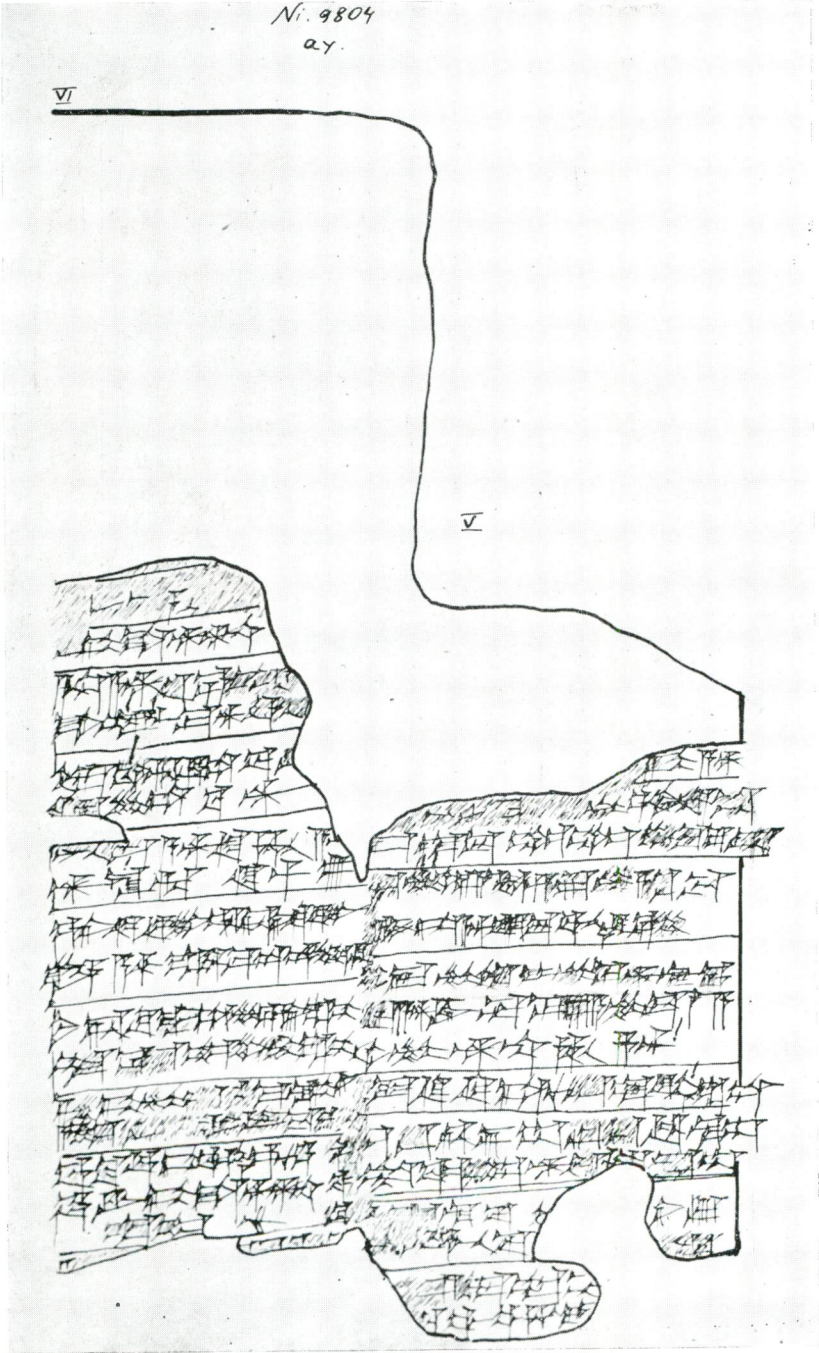
67.

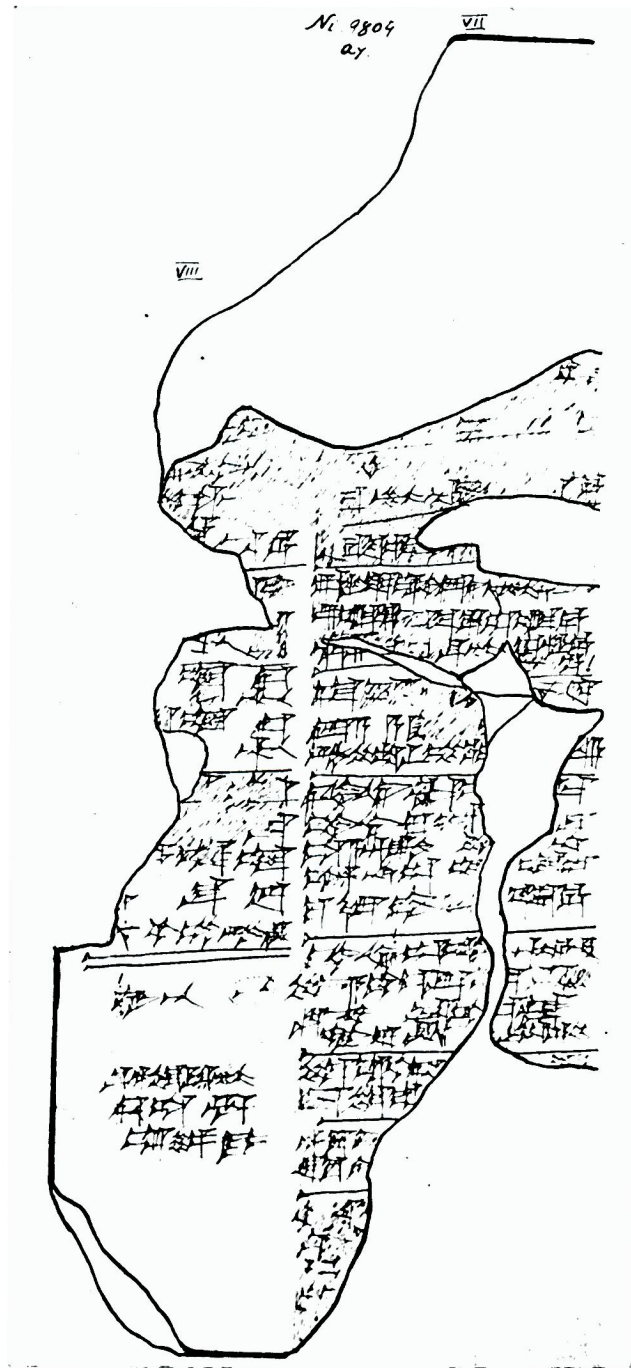
25
 30

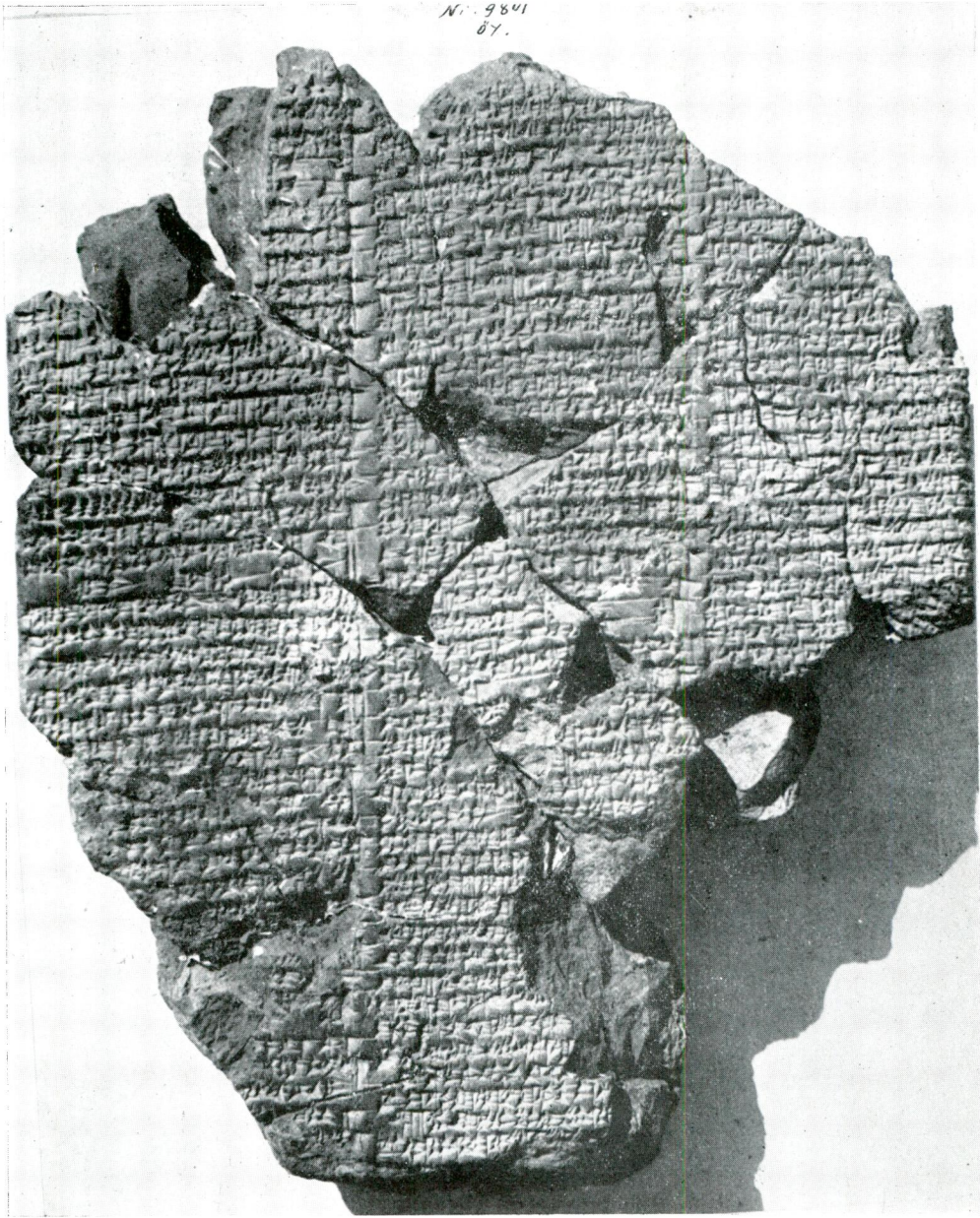

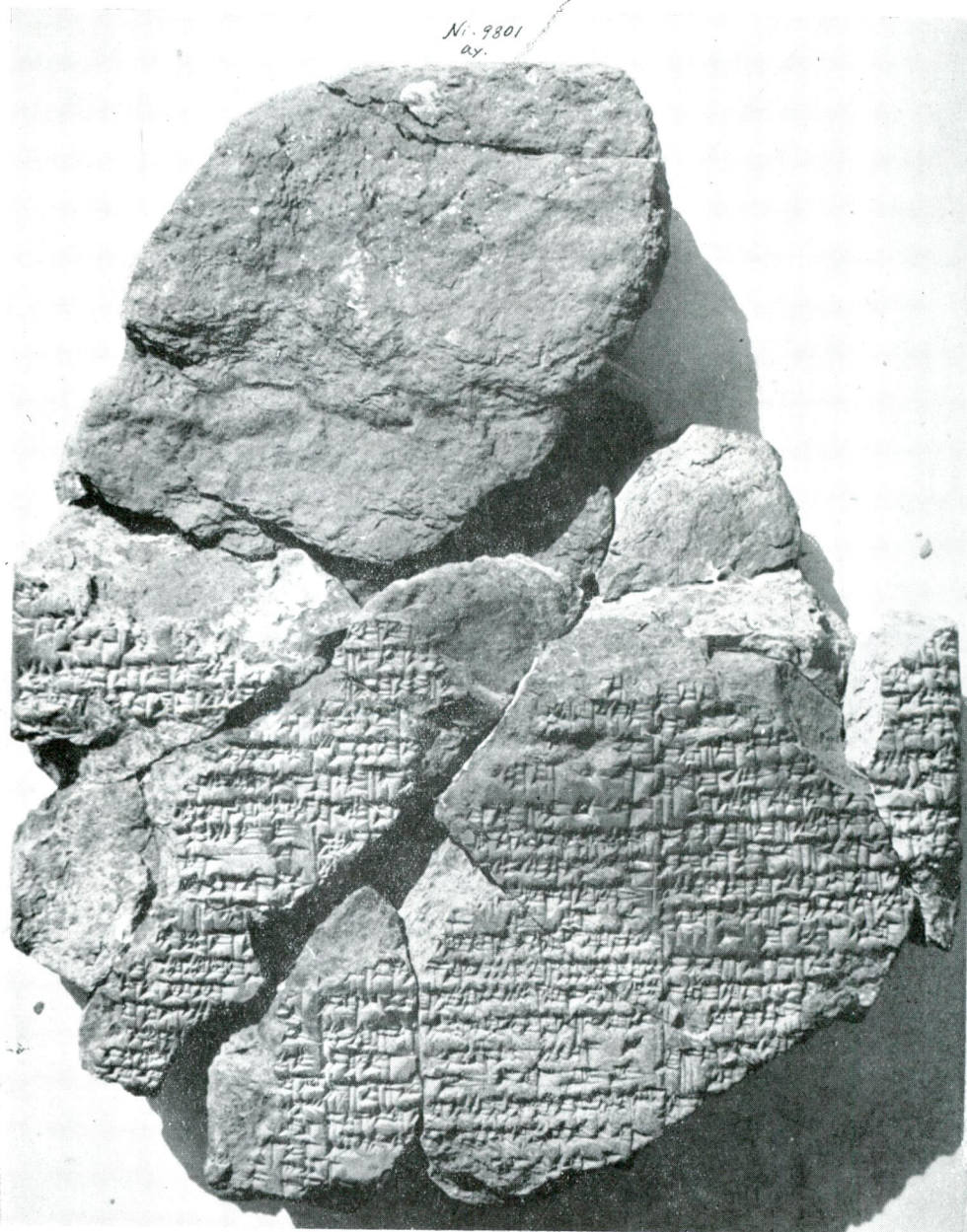

Ni. 9804
ay.

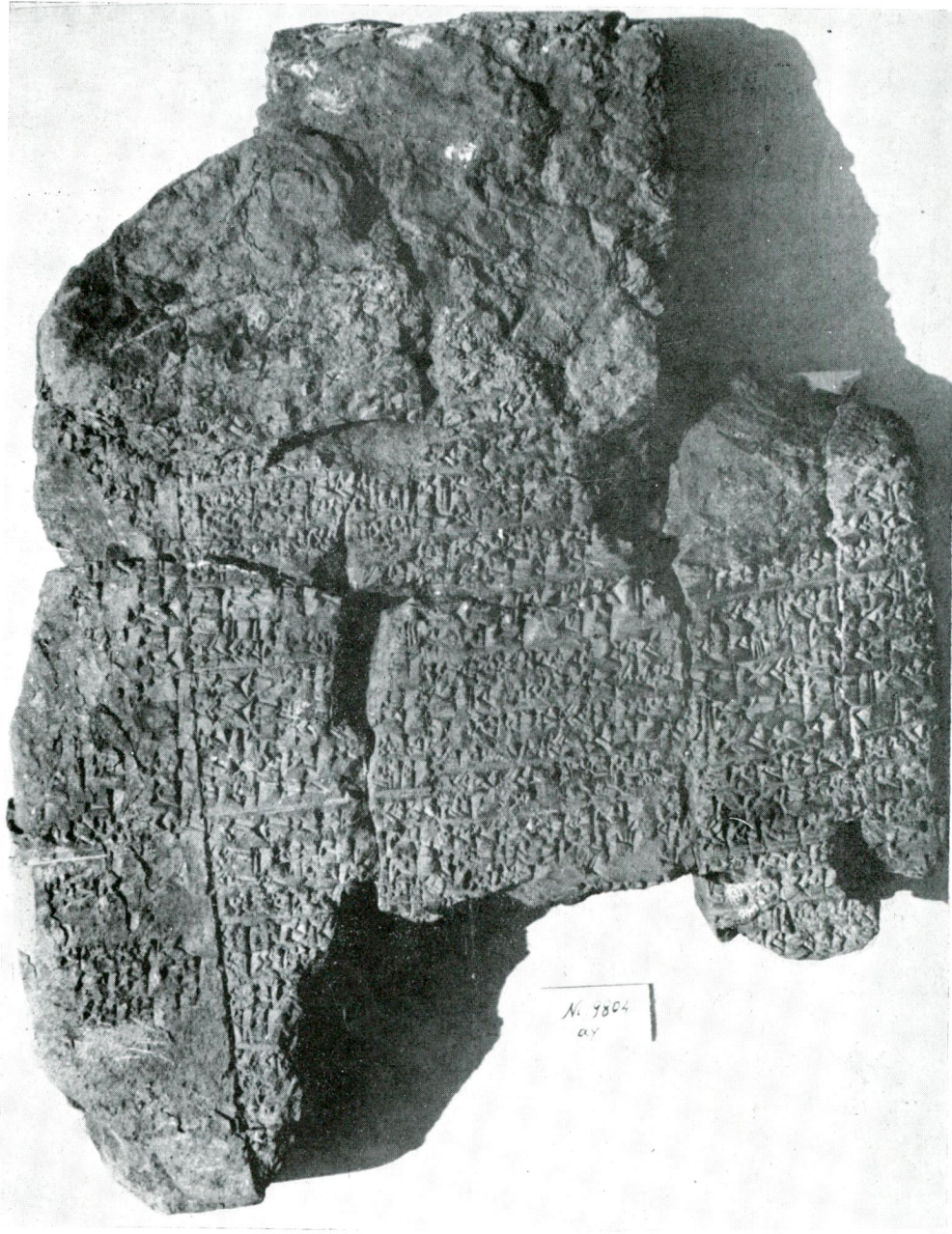

N. 9804
ay

FIVE NEW SUMERIAN LITERARY TEXTS

S. N. KRAMER, MUAZZEZ ÇİĞ, HATİCE KIZILYAY

One of the more significant archaeological contributions of the past hundred years to the humanities consists of the discovery, restoration, and translation of the Sumerian literary documents, the oldest group of belles lettres in the history of civilization. Inscribed some thirty-five hundred years ago in the cuneiform script on over four thousand clay tablets and fragments ¹, they include a varied assortment of man's first recorded myths and epic tales, hymns and lamentations, proverbs and essays. Long before the Hebrews wrote down their Bible, and the Greeks their Iliad and Odyssey, the Sumerians, who were neither Indo-Europeans nor Semites and whose original homeland may have been in the steppes of Central Asia ², created a rich and mature literature, largely poetic in

¹ Cf. S. N. Kramer, *Sumerian Mythology*, p. 11 f. where the number given is approximately 3000. However to this number are now to be added another five hundred pieces in the University Museum (cf. *Journal of the American Oriental Society*, vol. 67, p. 322) and about 4 hundred in the Istanbul Museum of the Ancient Orient (that is the latter has about 1200 rather than 800 Sumerian literary tablets and fragments from Nippur, as stated in S. N. Kramer, *Sumerian Literary Texts from Nippur*, p. 8; so according to F. R. Kraus's careful and very valuable catalogue of the entire Nippur collection in the Museum of the Ancient Orient). It is to be borne in mind, however, that from ten to fifteen hundred of the numbered pieces in the two museums are very small fragments; also that there is a considerable number of tiny fragments in the both insitutions which are still unnumbered altogether, and which it may prove impractical to number individually. Probably most of these scraps will prove of little scientific value and will add nothing to the reconstructed texts, although a considerable number should be useful for restoring a word here and a phrase there. But obviously enough even these will be of little practical value until the fuller texts of the Sumerian literary compositions are pieced together from the more readily identifiable pieces. Finally the new excavations in Nippur sponsored jointly by the Oriental Institute of the University of Chicago and the University Museum of the University of Pennsylvania have yielded some four hundred tablets and fragments and a considerable number of scraps (so according to the still unpublished reports of the excavators).

² Cf. for example the writer's "New Light on the Early History of the Ancient Near East" (*American Journal of Archaeology* vol. 52, pp. 155-16).

form, which was copied, translated, and imitated all over the ancient civilized world. Nor has it failed to leave its mark on the thought and spirit of modern man, though how and to what extent will long remain a matter of scholarly research and debate³.

Now in this process of the restoration of the Sumerian belles lettres, Turkey and America happen to play a leading, coordinate, and mutually supplementary role. For by far the greater number of Sumerian literary tablets and fragments were excavated by the University of Pennsylvania some fifty years ago at the site of ancient Nippur, the cultural center of Sumer, and are now located primarily in the Istanbul Museum of the Ancient Orient and in the University Museum of the University of Pennsylvania. These are the two institutions therefore that have been largely responsible for the copying and publishing of the Sumerian literary material in order to make it available to scholars and humanists the world over⁴. In the earlier years a number of scholars devoted some of their time and effort to this work : Radau, Poebel, Barton, Lutz, Myhrman, Legrain, Langdon, and particularly Edward Chiera whose well-laid long range plans were cut short by his untimely death⁵. In more recent years Dr. Kramer has concentrated his energies to the task. Thus in the years 1937-9, with the generous cooperation of the Turkish authorities, he copied more than one hundred and sixty tablets and fragments inscribed with the Sumerian literary works, from the Nippur collection of the Istanbul Museum of the Ancient

³ The reader who is not a cuneiform specialist will get a fairly adequate idea of the nature of the Sumerian literary remains from *Sumerian Mythology* and from translated Sumerian texts in the recently published (Princeton University Press, 1950) *Ancient Near Eastern Texts* (James B. Pritchard, Editor).

⁴ This is not to deny the great debt we owe even in this highly specialized field of cuneiform research to such institutions as the British Museum, the Louvre, the Berlin Museum, and the Ashmolean Museum; the material from these museums copied and published by such scholars as Zimmern and De Genouillac, King, Langdon, and Gadd, have proved to be invaluable for the restoration of the Sumerian literary documents. Moreover in view of the recent tablet discoveries of the Joint Expedition to Nippur (cf. note 1), not to mention the highly penetrating Sumerological studies of Thorkild Jacobsen, the Oriental Institute of the University of Chicago no doubt stands to play a leading role in this field of research in the days to come.

⁵ For the pertinent bibliographical references, cf. *Sumerian Mythology* p. 108 (note 7).

Orient. These copies have now been published with a detailed introduction in Turkish and English ⁶. The years which followed were spent largely in cataloguing and studying the unpublished Sumerian literary material in the University Museum at Philadelphia. In 1946, not long after the Second World War, Dr. Kramer again came to Istanbul and copied another one hundred and twelve tablets and fragments, those inscribed with the Sumerian epics and myths; these are now being prepared for publication.

This year he has been appointed Fulbright Research Professor by the United States Educational Commission in Turkey in order to continue the copying of those Sumerian literary pieces in the Museum of the Ancient Orient which are still unpublished. All in all there are still about eight hundred such pieces in the museum⁷. About 450 of these, however, are very small fragments and of relatively little practical value at the moment⁸. The remaining 350 which consist largely of small and middle sized fragments will be copied in large part in the course of this year by Dr. Kramer and Hatice Kızılyay (Bozkurt) and Muazzez Çığ, the two curators of the museum's Tablet Archive. As for the compositions inscribed on these 350 tablets and fragments, they represent a cross-section of all branches of Sumerian literature. But the large majority consists of proverbs, essays, and hymns, and as the five texts presented in this paper will help to demonstrate, it is for the restoration of these literary categories that the newly copied material will prove most valuable⁸.

Ni. 9695 (Copied by H. Kızılyay), the first of our five texts, contains a composition which might be described as a "hymnal-prayer". It consists primarily of a hymn addressed to the storm-god Ninurta, interspersed with prayers for Lipit-Ištar, the fifth ruler of the Isin Dynasty who reigned some time about the middle of the nineteenth century B. C. The more intelligible parts of the text may

⁶ *Sumerian Literary Texts from Nippur in the Museum of the Ancient Orient at Istanbul* (Vol. 23, *The Annual of the American Schools of Oriental Research*).

⁷ So according to F. R. Kraus's detailed and very helpful catalogue of the Nippur collection.

⁸ Cf. the preliminary report in *Orientalia* vol. 21, pp. 249-50. Muazzez Çığ and Hatice Kızılyay are copying the hymnal material while Kramer is copying all other categories.

be sketched briefly as follows : Ninurta is glorified as the deity whom the goddess Nintu had fashioned with particular care, his very special endowments being bravery and awe-inspiring heroism. After birth she brings Ninurta, "the avenger of his father,"⁹ to the Ekur, Enlil's far-famed sanctuary in Nippur. Here, upon her request, Enlil decrees for him his great destiny : the power to smite his enemies with the help of the winds and storms. This passage ends with a two-line prayer for the king Lipit-Ištar in which Ninurta is petitioned to force all of Lipit-Ištar's enemies to bow down before him. The text then continues with a more extensive prayer : may Ninurta's wife, "the Lady of Nippur," speak up daily to her husband in Lipit-Ištar's behalf; may Ninurta stand by him in the place of battle; may he grant him, the king who had brought justice and happiness to Sumer and Akkad, victory over his enemies. The composition closes with a line in which the ancient scribe himself classifies it as belonging to the hymnal genre known as *adab* of Ninurta¹⁰.

Ni. 4150, (Copied by H. Kızılyay), the second of the texts presented in this paper, is a copy of the lower part of a four column tablet inscribed with one of the rather rare hymns to Enlil, the leading deity of the Sumerian pantheon¹¹. The Istanbul piece contains

⁹ Ninurta is termed the avenger of Enlil in a number of literary compositions, but the details of the relevant myth are still unknown.

¹⁰ Cf. now Falkenstein's excellent study in *Zeitschrift für Assyriologie* vol.49, p. 80 ff. for an analysis of this type of composition. In connection with Falkenstein's study it may be of value to point out and correct an error which has confused practically all the cuneiformists dealing with the *Adab* composition VS X199 II 9 III 7 (cf. now Falkenstein, *loc. cit.* p. 88 and especially the troubled comment in note 3 as well as the relevant remarks on pp. 96, 97, and 99), that is, that this VS composition concerns the deity Uraš. The fact is that it in no way involves the deity Uraš, but the king Ur-Ninurta, that is, the ^dur (so, not ^dIB) of lines II 12, 19, 33, 36, 41, 49, and III 6, are scribal abbreviations for ^dur-^dnin-urta, just as for example in the preceding hymn on the very same tablet the writings ^dli-bi of I 42 and ^dli- of II 8 are contractions for the name ^dlipit-ištar. The full name of the king is actually given once in the text, cf. II 24 : ^dur-^dnin-urta-ra mu-na-an-dah, and there is little doubt that this composition which is a hymn to the god Nanna is interspersed with prayers for the king Ur-Ninurta, just as the composition preceding it is a hymn to the god An interwoven with prayers for the king Lipit-Ištar.

¹¹ Most of the Enlil hymns published hitherto are either hymnal prayers for various kings, or the so-called *enem* compositions devoted largely to his more destructive aspects.

only about half the text of the hymn, but the latter can be restored almost entirely with the help of a published fragment from the University Museum, and a piece found just recently in Nippur by the new Joint Expedition, which is the upper half of a four column tablet. The composition consists of about 170 lines which celebrate Enlil as a most powerful and benevolent deity : he is a god whose word and decision are unalterable; the gods of heaven and earth prostrate themselves before him in all humility; he detests the violent and the unjust and sees to it that they do not go unpunished; his sanctuary the Ekur is the home of awesome and profound rites and ceremonies; he is free of all controls and his features remain invisible even to the other gods; his exalted word brings down abundance from heaven and makes the earth fruitful; his wife and adviser is Ninlil, the gracious and well-formed, the queen of the universe. What Enlil means to man and civilization is stated in the following simple and not unmoving lines :

Without Enlil, the great mountain,
 No cities would be built, no settlements founded,
 No stalls would be built, their sheepfolds would not be founded,
 No king would be raised, no high-priest born,
 No *mahhu*- priest, no high-priestess would be chosen by sheep-
 (omen),
 The workers would have neither governor nor supervisor,
 The river--, its flood-waters would not *overflow*,
 The fish of the sea would not [lay] eggs in the canebrake,
 The birds of heaven would not [set up] nests in the broad earth,
In heaven, the *drifting* clouds would not [*yield their moisture*],
 Plants and herbs, the glory of the plain, would not [sprout],
In field *and* meadow the rich grain would not [flower],
 The trees planted in the mountain-*forests* would [yield] no fruit¹².

¹² The fragment in the University Museum, published by Stephen Langdon in *PBS* X 4 No. 10, is probably the upper part of the very same tablet as our Istanbul piece Ni. 4150. The piece excavated by the new Joint Expedition to Nippur was made available to Kramer by Donald McCown, the director of the excavations (photograph No. 3 : 195). In addition there are the following small duplicating fragments already published : *STVC* 116, *Kich* C 53, *SEM* 192 B. The hymn is listed as No. 5 in the two ancient "catalogues" now in the Louvre and the University Museum, and treated in *BASOR* No. 88 p. 10 ff. The quoted passage italics

Ni. 9801 (copied by M. Çiğ), the third text, is a hymn to the goddess Inanna which will take its place alongside the two long known major hymns to that deity¹³. The tablet is unfortunately only partially preserved so that no more than about a quarter of the approximately 300 lines constituting the full text of the hymn, are intelligible. However fragmentary as it is, it will be valuable nucleus for the restoration of the composition as additional duplicate material is uncovered in the future.

The fourth text, Ni. 2461 (copied by M. Çiğ), is one of the oldest love-songs in man's recorded history, although it is to be noted, that it is religious rather than secular in character. The ancient scribe himself classifies it as a *bal-bal-e* of the goddess Inanna¹⁴, and to judge from the contents it may perhaps have been intended to be sung by a *lukur*-priestess on the eve of her union with the king Šū-

(indicate doubtful translations) consists of lines 108-122 (lines 115 and 116 have been omitted as largely unintelligible at the moment) of the reconstructed text which reads as follows :

108. kur-gal-^den-líl-da-nu-me-a
 uru^{kl}-nu-dù á-dam ki li-bí-ib-gar
110. túr nu-dù amaš-bi nu-gar
 lugal nu-íl-e en nu-ù-tu-[de?]
112. lú-maḥ nin-dingir máš-e nu-mu-un-da-[pàd]
 erin-na šakanna ugula nu-tuku-tuku
114. íd-da a-gu₄-ù-bi nu-dun-dun....
- ku₆-engur-ra-ke₄ giš-gi-a nunuz nu-mu-ni-ib-[ná-ná]
117. mušen-an-na-ke₄ ki-dagal-la gúd nu-[mu-ni-ib-uš]
 an-na IM-dirig-sir-ra KA-bi nu-mu-.....
120. edin-na ka-zal-bi ú šim nu- [mu-ni-ib-BU-BU-dè]
 a-šà-ga še-gu-nu a-kár-ra nu-[mu-ni-in-mú]
122. giš-ki-mú-a giš-tir (?) -kur-ra-ke₄ gurun nu-[mu-ni-in-íl]

Among the difficulties to be noted are : the use of the present tense in line 111; the uncertain complex division in line 119; the unusual position of a-kár-ra in line 121. The restoration of the verbal forms in lines 117, 118, 121, and 122 are quite certain—they are based on practically identical lines scattered throughout the literary texts; not quite certain is the restoration in line 120.

¹³ The hymns are entitled nin-me-šàr-ra and an-ta-è-a-ra in the ancient catalogues, cf. *BASOR* No. 88 p. 10 ff; the former is Ni. 4 of the University Museum tablet and the latter is No. 45 of the Louvre tablet (an excellent duplicate of the latter— Ni. 4363+9802 has been copied by Hatice Kızılyay.

¹⁴ Cf. now Falkenstein, *Die Welt des Orient* (1947), p. 48 ff. and Landsberger, *JNES* vol. 8, p. 295, note 151.

Sîn in the course of the *hieros-gamos* rites celebrated on New Year's day, when the king representing the god Dumuzi, married a lukur-priestess who served as a substitute for the goddess Inanna ¹⁵. Following is the first attempt at a tentative translation of the song; it will serve to give the reader some idea of its mood and temper; of its beat and rhythm :

Bridegroom, *dear to my heart*,
 Goodly is your beauty, honeysweet,
Lion, dear to my heart,
 Goodly is your beauty, honeysweet.

You have captivated me, let me stand *tremblingly* before you,
 Bridegroom, I would be taken by you to the bed-chamber,
You have captivated me, let me stand *tremblingly* before you,
 Lion, I would be taken by you to the bed-chamber.

Bridegroom, let me *caress* you,
 My precious *caress is more savory than honey*,
 In the bed-chamber, *after honey had been made to flow*,
 Let us enjoy your goodly beauty,
Lion, let me *caress* you,
 My precious *caress is more savory than honey*.

Bridegroom, you have taken your pleasure of me,
 Tell my mother, she will give you *delicacies*,
 My father, he will give you gifts.

Your spirit, I know where to cheer your spirit,
 Bridegroom, sleep in our house until dawn,
 Your heart, I know where to gladden your heart,
Lion, sleep in our house until dawn.

You, because you love me,
 Give me pray of your *caresses*,
 My lord god, my lord protector,
 My Šū-sîn who gladdens Enlil's heart,
 Give me pray of your *caresses*.

¹⁵ Cf. Falkenstein, *Die Welt des Orients* (1947), p. 50.

Your place goodly as honey, pray lay (your) hand on it,
Bring (your) hand over it like a *gišban*-garment,
Cup (your) hand over it like a *gišban-sikin*-garment.

It is a *bal-bal-e*-song of Inanna¹⁶.

- ¹⁶ Italics indicate doubtful renderings. The Sumerian text reads as follows :
- mu-ti-in šà-mà mu-lu [ki-ig-ga]
 ħi-li-zu ám-zé-ba-ám lâl-ám ku₇-ku₇-da
 gi-ru šà-mà mu-lu ki-ig-ga
 ħi-li-zu ám-zé-ba-ám lâl-ám ku₇-ku₇-da
5. en-KU-en IM-mà du₅-mu-u₈-ši-gub
 mu-ti-in ga-ba-e-da-kar ki-mu-ná-da-šè
 en-KU-en IM-mà du₅-mu-u₈-ši-gub
 gi-ru ga-ba-e-da-kar ki-mu-ná-da-šè
 mu-ti-in ám-zé-zé-ba du₅-mu-u₈-ag
10. zé-ba-kal-la-mu lâl-e da-am-e-ga
 é-ki-ná-a lâl-PÚ-dug₄-ga-ba
 ħi-li-ám-zé-ba-zu ga-ba-ĥúl-ĥúl-en-dè-en
 gi-ru ám-zé-zé-ba du₅-mu-u₈-ag
 zé-ba-kal-la-mu lâl-e da-am-e-ga
15. mu-ti-in ma-ra ħi-li mu-e-kar
 ama-mu-ra dug₄-mu-na-ab IM mu-ra-ab-zé-è-m-e
 ad-da-mu-úr ám-ba-ba mu-un-ba
 ĥur-šag₆ ki-ĥur-šag₆-ga-bi mu-zu
 mu-ti-in u₄-te-en-šè é-me-a ná-a
20. šà-za ki-šà-ĥúl-bi mu-zu
 gi-ru u₄-te-en-šè é-me-a ná-a
 za-e ma-a-ra ki mu-e-ág-a-ta
 gi-ru ma-a-ra am-zé-ba-zu nu-uš-mu-e-a-ag-e
 ù-mu-un-dingir-mu ù-mu-un-^dlama-mu
25. ^dšu-zuen šà-^dmu-ul-líl-lá-ke₄ ba-zé-bé-en-na-mu
 ki-ze-ba-zu nu-uš-mu-e a-ag-a
 ki-lâl-gim-zé-ba-zu šu nu-uš-mu-e-tag-ge
 túg-giš-ba-an-gim šu túm-ma-ni
 túg-giš-ba-an-sì-ki-na-gim šu-DAR-DAR-ma-ni
30. bal-ba-e-^dinanna-kam

The poem, as expected, is written in the Emesal throughout. The rendering "dear" in lines 1 and 3 is most doubtful; it assumes that *ki-ig-ga* is an unusual writing for *ki-ág-gá* (cf. perhaps *SRT* 31, line 18), and that *-me-en* followed (note however that the traces in line³ do not point to the sign *ME*). Needless to say there are other possibilities; the *IG* for example might be part of the verbal form *ig-kid* "to open", and the following *GA* may be for the first person precative which, to judge from lines 6, 8, and 12 seems to be used instead of *da* even in the Emesal (Perhaps because of the following labial). In lines 3, 8, etc. *gi-ru* is assumed to be a Semitic loan-

Ni. 9804 (copied by S. N. Kramer), the last of the texts presented in this paper, is an eight-column tablet which originally contained a "book" of over one hundred and eighty proverbs and sayings. It is poorly preserved, and of itself, would provide us with but a few of the maxims originally inscribed on it. But fortunately this particular proverb collection was rather popular in the Nippur schools and at least twenty-four duplicates and extracts, all excavated in Nippur and now in the Istanbul Museum of the Ancient Orient and the University Museum, can now be identified as belonging to it¹⁷. As a result it is possible to recover the practically complete text of fifty-five of the proverbs which made up this "book," while the text of another eighty or so can be restored to a considerable extent. But the great difficulty with Sumerian proverbs is their translation, since like proverbs and sayings the world over, they are by extremely and compact, and are without a guiding and controlling context. By way of experiment, therefore, forty-eight of the best preserved sayings were sent to a number of scholars who worked on

word. The rendering "you have captivated me" for *en-KU-en* in lines 5 and 7 treats the latter as if it were grammatically (i-)e-n-dib-en where the final *en* is the first person accusative suffix. "Tremblingly" in lines 5 and 7 makes the very doubtful assumption that *IM-ma* means literally "in my fear." The *du₆* - of *du₅-mu-U₈-ši-gub* in lines 7 and 9 is the Emesal first person precative *da* which becomes *du₆* because of the following *mu*. In lines 6 and 8 note the unusual position of the verb due to poetic license. For the *du₅* of the verbs in lines 9 and 13, cf. the comment immediately preceding. The first complex in lines 10 and 14 is rendered as if an initial *ám* were accidentally omitted; the grammatical structure and meaning of *da-am-e-ga* (the rendering "is more savory" is a guess only) are quite uncertain; the *da* at the beginning may of course be the Emesal for *ga* in which case *da-am-e-ga* would be a verb with unknown meaning. In line 11 the rendering of *lál-PŪ-dug₄-ga-ba* is no more than a guess based on the context. The rendering "delicacies" for *IM* in line 16 is based on the obvious parallelism with line 17, and has no known lexographic justification. In line 18 the first complex is rendered as if it read *hur-za* (instead of *hur-šag₆*) since it seems parallel to *ša-za* of line 20. For the particle *nu-uš* in lines 23 and 26 cf. now Falkenstein *ZA* vol. 60, p. 8; note too the unexpected *a* instead of *e* at the end of line 26, and the fact *ki* at the beginning of the line seems to be an error for *ám* (cf. line 23).

¹⁷ These are : Ni. 3803, 3877, 4085, 4172+4173, 4209, 4439, 4594, 5028, 5102, 5246, 9769, 9804, 13197, SLTN 146 (all in the Istanbul Museum of the Ancient Orient) and CBS 13852, 13854, 14009, 14023; UM 29-10-50, 29-13-504, 29-15-85; N 3054; STVC 5, 7 (all in the University Museum at Philadelphia).

them independently ¹⁸. In the majority of cases there was very considerable disagreement in the translations. There was however a fairly substantial accord on about a dozen proverbs, and these are here presented in transliteration and translation :

1. níg-gú-kud-kud-du gú nam-bí-kud-du
Do not cut off the neck of that which has already had its neck cut off.
2. ⁿnin-giš-zi-da-ra ga-ti na-an-na-ab-bé-en
Say not to Ningišzida (an underworld deity):
“Let me live.”
3. níg-ku₆-lam-ma dingir-ra-kam šu-tu-tu nu-ub-zu
Destruction is of the gods, it cannot be warded off (literally : it knows no hindering (?) hand).
4. níg pàd-da-zu nu-ub-bé-en
níg-ú-gu-dé-a-zu ab-bé-en
You do not speak of that which you have found,
You speak only of that which you have lost.
5. níg-ga bur₅-re ki-tuš nu-pàd-dè-da
Possessions are birds on the wing who have no (permanent) home.
6. níg-u₄-de-kú ur-re ba-gar
níg-ur-re-kú u₄-dè ba-gar
What the day (=time?) consumed is attributed to the enemy,
What the enemy consumed is attributed to the day.
7. níg-igi-nu-du₈-a-gim mu-un-ag
He acted like a blind man.
8. ukú ḥa-ba-TIL nam-ba-da-ti-le (?)
ninda ì-pàd mun nu-pàd mun ì-pàd ninda nu-pàd
é ì-pàd amaš nu-pàd amaš ì-pàd é nu-pàd
The poor man *is better off dead than alive* ¹⁹
If he has bread he has no salt, if he has salt he has no bread,
If he has a house he has no fold, if he has a fold he has no house ²⁰.

¹⁸ The scholars who were good enough to cooperate in this experiment are : Falkenstein, Gadd, Jacobsen, Jestin, Kraus, Lambert, Van der Meer, and Witzel.

¹⁹ A more literal rendering might perhaps be : “The poor man, let him die, let him not live.”

²⁰ The proverb did not end here (the text is destroyed) but continued in the same vein for one or more lines.

9. uru én-bi nu-tar-re sa₁₂-suk₇-bi dam-kár-àm
A city without vigilance, its comptroller is a merchant.
10. igi-íl-la-zu dam konu-ba-ni-ib
ša-ge-guru₇-zu- dumu konu-ba-ni-ib
Take a wife according to your choice,
Have a child according to your desire.
- 11 dam-nu-gar-ra é-a-ti-la
á-sìg á-sìg-e dirig-ga-àm
A *restless* wife in the house,
Is worse than all the devils.
12. dumu-si-nu-sá ama-ni na-an-ù-tu
dingir-ra-ni na-an-dím-dím-e
The perverse child, its mother should not have given birth
to it,
Its god should not have fashioned it.

MYLASA'DA HELLENİSTİK BİR MEZAR

AŞKIDİL AKARCA

1947 senesinde Mylasa'da Hellenistik devire ait mühim bir oda mezarı bulunmuştur. Tamamiyle mermerden yapılmış olup ölçülerinin büyüklüğü dikkati çeker. Sade, güzel bir mimarisi vardır. Adak eşyasının soyulmadan ele geçmesi buluntunun önemini arttırmaktadır. Mezar böylece emin bir şekilde tarihlendiği gibi, içinde çıkan vazolar, aydınlanmağa çok muhtaç olan Hellenistik devir keramiğine yeni malzeme kazandırmaktadır. Bu mezar grubunun batı Anadolu Hellenistik keramiği bahsinde de küçümsenmeyecek bir yeri vardır. Plân ve yapı bakımından bu mezara benzeyen, biri 1905 de Alabanda'da, öbürü 1930 larda gene Mylasa'da bulunan iki mezar da bu sayede tarihlenebilmektedir. Bundan başka, Mylasa'nın Hellenistik devirde cenup sınırını ve Hellenistik katın buradaki derinliğinin tesbiti bakımından mühimdir.

BULUNUŞU

Mezarın bulunması, çok defa olduğu gibi, bir tesadüf eseridir. Eski şehrin üzerine kurulmuş olan bugünkü Milâs'ta şehrin içinden geçen bir dere vardır. Balavca adı verilen bu dereye beş altı sene evvel yeni bir mecra açılırken, Orta Okul yakınında 1.50 m. derinlikte bir mermer döşemeye rastlanmıştır. Fakat şehirde antik kalıntılar pek çok olduğundan, bu buluntu fazla bir alâka uyandırmamıştır. Ancak 1947 senesi Haziran başlarında Orta Okulun bahçe duvarı örülürken bu malzemededen istifade edilmek istenmiş ve bloklardan birisinin kenarı kırılınca altında bir yapı olduğu görülmüştür. Bunun üzerine ilgili memurlar, ucu kırılan bloku yerinden oynatmak suretiyle tavandan mezara girmişler, içindeki eserleri ve iskeletlerin bir kısmını Millî Eğitim Memurluğuna kaldırmışlardır. Mezar su içinde bulunduğundan ölü adaklarının dağılış vaziyeti tam olarak tesbit edilememiştir.

1949 sonbaharında Milâs'ta bulunduğum sırada, aynı tavan blokunu bir yana kaydırmak suretiyle mezara girdim ve ölçülerini

aldım. Senenin en kurak zamanı olan bu mevsimde dahi, bugünkü toprak seviyesinden 4.50 m. derinde bulunan mezar 0.33 m. kalınlığında çamurla dolu idi. 1950 sonbaharında Milâs'a tekrar gidişimde, plândaki eksik noktaları aydınlatabilmek için, içindeki çamuru temizlettim ve Müzeler Umum Müdürlüğünün müsaadesi üzerine, cephesini temele kadar açtım.

MİMARİSİ

Mezar, nice asırlara kalacak sağlamlıkta, büyük bir itina ve zevkle inşa edilmiş iki odadan ibarettir¹ (lev. LXXV-LXXX). İnşaat malzemesi, Mylasa'nın birçok abidelerinde kullanılmış olan, şehrin arkasındaki Sodra dağının tipik beyaz ve mavi mermeridir. Temellerin 0.50 m. derinliği vardır. Yapının yüksekliği 3.05 m., cephe genişliği 5.02 m. dir. Duvarların kalınlığı 0.90 m. dir; yalnız dışyüzleri yontulmuş, iki blok dizisinin işlenmemiş içyüzleri arasında kalan boşluklara küçük, parça mermerler sıkıştırılarak yapılmıştır (lev. LXXV). Bloklar birbirlerine kurşun kenetlerle bağlanmıştır. Duvar taş sıraları 0.49 - 0.63 m. arasında değişen bir kalın sıra ile 0.23 - 0.30 m. arasında oynayan bir ince sıra olmak üzere dizilmişlerdir. Fakat blokların uzunlukları muhtelifdir (bk. lev. LXXV). Umumiyetle her taş sırası biri uzun, biri kısa iki bloktan yapılmıştır; fakat bazan her sıraya üç blok isabet eder.

Mezara bugünkü toprak seviyesinden 4.50 m. derinde, hiç bir tezyinatı olmayan bir kapıdan girilir. Bu kapı bindirme suretiyle dişli, muazzam bir blokla kapanmaktadır² (lev. LXXX). Cephe açıldığı zaman, kapı blokunun üst taraftan dışa doğru hayli meyletmiş olduğu görülmüştür. Odaların uzunluğu 2.05 m., genişliği 3.20 m., yüksekliği 2.91 m. dir. Taban büyük mermer bloklarla döşenmiştir. Eşiği teşkil eden blok kapının dışına kadar uzanarak, kapının önünü topraktan ayırır. Odaların plânı aynıdır. İki yanlarda, yerden 0.55 m. yüksekte, lâhit şeklinde, ölü yatakları vardır. Bunlar mezar duvarları inşa edilirken yerlerine konmuş, biri tabanı, öbürü korkuluğu teşkil eden, yekpare iki bloktan yapılmışlardır. Sol taraftaki yatak altı boşluklarını, ince uzun birer blok kapamaktadır.

¹ Gerek bu, gerek Damlacık mezarının plân ve desenlerini yapan yüksek mimar Bay Fikret Yücel'e teşekkür ederim.

² Böyle dişli, tek bir blokla kapanan mezar kapılarına Lydia tümülüslerinde de rastlanmıştır : H. C. Butler, *Sardis I*, Part I (Leyden, 1922), s. 11, res. 3.

Tavan taş girişler üzerine oturan büyük yekpare bloklarla örtülmüştür. Her iki odada dış duvarlardan bölme duvarına uzanan ikişer giriş vardır. Odaların üstüne, genişliği 1.06 - 1.08 m. üç blok, duvarların üstüne daha dar, 0.70 m., bloklar kapamaktadır. Böylece, içten bakılınca üç, dıştan bakılınca yanyana duran beş blok görülmektedir. Cephe duvarının üzeri, diğer bloklara amut konmuş, yan bloklar genişliğinde bir blokla örtülüdür. Bugün mezarın büyük bir kısmı, Orta Okulun bahçesi altındadır. Lâkin üstü görünmeyen bölme duvarı ile arka duvarın da böyle bir blokla örtülü olması lâzımdır. Cephe ve doğu duvarları üzerinden birer blok şimdi yerlerinde değildir; herhalde 1947 de inşaatta kullanılmak için alınan ilk parçalar bunlar olmuştur.

İç duvarların üst başları ve girişler, yukarı doğru taşkın bir şekilde silmelerle süslenmiştir. Böylece gerek duvarların, gerek girişlerin taşıyıcı satırları genişletilmiş, aynı zamanda tavanın süslenmesi temin edilmiştir.

Birinci odadan ikinci odaya güzel bir kapı ile geçilir (lev. LXXVII). Gerek bu, gerek dışkapı aşağıdan yukarı doğru, belirsiz bir şekilde daralır. Söğ e silmelerle süslüdür. Üst söğenin yukarısında duvardan 0.065 m. taşan bir korniş vardır. Kapı iki kanatlıdır; Makedonyada, Makedonya tipi bazı Trakya mezarlarında ve Lydia tümülüslerinde bulunmuş olanlar gibi, büyük tahta kapılar tarzında yapılmıştır.³ Aslı, tahta kapılardaki göğüslemeler ve çiteler üzerindeki çivi başlarına giden konik düğmelerin Langaza mezarında⁴ olduğu gibi, vaktiyle yıldızlı olduğuna işaret eden bir iz kalmamıştır. Kanatların dış kenarları yuvarlaktır ve bunların üst ve alt uçlarına mil şekli verilmiştir. Tabanda ve tavanda tunçtan, yuvarlak mil yuvaları vardır. Bu, Langaza⁵ ve Palatitza⁶ tümülüslerindeki kapılar-

³ Bu tip mezar kapıları ve benzerleri G. Mendel, *Cat. des Sculptures* I (1912), s. 353 de toplanmıştır. E. Dyggeve-F. Poulsen-K. Rhomaios, *Das Heroon von Kalydon* (Kopenhag, 1934), res. 43-44 ü de ilâve ediniz. Bu tip antik kapılar kırmızı figürlü Attika ve Cenup İtalya vazo resimlerinde pek çok tasvir edilmiştir.

⁴ Th. Macridy, *Jahrbuch des Arch. Inst.* XXVI, 1911, s. 209 ve lev. 4-5. Bu kapı üzerindeki düğmeler mahrutî değil, yuvarlaktır.

⁵ Th. Macridy, aynı yer s. 205-207 ve res. 20; G. Mendel, *Cat. des Sculptures* I, s. 351-352.

⁶ L. Heuzey ve H. Daumet, *Mission Archéologique de Macédoine* (1876), s. 230-231 ve lev. 21.

da görülen aynı açılıp kapanma sistemidir. Yalnız şu farkla ki Mylasa kapısında mil kanadın bir çıkıntısı iken, bunlarda tunçtan birer ilâvedir. Fakat mil yuvaları her üç kapıda da tunçtandır. Palatitza kanatlarının üst bağlantısı ise tabandaki sistemden farklıdır; burada alt millerle aynı mihverde bulunan kısa tunç çubuklar, yan söğelere bağlı tunç halkalar içinde döner. Lydia'da, Kula'da Göçmen köyü civarında bir tümülüste bulunan iki kanadın milleri yuvarlak değil, köşelidir. ⁷ Bu kanatların, yerlerine takıldıktan sonra açılıp kapanmaları artık düşünülmemiştir. Şimdi kırık olan Kalydon ⁸ ve Amphipolis ⁹ mezar kapılarının da milli olduğu muhakkaktır.

Lentoda ve kanatların arkasında, dikkati çeken iki sürgü tertibatı vardır. Lentonun ortasında, $0.09 \times 0.08 \times 0.35$ m. boyunda bir sarkıntı bırakılmıştır (lev. LXXVII, A). Kanatların açılıp kapanmasına mani olunmamak için, kanatların üstkenarı bu sarkıntının genişliği nisbetinde kesilmiştir. Sarkıntının ortası çentiktir. Sol kanadın lentoya dayanan üst kenarının arkasından 0.08 m. uzunluğunda 0.02 m. yontulmuştur. Sol kanadı sürgülemek için, bu iki çentik arasına, sağdan yassı, madenî bir kama sürülür. Sağ kanadı kilitlemek için, kanatların arka tarafına, birinci odadan idare edilen başka bir sürgü tertibatı yapılmıştır ¹⁰. Sol kanadın arkasına bir kilit köprüsü ve 0.01 m. derinliğinde bir sürgü yuvası oyulmuştur (lev. LXXVII, e). Sağ kanatta, aynı hizaya, kapı kilitlenince sürgünün geçmesi için bir sürgü yuvası daha kesilmiştir. Kapı, köprünün 0.30 m. yukarısındaki delikten (lev. LXXVII, C) geçen ve bir ucu sürgüye raptedilmiş maden bir anahtarla kilitlenir. Anahtar sağa çevrilince sürgü sağ tarafa itilir, böylece kilit köprüsünden geçerek sağ kanattaki yuvasına girer. Anahtar sola çevrilince, sürgü sağ kanattaki yuvadan çıkıp sol kanattaki köprünün altından oradaki yuvaya geçer. Sağ kanatta, sol kanattaki delikten çok yukarıda bir delik daha vardır (lev. LXXVII, d). Bu delik, sol kanat lentodaki tertibatla sürgüledikten sonra, sağ kanadı çekip yerine oturtmak için takılmış bir kapı halkasının yeridir. Kapıya ait bu maden parçalardan hiç biri-

⁷ G. Mendel, *Cat. des Sculptures I*, s. 356-358.

⁸ D. Dyggve-F. Poulsen-K. Rhomaios, *Das Heroon von Kalydon*, res. 43-44.

⁹ P. Perdrizet, *Bull. Corr. Hell.* XXII, 1898, s. 338, res. 2.

¹⁰ Langaza mezarı kapısında benzer bir kilit sistemi vardır, G. Mendel, *Cat. des Sculptures I*, s. 352.

si ele geçmemiştir. İhtimal rutubetten tamamiyle çürümüş, veyahut mezar ilk açıldığı zaman kısmen çürük parçalara dikkat edilmemiştir.

ÖLÜ GÖMME

Mezara ilk girildiği zaman kapı kanatları birbiri üstüne devrilmiş, vazoların bir kısmının kırılmış olduğu görülmüştür. Mezarı açanlar, haklı olarak, bu durumu yer sarsıntularına atfetmişlerdir. Fakat, bunun gibi uzun zaman kullanılmış bir mezarda adak eşyasının kırılıp dağılma sebepleri arasında, yeni defin ve ziyaretleri de saymak lâzımdır. Bundan başka, içine su girmesi de eserleri yerlerinden oynatmış olsa gerektir. Yirmiye yakın iskelet bulunmuştur. O zaman yerinden kımdatılamayan ikinci odanın sol yatağı altındaki boşluğu kapayan kalın levha 1949 da küskü ile zorlanarak açıldı; çamur içinde bir iskeletle kırmızı sırlı küçük bir pelike meydana çıktı (No. 11). Sağ tarafta yatak altı boşluklarını kapayan levhaların bulunmayışı, levhaların yalnız yeni definleri tecrit etmek için kullanılmış olduğu fikrini veriyor. Tıpkı Rodos mezarlarında olduğu gibi ¹¹, cesetlerin yanında, vazolar içinde, yakılmış ölü kemikleri de bulunmuştur (No. 6). İhtiva ettiği ölü adedi ve ölü adakları arasındaki zaman farkı bu mezarın bir kaç nesil kullanılmış olduğunu gösteriyor.

DAMLACIK MEZARI

Milâs'ta aynı işçilikte ve aynı mimarî bünyeye sahip başka bir mezar daha vardır (lev. LXXVIII ve LXXXI). Bu mezar bundan aşağı yukarı yirmi sene evvel, Sodra eteğinde Damlacık'ta bir tarla içinde bulunmuştur. Bugün dağ tarafı 0.50 m., iniş tarafı 0.25 m. kalınlığında toprakla örtülüdür. Bu mezar da, baştan başa Sodra mermerinden inşa edilmiştir. 1.87 m. uzunluk, 3.73 m. genişlik, 2.60 m. yükseklikte tek bir odadan ibarettir. Arka ve yan duvarlar Orta Okul mezarı tekniğinde, dış yüzleri yontulmuş, iç yüzleri kaba bırakılmış ve aradaki boşluklara küçük mermer parçaları sıkıştırılarak yapılmıştır. Cephe duvarı ise tamamiyle kesme bloklarla örülmüş olup toprak dafaası için öbür duvarların kalınlıkları 0.83 m. olmasına karşılık, bu yalnız 0.65 m. dir.

¹¹ bk. *Clara Rhodos* tür. yer.

Tavan bloklarına desteklik yapmak için, cephe ve arka duvarı üstüne, tezyinatsız üç giriş uzatılmıştır. Bu girişler Orta Okul mezarının aksine, cephede tam duvar kenarına kadar gelerek bu duvarın bağlantı sistemine dahil olmaktadır. Tavanı 0.93 - 0.113 m. genişliğinde dört geniş, duvar üstlerini de 0.55 m. genişliğinde ince uzun yekpare bloklar örtmektedir. Cenup duvarı üzerindeki blok bir kaç parça halinde kırılmıştır.

Taban, öteki mezarda olduğu gibi büyük bloklarla döşenmiştir. Kapı da, aynı şekilde, dişli büyük bir blokla kapatılmıştır. Odanın iki yanında, yerden 0.60 m. yüksekte, kenarlı ölü yatakları; iki yatak arasında, arka duvarın önünde, Orta Okul mezarında bulunmayan bir lâhit vardır. Yataklar yekpare bir tek bloktan yontulmuştur; iki başları duvardan 0.12 m. lik bir çıkıntı yapan ve yatak genişliğince devam eden konsollar üzerinde oturmaktadır. Lâhdin üzerinde semerdam şeklinde, alt tarafı hafifce kavisli, şimdi yarısı kırık, ağır bir kapak vardır.

ALABANDA MEZARI

Bu tipte başka bir mezar Mylasa'nın şimal komşusu Alabanda'da bulunmuştur¹². (lev. LXXX ve LXXXII). Fakat mermerden değil, ora dağlarından kesilme granitten yapılmıştır. Duvarların iç yüzleri yontulmuş, dış yüzleri kaba bırakılmış, tek sıra bloklardan örülmüştür. Mezar küçük bir ön ve büyük bir arka odadan müteşekkildir. Cephesi şimal batı istikametindedir. Kapı, Mylasa mezarlarında olduğu gibi dişli, fakat uzunluğuna yanyana konmuş iki bloktan yapılmıştır. Odaların her iki yanında, yerden kaldırılmış, karşılıklı ölü yatakları vardır. Büyük odanın arka duvarı boyunca uzanan beşinci yatağın altı ise diğerleri gibi boş değildir; kalın yek-

¹² Ethem Bey, *Comptes Rendus d'Acad. des Inscriptions et Belles Lettres* 1906, s. 422 ve res. 13. Plânda, taş sıralarındaki bazı küçük tashihiye işaret edelim. AB kesitinde ikinci odanın tavandan üçüncü sırası üç değil, dört bloktan müteşekkildir; ölçüleri soldan sağa doğru 0.65 m., 1.03 m., 0.145 m., 0.62 m. dir. CD kesitinde, yatak hizasından aşağıya, bloklar yekpare değil, biri kapı sögesini teşkil etmek üzere dikine iki parçadır; kapının solundakiler 0.30 ve 0.33 m. genişliğinde, sağdakiler 0.33 ve 0.35 m. genişliğindedir. Ölü yatakları, plânda gösterildiği gibi mezar duvarlarından ayrılmış değildir; aynı duvar bloku, ölü yataklarının bir kenarını teşkil etmektedir; yalnız duvar yerden korkuluklar hizasına kadar 0.05 m. öne sürülmüştür.

pare bir levha ile kapatılmıştır. Yan yatakların bir kenarı bu blok üzerinde oturmaktadır. İhtimal burası bir ölü yatağı olmayıp, adakları koymağa mahsus bir sekidir. Mylasa'da 0.72 - 0.745 m. olan yatak genişlikleri, burada ancak 0.45 m. dir. Korkulukların büyük bir kısmı kırılmıştır. Yataklar üzerinde kapak yoksa da, duvarlar yatak korkulukları hizasında, 0.05 m. öne doğru çekilmişlerdir. Böylece duvarların alt kısmı 0.05 m. lik bir kalınlık kazanmıştır.

Kirişler, Mylasa mezarlarında olduğu gibi cepheden bölme ve arka duvarlar istikametinde uzatılmış olmayıp yan duvarlar üzerine döşenmiştir. Ön odada bir, arka odada iki giriş vardır. Gerek girişler, gerek duvarlar Damlacık mezarında olduğu gibi tezyinatsızdır. Tavan blokları, Mylasa mezarlarının aksine, girişler üzerinde birbirleri ile birleşmemektedir; bloklar giriş kenarlarına oturmakta ve bunun neticesi olarak aralarında birer boşluk kalmaktadır. Tavan bloklarından ikisi bugün yerlerinde değildir.

1905 de mezarı temizletmiş olan Ethem bey, blokların dış yüzlerinin işlenmemiş olmasına dayanarak bunun bir gömme mezar, daha doğrusu bir tümülüs altı mezarı olduğu kanaatindedir. Fakat, mezar Mylasa Orta Okul mezarı gibi ovadadır. Daha geç bir tarihe ait dikdörtgen toplantı binasının¹³ batısında ve surların içindedir. Bugün etrafında bir tümülüsü hatırlatacak hiç bir tümsek yoktur. Tavan şimdiki toprak seviyesinden 1.00-1.50 m. derindedir. İhtimal aslında şehir dışında inşa edildiği halde, daha sonra şehrin büyümesiyle sur içinde kalmıştır. İşte bu cihetleri göz önüne alarak, bu mezarın gömme olmadığına, tıpkı Mylasa mezarları gibi zamanla, tabii tesirler neticesinde dolmuş olduğuna ihtimal veriyoruz.

1905 deki temizleme esnasında, içinde altından ince bir altın bulunmuştur. Ethem bey iki odayı birbirine bağlayan mermer kapının bir kanadını köyde bir evde gördüğünü bildiriyor. Alabanda'yı ziyaretimde bu kapıyı aradım, fakat bulamadım. Tarifi veya resmi mevcut değildir.

NEKROPOL

Milâs'ta Hellenistik çağa ait, Orta Okul ve Damlacık mezarlarından başka, kayalar içinde oyulmuş, basit dikdörtgen mezarlar da bulunmuştur. Bunlar 1950 de şehrin şimalinde Yeldeğirmeni

¹³ bk. Ethem Bey, aynı yer, s. 447, res. 2, s. 448, res. 3.

denen tepenin eteğinde, yol tesviyesi yapılırken meydana çıkmışlardır. İçlerinde bulunan iç şekilli koku şişelerinden bunların bu devrin sonlarına ait olmaları lâzımdır.

Şehirde Roma çağına ait mezarlar çoktur. Bunlara kenar mahallelerde veyahut şehrin dışında rastlanır. En sık oldukları yer, Sodra'dan dar bir vadi ile ayrılan ve üzerinde antik şehrin kalesi bulunan Hıdırlık tepesinin cenup etekleridir. Şehrin içine doğru uzanan bu kayalık tepenin cenup yamacı baştan başa, yeraltı oda mezarları ile oyulmuştur. Mezarlara bir kaç basamaklı bir merdivenle inilir. Mezar odalarının ölçüleri değişmekle beraber, kayadan oyulmuş karşılıklı veya *triclinium* şeklinde sekileriyle, planları hep aynıdır. Tavanları tonoz şeklindedir. Bu mezarlardan birinin kapısını teşkil eden bir blok üzerindeki yazı ve gene bunlardan birisine ait dörtköşe bir sütuncuk üzerindeki kitabe, bu nekropolu emin bir şekilde Roma devrine tarihleniyor.

Tavanı sahte bir kubbe ile örtülü meşhur Roma türbesi ¹⁴ Sodra eteğinde, Hıdırlık nekropolu karşısında yükselir. Burada, biri girland ve öküz başları ile, öbürü meşale ve başaklar arasında bir çelenk ile süslü, yuvarlak iki mezar sunağı vardır. Bir coğrafya hadisesini göstermesi bakımından dikkate değer bir husus, yamaçta inşa edilmiş bu türbenin, inişli doğu tarafındaki temellerinin 0.50 m. den fazla toprak üstüne çıkmış olması; buna karşılık ovaya daha yakın ve daha hafif bir meyil üzerinde bulunan Hellenistik Damlacık mezarının 2.50 m. kalınlığında topraklı örtülmesi ve tam bir düzlükte olan Orta Okul mezarının da 4.50 m. derinde toprağa gömülmüş olmasıdır.

Geç Roma devrinin itinasız yeraltı kaya mezarları Sodra eteklerinde, antik mermer ocakları altına kadar uzanır. Ovada, cenup istikametinde tonozlu mezarlara tarlalar içinde rastlanır. Doğuda bugünkü Maşatlığın yakınlarında bir asker için dikilmiş bir mezar sunağı vardır.

Mezarların dağılışı şekli, antik şehrin aşağı yukarı bugünkü kasaba büyüklüğünde olduğunu ve hemen hemen aynı sahayı kapladığını gösteriyor. Yalnız Roma devrinde şehir Orta Okul mezarını aşarak cenuba doğru genişlemiş gibidir. Bu mezarın tavanından

¹⁴ Bir çok seyahatnamelerde resmi olan bu abide için meselâ bk. Benndorf-Niemann, *Reisen in Lykien und Karien* (1884), lev. XLIX.

0.50 m. yüksekte, kanal içinde bir mozaik döşemeye rastlanmıştır. Aynı seviyede bir ikinci döşeme cenup doğuda Balavca'nın yeni kanalında bulunmuştur. Mezardan 15-20 m. cenupta bugünkü seviyeden 1.50 m. derinde tuğla ile örülmüş antik bir kuyu da meydana çıkmıştır.

TARİHİ

Mezarımız sikkeler, kırmızı figürlü geç Attika vazoları ve kandillerle emin bir şekilde tarihlenmektedir. Mezarda Büyük İskender'in Babil'de basılmış bir tetradrahmisi ile zedelenmiş bir drahmisi, iki Miletos, üç Rodos ve bir Menderes Magnesia'sı sikkesi bulunmuştur (No. 62-65). Haylı aşınmış ve bozulmuş olan bu gümüşlerden başka, ele geçen 10 mm. çapında üç bakır sikke tamamiyle harap olmuştur. Bunlar belki Mylasa'nın kendi sikkeleri idi. Gümüşler 350-300 seneleri arasına girer. Daha dar bir zaman içine sokulabilen tek sikke İskender tetradrahmisidir. Bu sikke üslûp, tahtın altındaki monogram ve sol sahadaki sembol ve harften dolayı Babil'de basılan İskender sikkelerinin, aşağı yukarı M. Ö. 326-324 senelerine tarihlenmiş üçüncü serisine dahil olmaktadır¹⁵. Ticaret yolu ile bu sikkenin Babil'den Ege kıyılarına kadar gelebilmesi için, piyasaya sürülme tarihinden bu yana beş senelik bir zaman bırakırsak, 320 senesini sikkenin aşağı yukarı mezara gömülme tarihi olarak kabul edebiliriz. Böylece bu sikke ile bir *terminus ante quem* elde edilmiş oluyor. Bu tarih kırmızı figürlü bir geç Attika pelikesi ile de teyit edilmektedir (No. 1). Atina agorasında bulunan bizimkine pek çok benzeyen iki parça 330-320 arasına tarihlenmiştir¹⁶. Mezar içinde bulunan eşyanın en eskileri olan iki İskender sikkesi ile kırmızı figürlü geç Attika pelike:ine dayanarak mezarın inşa tarihini 320 sıralarına koyabiliriz.

Mezar uzun zaman ve devamlı kullanılmıştır. Hellenistik devirde pek revaçta olan geçme kapaklı bir pyksis'e ait kırıklar (No. 4), Langaza tümülüsünde bulunan aynı tipte bir pyksis kapağına göre 3 üncü asrın içine tarihlenmiştir¹⁷. Kandiller arasında, 4 üncü as-

¹⁵ H. T. Newell, *Alexander Hoards* II. Demanhur (Numismatic Notes and Monographs No. 19, 1923), s. 57 vd.

¹⁶ *Hesperia* III, 1934, s. 428-429.

¹⁷ G. Mendel, *Cat. des Sculptures* I, s. 354.

rın başından beri sürümde olan Korint Tip IX (No. 47-48), 2 inci asır ile Avgustus devri arasına tarihlenen Korint Tip XIX (No. 52-54) ve Korint Tip XVIII (No. 55) örnekleri vardır. Şu halde mezarda son defin tarihi Korint Tip XIX kandilleri ile tesbit edilmektedir. Mezar 4 üncü asrın sonundan tahminen 2 inci asrın ortasına kadar, bir buçuk asırdan fazla kullanılmıştır. Tavanın 0.50 m. üstündeki mozaik döşeme, eğer Bizans çağına ait değilse, mezar daha Roma devrinde toprak altında kalmış demektir. Kapının önünde açtığımız çukurda, üstte bir kaç Samos keramiği kırığı, madalyonlu iki küçük parça (lev. XCIV, e), beş ayrı Megara kâsesine ait birer küçük kırık¹⁸ (lev. XCIV, A-E), daha derinde halka kaideli, mahrut dipli pek çok Hellenistik parça, iğ şekilli iki koku şişesi, kırmızı figürlü iki geç Attika vazo kırığı, bir Korint Tip VII kandili, bir kaç kırık dam kiremidi çıktı. Mezarın ne zaman dolmağa başladığını söylemek pek mümkün değildir.

Mezar çevresinde kesin tabakalar silsilesi yok gibi görünüyor. Mezardan pek uzak olmayan Balavca'nın yeni kanalı 3.50 m. derinliğe kadar kazılmıştır. Burada çıkan keramik kırıkları 7 inci asır Doğu Yunan eserlerinden Hellenistik ve Roma çağı mallarına kadar inmektedir. Doğu Yunan keramiği gibi mühim bir buluntu veren bu saha kazılırken, işin başında bulunulamaması kırıkların çıkış

¹⁸ A) Uzun, etli yapraklarla süslü, kahverengiye çalar kırmızı sırlı gövdeye ait parça. B) Acanthus dalı ile süslü, kırmızı-kahverengi sırlı küçük bir kırık (*Antioch IV*, Part I, res. 10, no. 37-39; Hobling, *Brit. Sch. Athens XXVI*, 1923-1924; 1924-1925, s. 283, res. 2, 1). C) Çift ilmiklerle süslü, barut rengi madenî sırlı, şeride ait bir parça. D) Siyah-kahverengi madenî sırlı kabaklarla süslü gövdeye ait parça. Bu çeşit süs, hem batı yamacı üslubundaki vazolarda (C. Watzinger, *Ath. Mitt. XXVI*, 1901, s. 77, no. 22 ve lev. IV; H. Thompson, *Hesperia III*, 1934, C 53), hem Megara kâselerinde görülmüştür (H. Thompson, *Hesperia III*, 1934, C 29; F. Courby, *Vases à Reliefs*, lev. XIII, 34 ve lev. XV, a ve res. 80,6; R. Zahn, *Priene*, res. 531, 43 ve 44; R. Zahn, *Jahrbuch des Arch. Inst. XXIII*, 1908, s. 65, no. 27; K. Kazarow, *Arch. Anz. XXXIII*, 1918, s. 27, res. 31 c; F. Jones, *Tarsus I*, s. 164 ve res. 129 D; *Harvard Excavations at Samaria II*, lev. 73 g; *Antioch IV*, Part I, res. 14, no. 12-13). H. Thompson kabaklı Megara kâselerini, 3 üncü asrın başına koyduğu sırf çiçek ve bitkilerle süslü olanlardan hemen sonraya tarihler. Tarsus kazısında bulunan kırık aşağı yukarı 2 nci asrın ikinci çeyreğine tarihlenmiştir. E) Üstüste bindirilmiş, ortaları çizgili yapraklarla süslü, pembe, mat boyalı gövdeye ait parça. Tam benzeri Bergama'da (*Pergamon I*, Beiblatt 42, no. 10), Sparta'da (Hobling, *Brit. Sch. Athens XXVI*, 1923-1924; 1924-1925, s. 289, res. 5, e) ve Antakya'da (*Antioch IV*, Part I, res. 14, no. 1 ve 5) bulunmuştur.

durumunu inceleme fırsatını kaybettirmiştir. Fakat, kanal harçlı büyük bir Roma yapısının duvarlarını ve künklerini delerek geçmektedir ki buradaki tabakalar bu binanın inşası sırasında bozulmuş olsa gerektir.

ÖLÜ ADAKLARI

Mezar içinde bulunan eserler teker teker katalogda ele alınarak tarif edilmekte ve mümkün olduğu kadar mukayese malzemesi verilmektedir. Katalog keramik ve keramikten başka buluntular olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler içindeki eserler cinslerine göre sınıflandırılmıştır. Vazolar çokluğu teşkil eden kapalı ve büyük şekillerden küçük ve açık şekillere doğru sıralanmıştır. Tekrar eden şekiller, kırık bir kaç parça ve küçük bir iki eser müstesna, her eserin fotoğrafı mevcuttur. Yalnız tabak ve kâse gibi açık vazo şekilleri ile kandillerin profilleri de yapılmıştır. Sikkelerin hepsi gümüştür; tamamiyle bozuk durumda olan bakırlara katalogda yer verilmemiştir. Eserler hakkında umumi ve uzunca mülâhazalar, katalogun birliğini bozmamak için, aşağıya alınmıştır¹⁹.

ATTİKA VAZOLARI

M. Ö. 4 üncü asrın sonunda Mylasa'nın Attika ile ihtimal oldukça canlı bir ticareti vardı. Mezarda bulunan kırmızı figürlü üç tane geç Attika pelikesinden başka, mezarın önünde açılan çukurda iki küçük kırık ile şehre bir saat mesafede Çamköy'de bir pelike daha bulunmuştur. Mezarda bulunanlardan ikisi (No. 1-2) ile Çamköy pelikesi Miss Lucy Talcott'un atlı pelike diye isimlendirdiği pelikelerdendir²⁰. H. Thompson, Schefold'un bu tip pelikelerin ön sahnesindeki başı örtülü kadının bir ilâhe, büyük bir ihtimalle Aphrodite olduğu hakkındaki tezini kabul ediyor. Pfuhl bu sahneyi Amazonlarla grifonlar arasındaki mücadelenin kısaltılmış bir tasviri olarak izah etmiş²¹, P. Baur bu kadın başlarını atı yanında yürüten

¹⁹ Bu mezar grubunun tetkikinde, H. Thompson'un Atina agorasında bulunan Hellenistik keramiği ile (Two Centuries of Hellenistic Pottery, *Hesperia* III, 1934, s. 311 vd.) F. F. Jones'un Tarsus buluntuları hakkındaki kıymetli incelemelerine (*Excavations at Gözlü Kule, Tarsus* I, s. 149 vd.) pek çok şey borçluyum.

²⁰ *Hesperia* III, 1934, s. 427.

²¹ *Malerei und Zeichnung der Griechen* II, s. 713.

bir Amazon olarak görmüştür²². Bu peliklerin çoğu at başı, ilâhe başı ve grifon protomu olmak üzere üç figürlüdür²³. Ondan sonra, grifonun hasfedilmesi neticesi at başı ve ilâhe başı ile süslü olanlar gelir²⁴. Daha sonra, karşı karşıya duran ilâhe başı ve grifon başı²⁵, at veya at başına hücum eden grifon²⁶, ve nihayet sadece grifon başı veya grifon protomundan²⁷ ibaret sahneler sayılabilir.

Çamköy pelikesi at ve grifon tasvirli olanlardandır (lev. XCV). Yüksekliği 0.23., çapı 0.145 m. dir. Parlak siyah sırla örtülüdür; fakat sol kulpun altında sır kısmen silinmiştir. Kulpların ortası dirseklidir. Kaide halka biçimli ve silmelidir. Kaidenin altı sırsız olup üzerinde oyulmuş bir daire vardır. Ağız kenarına, sahnenin üstüne ve altına yumurta ve nokta şeridi yapılmıştır. A. Karşı karşıya at başı ve grifon protomu. Grifonun vücudu beyaz boyalı, kanatları siyah beneklidir. Sağ pençesi ile atın burnuna dokunmakta, fakat at bu hareketten hiç gocunmamaktadır. Not 26 da sayılan pelikeler gibi bu da bir mücadele sahnesi midir? B. Karşı karşıya ayakta duran mantolu iki figür; ortada stel.

Resimlerini veya bizzat kendilerini görebildiğim bir kaç parça içinde, Mylasa pelikesine (No. 1) en çok benzeyen Atina pelikeleri ile İstanbul Müzesinde neşredilmemiş bir parçadır (env. 7160). Son vazo üzerindeki ilâhe profili, hafif kalkık burnu, yuvarlak çenesi

²² *Catalogue of the Stoddard Coll.* (1922), s. 91-92.

²³ Atina agorasında bulunan iki pelike, *Hesperia* III, 1934, s. 333-334, B1 ve B2; Yale Üniversitesindeki, Baur, *Cat. Stoddard Coll.*, no. 136; Kerç'te, Schefold, *Untersuchungen zu den Kertcher Vasen*, no. 361; Leningrad'da, Schefold, aynı eser no. 427, 428, 429, 432, 458, 459, 460, 462, 463, 470, 490, lev. 25; Riga'da, Schefold, aynı eser no. 564; İstanbul Müzesinde, env. 7160; Mylasa pelikesi.

²⁴ Yale Üniversitesinde, Baur, *Stoddard Coll.* no. 137; Olynthos'dan, D. M. Robinson, *Olynthus* V, no. 267, lev. 120, A tarafı; Berlin'de, Schefold, *Untersuchungen*, no. 345; Leningrad'da, Schefold, aynı eser, no. 426, 496, 498; Madrid'de, Schefold, aynı eser no. 518; Paris'te, Schefold, aynı eser no. 552.

²⁵ Olynthos'tan, Robinson, *Olynthus* V, no. 267, lev. 120, B tarafı, no. 268, lev. 121, A tarafı, no. 269 (oinokhoe); Atina'da, Schefold, *Untersuchungen*, no. 341; Leningrad'da, Schefold, aynı eser no. 461 ve 462; Madrid'de, Schefold, aynı eser no. 519 (iki grifon arasında ilâhe başı); Stuttgart'ta, Schefold, aynı eser, no. 569, lev. 25; Vogell koleksiyonunda, Schefold, aynı eser no. 573.

²⁶ Moskova'da, Schefold, *Untersuchungen*, no. 532 (A tarafı) ve no. 536; Çamköy pelikesi.

²⁷ Leyden'de, Schefold, *Untersuchungen*, no. 507 (beyaz grifon başı); Moskova'da, Schefold, aynı eser no. 532 (B tarafı, grifon protomu).

ve yuvarlak yanakları ile bizim pelikedeki ilâheye yaklaşmaktadır. Atina pelikelerinin arka tarafındaki mantolu figürler ise, sanki aynı ressam elinden çıkmış kadar bizimkine benzemektedir.

Mylasa'da, bu 4 üncü asır sonu peliklerinden daha eskiye, Mausollos zamanına tarihlenen bir Attika vazosu daha bulunmuştur²⁸. Bu atlı bir Arimasp'ın bir grifonla mücadelesini tasvir eden Kerç üslûbunda bir pelikedir. Üzerindeki sahnenin bir benzeri Lenin-grad'da bir pelikede de tasvir edilmiştir²⁹. Vaktiyle Milâslı bir Rum doktorun elinde bulunan bu vazonun şimdi nerede olduğu bilinmiyor.

Balavca kanalında ve Zeus Osogoa mabedinin bulunduğu Güveçli Kuyu mevkii yakınlarında son senelerde açılan hendekte siyah sırlı Attika vazo kırıkları meydana çıkmıştır. Bunlar arasında M. Ö. 5 inci asra çıkan stampalı iki parça vardır (lev. XCIV, a). 4 üncü asrın sonuna tarihlenebilen bir parçadan başka (lev. XCIV, b), çoğu Hellenistik devire ait rulet ve stampa palmetlerle süslü tabak kırıklarıdır (lev. XCIV, c-d).

3 üncü asra tarihlenen ve kilinde tektük mika parıltuları görülen kırık pyksis (No. 4, lev. XCIV) de Attika'dan ithal edilmiş olmalıdır. Mezar yakınında kanal içinde bulunan bir batı yamacı amphora veya kantharosunun boyun kısmına ait küçük bir kırık da (lev. XXI, f), Anadolu'ya değil Attika'ya izafe edilmelidir. Bu parça madenî parlaklıkta bir sırla örtülü olduğu için, batı yamacı vazolarının ilk örneklerinden değildir³⁰.

KIRMIZI SIRLI VE SADE VAZOLAR

Attika vazoları dışında kalan vazoları, katalogda kırmızı sırlı ve sırsız olarak ayırmış olmamıza rağmen, bu tasnifin emin olmadığını söylemeliyiz. Çünkü üçü müstesna (No. 24, 25, 30), bütün bu vazolar aynı kilden yapılmıştır ve bazan sır ancak vazonun kulpunda, ağız kenarında veya boynunda kalmıştır; öyleki bugün sırsız olanların vaktiyle sırlı olmadığına katî bir kanaat getirmek mümkün değildir. Bu yüzden bütün bu vazoları bir arada gözden geçireceğiz.

²⁸ F. Winter, *Ath. Mitt.* XII, 1887, s. 376 ve lev. XI = Schefold, *Untersuchungen*, no 541.

²⁹ Schefold, *Untersuchungen*, no. 422 = S. Reinach, *Antiquité du Bosphore Cimmerien* (1892), lev. LVIII, 1-2.

³⁰ bk. H. Thompson, *Hesperia* III, 1934, s. 440.

Sırlı veya sırsız olsun, bu vazoların kili çok mikalı ve az çok kumcukludur. Pişme derecesine göre renkleri açık kiremit kırmızısı veya sarımsı pembedir. Yalnız bir küçük tabak kül rengindedir (No. 29). Bazan fırın harareti iyi ayarlanmamıştır. Meselâ, zaten pek dikkatsizce yapılmış olan stannosun bir kısmı sarımsı pembe, bir kısmı açık kiremit rengidir (No. 6). Nitekim vazoların hepsi aynı işçilikte değildir. Hydria (No. 20), pelikler (No. 7—15), ağız kenarı içe dönük kâse (No. 17), sivri dipli fincanlar (No. 18-19) öbür vazolardan çok daha üstündür. Cidarlar klasik Yunan keramiğine uygun olarak kalındır.

Katalog şekle göre tertip edilmiş olduğundan, her bir şekil üzerinde burada ayrı ayrı durulmayacaktır. Tarsus ve Antakya'da pek az rastlanmasına karşılık, kapalı şekiller Atina agorasında olduğu gibi, burada ekseriyeti teşkil eder. Biri kemik mahfazası olarak kullanılmış (No. 5) iki hydriadan başka, şekiller hep küçüktür. Pelikeler, bu devirde gündelik hayatta işgal ettikleri yere muvazi olarak, mezarda en çok bulunan vazo şeklidir. Dokuz pelikeden altısı torba biçimindedir (No. 7-13). Birisinin gövdesi kaideye doğru hafifçe sarkıktır (No. 13). Diğerlerinden daha küçük olan No. 14-15 yumurta biçimindedir. Bu pelikeler geç kırmızı figürlü pelikelerden boyunlarının dar, bunun neticesi olarak da gövdenin daha dolgun ve ağızın onlara nisbetle daha dar olması ile ayrılırlar. Şekil bakımından bu farklara dayanarak bu pelikelere nisbî bir tarih verilebilir. Atlı pelike (No. 1) 330-320 arasına tarihlendiğine göre, bunları hiç olmazsa 3 üncü asra koymalıyız. Fakat mezarın ikinci odasının el değmemiş sol yatağı altında cesedin göğsü üzerinde bu pelikelerden bir tane bulunmuştur (No. 11). Eğer bu, mezarın son definelerinden biri ise pelikelerin tarihi 2 nci asra kadar iner. Madenî vazolar tesirlerini bu keramikte yalnız ayaklı hydria (No. 20) üzerinde göstermiştir. Umumî şeklinden başka, kulpların etrafını süsleyen festonlar dahi tunç hydriaları hatırlatıyor. Her devirde rastlanan ve pek kullanışlı bir kap şekli olan yuvarlak çukur kâseler, burada, henüz madenî bir profil iktisap etmemiştir. Meselâ Tarsus kazısında bulunanlarla karşılaştırınız³¹. Vazoların dipleri, yassı olan No. 14 müstesna, ya konveks veya mahrutîdir. Nadir bir vazo şekli de sivri dipli, kulpsuz küçük fincanlardır. Bunların ne için kullanıldıkları belli

³¹ *Excavations at Gözli Kule, Tarsus I, res. 180.*

değildir. Yunan keramiğinde bu şekle pek erken bir devirde, ta geometrik devirde rastlanır. Fakat bunlar bizimki gibi 0.055 m. boyunda küçük fincanlar değil, 0.13 - 0.21 m. arasında değişen pyksislerdir ³². R. Young bu pyksis şeklinin belki yumurta taklidi olarak meydana çıktığına işaret ediyor ³³. Lindos'ta akropolde bulunan, içi dışı kırmızı sırlı, gövdesi yuvarlak, dibi sivri kırık parça belki bizim fincanlar tipinde bir kaptır ³⁴. Kıbrıs'ta Marion mezarlığında, Kıbrıs klasik II devrinin ortasına tarihlenen, bu biçimin iç tarafı kıvrılmış geniş kenarlı bir örneği bulunmuştur ³⁵.

Vazolar üzerindeki sır Miss F. Jones'un Tarsus'ta geç Hellenistik parçalarda işaret ettiği gibi kolayca aşınabilen bir cinstendir. Bazı hallerde bir nevi boyayı andırmaktadır. H. Thompson, Hellenistik devirde siyah sır kalitesinin bozulma faktörlerinden birini boyadan yapılan kısıntı olarak gösterir ³⁶. Herhalde kırmızı sır da aynı hasislikle kullanılmıştır. Tabii, bu vazoların mezarda daima su ve tahrip edici organik maddelerle temas halinde olması, sırın bozulmasını kolaylaştırmıştır. Boyası en sağlam olarak muhafaza edilmiş vazo, ikinci odanın sol ölü yatağı altındaki boşlukta bulunan pelikedir (No. 11). Bu pelikenin sırası, kahverengiye çalan koyu sıcak bir kırmızılıktadır. Diğer vazolar üzerindeki sır mercan kırmızısı ile kahverengiye çalan bu kırmızı arasında değişir. Bu sıran parlaklığı azdır. Tarsus keramiğinin aksine, sır vazoları tamamıyla örter. Ağız kenarı içe dönük kâsenin (No. 17) yalnız içi ve dış tarafının ağız kenarı değil, her tarafı boyanmıştır. Bu itibarla bu kâse kısmen boyanmış olanlardan belki daha eskidir. Esasen profili de aynı şeyi göstermektedir. Gerek Atina'da, gerek Tarsus'da zamanla profillerin daha köşeli bir şekil aldığı müşahede edilmiştir. Mylasa doğu Akdeniz bölgesi zevkine uyarak, Atina'nın aksine, kırmızı sırası siyaha tercih etmiştir.

Kapalı mezar gruplarının Hellenistik keramiği kronolojisindeki ehemmiyeti A. Westholm tarafından ısrarla belirtilmişse de ³⁷, bu-

³² Misaller için bk. *Corpus Vasorum Antiquorum* Grèce 1, lev. 1, no. 8; *CVA* Cambridge 2, lev. XV, 6.

³³ *Hesperia* XVIII, 4, 1949, s. 285.

³⁴ Blinkenberg, *Lindos I. Les Petits Objects*, no. 3161.

³⁵ *Swedish Cyprus Expedition* II, lev. CXXXVI, 7 (34 no. lu mezar).

³⁶ *Hesperia* III, 1934, s. 430.

³⁷ *Temples of Soli* (Stockholm, 1936), s. 1 ve 14.

nun gibi uzun zaman kullanılmış bir mezarda her parçaya kat'î tarih vermek mümkün olmuyor. Mezar, eserler yerlerinden oynatılmadan tetkik edilmiş olsaydı, muhakkak kronoloji hususunda daha fazla deliller elde edilebilecekti.

Küçük amphoralar arasında No. 24 ve 25 hayret edilecek derecede bugün Aydın'da imâl edilen testilere benzemektedir. Bunların kili öbür vazolardan daha az mikalı ve daha az kumcukludur; fakat fazla olarak kiremit kırıkları ihtiva ederler. Dış satuh ilk bakışta astar gibi görünen soluk saman rengindedir. Fakat bu renk farkı vazunun astarlı olmasından değildir. Bu, pişme neticesinde kilin aldığı bir renktir. Nitekim fırında vazoların birbirlerine temas eden yerleri kırmızı kalmıştır. Aynı kırmızı lekeler bugünkü Aydın testilerinde de görülür ve fırından bu şekilde çıkan parçalara "güllü" ismi verilir. Bu iki antik vazo ile bugünkü testilerin aynı mal oluşu herhalde bir tesadüf eseri değildir. Plinius'tan Trallesin bir çömlek merkezi olduğu biliniyor (*Nat. Hist.* 35, 160). Kil o gün de, bugün de aynı olduğuna göre, bu malzemeden elde edilen neticenin farksız oluşu tabiîdir. Şu halde Tralles çömlek merkezine, ihtiyat kaydiyle bir izafe yapmağa cesaret ediyoruz. Bu atölyenin Plinius'un yaşadığı devirde, M. S. 1 inci asırda faaliyette olduğu katî gibidir. Plinius Tralles'i Samos, Bergama, Arretium ve diğer İtalya ve İspanya merkezleri meyanında sayıyor. Fakat Tralles'in, mahallî çömlek merkezlerinin türediği Hellenistik devirde faaliyet göstermemiş olması için hiç bir sebep yoktur.

Amphoralardan ikisinin Aydın testilerine göze çarpacak derece de benzemesi, geri kalan vazoların bugün bu dolaylardaki başka çömlek merkezlerinin malları ile bir münasebet gösterip göstermediği meselesini akla getirmektedir. Gerçekten bunlar Aydın'ın birkaç kilometre batısında demiryolu üzerinde, şimdi İncirlioiva ismi verilen Karapınar'da yapılan testilere yaklaşıyor. Fakat tam bir benzeş küçük kâse şeklindeki kandillerle (No. 41-46) Çine'de Akçaova çömlekleri arasındadır. Bir Çine çömleği ile bu kandilleri yanyana getirince, mal itibariyle bunlar birbirlerinden güç ayrılır. Acaba antik çağda burada da bir çömlek merkezi varmış idi? Akçaova'da bugün satıhta hiçbir antik kalıntı yoktur ve burası Alabanda'ya bir veya iki saatlik bir mesafedir. Fakat, Tralles çömleklerinin imâlinde hem bugünkü şehrin cenum doğusundaki ocaklar, hem de pek uzak olmyan Karapınar ocaklarının kullanılmış olması mümkündür.

Mylasa mezarı içinden çıkan keramiğin komşu şehirlerdeki çömlek atölyelerine izafe edilmesi, Mylasa'da keramik yapıp yapılmadığı meselesini ortaya atmaktadır. Mylasa'da çömlekciliğe elverişli iyi kil yoktur. Bugün Sodra eteklerinden çıkarılan kilden pek makbul olmıyan ve çabuk kırılabilen, koyu kırmızı testiler yapılmaktadır. Antik devirde bu kilin çömlek imâlinde kullanılmadığı, fakat bundan tuğla yapıldığı anlaşılıyor. Mezar yakınında bulunan kuyuda (yk. bk.) kullanılan tuğlaların kili Milâs kiline çok benzemektedir. Milâs bugün testiden başka bütün çanak çömlek ihtiyacını Çine'den temin eder. Fakat antik devirde tekml kaplarını komşu şehirlerden, bilhassa Tralles'den getirtmiş olsa gerektir.

İĞ ŞEKİLLİ KOKU ŞİŞELERİ

İkisi Atina agorasında bulunanlar gibi oldukça ince cidarlıdır³⁸ (No. 33 ve 34). No. 33 H. Thompson'un barut renklilerden sonra ortaya çıktığını tesbit ettiği kül renkli olanlardandır. No. 36-39 sade ve kırmızı sırlı vazolarımızın çoğunun yapılmış olduğu açık kiremit kırmızısı mikalı kilden yapılmıştır. Bunların duvarları 0.0025 m. olan ilk iki şişeden bir misli daha kalındır. Tezyinat olarak bir parçada (No. 38) donuk kırmızı üç şerit ile kırmızı boya kalıntıları vardır. Aynı boya kalıntıları No. 39 da da görülür. H. Thompson'un şekle ve tekniğe göre tarihleme kıstasının bu parçalara tatbiki oldukça güçtür. İhtimal, kül renginde olan No. 33, karnı şişkin fakat ağız kenarı yuvarlak No. 34, omuzu belirtilmiş No. 35 3 üncü asra, ağız ve kaide genişliği karın genişliğine yakın No. 39 ve işçiliği dikkatsiz No. 40 2 nci asra tarihlenebilir.

Tarsus kazısında müşahede edildiği gibi³⁹, başka başka yerlerde bulunan koku şişeleri birbirlerinden az çok farklıdır. Kil değişikdir. Hattâ doğu Akdeniz'in köşeli profilleri Ege'de pek görülüyor. Fakat, Atina'da bulunanlar gibi ince cidarlı, barut renkli ve onlardan sonra ortaya çıkan kirli kül renkli olanlar herhalde tek bir merkezden çıkmış ve bütün Akdeniz piyasasına sürülmüştür.

Umumiyetle bu şişelerde bezeme az kullanılmıştır. Fakat bezemeli olanlar da vardır. Barut renkli şişeler üzerinde üzerindeki üç beyaz ince çizgi diğerlerinde kalındır ve rengi, daha çok, bizim No. 38 de

³⁸ *Hesperia* III, 1934, s. 472.

³⁹ F. F. Jones, *Tarsus* I, s. 171.

olduğu gibi kırmızıdır. Bazan çizgiler üçten fazla olup sık tertiplenmiştir. Siyah sırlı ve bizim No. 38-39 gibi kırmızı sırlı olanlar da görülür. Myrina'da bulunan siyah sırlı iki şişe (İstanbul Müzesi, env. 2129) ile Kyme'den gelmiş kırmızı sırlı bir şişenin (İstanbul Müzesi, env. 2203) üzerinde kazılmış süsler vardır ⁴⁰. Batı yamacı üslûbunda bezenmiş olanlar daha çoktur ⁴¹. Makridi'nin 1908 da Kara Samsun'da yaptığı kazıda bulunan şişeler oyulmuş ufkî, şakuli veya diagonal çizgilerle süslüdür (İstanbul Müzesi, env. 4778-4782). İkisinin boynunda ve omuzunda ufkî çift çizgiler sarı bir boya ile doldurulmuştur. Ankara civarında Galatlara ait Karalar A tümülüsünde bulunan bir parça üzerine boya ile bitkiler resmedilmiştir ⁴². Batı yamacı üslûbunda bezenmiş şişelerde beyaz boyalı kuşlar, Compiègne'deki bir parçada ise grifon, kanatlı at ve bir tavşan (?) tasvir edilmiştir ⁴³. Tek bir misalde boynun üst tarafında kabartma bir bilezik vardır ⁴⁴. Samaria kazısında bulunmuş, omuzu dillerle süslü bir misal kalıpla yapılmıştır ⁴⁵.

Son senelerde Kadıköy'de ve Beyazıt'te bulunan dört mezar steli üzerinde (İstanbul Müzesi, env. 4845, 5001, 5054 ve 5055), başka adak eşyası arasında iç şekilli şişe tasvirleri de vardır.

KANDİLLER

Muhtelif yerlerde bulunmuş kandillerin birbirlerinden az çok değişik olması yüzünden, Mylasa kandillerini etraflıca incelenmiş Korint veya Tarsus kazılarının sınıflandırma sistemine doğrudan doğruya uydurmak mümkün olmamıştır. Fakat bu iki mühim serinin tipleri ve grupları ile eşitlikler veyahut benzerlikler kaydedilmiştir. Burada umumî bir şekilde, kandiller çarkta yapılmış üstü açık olanlar, çarkta yapılmış kapalı kandiller ve kalıpta yapılmış kandiller

⁴⁰ İstanbul Arkeoloji Müzesindeki malzemeyi tetkik etmek imkânını veren Müze idaresine teşekkür ederim.

⁴¹ Olbia'dan, *Arch. Anz.*, 26, 1911, s. 227, res. 34; Berlin Şehir Müzesinde, Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hell. World I*, lev. LXVII, 3; İstanbul Müzesinde Assos'tan (env. 2316), Rodos'tan (env. 2068 ve 2071) ve kayıtsız altı şişe.

⁴² *Türk Tarih ve Arkeologya Dergisi* II, 1933-1934, s. 124 de lev. 13, şek. 19 a.

⁴³ *CVA France* 3, Musée de Comiègne, lev. 30, no. 22.

⁴⁴ *CVA Pologne* 3, Varsovie, Musée Archéologique d'Etat, tek lev. 1.

⁴⁵ Reisner, Fischer, Lyon, *Harvard Excavations at Samaria I*, s. 301, res. 178, 18.

olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Kırıklar kataloğa alınmamıştır.

Çarkta yapılmış üstü açık kandiller, şekillerinden dolayı bir taraftan 6 ncı asırdan 4 üncü asrın sonuna kadar devam etmiş Korint Tip IV kandillerine, öbür taraftan 2 nci ve 1 inci asırlarda imal edilmiş Tarsus Grup VIII kandillerine bağlanmıştır. Bunlar ucuz kandil ihtiyacını karşılamak maksadiyle gelişi güzel imal edilmiş Tarsus Grup VIII kandillerinden çok daha üstün bir işçilik gösterirler. Korint Tip IV den misaller Atina agorasında geç kırmızı figürlü ve ilk Hellenistik vazolarla bir arada bulunmuştur ⁴⁶. Üstü açık altı Mylasa kandili arasında, yayvan ve geniş şekillerden kapalı ve derin şekillere doğru bir inkişaf vardır; başka bir deyişle, bunlar kendi aralarında bir tekâmül gösterirler. Korint Tip IX a giren pek acemice yapılmış No. 47 üstü açık olanların kilindendir. Sanki bu kandil yerli bir atölyenin kapalı kandil nevinde yaptığı bir denemedir. Bu sebeplerden dolayı No. 41-46 yi Tarsus Grup VIII ile 2 nci asra indirmeyip 4 üncü asrın sonuna veya 3 üncü asrın başına koymağı tercih ediyoruz.

Korint Tip XIX ve Tarsus Grup VI dan olan No. 53 ve 54 burun uçlarının yuvarlak bir şekilde iki tarafa dönüp çengellenmesi bakımından "Knidos" kandilleri (Korint Tip XIII) tesiri gösterirler. No.50, 51 ve 56 pek rastlanmıyan bir şekilde bezenmiştir.

⁴⁶ *Hesperia* II, 1933, s. 197.

K A T A L O G

I. KERAMİK

A. Kırmızı figürlü geç Attika pelikeleri

1. Ağız kenarı dışarıya devrik; üzerinde yumurta ve nokta şeridi. Kaide halka şeklinde ve silmeli. Kulpların ortasında bir dirsek; iç taraflarında buna karşılık bir oyuntu; dirseğin iki yanlarında birer oluk. Her iki kulp da kopmuş olup sonradan yapıştırılmıştır. Kil pembedir. Ayarlı bir fırında pişirilmediği için, sır kısmen kırmızı kalmıştır. İçi gövdeye kadar siyah sırla örtülüdür. Kaidenin altı boyasızdır. Vazonun sathı yer yer aşınmış ve çilli bir şekilde kireçlenmiştir. Sahneler, üstten ve alttan, bir yumurta ve nokta şeridi ile çevrilmiştir. Resimler gelişi güzel çizilmiştir. *Lev. LXXXIII.*

A. Ortada örtülü bir kadın başı, sağ; geri plânda sağda bir at başı, solda bir grifon protomu. Sahne siliktir.

B. Karşı karşıya duran mantolu iki figür. Birinin elinde ayna. Yk. 0.28 m., çap 0.163 m., ağız çapı 0.163 m.

H. Thompson, *Hesperia* III, 1934, s. 331-2, B 1 ve B 2 ve s. 427-9 daki benzerleri; İstanbul Müzesindeki pelike (env. 7160).

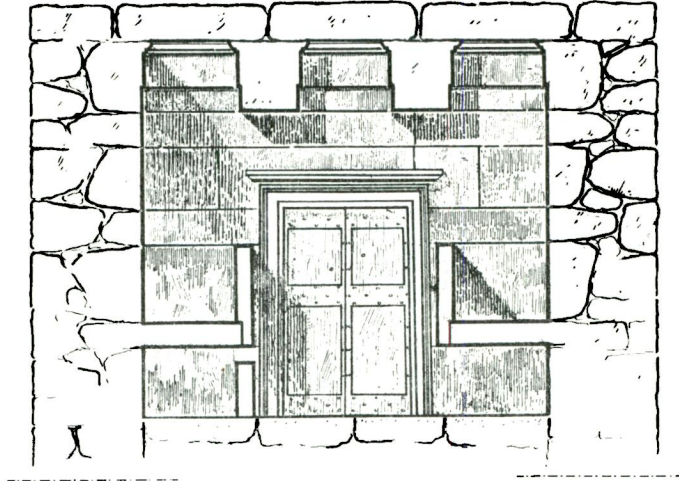
2. Yukarıki pelike şeklindedir. Omuza kadar üst kısmı ile kaide kısmı tamdır; fakat vazoyu tamamlayabilmek için gövdeye ait kâfi miktarda parça yoktur. Boynunda bir tarafta üç, bir tarafta iki yumurtadan ibaret bezeme şeridi. B tarafındaki mantolu figürlerden birinin çehresi korunmuştur. Gövdeye ait kırıklarda yumurta şeridinden parçalar ve elbise kıvrımları görülmektedir.

Kil pembe, sır parlak siyahtır. İç tarafı boyuna kadar boyanmıştır. Ağız kenarı devrik ve bezemesizdir. Kaidesi halka şeklinde olup profili oyuntuludur. Dibi hafifce konveksdir. Kulpların üstü yuvarlaktır.

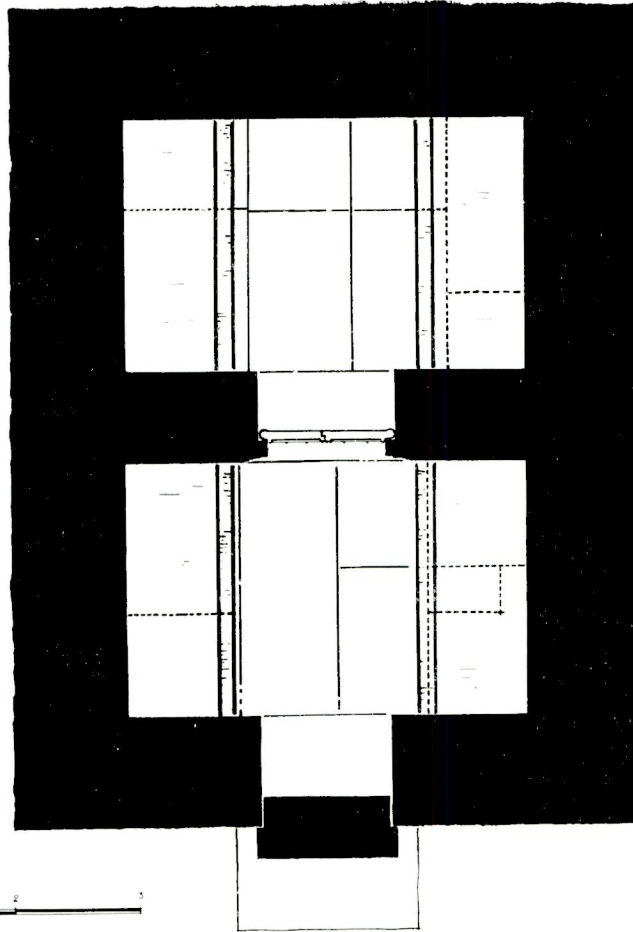
3. Küçük pelike

Ağız kenarı yakalık şeklinde. Kaide halka biçiminde. Kulpların üst sathı yuvarlaktır. Kil pembe, sır parlak siyahtır. İçi tamamıyla siyah sırla örtülmüştür. Elbise kıvrımlarını göstermek için

MYLASA HELLENİSTİK ODA MEZARI

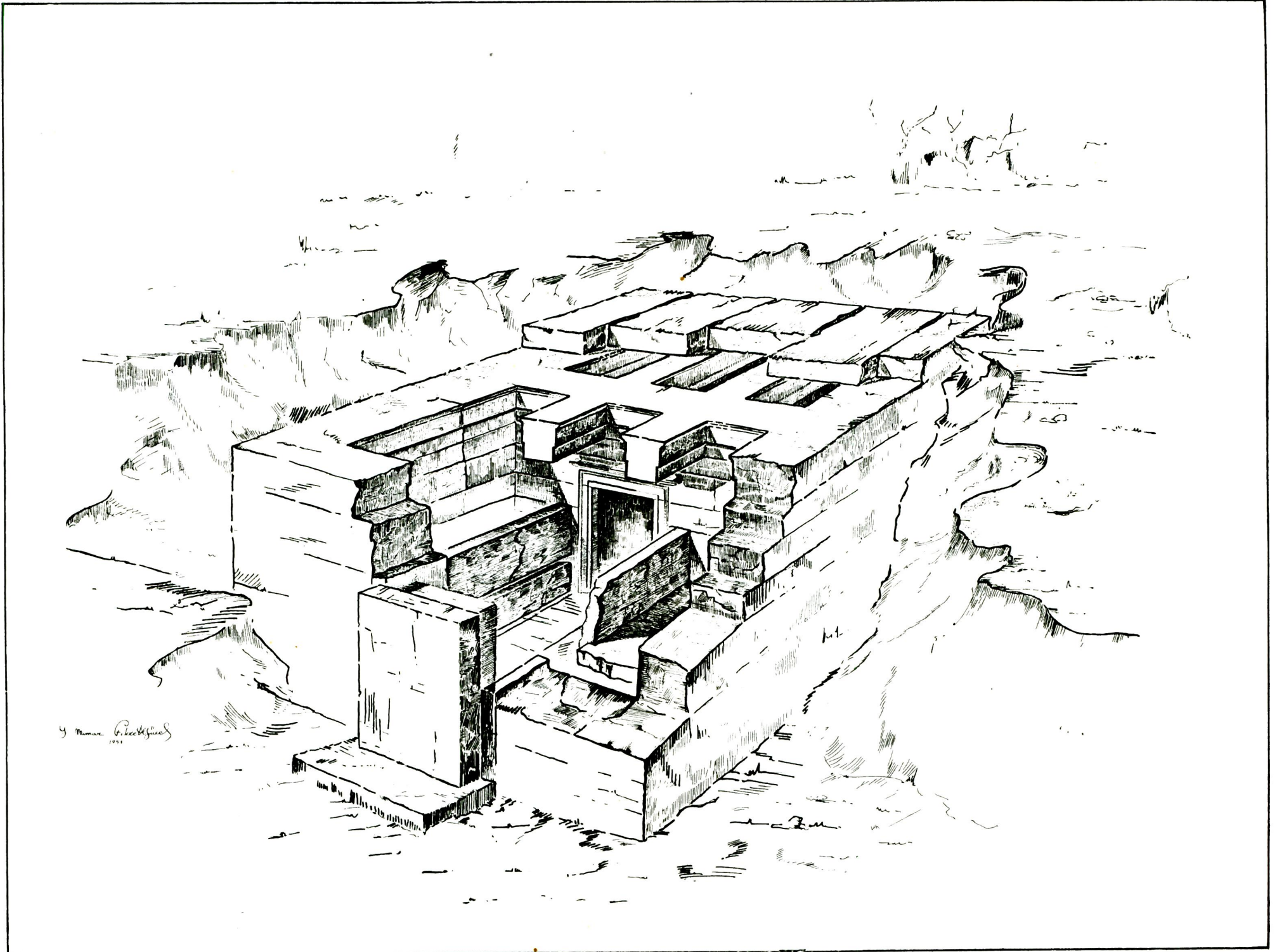
KESİT

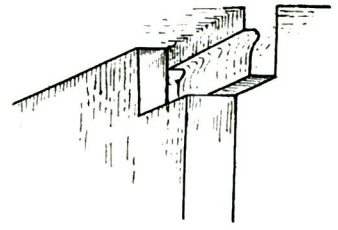
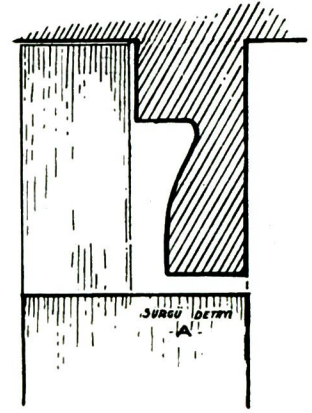
PLAN

V. MİMAR FİKRET VÜCEL

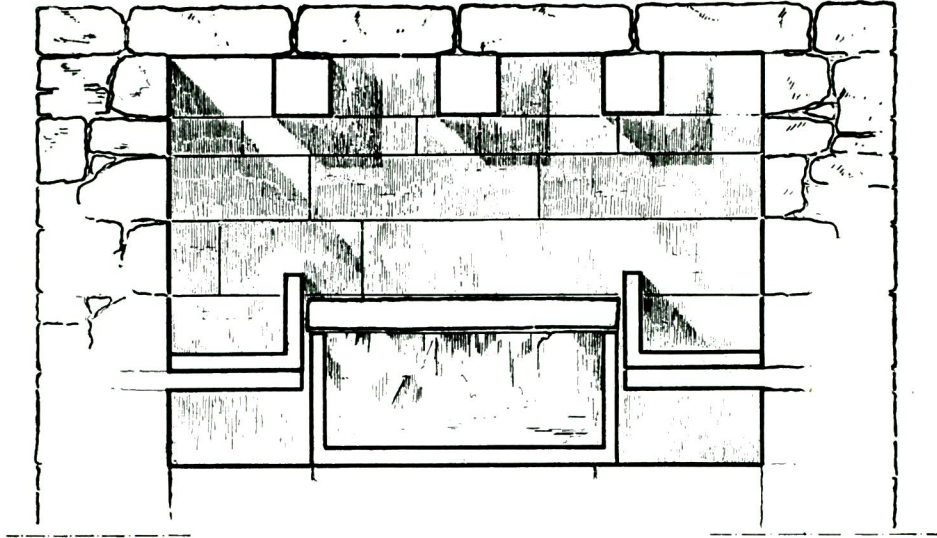
MYLASA HELLENISTIK ODA MEZARI
KAPISI

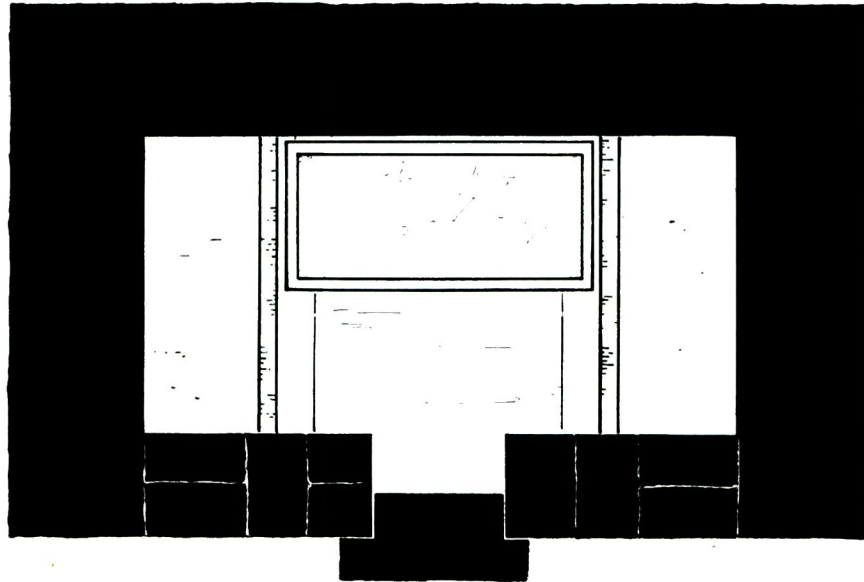
A - SÜRGÜ

MYLAŞA (DAMLICIK) HELLENİSTİK DDA MEZARI

KESİT

PLAN

Y M I M A R F İ K R E T Y Ü C E L

Mylasa, Orta okul mezarının tavan blokları.

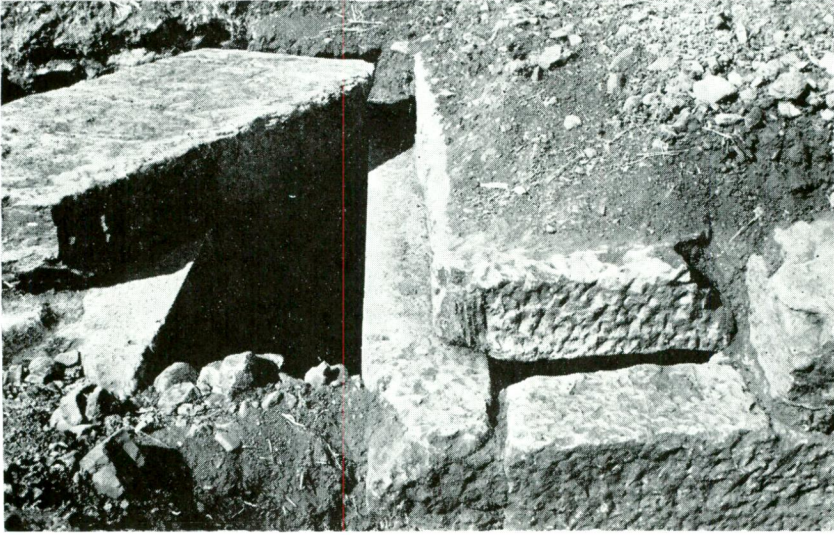
Mylasa, Orta okul mezarının tavan blokları.

Mylasa, Orta okul mezarının dış kapısı.

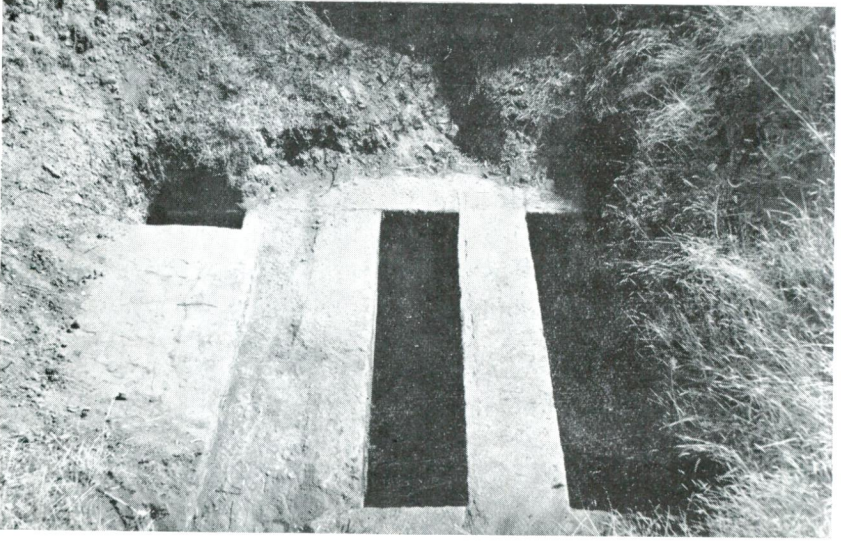
Alabanda mezarının doğu köşesi (duvardaki aralık yatak korkuluğunun yuvasıdır).

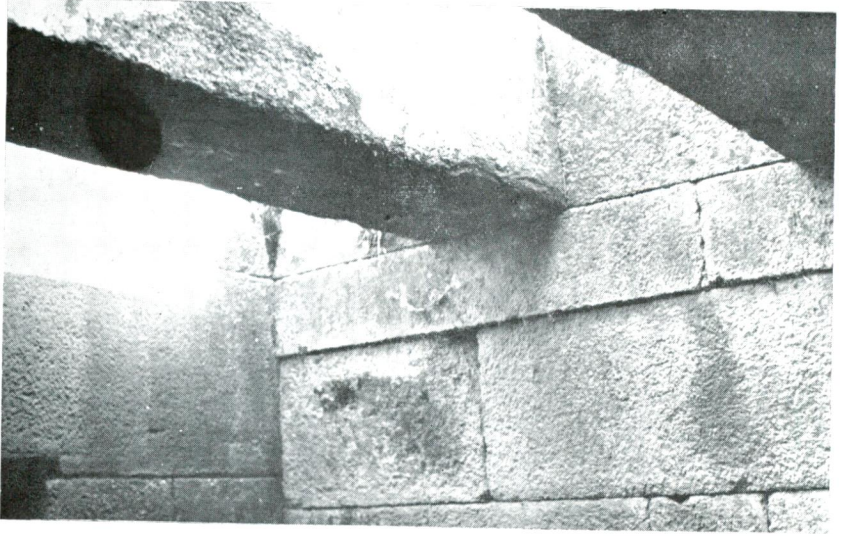
Mylasa, Damlaçık mezarı.

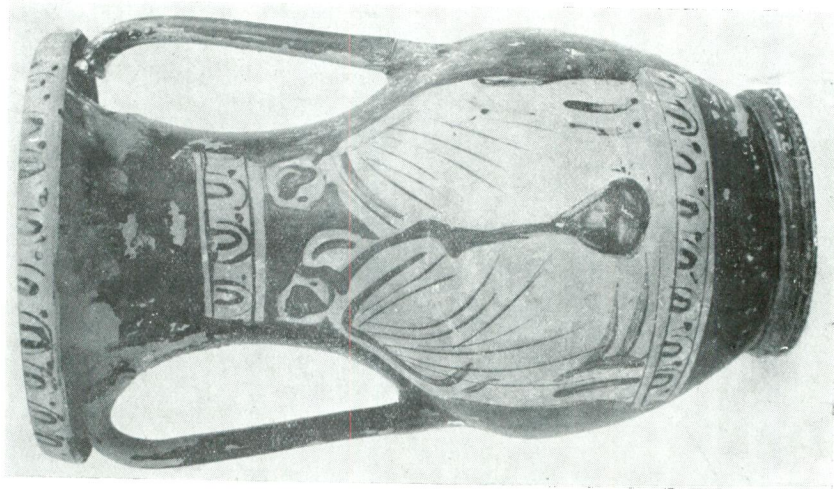
Mylasa, Damlaçık mezarının içten görünüşü.

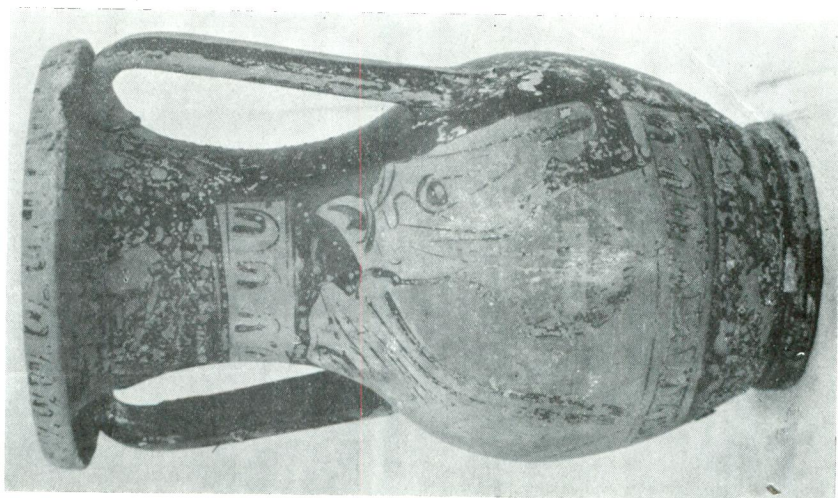
Alabanda mezarının üstten görünüşü.

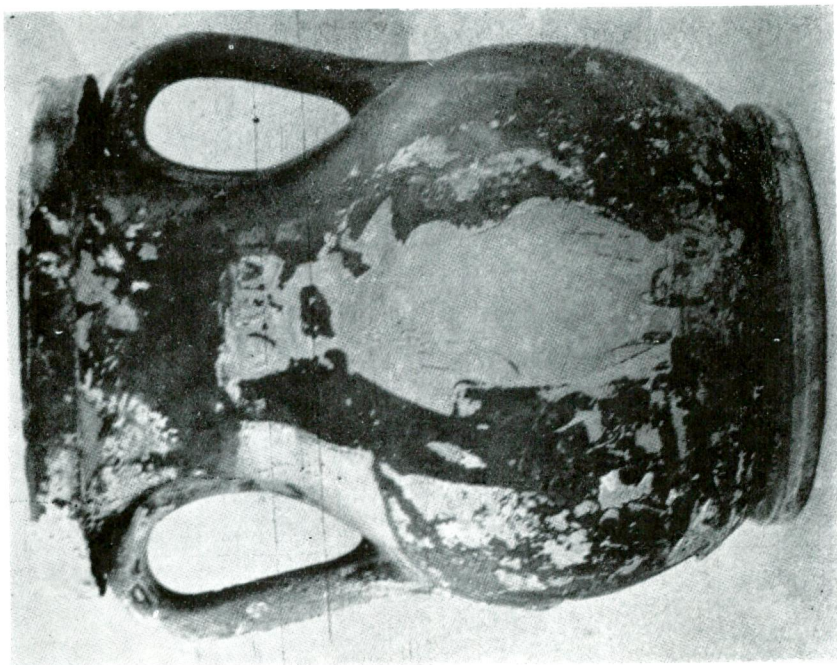
Alabanda mezarının duvar ve kirişlerinin içten görünüşü.

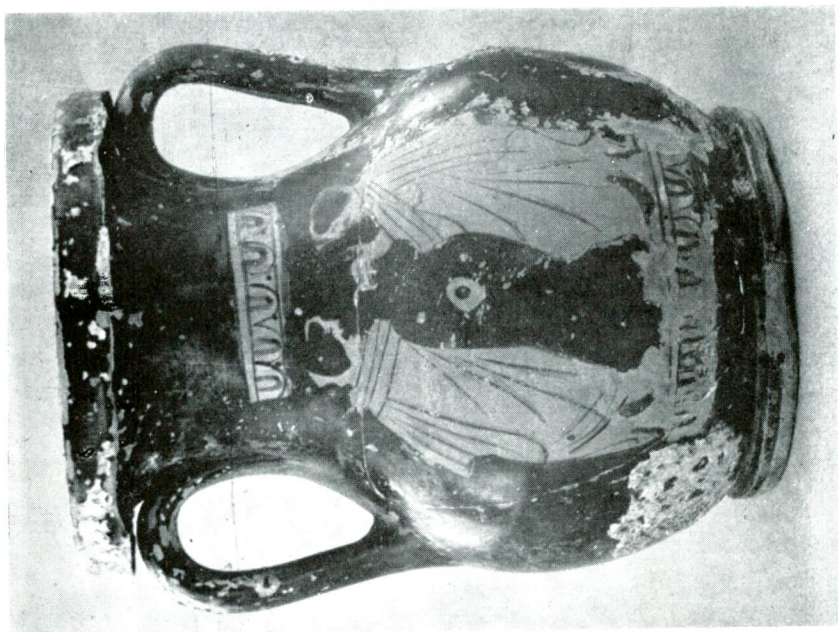
I

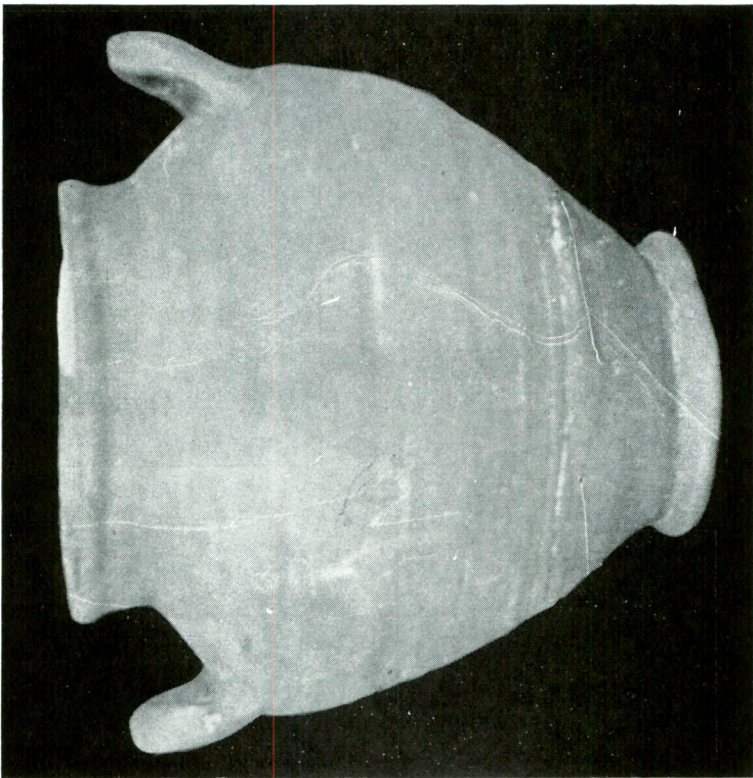
I

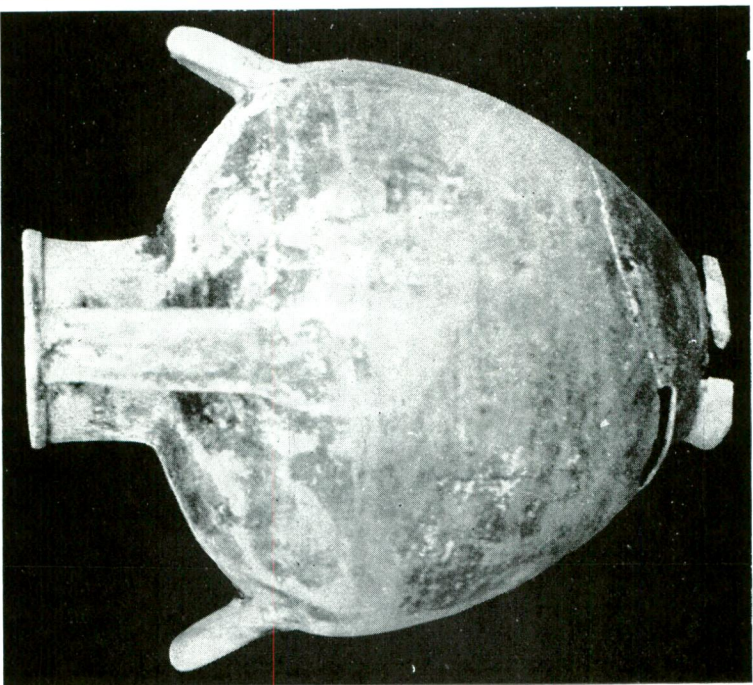
3

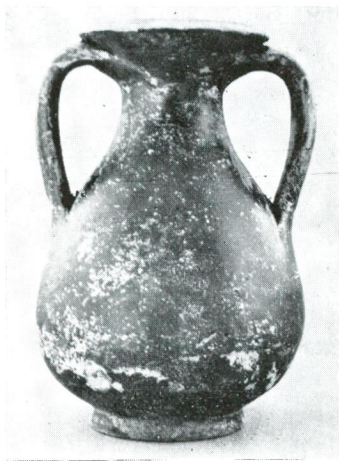
3

6

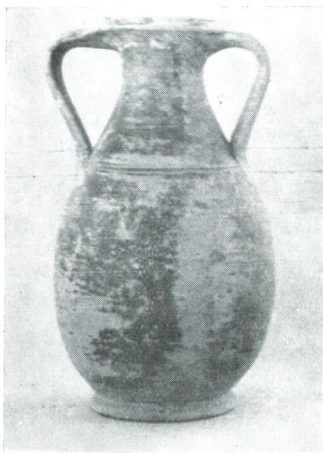
12

11

13

14

15

16

17

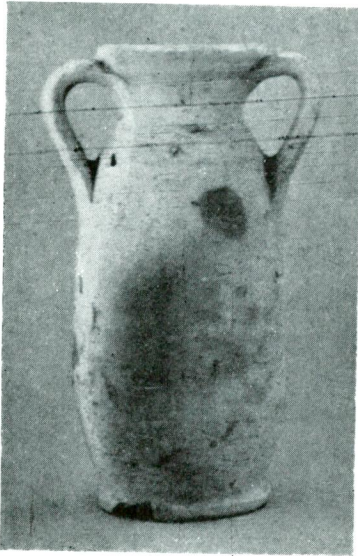

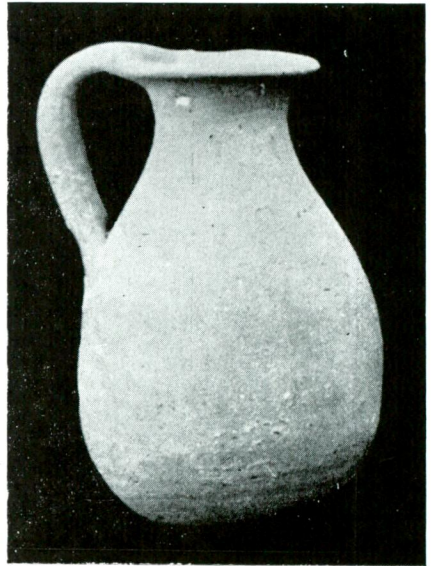
21

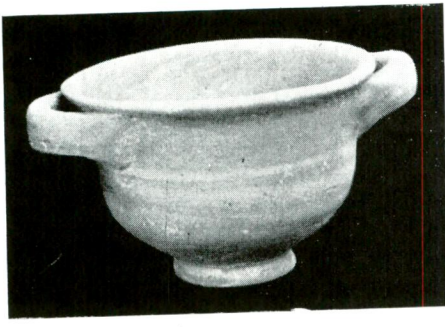
22

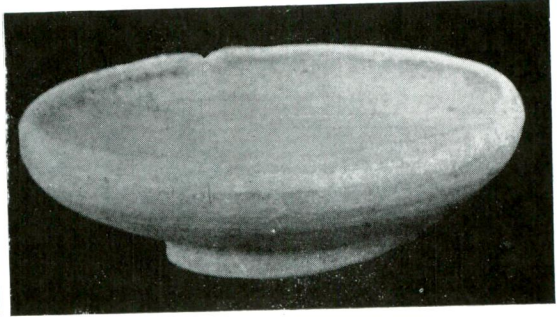
25

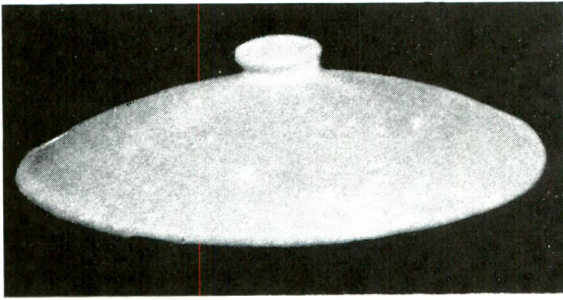
26

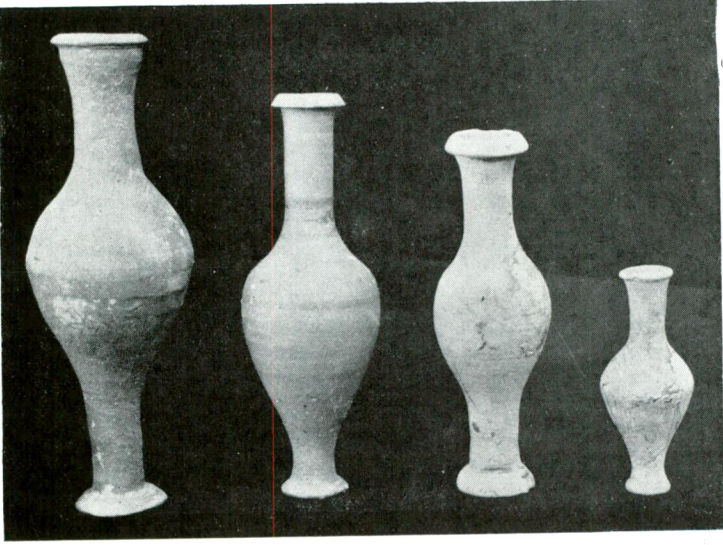
27

29

32

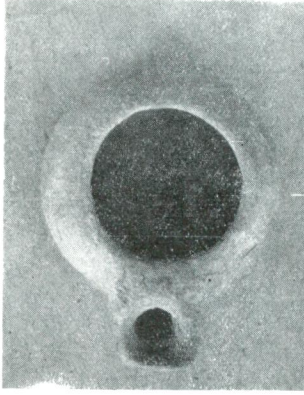

36

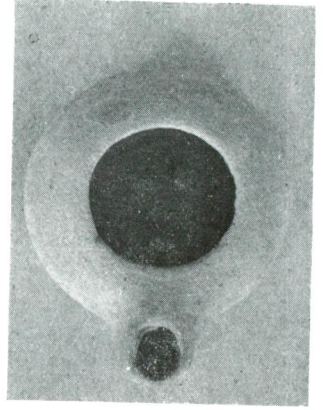
38

39

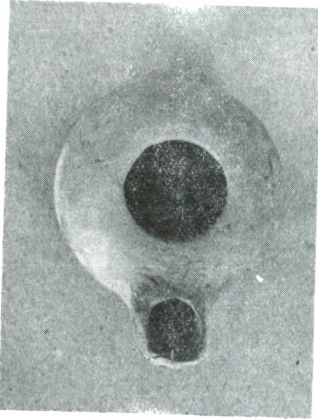
34

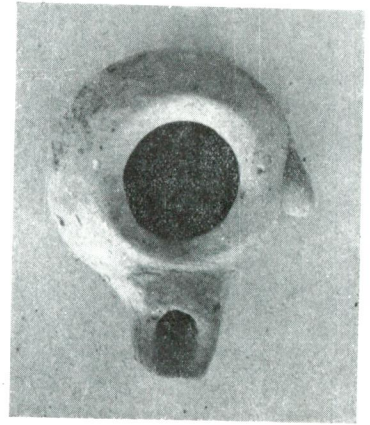
42

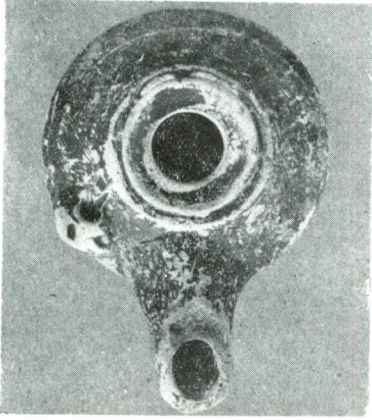
45

46

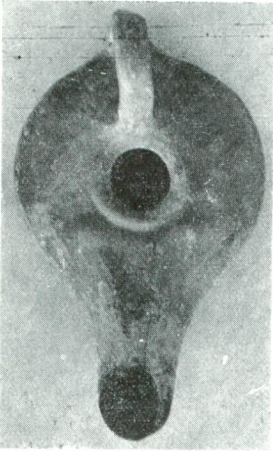
47

48

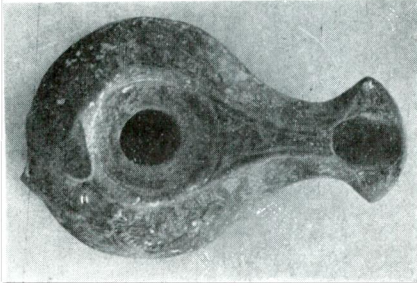
49

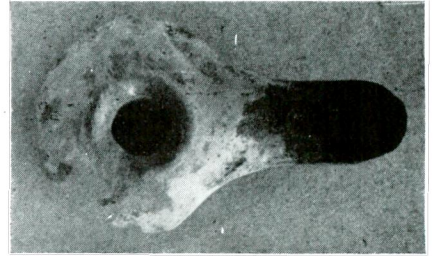
50

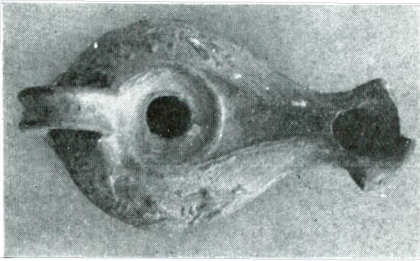
51

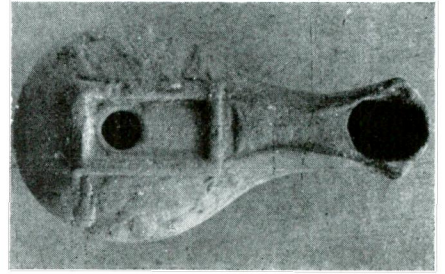
54

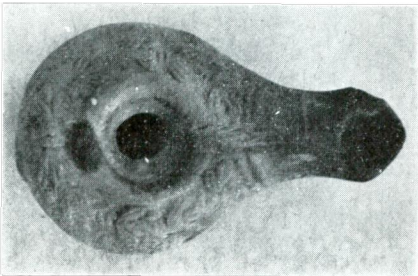
57

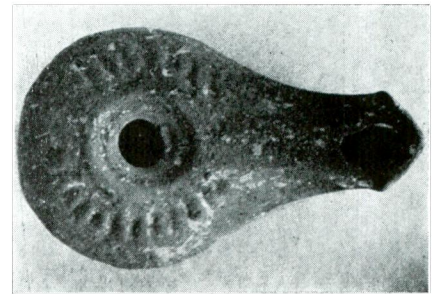
53

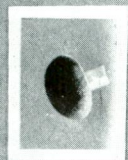
56

52

55

75

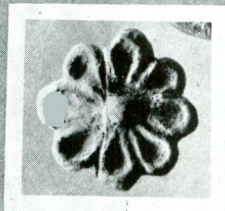
64

63

65

60

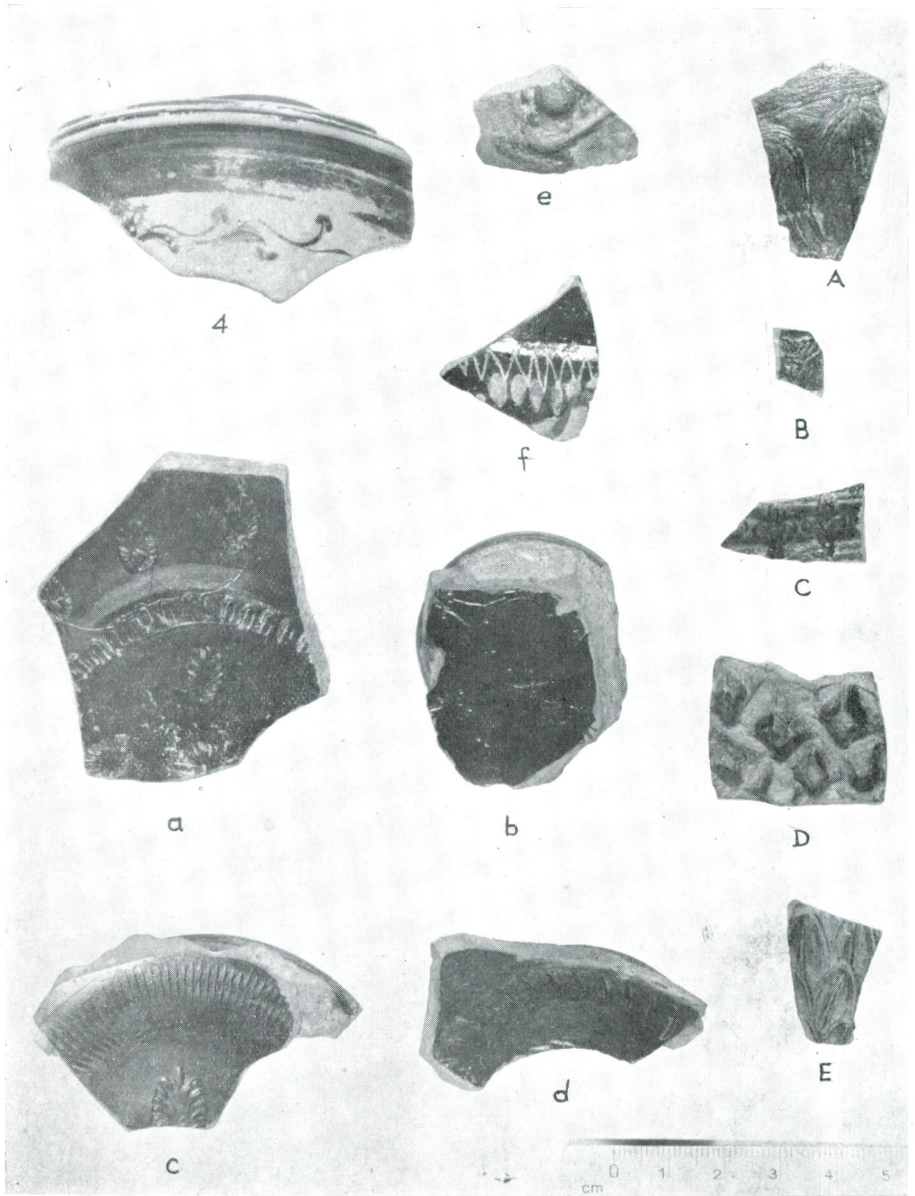

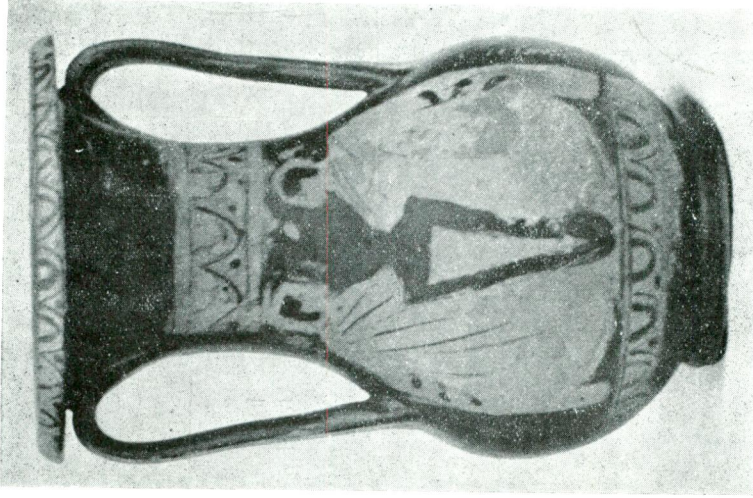
62

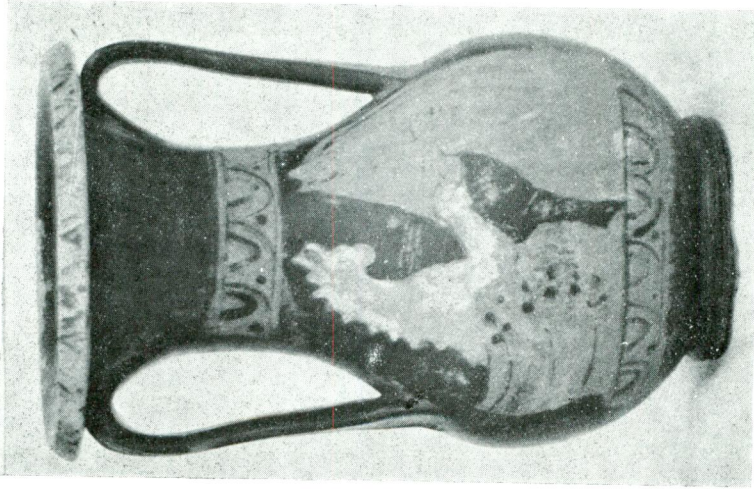
58

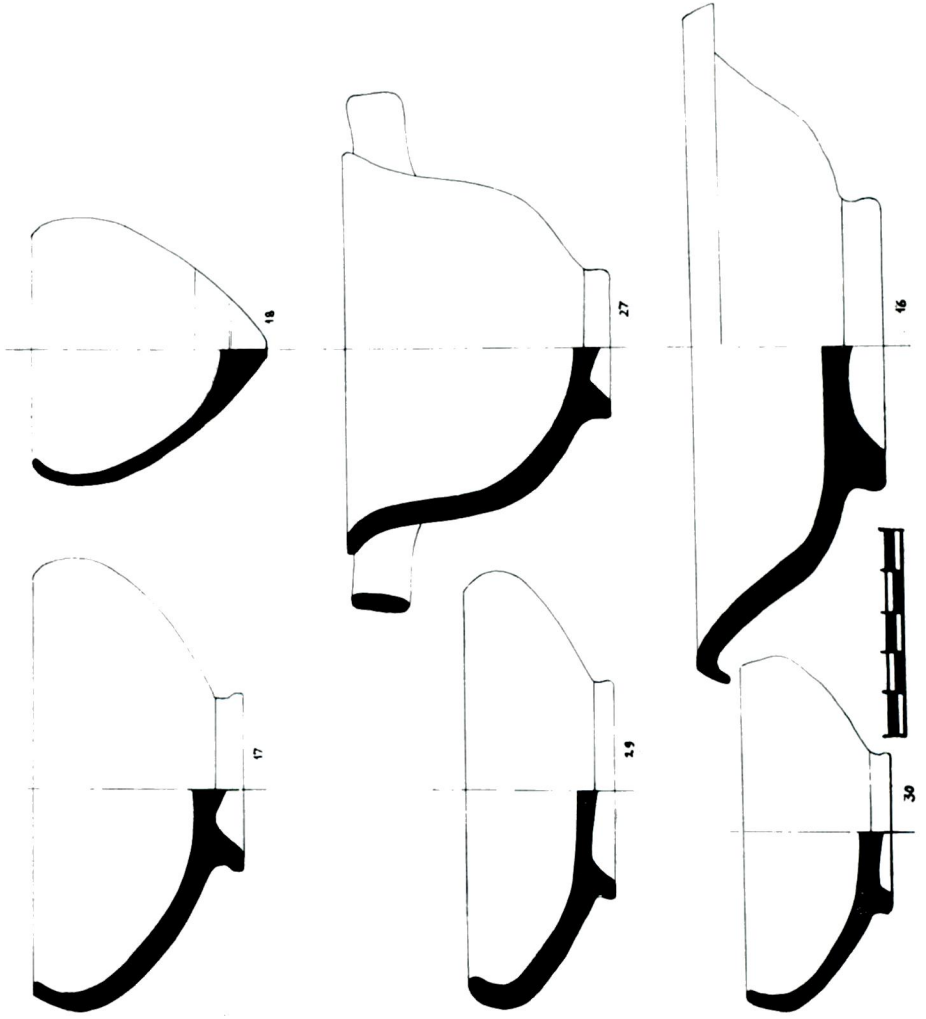

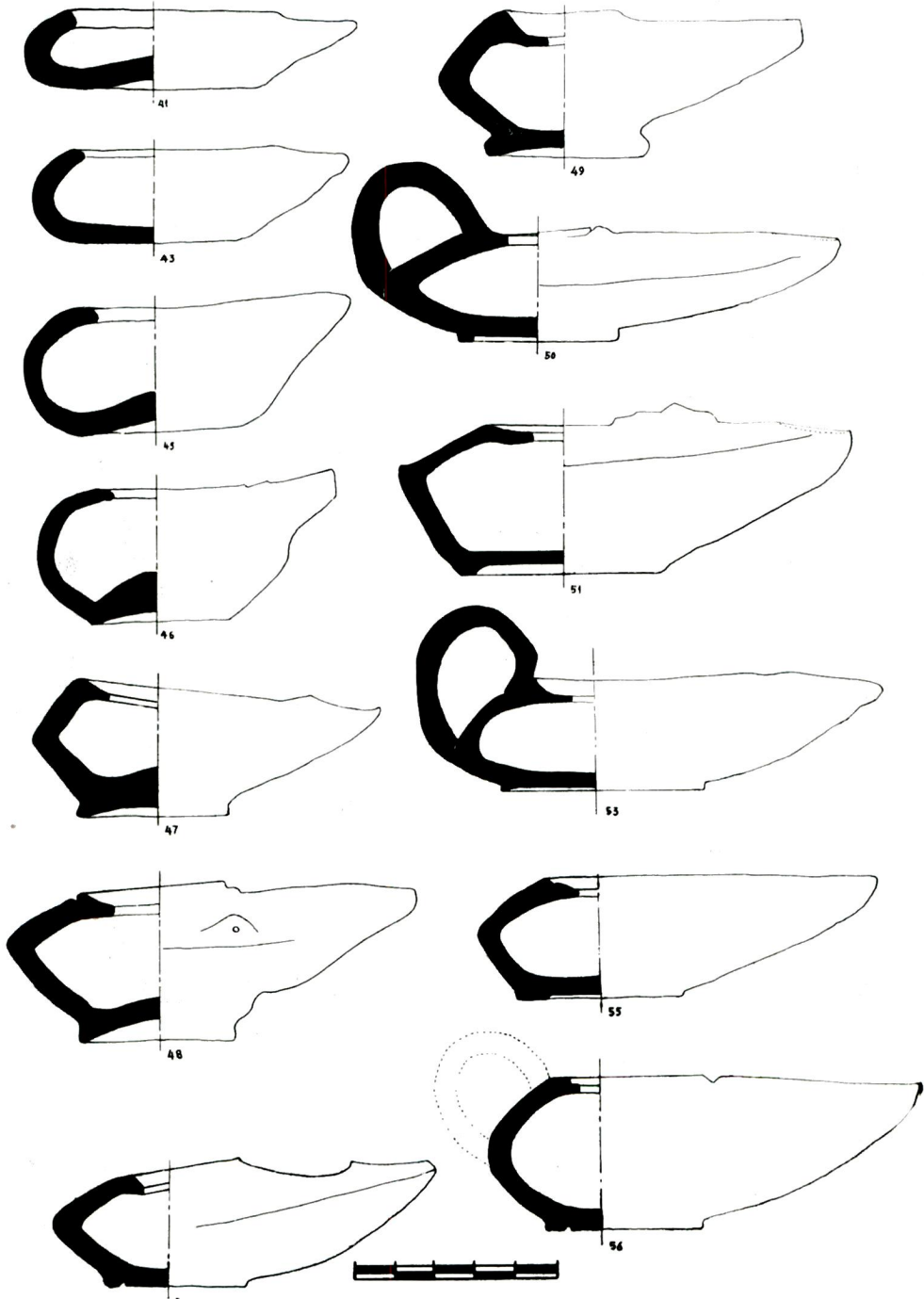
Aynı pelikenin arka tarafı.

Mylasa'da Çamköy'de bulunan pelike.

Tabak ve kâse profilleri.

Kandil profilleri.

sulandırılmış sır kullanılmıştır. A sahnesinde, kıvrımlar önce kil üzerine kazılmış, sonra sulandırılmış sırla çizilmiştir. *Lev. LXXXIV.*

A. Karşı karşıya duran mantolu iki figür. Sağdakinin elinde belki bir ayna. Ortalarında, bu geç devir resimlerinde görülen, şeklini kaybetmiş bir aryballos. Yüzler belli bir şekilde çizilmiştir. Yk. 0.185 m., çap 0.14 m., ağız çapı 0.125 m.

No. 1 in B sahnesi figürleri ile karşılaştırılınca, bu küçük pelikenin A sahnesi figürlerinin tabiliğe daha yakın olduğu görülür : çehre hatları belli, vücutlar birbirinden ayırdır. Bu gibi küçük pelikelerin, ta 5 inci asırdanberi böyle tek veya iki figürle bezenmesi âdet olmuştur.

B. Siyah sırla bezenmiş pyksis

4. Kapağa ait birleşmiyen altı parça (*lev. XCIV*). Az mikalı sarımsı pembe kilden. İçi ve dışı donuk siyah sırla örtülüdür. Yanlarında boyasız bırakılmış, geniş şerit içine siyah sırlı zarif bir sarmaşık şeridi yapılmıştır. Şekli, Hellenistik devirde revaçta olan, geçme kapaklı pyksisler tipindedir. 3 üncü asrın içine tarihlenebilir.

Şekli için : batı yamacı üslûbunda bezenmiş, H. Thompson, *Hesperia* III, 1934, s. 397 de sayılanlar; Th. Macridy, *Jahrbuch Arch. Inst.* XXVI, s. 200, res. 10; K. G. Vollmoeller, *Ath. Mitt.* XXVI, 1901, s. 357, res. 5.

C. Kırmızı sırlı vazolar

5. Kalpis

Mikalı kumcuklu kil; içi koyu gri, dış yüzleri sarımsı pembe. Dibi hariç, koyu mercan kırmızısı bir sırla boyanmıştır. Sırın bir kısmı bugün silinmiştir. Gövde boyundan itibaren yuvarlak bir kavis meydana getirir. Boyun gövde kavisinden bir açı ile ayrılır. Ağız kenarında bir yakalık. Arka kulp yassı şerit şeklinde; yan kulp-ların kesiti yuvarlak. Kaide yüksek, halka biçiminde; dip konveks. İçinde yakılmış insan kemikleri bulunmuştur. Yk. 0.38 m., çap 0.31 m. İki parça halinde kırılmış olan gövde yapıştırılmıştır. Kaidenin bir kısmı ile, sol kulpun altından uzunca bir parça eksiktir. *Lev. LXXXV.*

6. Stamnos

Satın kısmen sarımsı pembe, kısmen açık kiremit kırmızısı. Kulplarda ve ağız kenarında kalmış kırmızı sır izleri. Şekli, yuvarlak gövdesi kısa boynu ile, 5 inci asrın başlarına ait stamnosları hatırlatır. İtinatsız yapılmıştır : şekil muntazam değildir, pişirilmesi

iyi ayarlanmamıştır, sath pürüzlüdür, kil içine karışmış taş parçaları ve gövdede ukî parmak izleri. Halka kaide, dip konveks. Ağız kenarında oluk. Yk. 0.25 m., çap 0.25 m. *Lev. LXXXV*

Zahn, *Priene*, no. 70, res. 540, 5.

7. Pelike

Torba biçimli. Kil açık kiremit kırmızısı. Ağız geniş ve hafifçe devrik. Kulpların kesiti beyzi; gövdeye omuz başında birleşirler. Halka kaide, dip konveks. Karın üzerinde oyulmuş, kesik çizgiler. Yk. 0.20 m., çap 0.132 m. Kırık olup yapıştırılmıştır. İki tarafta da, karından eksik parçalar.

8. Pelike

Torba biçimli. Kil açık kiremit kırmızısı. Sathı ve ağzın içi, yarısı silinmiş kırmızı sırla örtülüdür. Ağız geniş ve hafifçe devrik. Kulplar şerit şeklinde. Halka kaide, dip konveks. Yk. 0.20 m., çap 0.131 m. Kırık olan kaide yapıştırılmıştır. Ağız kenarında küçük bir kırık, dibinde delik ve tabaka tabaka kopmuş parçalar.

9. Pelike

Torba biçimli. Kil sarımsı pembe. Dış sathı ve boynuna kadar ağzın içi, şimdi yarısı silinmiş, kahverengi kırmızı bir sırla boyanmıştır. Kulpların ortasında bir dirsek, bunun iki yanında birer oluk. Halka kaide, dip konveks. Yk. 0.20 m., çap 0.126 m. Ağız kenarı kırık.

10. Pelike

Torba biçimli, kil kiremit kırmızısı. Üzerinde kırmızı sır izleri. Ağız geniş ve hafifçe devrik. Kulplar şerit şeklinde. Halka kaide, dip konveks. Yk. 0.19 m., çap 0.113 m. Ağız kenarının bir kısmı kırık.

11. Pelike

Torba biçimli. Kil sarımsı pembe. Dış sathı ve ağzın içindeki kahverengiye çalan kırmızı sır, hemen hemen tam denecek şekilde korunmuştur. Ağız geniş ve hafifçe devriktir; iç tarafında oyulmuş bir daire. Kulplar dirsekli. Halka kaide, dip konveks. Yk. 0.185 m., çap 0.122 m. *Lev. LXXXVI*.

İkinci odanın sol taraftaki ölü yatağının altındaki boşlukta, iskeletin göğsü üstünde, ağzı duvara bakar halde bulunmuştur. İskelete temas eden yüzü kararmıştır.

12. Pelike

Kırıktır. Parçaların bir kısmı yapıştırılmışsa da ağız kenarı ve gövdeden aşağısı eksiktir. Kil pembemsi sarı. Kahverengiye çalan sır kalıntıları. Kulplar şerit şeklinde.

13. Pelike

Düşük gövdeli. Kil sarımsı pembe. Orta derecede pişirilmiştir. Dış sathı ve boynun içi, aslında kırmızı olup da, ihtimal mezarda yanında bulunan maddelerin tesiri ile kahverengi bir renk almış ve şimdi tabaka tabaka dökülen bir sırla örtülmüştür. Ağız torba biçiminde olanlardan daha küçük ve hafifce dışa devriktir. Kulpların kesiti beyzidir; kulplar gövdeye omuz başında birleşir. Halka kaide, dip hafifce konveks. Gövdenin üst tarafında hafif oyulmuş bir daire vardır. Yk. 0.206 m., çap 0.124 m., ağız çapı 0.075 m. *Lev. LXXXVI.*

14. Pelike

Gövdesi yumurta biçiminde. Kil sarımsı pembe. Dış sathı ve boynun içi kahverengiye çalan, koyu kırmızı, şimdi kısım kısım dökülen, ince bir boya tabakası ile örtülüdür. Ağız kenarında ortası oluklu bir yakalık. Kulplar şerit şeklinde olup gövdeye omuz başında birleşirler. Halka kaide, dip yassı. Omuzda, kulpların arasında oyulmuş çizgiler. Yk. 0.18 m., çap 0.101 m. ağız çapı 0.060 m. *Lev. LXXXVI.*

15. Pelike

Gövde yumurta biçiminde. Kil sarımsı pembe. Dış yüzü ve omuza kadar içi, şimdi büyük bir kısmı dökülmüş, koyu kırmızı bir sırla örtülmüştür. Ağız kenarı hafifce dışa doğru devriktir. Kulpların kesiti yuvarlağa yakın; kulplar gövdeye omuz başında birleşir. Halka kaide, dibi mahrut şeklinde. Omuzda, kulplar arasında oyulmuş iki daire. Yk. 0.153 m., çap 0.089 m., ağız çapı 0.63 m. *Lev. LXXXVI.*

16. Çorba tabağı şeklinde kâse

Kil kiremit kırmızısı. Ağız kenarı devrik. Halka kaide; dibi mahrut şeklinde. İçi ve dışı koyu kırmızı bir sırla boyanmıştır. Yk. 0.05 m., çapı 0.162 m. *Lev. LXXXVI ve XCVI.*

Benzer şekil : H. Thompson, *Hesperia* III, 1934, s. 436, res. 117, A 9 ve D 5; Betty Homann-Wedeking, *An. Brit. Sch. Athens* XLV, 1950, s. 178, res. 15, E.

17. Ağız kenarı içe dönük kâse

Kil kiremit kırmızısı. Derin, yarım küre şekline yakın gövde. Halka kaide, dip mahrut şeklinde. İçi ve dışı, kısmen silinmiş, mercan kırmızısı bir sırla boyanmıştır. Yk. 0.055 m., ağız çapı 0.101 m. *Lev. LXXXVI ve XCVI.*

Pergamon I, 2, s. 269, no. 16; *Priene* s. 422, no. 74; Reisner, Fisher, and Lyon, *Harvard Excavations at Sammaria* I s. 296, res. 174, 49 (ka-

ide silmeli); Hellenistik devirde çok görülen bu tip kâseler için F. Jones, *Tarsus I*, s. 214 de not 13. Tarsus profilleri (no. 50-80) açıktır.

18. Sivri dipli kulpsuz fincan

Kil açık kiremit kırmızısı. Ağız hafifçe içe dönük. Dibin ucu kesilmiştir. İçi, dışı koyu kırmızı bir sırla örtülüdür. Dipten itibaren birer cm. ara ile oyulmuş iki daire. Yk. 0.56 m., çap 0.66 m. Yarısı eksiktir. *Lev. XCVI.*

19. Sivri dipli kulpsuz fincan

Birleşmiyen kırık parçalar. Yukarıki gibi, yalnız dibin ucu kesik değil ve gövdenin altında daireler yok. İçi dışı aynı kırmızı sır ile boyalı.

D. Sade vazolar

20. Hydria

Sathlarda kil sarımsı pembe, içte açık gri. Gövde yumurta biçimli. Ağız kenarı devrik; üst tarafında bir silme. Ufkî yan kulplar yukarı doğru kıvrık; başlangıç noktaları plastik festonlarla süslü. Arka kulp burmalı. Silmeli yüksek kaide. Yk. 0.52 m., çap 0.29 m. Yapıştırılmıştır. Arka tarafından bir parça eksiktir. *Lev. LXXXVII.*

21. Küçük amphora

Kil sarımsı pembe. Kulplar şerit şeklinde. Halka kaide. Dip mahrut. Yk. 0.15 m., çap 0.092 m., ağız çapı 0.07 m. *Lev. LXXXVIII.*

H. Thompson, *Hesperia III*, 1934, s. 324, A 56.

22. Küçük amphora

Uzun gövdeli, kısa boyunlu. Kil açık kiremit kırmızısı. Ağız kenarı yuvarlak olarak dışa devrik. Kulplar şerit şeklinde. Halka kaide, mahrut dip. Yk. 0.15 m., çap 0.76 m., ağız çapı 0.05 m. İkiye ayrılmış olan gövde yapılandırılmıştır. *Lev. LXXXVIII.*

23. Küçük amphora

Uzun gövdeli, kısa boyunlu. Kil açık kiremit kırmızısı. Ağız kenarı yuvarlak olarak dışa devrik. Kulpların dış sathı yuvarlak. Halka kaide, mahrut dip. Yk. 0.123 m., çap 0.058 m., ağız çapı 0.46 m.

24. Küçük amphora

Uzun gövdeli, kısa boyunlu. Kil açık kiremit kırmızısı, dış sathı soluk saman rengi, mika, kumcuk ve kiremit kırıkları ihtiva eder. Ağız kenarı ufkî olarak kesik. Kulpların kesiti beyzi. Halka kaide,

mahrut dip. Yk. 0.157 m., çap 0.07 m., ağız çapı 0.44 m. Satuh kalın bir tabaka halinde soyulmaktadır. Ağız kenarından bir parça kırık-
tır.

25. Küçük amphora

Uzun gövdeli, kısa boyunlu. Kil açık kiremit kırmızısı, dış satuh soluk saman rengi; mika, kumcuk ve kiremit kırıkları ihtiva eder. Ağız kenarı pek hafif devrik. Kulpların kesiti beyzi. Halka kaide; dip, tepesi kesik mahrut şeklinde. Yk. 0.131 m , çap 0.062 m., ağız çapı 0.047 m. Ağızdan, kaideden ve gövdeden kopmuş parçalar. *Lev. LXXXVIII.*

26. Olpe

Kil sarımsı pembe. Ağız dışarı doğru açılır; kenarı kalınlaştırılmıştır. Kalın şerit kulp. Dip konkav. Yk. 0.97 m., çap 0.62 m. *Lev. LXXXVIII.*

Bu gibi olupeler Myrina'da çok bulunmuştur : E. Pottier ve S. Reinach, *La Nécropole de Myrina* (Paris, 1887), res. 27. İnce gövdeli ve üzeri kırmızı kahverengi bir sırla örtülü bir parça Nisiros'ta bir pithos mezarda çıkmıştır : *Clara Rhodos VI-VIII*, s. 518, res. 47. Olpe, Kıbrıs mezarlarında arkaik devirden beri görülen bir şekildir : *The Swedish Cyprus Expedition II ve III tür. yer.*

27. Kulplu kâse

Kil sarımsı pembe. Derin gövde, Ağız kenarı dışa dönük. Uf-
kî çift kulp, Halka kaide, dip mahrut. Yk. 0.065 m., ağız çapı 0.97 m. *Lev. LXXXIX ve XCVI.*

28. Kulplu kâse

Yukarkinin aynı. Şekli biraz çarpıktır.

29. Ağız kenarı içe dönük küçük tabak

İçi kül rengi, dışı deve tüyü. Halka kaide, dip konveks. Altun-
da, bir kenarda, köşeli omega şeklinde oyulmuş graffiti. Yk. 0.35 m., çapı 0.103 m. *Lev. LXXXIX ve XCVI.*

Nisiros'ta bir Hellenistik mezarda, kırmızı sırlı bir tabağın altında M şeklinde bir graffiti vardır : *Clara Rhodos VI-VII*, s. 530, no. 1. Tek harf veya kelime parçalarından ibaret graffitiler, Tarsus'ta bu devir sırlı vazoların altlarında, nadir olarak, rastlanmıştır : *Tarsus I*, s. 208 ve res. 171. Bu şekil tabaklar : Rodos'ta Pontamo nekropolünde 13 üncü mezarda, *Clara Rhodos II*, s. 148, res. 28; *Harvard Excavations at Samaria I* s. 296 res. 174, no. 48.

30. Ağız kenarı içe dönük küçük tabak

Kil koyu kiremit kırmızısı, kumcuklar ve mika öbür vazolarda olduğundan daha büyük. Halka kaide, dip mahrut. Yk. 0.32 m., çap 0.082 m.

Harvard Excavations at Samaria I s. 296, res. 174, no. 50.

31. Ağız kenarı hafifçe içe dönük küçük tabak

Kil sarımsı pembe. Ağızın dış kenarında oyulmuş daire. Halka kaide, dip konveks. Çap 0.06 m.

32. Kapak

Kil açık kiremit kırmızısı. Şekil konveks, ortasında üstü konkav bir düğme. Yk. 0.27 m., çap 0.125 m. Kenarında küçük bir kırık. *Lev. LXXXIX.*

H. Thompson, *Hesperia* III, 1934, s. 334, A 58; s. 391, D 73-75; s. 420-421, E 147-9; *Tarsus* I, no. 223 daha sivridir.

E. İğ şekilli koku şişeleri

33. Kirli kül renkli kırık ve noksan parça. Ağız devrik, ayak silmeli. Duvar kalınlığı 0.0025 m.

34. Kil eflâton gri, seyrek mika parçaları. Kısa, karın şişkin, ağız yuvarlak olarak dışa döner. Yk. 0.074 m., çap 0.03 m., duvar kalınlığı 0.0025. *Lev. LXXXIX.*

35. Kil deve tüyü, çok mikalı. Ağız devrik. Omuzda açığı. Ayak kırık, ağız kenarında da küçük kırık. Mevcut yk. 0.103 m., çap 0.032 m., duvar kalınlığı 0.003 m.

Şekil için F. Jones, *Tarsus* I, no. 244.

36. Kil açık kiremit kırmızısı, karın şişkin, ağız devrik, kaide silmeli, dibi konkav. Yk. 0.155 m., çap 0.53 m. *Lev. LXXXIX.*

37. Aynı fakat kırık. Duvar kalınlığı 0.005 m.

38. Kil açık kiremit kırmızısı. Gövde aşağıya doğru incilir. Ağız kenarı devrik, kaide silmeli, dibi düz. Boynunda, omuzda, gövdede 2 mm. genişliğinde donuk kırmızı üç şerit. Gövdede kırmızı boya kalıntıları. Yk. 0.135 m., çap 0.045 m. *Lev. LXXXIX.*

39. Kil açık kırmızısı, karın az şişkin, ağız kenarı devrik, kaide silmeli, dip konkav. Ağızın içinde, dış satırlarda, dipte mercan kırmızısı sır kalıntıları. Yk. 0.12 m., çap 0.038 m. *Lev. LXXXIX.*

40. İçi koyu gri, dışı deve tüyü. İtinatsız yapılmıştır: boyun gövdeye eğri yapılmıştır, ağız tam bir daire değildir. Ağız kenarı yuvarlak olarak kalınlaştırılmıştır. Gövdenin alt tarafında oyulmuş iki daire. Kaide kırıktır, mevcut yk. 0.145 m., çap 0.053 m.

F. Kandiller

Çarkta yapılmış üstü açık kandiller

Hepsi aynı nohudî, çok mikalı, kumcuklu kilden yapılmışlardır. Üstleri açık, kenarları içe dönük, kâse biçimindeki ilk Yunan kandilleri tipindedirler. Kaidesiz, kulpsuz ve sırsızdırlar. Çarkta çevrilirken şekillendirilmiş, küçük, yuvarlak uçlu burunları vardır. Bunlar içlerine bir çubuk sokulmak suretiyle delinmişlerdir. İkinin dibinde (no. 42 ve 45) çubuğun bıraktığı iz görülmektedir. Bu ameliye esnasında deliğin içkenarında kalmış kil kabarcıkları, gene aynı iki misalde müşahede edilir. Dipler muntazamdır; düz olan no. 43 müstesna, hepsi konkavdır. Katalog yayvan ve açık şekillerden derin ve kapalı şekillere doğru inkişaf eder.

41. Ağız kenarının etrafında oyulmuş bir daire. Burnun ucu biraz isli. Sol tarafta kırık. Yk. 0.24 m., çap 0.068 m. *Lev. XCVII.*

Clara Rhodos VI-VII, s. 364 res. 113, s. 488, res. 15; *Tarsus I*, s. 91, not 19 da sayılanlar ve H. Schmidt, *Trojanische Altertümer* s. 200, no. 4042.

Korint Tip IV ve Tarsus Grup VIII.

42. Burnun ucu kırık. İyi ayarlı bir fırında pişirilmediği için, yarısı kül rengi, yarısı nohudî. Yk. 0.024 m., çap 0.067 m. *Lev. XC.*

43. Dibi düz. Fital deliği yabancı bir madde ile tıkalı. Burnun ucu biraz isli. Yk. 0.026 m., çap 0.06 m. *Lev. XCVII.*

44. Burnun ucu kırık. Yk. 0.027 m., çap 0.06 m.

45. Üstü yukardakilere nisbetle kapalı, gövde de daha yüksek. Yk. 0.031 m., çap 0.068 m. *Lev. XC ve XCVII.*

46. Üstü no. 45 den de kapalı. Burnun ucu kırık. Yk. 0.035 m., çap 0.058 m. *Lev. XC ve XCVII.*

Çarkta yapılmış kapalı kandiller :

47. Gövde açılı. Kaide gayrimuntazam. Yağ deliği geniş; kenar iç tarafa meyilli; etrafında oyulmuş ince bir halka. Burun küçük ve ucu kırık; yapıştırıldıktan sonra bir çubukla delinmiştir : kandilin içinde çubuğun bıraktığı derin bir iz vardır. Sağ tarafta deliksiz bir kulakcık. Kulpsuzdur. Çok mikalı, kumcuklu, nohudî kil. Kırmızı sır kalıntıları. Yk. 0.036 m., çap 0.064 m. *Lev. XC ve XCVII.*

Korint Tip IX ve Tarsus Grup II.

48. Gövde açılı. Kaide yüksek ve konkav; üzerinde oyulmuş iki daire. Yağ deliğinin kenarı iç tarafa meyilli; etrafında oyulmuş derin bir halka. Burun uzun; ucu yuvarlak. Sol tarafta delikli kulak-

cık. Kulpsuzdur. Kil temiz ve açık deve tüyü renginde. Kısmen aşınmış kahverengi bir sırla örtülüdür. Yk. 0.04 m., çap 0.072 m. Burnun üst tarafından küçük bir parça kopmuştur. *Lev. XCI ve XCVII.*

Tarsus I, res. 93,6 ve s.87, not 7 de sayılanlar (küçük bir dizgi hatası : *Swedish Cyprus Exped. III*, pl. CLXXXIV değil, CLXXIV olacaktır); *Clara Rhodos VI-VII*, s. 159, res. 187 , s. 364, res. 113, s. 532, res. 67, orta sırada sağda; Blinkenberg, *Lindos I. Les Petits Objets*, lev. 151, no. 3201; *Antioch-on-the-Orontes III*, res. 74, 6a : 16.

Korint Tip IX ve Tarsus Grup II.

49. Gövde açılı. Kaide yüksek ve konkav; üzerinde kazılmış bir daire. Yağ deliği yağ dışarı dökülmesin diye derin bir şekilde çukurlaştırılmıştır. Burun uzun; üstü düz kesilmiştir; ucu kenarlara doğru hafifçe genişler. Fitol deliğinin etrafı ıslidir. Kil deve tüyü; üzerinde şimdi kısmen dökülmüş kırmızıya bakan kahverengi sır. Kulpsuzdur. Yk. 0.036 m., çap 0.058 m. *Lev. XCI ve XCVII.*

Kalıpla yapılmış kandiller :

50. Gövde yassı ve keskin açılı. Ön tarafta yağ deliğinin kenarında yüksekce bir kenar ve kısa bir oluk. Burun uzun; ucu yuvarlak ve isli. Şakulî ilmik kulp. Alçak halka kaide. Kil kü rengi; kahverengi gri bir sırla boyanmıştır. Yağ deliğinin önünde, süs olarak iki mahrutî çıkıntı. Bu çıkıntılarla fitil deliği arasında düz, üçgen bir saha. Yk. 0.03 m., çap 0.072 m. Fitol deliğinin sol tarafından küçük bir parça kopmuştur. *Lev. XCI ve XCVII.*

Profili "Ephesos" kandillerini hatırlarsa da çapı onlardan çok daha geniş ve bezeme sistemi başkadır.

51. Gövdenin alt kısmı üst kısmından taşkın. Halka kaide. Yağ deliği kalıptan çıkarıldıktan sonra bir çubukla delinmiş olmalı ki deliğin etrafında kilden çıkıntılar kalmıştır. Burun yuvarlaktır; köprüsü üzerinde, hatları silinmiş, yüksek kabartma insan başı vardır. Kil mikalı ve kumcukludur; rengi pembemsi bej. Kırmızı bir sırla boyandığını gösteren kalıntılar. Yk. 0.033 m., çap 0.76 m. *Lev. XCI ve XCVII.*

Köprü üzerinde plastik baş : *Tarsus I*, no. 11 (Grup II) ve orada sayılan, daha sonraya ait misaller; *Priene* s. 450 vd., no. 174 ve 179; *Antioch III*, s. 74, res. 74,9 c : 23, 9 d : 26; res. 76, 22 b : 66, 23 : 69. O. Broneer, *Corinth IV*, Part II, res. 22 çarkta yapılmış bir Tip IX kandili üzerine yapıştırılmış plastik öküz başı ile süslüdür

52. Gövde açılı. Alçak halka kaide. Burun sivri; üzeri düz. Nohudî, çok mikalı, kumcuklu kil; burun tarafı fırınlanma şartlarından dolayı kurşunî. Omuz, kulpun altında fiyango şeklinde bağlanmış, üçlü mersin yaprakları ile süslüdür. Köprünün üzerinde sivri bir palmet. Burun gövdeden meyilli kabartma iki çift hatla ayrılmıştır. Üzerinin kırmızı sırla örtüldüğünü gösteren kalıntılar. Yk. 0.029 m., çap 0.068 m. Kulp kırıktır. *Lev. XCII.*

Omuzda veya diskte süs olarak mersin yaprakları : aşağıda no. 53; *Pergamon* 1, 2, Beiblatt 51, no. 5, Beiblatt 52, no. 2; *Priene* s. 450, no. 174, s. 404, res. 530, no. 32 a; *Antioch* I, lev. VII, no. 1834, 1851, 1853; *Antioch* III, res. 76, 24 c: 72 ve 25 a : 75. Aynı bezeme Megara kâselerinin üst kuşaklarında : *Pergamon* 1, 2, Beiblatt 43, no. 6, 12, 15, 19; *Pergamon* IX, lev. 58, d, 1; Zahn, *Jahrbuch Arch. Inst.* XXIII, 1908, s. 53, res. 8; *Tarsus* I, res. 131, J; S. Benton, Excav. in Ithaca, *Brit. Sch. Athens* XXXIX, 1938-39, lev. 17, no. 31; *Antioch* IV, Part I, res. 10, no. 40-42, 46. Bu motif Priene'de bulunmuş açık şekilli bir kap üzerinde de görülür : *Priene*, s. 412, res. 536, no. 51.

Korint Tip XIX, Tarsus Grup VI, Sınıf D.

53. Alçak gövde. Kaide hafifçe konkav ve beyzi. Yağ deliğinin etrafında genişçe disk ve kabartma halka. Bu halkadan fitil deliğine uzanan kabartma iki çizgi. Burun "Knidos" kandilleri şeklinde iki tarafa açılır. Üzeri oluklu şerit kulp. Kil açık kahverengi. Baştan başa parlak pembe bir sırla örtülüdür. Omuzda süs olarak, sol tarafta başlayıp sağa doğru kesiksiz inkişaf eden üçlü mersin yaprakları Yk. 0.022 m., çap 0.062 m. *Lev. XCII. ve XCVII.*

Korint Tip XIX, Tarsus Grup VI, Sınıf D.

54. Gövde açılı. Kaide beyzi bir disk. Yağ deliğinin etrafında genişçe disk ve kabartma halka. Bu halkadan fitil deliğine uzanan iki çizgi. Burun "Knidos" kandilleri gibi iki yanlara açılır. Omuz yumurta şeridi, girland ve girlandlar arasında rozetlerle süslüdür. Köprü üzerinde tek sarmaşık yaprağı. Kil kiremit kırmızısı. Kırmızı sır. Yk. 0.033 m., çap 0.071 m. *Lev. XCII.*

Köprü üzerinde tek sarmaşık yaprağı : *Priene* s. 450, no. 174; *Bull. Cor. Hel.* XXXII, 1908, s. 150 karşısında res. 16.

Korint Tip XIX, Tarsus Grup VI, Sınıf D.

55. Gövde açılı. Halka kaide. Yağ deliğinin etrafında çift halka. Burun sivri, üzeri düz. Omuzda yivler. Kil kurşunî ve kumcuklu.

Kulpsuz. Koyu kurşunî sır kalıntıları. Yk. 0.03 m., çap 0.061 m. *Lev. XCII ve XCVII.*

Korint Tip XVIII, Tarsus Grup IX. Fakat Tarsus Grup VI, Sınıf C ile benzerlikler vardır.

56. Yuvarlak gövdeli. Çok mikalı, kumcuklu, nohudî kil. Alçak halka kaide. Yağ deliğinin etrafı kabartma bir dikdörtgenle çevrili. Bu çerçeveden, Tarsus Grup VI, Sınıf D de olduğu gibi, fitil deliğine uzanan iki kabartma çizgi. Burun uzun, ucu az çok "Knidos" tarzında açılır. Omuzda üzüm salkımı, rozet ve vazolardan mürekkep kabartma bezeme : kulplardan başlayıp buruna doğru, kapaklı amphora (sol yanındaki başağıdır), aynı saptan çıkan üç üzüm salkımı ve iki asma yaprağı, salkımın iki yanında altta birer rozet, bir pelike ve bir lekythos. Köprü üzerinde öküz başı. Kırmızı sır kalıntıları. Yk. 0.038 m, çap 0.055 m. Kulp kırıktır. *Lev. XCII ve XCVII.*

57. Gövde açılı. Beyzi alçak kaide. Yağ deliğinin etrafı yükselti iç tarafa meyillendirilmiştir. Gövdede kulak hissi veren iki çıkıntı. Burun uzun; ucu yuvarlaktır. Kil mikalı ve açık kahverengi. Üzerinde kırmızı sır kalıntıları. Kulpsuzdur. Yk. 0.029 m., çap 0.055 m. *Lev. XCII ve XCVII.*

G. Kadın çehreleri

58. Kaba hatlı oval bir çehre. Alnı kalın bir saç kütesi çevirir. Saç dalgalarını gösteren bir iki çizgi. Etli, ayırık dudaklar. Yk. 0.027 m. Yassıdır ve arkası elle düzeltilmiştir. Fırınlanmamıştır. Şakakların hizasından ikiye bölünmüş olup yapıştırılmıştır. *Lev. XCIII.*

59. Yukarıki gibi. Fırınlanmıştır. Başın saç tarafı kırık.

H. Rozetler

60. Sekiz dilimli; ortada yuvarlak göbek. Dilimlerin ortaları çukur, kenarları kalkık. Arka tarafı düz. Fırınlanmamıştır. Çap 0.023 m. Üç parça halinde kırılmış olup yapıştırılmıştır. *Lev. XCIII.*

61. Altı dilimli olarak tasarlanmışken, altıncı dilim şekillendirilmeyip düz kesilmiştir. Arka tarafı düz. Fırınlanmamıştır. Çap 0.017 m. Dilimlerden ikisinin ucu kırık.

Üzerlerinin boyalı veya yaldızlı olması muhtemeldir.

II. KERAMİK TEN BAŞKA ESERLER

I. Sikkeler

İskender III

62. Tetrarahmi.

Yüzü. Genç Herakles başı, sağ; arslan postuna bürünmüş; noktalı daire içinde.

Arkası. Zeus aetophoros, sol. Sağ sahada ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; sol sahada miğfer, ve M; tahtın altında monogram; hepsi noktalı daire içinde.

27 mm., 16.5 gr. ↖ Newell, *Alexander Hoards II*, Demanhur (NNM 19), Babylon, series III (aşağı yukarı M. Ö. 326-324). *Lev. XCIII.*

63. Drahmi.

Yüzü. Genç Herakles başı, sağ; arslan postuna bürünmüş.

Arkası. Zeus aetophoros, sol. Yazı okunmuyor. Sol sahada sembol silik; tahtın altında Φ (?).

18 mm., 3. 4 gr. ↖, aşınmıştır. *Lev. XCIII.*

Magnesia ad Macandrum

64. *Yüzü.* Athena başı, sağ; sorguçlu Attika miğferi ile; miğfer üzerinde zeytin çelengi.

Arkası. Trident, sapın iki tarafında birer volüt; sağda M, solda [A] (silik); meandr dairesi içinde.

10 mm., 0.05 gr. ↖ *Brit. Mus. Cat. Ionia*, lev. XVIII,

6 (aşağı yukarı M. Ö. 350-300, bk. Head, *Historia Numorum*², s. 582). *Lev. XCIII.*

Miletos

65. Drahmi (?)

Yüzü. Apollon başı, sol; defne çelenkli.

Arkası. Yürüyen arslan, sol; baş arkaya çevrilmiş; yukarı sahadaki yıldız belirsiz; yer hattında memur adı çok silik.

13 mm., 1.2 gr. † Apollon başı üslûp bakımından *Brit. Mus. Cat. Ionia*, lev. XXI, no. 9-11 ile beraber gider (aşağı yukarı M. Ö. 350-334). *Lev. XX.*

66. Drahmi (?)

Yüzü. Apollon başı, sol; defne çelenkli.

Arkası. Yürüyen arslan, sol; çok aşınmıştır.

13 mm., 1.2 gr.

Rodos

67. Triobol veya yarım drahmi

Yüzü. Helios başı, üç çeyrek sağ.

Arkası. Gül, sağ sahada gonca, solda üzüm salkımı; *quadratum incusum* izi.

12 mm., 1.05 gr. †, aşınmıştır. *Brit. Mus. Cat. Caria*, lev. XXXVII, 6 (aşağı yukarı M. Ö. 333-304).

68. Tribol veya yarım drahmi

Yüzü. Yukarıki gibi.

Arkası. Gül, sağ sahadaki yazı veya sembol silik; *quadratum incusum* izi.

12 mm., 1 gr. †, aşınmıştır. *Brit. Mus. Cat. Caria*, lev. XXXVII, 6 (aşağı yukarı M. Ö. 333-304).

69. Triobol veya yarım drahmi

Yukarıki gibi. 11 mm., 1 gr. † çok aşınmıştır.

J. Altın Eserler

70. Üzeri dilimli iki boncuk. Uzunluğu 0.007 m.

71. Üstüste yerleştirilmiş dört köşeli iki yıldız; ortada yarım küre şeklinde göbek. Arkada ince bir tel.

72. İçleri boş yarım küreler. Altı adet. Karşılıklı birer delik. Çap 0.005 m. Yıldızla aynı ziynete ait olmaları muhtemel.

K. Cam boncuklar

73. Fıçı şeklinde koyu mavi üç boncuk; uzunluk 0.006 m.

74. Silindir şeklinde, koyu mavi boncuk; uzunluk 0.006 m.

L. Steatit iğne veya kulak kaşığı

75. Üstü düz kesilmiş mahrut şeklinde başı vardır. Başın tam ortasında küçük bir delik. 0.005 m. den sonra beden yassı yontulmuştur. Alt tarafı noksandır. *Lev. XCIII.*

A HELLENISTIC TOMB IN MYLASA¹

AŞKIDİL AKARCA

In 1947 a chamber tomb of the Hellenistic period built throughout with white and blue marble, quarried from the mountain above Mylasa, was discovered within the modern town of Milâs. It consists of two chambers, each measuring internally 2.05 × 3.20 × 2.91 m. The walls are 0.90 m. wide and are composed of two rows of blocks, worked only on the outer surface and filled in compactly with smaller pieces of marble. Each block is attached to the next by means of clamps. The floor today is at a depth of 4.50 m. On either side of each, and occupying its whole length, is a bed formed by a horizontal slab let into the wall, with a vertical slab resting on its outer edge. On the left side, the spaces beneath the beds, where interments were also found, were closed by long thin blocks.

Two interesting lock systems were used on the door which connects the two chambers. An oblong projection was left hanging down from the lintel at the centre of the door; its front, or outer, side was hollowed out in the manner shown in pl. LXXVII, A. The door opens inwards, and the upper corners of both wings were cut away to fit beside the projection of the lintel. The upper edge of the left wing was also cut away at the back to a depth of 0.02 m. and a length of 0.08 m. (pl. LXXVII, b); when the left wing was closed, a bar was inserted into this cutting from the groove in front of the lintel projection, thus securing the wing in position. This bar would extend to the right-hand edge of the lintel-projection, so that when the right wing was subsequently closed it could no longer be withdrawn. The right wing was locked by a separate mechanism of familiar type, operated from the outer chamber. The key-hole (Pl. LXXVII. c) is in the upper panel of the left wing; on the inside of the door is a staple on the left wing and a slot in either wing (pl. LXXVII, e). A sliding bar passed under the staple, and could be moved to right or left by a key passed through the key-hole from outside. When moved to the right it would lock the right wing and so the whole door. When moved

¹ I wish to thank Mr. G. E. Bean of Istanbul University for revising my English version.

to the left, the right wing could be opened, and the bar securing the left wing could be withdrawn. The hole in the upper panel of the right wing (pl. LXXVII, d) is merely for the attachment of a doorhandle. ¶The bars, the key and the handle, which must have been of metal, were not preserved.

The tomb can be dated safely by the evidence of coins, of late red-figure Attic pelikai and of terracotta lamps found among other offerings. The coins consist of a drachm and a tetradrachm of Alexander the Great, two silver drachms of Miletos, three hemidrachms of Rhodes, and a small silver coin of Magnesia on the Maeander (Nos. 62-69). Three corroded bronze coins of 10 mm. in diameter, may have been coins of Mylasa itself. All the silver is dated between 350 and 300. The only piece which can be dated with more precision is the Alexander tetradrachm which belongs to the third series of Alexander coinage struck at Babylon, dated about 326-324². 320 may be considered approximately as the earliest possible date of burial of this coin, assuming that it took about five years for it to get to the west coast of Anatolia. Thus this gives us a *terminus ante quem* for the date of the building of the tomb. This is confirmed by a late red-figure pelike (No. 17), very similar to those found in the Athenian agora, dated to 330-320.³ But the tomb continued in use for a long period. A broken pyxis lid with an ivy-wreath on its sides must date from the 3rd century (No. 4). The lamps range from Corinth Types IX (No. 47-48) to XIX (Nos. 52-54) and XVIII (No. 55). Therefore the tomb was in use from the end of the 4th century down to about the middle of the 2nd century, that is more than a century and a half. A mosaic floor was found 0.50 m. above the roof of the tomb. If this floor is not of Byzantine date, then the tomb must have been buried already in the Roman period. While digging in front of the door some broken bits of Samian ware, two fragments with heads in relief (pl. XCIV, e), and five small fragments of Megarian bowls (pl. XCIV, A-E) were found near the surface; further down were many Hellenistic bases, two fusiform unguentaria, two small fragments of late red-figure Attic ware, a lamp of Corinth Type VII, and several broken roof tiles.

² E. T. Newell, *Alexander Hoards* II. Demanhur (Numismatic Notes and Monographs No. 19, 1923), p. 57 ff.

³ *Hesperia* III, 1934, p. 428-9.

The disposition of the offerings could not be recorded because of accumulation of water within the chambers. They seem to have been displaced owing to earthquakes, infiltration of water, and subsequent burials; some were broken. About twenty skeletons are recorded. When I studied the tomb in 1949, I removed the block which closed the space beneath the left bed of the interior chamber, and disclosed a skeleton lying in the mud with a red-glazed pelike (No. 11) on its breast. A red-glazed hydria (No. 6) contained burnt bones; thus cremation and inhumation were practised side by side.

All objects found within the tomb are registered in the catalogue, which is divided under the headings of ceramics and finds other than ceramics; and these are further divided into classes or kinds. The classification passes from large and closed shapes, which constitute the majority, to smaller and open shapes. Comparative material is given as far as our means permitted. General comments precede the catalogue⁴.

The three late red-figure pelikai (Nos. 1-3) and the broken pyxis lid (No. 4) constitute the Attic ware from the tomb. The first two of these are of the type called "horse pelike," in *Hesperia* III, 1934, and are very similar to those found in the Athenian agora. In fact the back of No. 1 might almost be from the same hand. The profile of the goddess on the front resembles that of the goddess on a similar pelike in the Istanbul Museum (Inv. 7160).

An Attic pelike of the Kertch style dated to the time of Mausollos⁵ and late 4th century pelike (pl. XCV) have also been found in Mylasa. Sherds of stamped and rouletted black glazed ware from the 5th century to the Hellenistic period (pl. XCIV, a-d) and a small fragment belonging to a neck of a West Slope amphora or kantharos (pl. XXI, f) came to light in the past few years while excavating canals not far from the tomb.

Although in the catalogue vases other than the Attic are clas-

⁴ I am much indebted to the valuable studies of H. Thompson, "Two Centuries of Hellenistic Pottery", *Hesperia* III, 1934, p. 311 ff. and F. F. Jones in *Excavations at Gözlükule, Tarsus* I, 1950, p. 149 ff. for the study of this tomb group.

⁵ F. Winter, *Ath. Mitt.* XII, 1887, p. 376 and pl. XI=Schefold, *Untersuchungen zu den Kertcher Vasen*, no. 541.

sified as red-glazed and plain ware, it must be pointed out that this is not a sure classification, because with the exception of three (Nos. 24, 25, 30) all are of the same clay, and in several examples the glaze has been preserved only at the mouth, the neck, or the handle. So it is not possible to tell whether the unglazed ones were not glazed originally. The clay is very micaceous and more or less granular. The colour is russet or pinkish buff according to the firing. Only one saucer is gray (No. 29). Sometimes the firing is uneven; for example No. 6 is partly russet, partly pinkish buff. All are not of same quality. The hydria (No. 20), the pelikai (Nos. 7-15), the bowl with the incurved rim (No. 17), and the pointed cups (Nos. 18-19) are superior to the rest. The walls are thick in accordance with the classical Greek practice.

Closed shapes are in the majority as in the Athenian agora, thus contrasting with Tarsus and Antioch. With the exception of the two hydriai (Nos. 6 and 20) the vessels are mostly small. The pelike is the most common shape, as it was in everyday life. Six out of nine are sack-shaped, the body of one is slightly sagging (No. 13), and two are ovoid (Nos. 14-15). They differ from the late 4th century pelikai with their narrow necks, more bulging bodies and less wide mouths. These differences enable them to be dated relatively. If 330-320 is the date of the horse pelike (No. 1), these must belong at the earliest to the 3rd century. It has been already noted that one of them was found in the untouched burial space in the interior chamber. Should this be one of the latest burials, then the date for the pelikai must go down into the 2nd century. The large hydria (No. 20) is the only vase which shows the influence of metal ware. Besides its general shape, the plastic festoons at the base of the side handles are reminiscent of the bronze hydriai. The hemispherical bowl (No. 17) has not the same metallic profile as those from Tarsus. With the exception of No. 14, which is flat, the bases are convex or conical. An unusual vase shape is the small pointed cup with incurved rim (Nos. 18-19).

The glaze is of inferior quality and seem in most cases to be more like paint than glaze; the same has been observed in late Hellenistic ware from Tarsus. This poor quality must be partly due to the sparing use of glaze, as noted by H. Thompson for the black-glazed ware in the Athenian agora, and partly to long contact with

water and destructive organic matter. The pelike from the burial beneath the left bed of the interior chamber is the best preserved vase from the point of view of glaze. It is of a warm brownish red colour and has a slight lustre. The colour on the rest varies between this and coral red. In contrast to Tarsus, the glaze is applied all over the vase. In its preference for red over black glaze, Mylasa is associated with the eastern Mediterranean.

Two of the small amphorai (Nos. 24 and 25) most probably were not glazed originally. They show a striking similarity in fabric to the modern ware of Aydın, ancient Tralles. The clay is less micaceous and in texture less granular than the clay of the other pottery, but contains in addition small particles of brick. The surface is creamy white. This white surface, which may give the false impression of slip, is characteristic of the clay of Aydın after it has been fired. The points at which two pots were in contact with each other are red, and not white. The same red spots can be seen on the ware of Aydın today. This close correspondence cannot be a mere chance. Therefore I am inclined to attribute the two amphorai tentatively to Tralles, which is known to have been a pottery centre in antiquity (Pliny, *Nat. Hist.* XXXV, 160). Pliny mentions Tralles in connection with Samian, Pergamene, Arretine, and other Italian and Spanish pottery centres, but it may well have been producing much earlier; many local centres sprang up in the Hellenistic period. Vases other than Nos. 24-25 show a general resemblance in fabric to the modern pottery of İncirliova (formerly Karapınar), a large village on the railway, a few miles west of Aydın. The beds of this village, as well as the beds southeast of Aydın must have supplied the workshops of Tralles. Thus the local pottery of our tomb seems to have been imported from Tralles. There is no good clay for the manufacture of pottery in Mylasa. Today dark red, fragile water pitchers are made out of the clay excavated from the skirts of Soda Dağ overlooking the town. Other earthenware utensils are brought from Çine, near Alabanda, to whose products the clay of our open bowl-shaped lamps (Nos. 41-46) exactly corresponds. In antiquity only bricks seem to have been manufactured in Mylasa. A well found near our tomb at a depth of 1.50 m., was built of bricks which are of the same fabric as the present water pitchers of Milâs.

Of the fusiform unguentaria two have rather thin walls (.0025 m), one of which is dirty ash gray, and the other purple brown (Nos. 33 and 34). The rest are twice as thick and are of the same clay as most of our vases. No. 38 is decorated with three parallel lines of dull red. Both No. 38 and No. 39 have traces of red glaze.

In the light of the new material it is now clear that all fusiform unguentaria are not uniform in clay and fabric, and are not of one and the same origin. However, the large group of thin-walled dark gray and the thicker, ash-coloured specimens of later date, like those from the Athenian agora, must have been produced and distributed from one centre. The decoration consisting of parallel, thin white lines on the dark gray examples has given place to wider and dull red parallel lines in specimens like our No. 38. Some unguentaria are decorated in the West Slope style ⁶. Besides the black and red-glazed examples some uncommon decoration must be noted. A few unpublished specimens from Amisos are decorated with grooves (İstanbul Museum, no. 4778-4782), and a specimen from Kyme with incisions (İstanbul Museum, no. 2203). One example from a tumulus in Galatia has a plant decoration on the body ⁷, and another in Compiègne has animals ⁸. A specimen from Samaria, in the İstanbul Museum, with tongues on the shoulder, is made from a mould ⁹. Fusiform unguentaria have been depicted on the tomb stelai from Kalchedon (Inv. no. 5055) and Byzantion (Inv. nos. 4845, 5001, and 5045) in the İstanbul Museum.

Lamps identified with types from Corinth or with groups from Tarsus are noted in the catalogue. The wheel-made open bowl-shaped lamps (Nos. 41-46) have been connected both with Corinth Type IV, examples of which were found in context with late redfigure and early Hellenistic vases in the Athenian agora, and with Tarsus Group VIII, dated to the 2nd and 1st centuries B. C. Our lamps are superior to Tarsus Group VIII which was manufactured for the supply

⁶ *Arch. Anz.* 26, 1911, p. 227, fig. 34; Rostovzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World* I, Pl. LXVII, 3; several in the İstanbul Museum (no. 2316 from Assos, nos. 2068 and 2071 from Rhodes, and six other uncatalogued specimens).

⁷ *Türk Tarih ve Arkeologya Dergisi* II, 1933-1934, opposite p. 124, fig. 19 a.

⁸ *CVA Musée de Compiègne*, pl. 30, no. 22.

⁹ Reisner, Fischer, Lyon, *Harvard Excavations at Samaria* I, p. 301, fig. 178, 18.

of cheap lamps to the market. There is a gradual development within our small group, from shallow open bowls to closer and deeper ones. No. 47 of Corinth Type IX is of the same clay as these. It shows careless workmanship and seems as though it were the first experiment of a local workshop on a closed shape. Therefore bowl-shaped lamps have not been dated to the 2nd century with Group VIII of Tarsus, but rather to the end of the 4th and to the 3rd centuries.

Nos. 50, 51 and 56 are quite unusual. As decoration No. 50 has two protrusions in front of the infundibulum and No. 51 a human head on the bridge. The infundibulum of No. 56 is surrounded by a rectangular ridge. Its shoulder is decorated with bunches of grapes, vases and rosettes, and its bridge with a bucranium. No. 52 and 54 of the "Ephesos" type are under the influence of the "Knidian" lamps with the tip of the nozzle turned towards the sides.

In Mylasa there is another chamber tomb of the same construction and plan, found some twenty years ago on the skirts of Sodra Dağ (Pl. LXXVIII and LXXXI). It consists of a single chamber and is built of the same white and blue marble. The wall on the side of the slope measures 0.65 m. in thickness and is built of squared blocks, while the other three, to resist the pressure of earth from the mountain, are 0.83 m. thick and are in the technique of the larger tomb. The beds are cut out of single blocks and rest at each end upon blocks projecting from the wall. The long side is built into the wall. In between the beds is a sarcophagus with a heavy, slightly sloping lid.

There is a similar tomb in Alabanda, built not of marble, but of granite, unearthed by Edhem Bey in 1905¹⁰. These two tombs can now be dated in the light of the big Mylasa tomb to the end of the 4th century.

¹⁰ Edhem Bey, *Comptes Rendus d'Acad. des Insc. et Belles Letters* 1906, p. 422 and fig. 13.

Biyografya :

M A R T I N S C H E D E

(1883-1947)

Prof. Dr. ARİF MÜFİD MANSEL

Öyle bir devirde yaşıyoruz ki Avrupa'nın büyük merkezlerinden birinde tanınmış bir âlim meçhul bir sebepten dolayı tevkif ediliyor, bir hayli müddet envai türlü mahrumiyet içinde yaşıyor ve öldükten sonra da bundan uzun müddet kimsenin haberi olmuyor. İşte bu hal Berlin'deki Merkez Arkeoloji Enstitüsü reisi Prof. Dr. Martin Schede'nin başına gelmiş ve ölüm haberi büyük bir gecikme ile ve bir tesadüf eseri olarak ailesi ve dostları tarafından duyulabilmiştir¹.

Martin Schede 20 Ekim 1883 senesinde Magdeburg şehrinde doğmuş, burada orta tahsilini yaptıktan sonra, Almanya'da mutad olduğu veçhile, müteaddid üniversiteler değiştirmek suretile Münih, Heidelberg ve Berlin'de klâsik arkeoloji ve sanat tarihi tahsil etmiş, doktorasını ise 1909 senesinde Leipzig'te tanınmış arkeoloji profesörü F. Studniczka'nın nezdinde yapmıştır. "*Simaornamentik. Entwicklung der Anthemien- und Rankenmotive bis zum 4. Jh. v. Chr.*" (*Sima tezyinatı. Anthemion ve kıvrık dal motifinin M.ö. 4. asra kadar geçirdiği tekâmül*) adını taşıyan doktora tezi genç arkeoloğun Studniczka mektebinin sağlam metodunu benimsemiş olduğunu göstermekte, aynı zamanda Schede'nin yapı tezyinatı meselelerine karşı meylini de açığa vurmaktadır ki bu husus ilerideki çalışmalarında kendini daima hissettirmiştir. Doktora imtihanından sonra Yunanistan'da ve bilhassa Atina, Delphi ve Peloponnes'te yaptığı bir seyahat esnasında antik tezyinat ile ilgili yeni malzeme toplıyan Schede tezini genişleterek

¹ Bu sebepten Schede'ye dair nekrolojlar ölümünden çok sonra intişar edebilmiştir. Bu yazımız için istifade ettiğimiz iki makaleyi burada zikredeceğiz : K. Bittel, *Martin Schede*. Gnomon 1952, s. 237 v. d. - E. Littmann, *Martin Schede* (1883-1947). Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Bd. 102, Heft 1 (1952), s. 17 ff. Bu makalenin sonunda, s. 19-20 de W. Darsow tarafından tertiplenmiş ve tesbit edebildiğimize göre, oldukça noksan bir neşriyat listesi bulunmaktadır.

“*Antikes Traufleisten-Ornament*” (*Antik yan taraflar sima tezyinatı*)² adlı bir eser ortaya koymuştur. Hocası Studniczka’ya ithaf ettiği bu eserinde Schede antik binalardaki sima tezyinatının en eski devirlerden Romalılar zamanına kadar geçirdiği gelişmeyi takip etmekte, bu suretle tezyinat meseleleri yanında bir mevzuu bütünü ile ele almak ve onun asırlar boyunca geçirdiği tekâmül merhalelerini tesbit etmek kaygusunu göstermektedir ki bu kayguyu diğer bazı eserlerinde de bulacağız.

1910 senesinde Schede ilk önce fahrî, sonra maaşlı asistan olarak Berlin Devlet Müzelerinde çalışmağa başlamış, fakat uzun müddet orada kalmıyarak bu müzeler adına Miletos (Balat) ve Didyma’da (Yoran) yapılan kazılara iştirak etmek üzere Anadolu’ya gitmiştir. Ondokuzuncu asrın son yarısında Yunanistan’da, bilhassa Delphi ve Olympia’da yapılan ve kazı tekniği ve metodlarının gelişmesinde başlıca âmil olan büyük hafriyattan sonra pek eski ve çeşitli kültür-lere sahip bulunan Anadolu arkeoloji âleminin dikkat nazarlarını çekmeğe başlamıştı. 1878 senesindenberi yapılan Bergama kazıları mühim neticeler vermişti. Th. Wiegand³, 1895-1899 da Priene (bugünkü Güllübahçe) şehrini tamamiyle meydana çıkardıktan sonra 1899 den itibaren İyonya’nın en büyük liman şehri Miletos’u ve 1909 dan itibaren de Didyma (Yoran) mevkiindeki Apollon mabedini kazmağa başlamıştı⁴. İşte Schede 1910-1913 senelerinde asistan olarak Didyma kazılarında çalışmış, burada tatbik olunan kazı metodu ve muazzam mimari parçaların kaldırılmasında kullanılan teknik usuller ile ünsiyet peyda etmiştir. Miletos ve Didyma kazılarına dair, Wiegand’ın raporlarına istinaden yaptığı icmal vuzuh ve dakikliği ile dikkat nazarlarını çekmektedir⁵. Fakat bu esas meşgalesi yanında genç arkeolog güney ve güney-batı Anadolu’da tetkik seyahatleri yaparak memleketi yakından görüp

² Strassburg 1909 (Zur Kunstgeschichte des Auslandes, Heft 67).

³ Zamanımızın büyük arkeologlarından olan Th. Wiegand’ın ölümü münasebeti ile Schede’nin şu makalesine bakınız : Gnomon 13, 1937, s. 109 v. d. Wiegand’ın hayatı için : C. Watzinger, *Theodor Wiegand, ein deutscher Archäologe*. München 1944.

⁴ Bu kazılara dair bk. *Handbuch der Archäologie*, herausgegeben v. W. Otto, Bd. I (München 1939), s. 88 v. d. (Th. Wiegand).

⁵ *Ausgrabungen in Milet und Didyma*. Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts. Archäologischer Anzeiger 1911, s. 419 v. d.

tanımağı da ihmal etmemiş, bu seyahatler esnasında topladığı epigrafik malzemeyi “*Inschriften aus Kleinasien*” (*Küçük Asya’dan kitabeler*) adlı bir makalede neşretmiştir⁶. Almanlar 1910 dan itibaren Sisam’da Hera mabedi ve müstemilâtında araştırmalara başladıkta Schede burada da, ilk önce Wiegand, sonraları ise tanınmış arkeolog-mimar A. v. Gerkan ile birlikte 1914 senesine kadar çalışmak fırsatını bulmuştur. Bu devrede bilhassa heykeltraşlık ve epigrafya sahasındaki çalışmalarının mahsulü müteaddid makalelere mevzu teşkil etmiştir⁷. Aynı zamanda müteaddid defalar İstanbul’a uğrayan Schede Osman Hamdi ve Halil Edhem beyler sayesinde kısa bir zaman içinde mütevazi mahallî bir koleksiyondan dünyanın tanınmış müzeleri arasında yer alan İstanbul Arkeoloji Müzelerini de⁸ ziyaret etmiş ve müze erkânı ile tanışıp dostluk bağları kurmağa muvaffak olmuştur.

Birinci cihan harbinde Schede subay olarak Türkiye’nin doğu bölgelerinde ve Suriye’de bulunmuş, bu ülkeler hakkındaki malûmatını birçok hususlarda genişletmek ve derinleştirmek fırsatını elde etmiştir. Harbin Almanlar ve müttefikleri aleyhine neticelenmesi, dolayısıyla Alman arkeoloji âleminin Türkiye ile ilgisinin kesilmesi üzerine Schede 1919 dan itibaren Berlin Devlet Müzelerinde muhafız olarak çalışmış ve o zamanlar kendisine profesörlük tevcih olunmuştur. Bu müddet-zarfında bir taraftan Anadolu ve Suriye’de toplamış olduğu malzemeye istinaden birtakım etüdler neşretmiş⁹, diğer

⁶ Athenische Mitteilungen 36, 1911, s. 97 v. d. Burada Knidos yarımadası ve İznik’te bulunmuş bazı kitabeler neşrolunmaktadır.

⁷ *Mitteilungen aus Samos*. Athenische Mitteilungen 37, 1912, s. 199 v. d. Bu makalede Vathy müzesinin evvelce Wiegand tarafından yapılmış olan katalogunun (Athenische Mitteilungen 25, 1900, s. 145 v. d.) bir zeyli ve Tigani’de bulunan eserlerin bir listesi vardır. -*Aus dem Heraion von Samos*. Athenische Mitteilungen 44, 1919, s. 1. v. d. - *Historisch-epigraphische Ergebnisse der Ausgrabungen der Staatlichen Museen auf Samos*. Berliner Museen 41, 1919-20, s. 117 v. d. Bu her iki makale 1911 ile 1914 arasındaki kazılarda bulunmuş kitabelerden bahsetmektedir. Schede’nin Samos kazılarına dair son makalesi: *Zweiter vorläufiger Bericht über die von den Berliner Staatlichen Museen unternommenen Ausgrabungen auf Samos*. Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1929, Nr. 3, s. 1-26.

⁸ *Halil Edhem Hatıra Kitabı* II (Türk Tarih Kurumu yayınlarından, VII. seri, no. 3a), Ankara 1948, s. 13 v. d.

⁹ *Zu Philiskos, Archelaos und den Musen*. Römische Mitteilungen 35, 1920, s. 65 v. d. - *Zeichnungen von den Städten Pamphylens und Pisidiens*. Archäologischer Anzeiger 1922, s. 13 v. d. Bu hususta bk. Pauly-Wissowa-Kroll, *Realenzyklopaedie der*

taraftan 19. asrın ilk yarısında Prusya prensi Karl tarafından Berlin civarında Klein-Glienicke sarayında vücade getirilen antik heykel-traşlık eserlerinin bir envanterini tanzim etmiştir¹⁰. Bu devrede geniş bir okuyucu kütlesi için kaleme almış olduğu “*Die Burg von Athen*” (*Atina şatosu*) adlı kitabında¹¹ Schede'nin eski temayülleri kendini göstermekte, müellif burada Akropol ve abidelerinin asırlar boyunca maruz kaldığı değişiklikleri takip etmekte ve bunların eski hali hakkında vazıh bir fikir edinilmesini sağlamak gayesile eserine Krischen tarafından çizilmiş resimler ilâve etmiş bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti devrinde Avrupa ile kültür münasebetlerinin geniş ölçüde yeniden başlaması üzerine Alman Devleti, İstanbul'da ötedenberi mevcut olan ve Berlin Müzelerine bağlı olarak Humann ve Wiegand gibi şahsiyetler tarafından idare edilmiş bulunan “Arkeoloji İstasyonu” nun yerine bir “Arkeoloji Enstitüsü” kurmak kararını verdikte, Schede'ye başvurmuştu. Bu iş için Schede'den daha ehil bir kimse bulunamazdı. Çünkü Schede, Anadolu'nun ilkçağ tarihi ve arkeolojisine olan derin vukufundan başka, bu memleketi çok iyi biliyor, dürüst ahlâkı ve herkese yardıma hazır mizacından dolayı Türkler arasında birçok dosta sahip bulunuyordu. Schede İstanbul'a gelerek bu iş için hazırlıklarda bulunmağa başlamış, ilk iş olarak Ayaspaşa'daki Alman Sefarethanesi müştemilâtından mütevazi bir evde bir kütüphane vücade getirmeğe koyulmuştu. O zamanlar müteaddid defalar kendisini ziyaret etmiş, Anadolu'daki Alman kazıları ve bunların gerektirdiği formalitelerin yanında enstitü işini kuvveden fiile çıkarmak için ne kadar büyük bir tehalük ile çalıştığına şahid olmuştum. Nihayet 1929 senesinde Alman Devleti tarafından bu işe kâfi tahsisat ayrılmasından sonra enstitü teşekkül ederek Taksim'de, Sıraserviler caddesinde Alman Hastahanesinin müştemilâtından bir binaya yerleşmiş ve 1930

klassischen Altertumswissenschaft XVIII, 3, s. 405, no. 16. - “*Hermogenes*”. Thieme-Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, Bd. XVI (1923), s. 510 v. d. - *Baalbek*. *Kunstchronik* 1923, Nr. 45-46, s. 757 v. d.

¹⁰ Bu hususta bk. *Schloss Glienicke und seine Antiken*. *Verhandlungen der Versammlungen deutscher Philologen und Schulmänner* 1922, s. 39 v. d. ve *Archäologischer Anzeiger* 1922, s. 120 (konferans haberi).

¹¹ Berlin 1922. Aynı kitap ingilizce olarak ta basılmıştır : *The Acropolis of Athens*. Berlin 1924.

senesi başlarında Türk Hükümeti tarafından tanınması üzerine, resmen faaliyete geçmiştir¹².

Schede'nin vücade getirmiş olduğu enstitü, o zamana kadar Türkiye'de kurulan bu kabil müesseselerden, bazı hususlarda ayrılıyordu. Meselâ Almanların ilk evvelâ İzmir'de, sonraları ise İstanbul'da bulundurdıkları "Arkeoloji İstasyonu", esas itibarile Türkiye'de yapılan Alman kazıları ile ilgili işleri tedvir etmekle beraber, Halil Edhem bey'in ifade ettiği gibi "antika işleri için bir nevi istihbarat merkezi olmuş"¹³ ve bilhassa Berlin müzelerinin menfaatlerini gözönünde bulundurmuydu. Bu kabil müesseselerinin en eskisi olan Rus Arkeoloji Enstitüsü (1895-1914), ilmî faaliyet ve neşriyatta bulunmakla beraber, yine Halil Edhem merhumun söylediği gibi "Rus sefirinin elinde siyasî bir alet vazifesini de ifa etmekte idi"¹⁴. Yeni kurulan Enstitü ise, siyasî gayelerden tamamiyle uzak olarak, sırf ilmî gayelere hizmet etmek, Türkiye'de kazılar, araştırmalar tetkik seyahatleri yapmak ve bunlara dair geniş neşriyatta bulunmak üzere kuruluyordu ki bu karakterini Schede'nin vücade getirmiş olduğu sağlam tradisyon sayesinde, son zamanlara kadar muhafaza etmiştir. Fakat paleolitik devirden başlamak suretile pek çok ve pek çeşitli kültürler ihtiva eden Türkiye'de araştırmaları yalnız Yunan-Roma devri eserlerine inhisar ettirmek doğru bir hareket olmazdı. Avrupada 19. asırda başgösteren klâsisizm cereyanları artık sona ermiş, Yunan kültürünün köklerinin daha eski kültürlerle dayandığı meydana çıkmıştı. Binaenaleyh Schede, enstitüyü kısa bir zaman içinde, o devride Almanya'nın maruz kaldığı malî müzayakalara rağmen, örnek bir araştırma müessesesi haline sokarken, bu hususları da gözden kaçırmamış, Anadolu'nun Yunanlılardan önceki kültürlerinin yanında Bizans ve İslâm-Türk devri eserlerinin de araştırılmasına önem vermiştir. Enstitünün başlıca iki neşriyat serisinde, yani "*Istanbul Forschungen*" (*Istanbul Araştırmaları*) ve "*Istanbul Mitteilungen*" (*Istanbul Komünikasyonları*) da çıkan eserlere bir göz gezdirmek bu hususu vazıhan görmeğe kâfi gelir¹⁵.

¹² Bu hususta bk. Halil Edhem, *Istanbul'da iki irfan evi* (İstanbul Müzeleri Neşriyatı XIV), İstanbul 1937 ve Arif Müfid Mansel, *Türkiye'nin Arkeolojisi, Epigrafi ve Tarihî Coğrafyası için Bibliyografya* (Türk Tarih Kurumu yayınlarından, XII. seri, no. 1), Ankara 1948, s. 550 de gösterilen makaleler.

¹³ Halil Edhem, *adı geçen eser*, s. 9.

¹⁴ Halil Edhem, *adı geçen eser*, s. 7.

¹⁵ Bu neşriyat serileri için : Arif Müfid Mansel, *Bibliyografya*, s. 550-51. Bu

Alman Arkeoloji Enstitüsünün kurulduğu ve geliştiği bu senelerde Türk arkeoloji araştırmaları da yeni bir safhaya girmişti. Atatürk'ün Türkiye'nin tarih ve arkeolojisine karşı gösterdiği derin alâka sayesinde "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" (sonraları "Türk Tarih Kurumu" adını almıştır) kurulmuş, birtakım gençler Avrupa'ya gönderilmiş, bunlara memlekete avdetlerinde üniversitelerde ve müzelerde vazife verilmiş, ayrıca Türk Tarih Kurumu üyeleri olarak bunların çeşitli sahalarda araştırma, kazı yapmaları ve neşriyatta bulunmaları sağlanmıştı¹⁶. Schede Türk arkeologları ve arkeoloji müesseseleri ile yakından temas etmeğe ve bunlarla işbirliği yapmağa daima ehemmiyet vermiştir. Nitekim İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Schede'nin tavassutu ile, Almanya'nın tanınmış neşriyat evlerinden Walter de Gruyter ile anlaşıp "*İstanbul Âsariatika Müzelerinde Şaheserler*" adlı bir seri neşriyat yapmağa karar verdikte Schede "*Âsariatika Müzelerinde Yunan ve Roma devirlerine ait heykeltraşi eserler*" adlı birinci cildin telifini bizzat üzerine almış¹⁷, bu eserin önsözünde söylediği gibi geniş okuyucu kütlelerinin Yunan ve Roma heykeltraşisi ile yakın ünsiyet peyda etmelerini temin maksadı ile müzedeki belli başlı eserlerin fevkalâde levhalar halinde neşredilmesine önem vermiş, bunlara kısa, fakat özlü ve vazıh bir metin de ilâve eylemiştir. Diğer taraftan "*Istanbul Forschungen*" neşriyat serisinin başında o zamanlar Almanya'dan dönerek müzelerde vazife alan bir Türk arkeoloğunun eserini bastırması bu işbirliğine dair ikinci bir delil olarak gösterilebilir¹⁸.

Pek tabii olarak Enstitünün teşkilâtlandırılması işleri, bundan başka doğrudan doğruya Enstitü adına yapılmıyan diğer birtakım Alman kazıları ve araştırmalarının gerektirdiği formaliteler Schede'nin vaktinin büyük bir kısmını alıyordu. Bununla beraber, önemli olmakla beraber başarılamıyacak kadar büyük olmiyan ve altından

neşriyatın kısa tahlillerini Halil Edhem, *adı geçen eser*, s. 12 v. d. da bulmak mümkündür.

¹⁶ Bu hususlar için en yeni neşriyat olarak bk. Anadolu, *Revue des études d'archéologie et d'histoire en Turquie I (Etudes Orientales X)*, Paris 1951, s. 3 v. d., 17 v. d., 41 v. d.

¹⁷ Bu eser hem türkçe, hem de almanca olarak 1928 senesinde 48 s. metin ve 50 levha halinde intişar etmiştir.

¹⁸ Arif Müfid, *Stockwerkbau der Griechen und Römer (Istanbul Forschungen, Bd. I)*, Berlin 1932.

kalkınılmaz masrafları icabettirmeyen iki mevzuu kendine esas meşgale edinmiştir : Ankara'daki (Ankyra) Augustus ve Çavdarhisar'daki (Aizanoi) Zeus mabedlerinin araştırılması. Bunlardan birincisi, duvarlarında ihtiva ettiği Augustus'un icraatından bâhis büyük kitabe (*Monumentum Ancyranum*)¹⁹ yüzünden 16. asırdanberi şöhret bulmuştu; ikincisi ise Anadolu'nun en iyi muhafaza edilmiş mabedi idi; bu bakımdan Anadolu mimarî tarihinin arzettiği bir takım meselelerin hallinde mühim bir rol oynayabilirdi.

Mimarî bakımdan Texier (1839) ve bilhassa Perrot ekspedisyonuna dahil Guillaume (1861) tarafından tetkik edilmiş, fakat arzettiği meseleler tamamen çözülmemiş olan Ankara'daki Augustus mabedinde Schede, tanınmış arkeolog-mimarlardan D. Krencker ile birlikte²⁰ 1926 ve 1928 senelerinde kazılar yapmış, mabedin plân bakımından 8 × 15 sütunlu bir "pseudodipteros" olduğunu ortaya koymuş, pronaos'unun önünde dört sütun ihtiva eden sella'nın yalnız plân bakımından değil, ayakta duran duvarlarının taksimat ve tezyinatı bakımından da geç hellenistik devre ait Anadolu binaları ile calibi dikkat bir benzerlik gösterdiğini tesbit ederek mabedin, o zamana kadar umumî bir surette kabul edildiği gibi, Augustus zamanında değil, M. ö. 2. asrın son yarısında, belki Bergama kıralları tarafından, inşa edilmiş olduğunu ileri sürmüştür. Mabed ancak sonraları Augustus ve Roma kültürüne tahsis edilmiştir. Diğer taraftan bazı Ankyra sikkelerinde sadece sella ve önündeki dört sütun görülmekte, sonraları, M. s. 2. asırda ise mabed bir sütun çemberi ile çevrili ve sekiz sütunlu olarak tasvir edilmektedir. Şu halde mabed belki başlangıçta bir "pseudodipteros" olarak tasarlanmış, fakat bu projenin tam olarak tatbiki ancak Roma imparatorluk devrinde mümkün olabilmıştır. Binaenaleyh mabedin bugün ayakta duran kısımları geç hellenistik devre ait mühim bir Anadolu abidesi olarak

¹⁹ Bu kitabe hakkındaki başlıca neşriyat için: Arif Müfid Mansel, *Bibliyografya*, s. 95 v. d. Schede burada kazı yaptığı esnada kitabenin fotoğraflarını da aldırtmıştır. Bk. Schede, *Photographische Aufnahmen vom Monumentum Ancyranum*. *Archäologischer Anzeiger* 1926, s. 467 ve *Klio* 21, 1927, s. 208 v. d. *Monumentum Ancyranum. Photographien der Inschriften des Tempels in Angora*. Konstantinopel 1927 (Selbstverlag).

²⁰ Anadolu ve Suriye'deki araştırmaları ile şöhret bulan ve 1941 senesinde ölen bu değerli âlim için bk. Schede, *Daniel Krencker zum Gedächtnis*. *Deutsche Allgemeine Zeitung* 80, 1941, Nr. 553 (19. November).

karşımıza çıkıyor. Elde ettiği bu neticeleri Schede ilk önce birtakım önraporlar şeklinde yayınlamış²¹, bir müddet sonra ise Krencker ile birlikte kaleme aldığı “*Der Tempel in Ankara*” (*Ankara’daki Mabed*) adlı kitabında mufassal bir surette ilim âlemine sunmuştur²². Bu eserde mevcut binanın ve kazılarda meydana çıkan kısımların etrafı bir tarifinden başka, Schede’nin temayüllerine tamamen uygun olarak, mabedin asırlar boyunca geçirdiği değişiklikler gözden geçirilmiş, “mabedin sanat tarihindeki yeri” adını taşıyan fasılda ise Schede faraziyelerini, Anadolu yapı tezyinatı sahasındaki geniş bilgisine istinad ettirmek suretile, ortaya koymuştur. Bu araştırmalardan bir müddet sonra mabedin etrafını saran evlerin kaldırılması Müzeler Umum Müdürlüğü tarafından bazı tamamlayıcı mahiyette sondajlar yapılmasını mümkün kılmıştır ki bu sondajlar sella’nın etrafındaki galerinin, Krencker ve Schede’nin zannettikleri gibi, İyon nizamında olmayıp Korint nizamında olduğunu göstermiştir²³. Hakkında yazılan tahlil ve tenkidler sayısının çokluğunun gösterdiği gibi²⁴ arkeoloji âleminde derin bir alâka uyandırmış olan bu eserde ileri sürülen esas faraziye, yani mabedin özünün geç hellenistik devre ait oluşu, itirazları mucip olmuştur. Bilhassa E. Weigand gibi mi-

²¹ Schede, *Ausgrabungen des Deutschen Archäologischen Instituts in Ankyra und Aezani*. Gnomon 2, 1926, s. 746 v. d. - *Die deutschen Ausgrabungen in Angora und Aezani*. Neue Deutsche Ausgrabungen (Deutschtum und Ausland, Heft 23-24, 1930), s. 65 v. d. - *Der Tempel des Augustus und Roma in Ankyra*. Forschungen und Fortschritte 11, 1935, s. 297-8, - *El Templo de Augusto y de Roma en Ancyra*. Investigacion y Progreso 9, 1935, s. 284 v. d. - D. Krencker’in şu makalesine de bk. *Schatzgräber im Orient. Deutsche Ausgrabungen in Anatolien (in Angora und Aezani)*. Die Woche 1926, s. 50.

²² *Der Tempel in Ankara*. Unter Mitarbeit von O. Heck. Beiträge von H. Grégoire u. P. Wittek. Berlin 1936. VIII+61 s., 47 levha (Denkmäler antiker Architektur. Veröffentlichungen vom Archäologischen Institut des Deutschen Reiches. 3.). - St. Schultz ile birlikte çıkarmış olduğu “*Ankara und Augustus*” (Berlin 1937) adlı küçük eserinde Schede faraziyelerinin bir hulâsasını vermektedir. Schultz ise *Monumentum Ancyranum*’un bir tercümesini yapmaktadır. Bu esere dair taraftından yapılan tahlile bk.: Ülkü sayı 60 (Şubat 1938), s. 562 v.d.

²³ Belleten 3, 1939, s. 463 deki kısa notlardan başka bu araştırmalara dair bugüne kadar neşriyat yapılmamış olması teessüfe şayandır. Bk. Anadolu I (1951), s. 44-45.

²⁴ E. Weigand, Gnomon 13, 1937, s. 414 v. d. - R. Carpenter, American Journal of Archaeology 41, 1937, s. 642. - S. Oddo, Mondo Classico 8, 1938, s. 107.-Ch. Picard, Revue Archéologique 6. S. 11, 1938, s. 128. - M. Cagiano de Azevedo, Palladio 2, 1938, s. 155. - W. Zschietzmann, Deutsche Literaturzeitung 61, 1940, s. 478-80.

marî tezyinat sahasında şöhret bulmuş bir mütehasşısın mabedin bazı yerlerinde, meselâ kapının üzerinde üstüste oturtulmuş silmeler arasında görülen mutabakatın (Weigand buna "Korrespondenz" adını vermektedir) geç hellenistik devirde mevcut olmayıp erken imparatorluk yapılarında ortaya çıktığını tesbit eylemek suretile mabedi geç Augustus devrine izafe etmesi²⁵ Schede'nin noktai nazarı hakkındaki tereddütleri kuvvetlendirmiştir. Her ne hal ise, bu faraziye ileride yapılacak araştırmalar ile ister teyid, ister reddedilsin, Krencker ile Schede'nin bu eseri Anadolu'nun gerek muhafaza edilmiş şekli, gerek antik mimarî tarihinde aldığı yer bakımından en dikkate değer abidelerinden biri olan Augustus mabedine dair yapılmış ana kitaplardan biri olarak kalacak ve ileride yapılacak etüdler tarafından, ilham verici ve yol gösterici karakterinden dolayı, daima nazarı itibare alınacaktır.

Schede'nin meşgul olduğu ikinci Anadolu abidesi yine müstesna bir şekilde muhafaza edilmiş olan ve bu bakımdan Anadolu mimarîsi için hususî bir ehemmiyet taşıyan Aizanoi'daki (Çavdarhisar) Zeus mabedidir. Ötedenberi seyyah ve müdekkiklerin, meselâ Texier (1839) ve Le Bas'nın (1842—44) dikkat nazarlarını çekmiş, fakat esaslı bir surette gözden geçirilmemiş olan bu mabedde Schede, yine Krencker ile birlikte, 1926 ve 1928 sonbaharında kazılar yapmış, binanın bütün teferruatını tesbit ettikten başka yeni bazı mimarî parçalar, bu arada mabedin batısında gayet iyi muhafaza olunmuş abidevî bir akroter bulmuştur. Schede bu suretle elde ettiği zengin malzemeyi işlemek suretile, Roma imparatorluk devrine (M. s. 2. asır) ait olmasına rağmen plânında hellenistik mabed plânlarının tesirlerini gösteren bu enteresan binanın antik sanat tarihinde işgal ettiği mevkiî tesbit etmiş, fakat bu husustaki nihai eserini maalesef hayatında neşretmeğe muvaffak olamamıştır²⁶. Fakat memnuniyetle haber aldığımız göre bu binaya ait bütün malzeme, büyük bir kısmı işlenmiş olarak, mevcuttur ve Türkiye'deki araştırmaları ve kazıları ile tanılan arkeolog-mimar R. Naumann tarafından yakında neşredilecektir.

²⁵ E. Weigand, *adı geçen makale*, s. 418 v. d.

²⁶ Ankara'daki Augustus mabedi vesilesi ile not 21 de gösterilen bazı eserlerden başka: Schede, *Untersuchungen am Tempel in Aezani*. Bericht über die Jahrhundertfeier des Instituts des Deutschen Reiches (Berlin 1930), s. 227 v. d.

Schede, İstanbul'da Arkeoloji Enstitüsünü idare ettiği esnada bazı telifatta bulunmak fırsatını da elde etmiştir ki bunların hepsi Anadolu'ya aittir. “*Ayzani kılavuzu*” ve “*İznik kılavuzu*” gibi muhtasar eserlerinden sarfınazar²⁷, mesai arkadaşları ile birlikte Türkiye'deki arkeoloji faaliyeti ve buluntular hakkında müteaddit raporlar neşretmiş²⁸, Priene şehrine dair de bazı enteresan etüdüler bastırmıştır. “*Die Ruinen von Priene*” (*Priene harabeleri*) adlı nefis bir surette basılmış kitabı²⁹ büyük hafriyat publikasyonlarını okumağa vakti olmıyan arkeoloji ve sanat muhiplerine, mükemmel çekilmiş fotoğraflar ve bunlara istinaden yapılmış terkibî resimler (bunlar Krischen ve tableleri tarafından çizilmiştir) vasıtası ile bu şehir hakkında vazıh bir fikir vermek gayesini gütmektedir. “*Heiligtümer in Priene*” (*Priene'deki mabedler*) adlı makalesinde ise³⁰ Schede ötedenberi üzerinde çalıştığı yapı tezyinatı meselelerini tekrar ele almakta, Athena mabedinin iki yapı safhası arzettiğini, doğu kısmının M. ö. 4. asrın son yarısında, batı kısmının ise uzun bir inşa fasılasından sonra ancak M. ö. 2. asrın ortalarına doğru yapılmış olduğunu ortaya koymakta, bundan sonra Priene'deki çeşitli mabedler ve bunların yerleri ile ilgili meselelerin tetkikine geçmektedir. 1937 seresinde İstanbul'da Dolmabahçe sarayında toplanan 2. Türk Tarih Kongresinde yaptığı “*Yunan ve Roma harabelerinin nevi ve ehemmiyetleri*” adlı komünikasyonda ise³¹ Anadolu'daki Yunan-Roma abidelerinin nevi, bunların tetkikinde kullanılacak metod ve Anadolu'nun özelliği üzerinde durduktan sonra yine tezyinat meselelerine temas etmekte, tezyinatın binaların tarihlerini ve sanat tarihindeki mevkillerini tesbitte nekadar büyük bir rol oynadığını tebarüz ettirmekte ve bir

²⁷ Bu iki broşür “Kültür Bakanlığı Antikitele ve Müzeler Direktörlüğü Anıtları Koruma Kurulu” neşriyatından olup 1 ve 2 no. taşımaktadır ve 1933 te Ankara'da basılmıştır.

²⁸ *Archäologische Funde in der Türkei*. Archäologischer Anzeiger 1929, s. 325 v. d. - 1930, s. 432 v. d. - *Archaeological research in Turkey*. Antiquity 6, 1932, s. 21 v. d. - Bazı önemli arkeoloji publikasyonlarına dair tahlil ve tenkid edici mahiyette yazılarını burada zikretmekten sarfı nazar ediyoruz. Bunları not 1 de gösterdiğimiz Darsow'un bibliyografyasında bulmak mümkündür.

²⁹ Berlin 1934 (Abteilung Istanbul des Archäologischen Instituts des Deutschen Reiches).

³⁰ *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 49, 1943, s. 97 v. d.

³¹ İkinci Türk Tarih Kongresi. İstanbul, 20-25 Eylül 1937 (Türk Tarih Kurumu yayınlarından, IX.seri, no. 2), İstanbul, 1934, s. 794 v.d.

misal olarak, yukarıda zikrettiğimiz etüdüne dayanarak, Priene'deki Athena mabedini göstermektedir.

Başlıca eserleri hakkında yaptığımız bu kısa tahlilin gösterdiği gibi verimli bir ilim adamı olan Martin Schede aynı zamanda müşfik bir aile reisi, yapıcı ve teşkilâtlandırıcı bir müdür ve bilhassa dürüst bir insandı. İşte bu vasıfları sayesinde Türkiye'de birçok dost edinmişti. Bunları bazen evinde toplar, burada ilmî meselelerin ortaya atılmasından hoşlanır ve sağlam esaslara dayanan bilgisinden herkesin müstefid olmasına çalışırdı. 1938 senesinde Wiegand'ın halefi olarak Merkez Arkeoloji Enstitüsü'nün başına geçtiği zaman Türkiye'de vücutte getirmiş olduğu eserle cidden iftihar edebilirdi. Yaptığı araştırmalar ile Anadolu arkeolojisinin ilerlemesine yardım etmiş, bütün çalışma vasıtalarına sahip olarak kurduğu enstitü ile memleketin irfanına büyük hizmetlerde bulunmuştu.

Berlin'deki Merkez Enstitüsü'nün idaresi gibi güç bir vazifeyi nazik bir devirde üzerine alan Schede bu işte de muvaffak olmuş sayılabilir. Zannımıza göre ikinci cihan harbi ve onu takip eden Almanya'nın en buhranlı devirlerinde enstitü işlerini tedvirde gösterdiği azim ve maharet sayesinde ki bu müessese, eski geleneğine uygun olarak, ilmî karakterini muhafaza edebilmiştir ve yine bu sayededir ki bugün dahi bu enstitüler mevcudiyetlerini muhafaza etmekte ve hattâ bunlardan bazıları tam bir ilmî faaliyet sahasına girmiş bulunmaktadır. 1942 senesinde, son defa olarak, Türkiye'ye geldiği zaman yaşının ilerlemesine ve harp senelerinin bunca musibetlerine rağmen eski enerjisinden bir şey kaybetmemiş olduğu görülüyordu. Edebiyat Fakültesinde "*Eski Anadolu şehirleri*"ne dair verdiği konferans, zamanımızda eşine ender rastlanan yüzüğü ve dakikliği bakımından 19. asır Alman arkeoloji mektebinin nişanesini taşıyor, aynı zamanda son senelerde tedvire mecbur olduğu idari işlere rağmen Schede'nin ilmî cihetinin katıyen zayıflamamış olduğunu tebarüz ettiriyordu³². Ne yazık ki harbin son senelerinde ailevî bazı felâketlere uğramış ve bizzat kendisi de yukarıda temas

³² Bu devre esnasında neşir faaliyetinin azalmış olmasını tabii olarak karşılamak lâzımdır. Anadolu yapı süslerine dair toplamış olduğu zengin malzemeyi işlemek ve neşretmek imkânlarını elde edememiş olması Anadolu arkeolojisi için büyük bir kayıp teşkil etmektedir. Berlin'de bulunduğu esnada yazdığı iki makalesini biliyoruz : *Deutsche Archäologen im Ausland. Wir Deutsche in der Welt* 1940, s. 79 v. d. - *Leistungen und Aufgaben der deutschen Archäologie. Der Nahe Osten* 1, 1940, s. 140 v. d.

ettiğimiz trajik şartlar altında hiç şüphesiz iyiliği için çalıştığı bu dünyaya gözlerini kapamıştır. Fakat Schede'nin eserleri ve kurmuş olduğu ilim müessesesi bugün dahi yaşamakta ve yüzlerce araştırmacı ve öğrenci bunlardan müstefid olmaktadır.

İşte bu suretle Schede'nin hayatının ve ilmî çalışmalarının bir taslağını yapmağa çalıştık ; görülüyor ki bu taslak Anadolu arkeolojisinin bir faslı olarak ortaya çıktı. Hiç şüphe yok ki Anadolu arkeoloji araştırmaları tarihinde, hayatının en olgun senelerini bu uğurda harcamış olan Martin Schede şerefli bir yer alacak ve onu yakından tanımış olanların kalbinde yaşamakta devam edecektir.

MARTIN SCHEEDE
1883—1947

BİBLİYOGRAFYA

KARL SCHEFOLD, *Pompejanische Malerei, Sinn und Ideengeschichte (Pompeyi boyalı resimleri. Bunların mânası ve fikir tarihi)*. Basel, B. Schwabe Verlag, 1952, 8°, 207 s. 52 levha.

Devrimizde ilk çağ anıtlarını yalnız üslûp ve kompozisyon bakımından değil, mâna ve mahiyetleri bakımından da inceleyen eserler kaleme alındığını ve bu eserlerde müsbet neticelere varıldığını memnuniyetle müşahede etmekteyiz. Nitekim Roma mezar sanatında ve bilhassa lâhitler üzerinde görülen resim motiflerinin tezyinî mahiyette olmayıp sembolik bir mâna taşıdığını ve o zamanın felsefî ve dinî görüşleri ile pek yakından ilgili olduğunu Belçika'lı âlim F.Cumont ortaya koymuş bulunmaktadır¹. Roma mimarisinde ve bilhassa yapı tezyinatında sembolik unsurlar keşfolunmakta², tarihi kabartmaların başlıca temsilcileri olarak karşımıza çıkan şeref sütunlarının (meselâ Roma'daki Trajanus yahut Markus sütunları) bir "resimli kronik"ten fazla bir şey oldukları anlaşılmakta, bunların, imparator ve ordusunun meziyetlerini tebarüz ettirmekle, altlarında gömülü bulunan imparatorun ebediliğe intikaline yardım ettikleri anlaşılmaktadır³.

Yukarıda zikrettiğimiz sanat kollarındaki birçok motifler Roma evlerinin duvarlarını süsleyen boyalı resimlerde de görülmektedir. Binaenaleyh burada da bu motiflerin süsten daha fazla bir şey olduğu ve bir mâna taşıdığı hatıra gelebilir. Bilindiği gibi duvar resimlerine az miktarda Roma'da, çok miktarda ise M. s. 79 senesinde Vezüv'ün küllerine gömülmüş olup ikiyüz senedenberi kazılan Pompeyi ve 1939 senesindenberi sistematik bir surette araştırılan Herkulaneum'da rastlanmaktadır. Bunların üslûp, kompozisyon, menşe ve Yunan resim motifleri ile olan ilgisi üzerinde şimdiye kadar mütemadiyen durulmuş, bilhassa A. Mau 1882 de intişar eden "*Geschichte der dekorativen Wandmalerei in Pompeji*" (*Pompeyi'de dekoratif duvar resimlerinin tarihi*) adlı meşhur eserinde duvar dekorasyonunda dört üslûp, yahut daha doğrusu dört sistem tesbit etmekle bu araştırmalar için sağlam bir çerçeve meydana getirmişti. Bu üslûpların menşei üzerinde de durulmuş, uzun müddet bunların Yunan menşeli olduğu kabul edilmiş, ancak son zamanlarda ikinci üslûbun, bazı münferit motifleri Yunan resim sanatından almış olmakla beraber, M. ö. 1 inci asır başlarında Roma'da meydana geldiği ileri sürülmüştür⁴. Fakat acaba bu duvar resimleri sadece evlerin içlerini süslemek için mi yapılmıştı, yoksa bunların ahlâkî ve dinî bir mânası var mıydı? Şimdiye kadar üzerinde

¹ F. Cumont, *Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains*. Paris, 1942.

² H. P. L'Orange, *Domus Aurea, der Sonnenpalast. Serta Eitremiana (Symbolae Osloenses. Suppl. 11, 1943)*, s. 68 v.d.

³ W. Wegner, *Die kunstgeschichtliche Stellung der Marcussäule. Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 46, 1931, s. 71 v. d., bilhassa s. 168. Bu hususta bk. *Mélanges Ch. Picard*, II (Paris 1949), s. 936.

⁴ H. G. Beyen, *Die pompejanische Wanddekoration*, I, (Den Haag 1938).

hemen hemen hiç durulmamış olan ⁵ bu önemli meselenin aydınlatılması işini Basel Üniversitesi arkeoloji profesörü Karl Schefold üzerine almış bulunmakta, bu hususta neşretmiş olduğu iki muhtasar etüdden sonra ⁶ bu sahadaki araştırmalarını ve bunlardan elde ettiği neticeleri bu makalemize konu teşkil eden kitabında mufassal bir tarzda yayınlamış bulunmaktadır. Kitabının birinci kısmında (s. 27 v. d.) Schefold Roma duvar dekorasyonunun vücut bulmasında âmil olan ana fikirleri kavramak suretile Roma resim sanatının “esrarını” çözmeye çalışmaktadır. Müellif bir evi “Mabed”, “Museion” ve “Pinakothek” olarak ele alan görüşleri birer birer tahlil etmektedir. Bir Roma’lı, şimdiye kadar zannedildiğinden çok daha dindar bir insandır. Ev, insanın hayatı gibi, ilâhî kuvvetlerin hükmü altındadır; binaenaleyh bazı odalar bazı ilâhlara ait bir nevi “mabed” mahiyetindedir ve bu ilâha ait bazı sembolik motifler ihtiva etmelidir. İşte bu kabil inançların tesiri ile evin bazı odaları bir “pinakothek”, yani bir nevi resim galerisi haline getirilmekte, bu mümkün olmadığı takdirde duvar tezyinatı bu kabil galerileri taklid etmektedir. İkinci, fakat bilhassa üçüncü ve dördüncü üslûplarda mimarî çerçevenin içindeki resim motiflerinin tertibinde pinakothek fikri daima hâkim bulunmaktadır. Fakat “pinakothek”ler, Yunanlılarda olduğu gibi, Romalılarda da dinî bir mahiyet taşıyordu. Tabloları ve diğer sanat eserlerini toplamakla bir Roma’lı, zamanımızda olduğu gibi, sırf koleksiyon hevesini ve sanat zevkini tatmin etmemekte, fakat sanatla ve dolayısıyla Muse’lerle temasa gelmek, yani kendinin aydın bir insan olduğunu göstermek suretiyle hayatına ilâhî, dinî bir kuvvet katmak, dolayısıyla ölümsüzlüğe erişmek gayesini gütmektedir. Varro parkının içinde bir Muse’ler mabedine sahipti; Cicero villâsını bir “akademi”, yani Muse’lere ithaf edilmiş bir mabed olarak göstermektedir.

Kitabının ikinci kısmında (s. 53 v.d.) müellif resim motiflerinin teker teker ele almakta, bunların Romalılar tarafından ne şekilde telâkki edildiğini araştırmaktadır. İkinci üslûpta misterler, yani Dionysos, Eleusis ilâheleri ve diğer birtakım tanrılarla ilgili olup insanlara ölümden sonra başka bir dünyada sonsuz bir hayat vâdeden gizli din ve tarikatlere ait motifler, bilhassa kült ve kurban sahneleri, kutsal bahçe ve ormanları evin içine nakletmek gayesini güden tabiî manzaralar ve bunların yanında destan tasvirleri ön safta gelmektedir. Fakat misterlerle ilgili motifler ikinci üslûpta o kadar mebzuldür ki, Schefold’un haklı olarak yazdığı gibi bu motiflerle süslü bütün evlerin sahipleri bu dinlere mensup olamazlar. Bunlar M. ö. 1 inci asırda Roma’nın iç harpler yüzünden geçirdiği buhrandan dolayı revaç bulan umumî dinî fikirlere uyarak evlerini bu kabil motiflerle süslemişler, bu sayede hayatlarını günlük hayatın fevkine çıkarmak ve ölümden sonra ebediyete kavuşmak istemişlerdir. İşte bu gözle baktığımızda meşhur “misterler villâsı”nın

⁵ Bu hususta Pompeyi araştırmalarında A. Mau gibi bir otoritenin “(bir Roma odasının) dekorasyonunda fazla fikrî bir rabitanın katiyetle tesbit edilemediği anlaşılıyor” (A. Mau, *Pompeji*, 4. tabı, 1908, s. 501) şeklinde verdiği hükmün müessir olduğu aşikârdır.

⁶ K. Schefold, *Vom Sinn der römischen Wandmalerei. Mélanges Ch. Picard*, II, (Paris 1949), s. 936 v. d. ve *Der Sinn der römischen Wandmalerei. Vermächtnis der antiken Kunst* (Heidelberg 1950), s. 171 v. d.

bir odasındaki duvar resimlerinin mahiyetini anlar, bu odanın, şimdiye kadar zannedildiği gibi, mister âyinlerine tahsis edilmiş bir salon olmayıp bir yatak odası olduğunu, dolayısıyla resimlerin zevciyet hayatını takdis etmek ve bu hayatı yükseltmek gayesini güttüğünü kabul edebiliriz (s. 55 v. d., levha. 2-3). Keza Boskoreale villâsının yemek salonunun duvarlarda bir tarafta Venus ve Bakhus maiyetleri ile birlikte tasvir edilmiş olup misterlerle ilgili bulunmakta, diğer tarafta ise Makedonya'lı bir hükümdar (Antigonos Gonatas?) ve onun karşısında bir filosof (Eretria'lı Menedemos?) yer almaktadır. İşte bu suretle iki cepheden, yani bir taraftan misterleri, diğer taraftan ilâhlaşmış meşhur hellenistik hükümdarlar ve filozofların tasvirleri sayesinde bunlarla temas eden insanların Muse'lere yaklaşmış, dolayısıyla hayatlarının asilleşmiş ve klâsik mazinin vakarı seviyesine yükselmiş olduğu tebarüz ettirilmek istenmiştir (s. 47 v. d., lev. 4).

Üçüncü ve dördüncü üslûplarda, ikinci üslûbun illüzyonist bir âlem içine vazettiği mister motifleri, duvar dekorasyonunun tâli yerlerine ve tavanlara geçmekte, yüksek bir orta kısım ve alçak yan kısımlardan müteşekkil sabit tektonik bir şekil alan duvar resimlerinde yeni birtakım motifler belirmektedir. M. ö. 10 senelerine doğru başlıyan üçüncü üslûbun ilk safhalarında resim motifleri Augustus devrinin ana fikirlerini aksettirmektedir. O devrin şairleri, bilhassa Horatius, Augustus'un kurmuş olduğu yeni dünya nizamı üzerinde durmakta, edebî eserlerle beraber giden duvar dekorasyonları ise bu nizamın sağlamlığını, bu nizama uymak istemiyenlerin ne gibi âkibetlere uğrayabileceğini mitolojiden alınmış vakalarla sembolize etmektedir. İkarus, Marsyas, Nessus, Helena ve Medea gibi nizam bozucularının feci akibetleri yanında muti bazı insanların (meselâ Ariadne'nin) saadeti tebarüz ettirilmekte, bu sahnelerin yanına ise, nizamın koruyucuları olarak Juppiter ve Fortuna, Apollon ve Merkurius, Bakhus, Venus, Diana ve Muse'ler vazolunmaktadır. Üçüncü üslûbun son safhalarında, imparator Kladius zamanında kahramanlar âlemi (bilhassa Akhilleus ve Theseus), kahramanların apotheosis'i, yani ilâhlaşması ve plâtonik aşk motifleri ölümsüzlüğe götüren bir vasıta olarak ele alınmakta, bu vasıtaların Bakhus ve İsis-Diana misterleri tarafından kuvvetlendirilmesi unutulmamaktadır. Aynı fikirler geç üçüncü üslûbu M. s. 1 inci asrın ortasında başlıyan 4 üncü üslûp ile birleştirmektedir. Yalnız burada bu fikirlerin daha açık olarak ortaya atıldığı görülüyor. Dördüncü üslûbta, Neron'dan Vespasianus'a kadar mister motiflerinin azaldığını, kahramanların, dünya nizamının hizmetkârları ve nizam bozucularının cezalandırıcıları olarak tekrar revaç bulduklarını müşahede etmek mümkün oluyor. Müellif bilhassa Pompeyi duvar resimlerinin en enteresanlarını ele almak suretile bu fikirlerle ilgili motifleri birer birer tahlil etmekte ve bunların o devirlerin şairleri tarafından ifade edilmiş fikirlerle ne dereceye kadar beraber gittiğini tesbite çalışmaktadır.

"Roma boyalı resim sanatının mânası ve şekli" adını taşıyan üçüncü ve son kısımda (s. 153 v. d.) müellif dört üslûbun ana şekilleri üzerinde durmakta ve bunların zamanla geçirdiği değişiklikleri izah etmektedir. Müellife göre bu resim sanatı Romalıların eseridir. Yunanların resme karşı tavırları başka ve Romalılarınkine nazaran daha sade idi. Vakıta bir Yunan evinin içinde de duvar tezyinatı vardı, fakat bu tezyinat duvarın plâstik karakterine tamamilen tâbi idi. Zeminde ise ekser hallerde mozayikler bulunurdu ve bunlar odaların hangi ilâhların himayesinde olduğuna işaret ederdi. Meselâ yemek ve iştret odaları Dionysos'a ithaf edilmiş-

ti. Pompeyi'de duvarları renkli mermer levhalarla kaplı gibi gösteren birinci üslûpta, M. ö. 2 nci asırdan itibaren, hellenistik duvar tezyinatı ile Roma duvar dekorasyonu arasında farklar kendini göstermeğe başlamakta, dekorasyon plâstik şeklini kaybetmekte ve doğuda görülmeyen bir zenginlik iktisap eylemektedir. İkinci üslûpta ise illüzyonist dekorasyon sistemi başlamakta, yani duvarlar önlerine oturtulmuş mimarilerin gerisinde yer alır gibi görünmekte, mekân sınırları bazı yerlerde kesilmekte ve bunların arasından nazarlar gerilerde cereyan ediyormuş gibi görünen sahnelere çekilmektedir. Bunun neticesinde, duvarların plâstik karakterini kaybetmesine mukabil bunların içine resim vazetmek imkânı hasıl olmaktadır. Fakat bu suretle resimler, Yunanlılarda olduğu gibi, müstakil sanat eserleri olmaktan çıkmakta, bütün bir oda dekorasyonunun bir parçası haline gelmektedir. İlk önce "misterler villası"nda olduğu gibi, geriye çekilmiş gibi görünen duvar sathının önüne Yunan orijinallerine oldukça sadık kalan resimler friz halinde vazolunmakta, Boskoreale'de ise sütunlar vasıtasile friz illüzyonist mimariye tâbi birtakım gruplara parçalanmakta ve bu gruplara muayyen bir derinlik verilmektedir. Sonraları frizlerin yerine daha tektonik bir kompozisyon, orta kısmı bilhassa tebarüz ettirmek suretile, kaim olmaktadır. Bu orta kısmın içine vazolunan resimlerin ise Yunan orijinallerinden gittikçe uzaklaştığı anlaşılıyor. Klâsisizm cereyanlarına tâbi olarak mekân illüzyonizmi unsurlarını azaltan ve sathılığe doğru giden üçüncü üslûpta duvar tezyinatı gayet vâzıh taksimata sahip olmakta, orta kısımdaki tablo için sağlam bir çerçeve elde edilmektedir. Yunan orijinallerine dayanan bu resim bütün duvar dekorasyonu gibi muayyen mihverlere göre tertiplendirilmekte ve bu yüzden tabii olarak esaslî değişikliklere uğramaktadır. Bu resimlerde zaman ile sathilik zail olmakta, figürler daha plâstik bir şekil almakta ve mekân derinliği artmaktadır. Bu üslûp değişikliği ile muhteva değişikliği de beraber gitmektedir: Augustus devrinin sert nizamı yerine "ilâhlaştırma" temayülleri tedricî surette kaim olmakta ve bu temayüller Neron zamanında en yüksek noktasına erişmektedir. Fakat burada, müellifin gösterdiği gibi, tekâmül düz bir hat şeklinde cereyan etmemekte, klâsisistik reaksiyonlar kendini göstermekte geçikmemekte ve bunlar "dördüncü üslûp" a yol açmaktadır.

Dördüncü üslûp o devirde büyük bir gelişme geçiren mimarînin tesiri altında yeni, hattâ fantastik mimarî şekiller meydana getirmekte, fakat bunların arasında figürlü tasvirlerle de yer ayırmaktadır. Bununla beraber dördüncü üslûbu fasılasız bir surette serbestliğe doğru giden illüzyonist bir üslûp olarak kabul etmek doğru olmasa gerektir. Çünkü bu üslûp gayri mütecanis elemanlar ihtiva etmektedir. Neron zamanında vücut bulan üslûbun yanında birinci ve ikinci üslûplara rücu eden klâsisistik cereyanlar da vardır. Vespasianus devrinde ise vazıh bir değişiklik kendini göstermekte (s. 136 v. d.) ve bu hadise Trayanus zamanındaki klâsisizme isal etmektedir. Müellif bu fasılda Roma'lı ressamların Yunan modellerine karşı takındıkları tavrı da ızh etmeğe çalışmaktadır.

Scheffold'un eserinin sonunda tebarüz ettirdiği gibi, bu dört üslûpta ve bunların gelişmesinde Roma'nın siyasî, iktisadî ve dinî tekâmülünün akislerini de sezme mümkünür : İkinci üslûp hellenistik medeniyet elemanlarını benimsemek ve onları kendi mizaçlarına uydurmak suretile Romalıların vücade getirmiş oldukları siyasî ve dinî eserlere tekabül etmekte, üçüncü üslûbun ilk safhaları Augustus'un vazetmiş olduğu sağlam nizamı, son safhaları ise Klaudius devrinin İsis dini ve

“apotheosis” ile temayüz eden ruh haletini aksettirmektedir. İlk dördüncü üslup Neron devrinin kendi benliğini müdrük “pathos”u hakkında güzel bir fikir vermekte, bu üslubun geç safhaları ise Vespasianus’un ortaya koymuş olduğu yeni nizamı ve bununla ilgili ciddiyeti tebarüz ettirmektedir. Fakat bu üslup değişikliklerini sadece yukarıdaki âmillerle izah etmek doğru olmasa gerektir. Burada Roma boyalı resim sanatının kendi içinden husule gelen bir gelişme vardır : ikinci üsluptaki arkaik ve klâsik elemanlar üçüncü üslupta yapmacıklı bir sanata, Klaudius zamanındaki “barok”a ve Vespasianus devrindeki “klâsisizm” e inkılâp etmektedir.

Bu eseri ile Prof. Schefold şimdiye kadar Roma sanatının hemen hemen hiç işlenmemiş bir faslına el koymuş ve zannımıza göre, çığır açıcı bir etüd vücade getirmeğe muvaffak olmuştur. Belki ilk araştırmalar ve bunların neticesinde yapılan ilk önemli keşiflerin verdiği hızla bazı hususlarda ileri gidilmiştir; fakat bunlar eserin değerini azaltabilecek mahiyette değildir.⁷

Bu eserle hiç şüphe yok ki Roma sanatı incelemelerine yepyeni ufuklar açılmıştır. Daha şimdiden aynı metodlarla zemin mozayiklerinin mâna ve mahiyeti üzerinde verimli çalışmalara başlanmıştır⁸. Aynı noktai nazarlara göre duvarlarında sütun mimarîsi arasında, yahut arşitektonik bir çerçeve içinde heykeltraşi eserler ihtiva eden Roma devri binalarının da araştırılması gerekmektedir. Nitekim müellif bu hususlar da eserinin muhtelif yerlerinde temas etmiştir : meselâ Mileto’staki Faustina hamamlarının muhtelif salonlarında duran Herakles, Apollon ve Muse’ler heykellerinden müellif hamamların yalnız sıhhi müesseseler olarak telâkki olunmayıp buraya giren insanları ruhan da yükseltmek gayesini güttüklerine işaret etmektedir (s. 28 v. d.). Side’de yaptığımız kazılarda meydana çıkarılmış olduğumuz bazı binalarda da heykellerin tertibindeki mânayı araştırmak üzerinde durulacak bir noktadır. Nitekim M binasının⁹ büyük salonunda, son derece zengin bir mimarî çerçeve içinde duran ve büyük bir kısmının mahiyeti tesbit olunan heykellere de müellif temas etmiş, Apollon, Hermes, Merkurius, Viktoria, Mars, Nemesis ve Hygieia gibi heykellerin Romalılarca pek iyi bilinen “hayat idealleri”ni temsil ettiklerini yazmıştır.

Sonsöz olarak bu enteresan ve ilham verici kitabın sonuna, metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak üzere, nefis bir surette basılmış 52 levha ve birtakım enteresan notlar (s. 177 v. d.) ilâve edilmiş olduğunu söyleyelim ve müellifi tebrik edelim.

PROF. DR. ARİF MÜFİD MANSEL

⁷ Bu sahadaki araştırmaların ilim âlemi tarafından müsaide karşılandığı anlaşılıyor. Bk. Ch. Picard, *Revue Archéologique* 1949, II, s. 149, 3.

⁸ A. Merlin-L. Poinssot, *Factions et saisons sur des mosaïques de Tunisie. Mélanges Ch. Picard*, II (Paris 1949), s. 732 v. d.

⁹ *Fasti Archaeologici* IV, s. 294-5, No. 2984 ve V, s. 266-7, No. 3032.- *Belleten* 14, 1950, s. 683 v. d.

Haberler :

TÜRK TARİH KURUMU'NUN GENEL KURUL TOPLANTILARI

3 ARALIK 1951 TARİHLİ OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI

Türk Tarih Kurumu'nun Genel Kurulu yeni tüzük tasarısını görüşmek amacıyla 3 Aralık 1951 Pazartesi günü saat 10.30 da Ankara'daki Kurum merkezinde olağanüstü bir toplantı yapmıştır. Toplantıyı Kurum Başkanı Ord. Prof. Şemseddin Günaltay açmış, yoklama yapılarak çoğunluğun bulunduğu anlaşıldığından konuşmalara başlanmıştır. Genel Kurul Başkanlığına Tefvik Bıyıkoglu, İkinci Başkanlığa Reşit Safvet Atabinen, kâtipliklere de Doçent Dr. Aydın Sayılı ve Doçent Dr. Halil İncalcık seçilmiş ve Yönetim Kurulu tarafından hazırlanmış olup basılmış nüshaları daha önce üyelere dağıtılmış bulunan tüzük tasarısının görüşülmesine başlanmıştır. Öğleden önce ve öğleden sonra iki oturumda tasarının ancak iki bölümü konuşulabilmiş, vakit geçmiş olduğundan ertesi günü saat 10 da toplanılmak üzere oturuma son verilmiştir.

4 Aralık Salı günü saat 10 da toplantıya İkinci Başkan Reşit Safvet Atabinen'in başkanlığında başlanmıştır. Bu oturumda tüzüğün geri kalan maddeleri konuşularak kabul edildikten sonra yeni tüzük gereğince üyeler Eski Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ olmak üzere üç ihtisas koluna ayrılmışlardır.

Belleten'in iki kısma ayrılması üzerinde bazı teklifler olmuşsa da bu mesele nin gelecek Genel Kurul'da görüşülmesine kadar verilmiştir.

Daha sonra tüzük gereğince yapılması icap eden Denetleme Kurulu ve Haysiyet Divanı seçimlerine geçilerek: Denetleme Kuruluna Prof. Şinasi Altundağ, Prof. Hâmid Sadi Selen, Faik Reşit Unat, Haysiyet Divanına Reşit Safvet Atabinen, Tefvik Bıyıkoglu, Doçent Afif Erzen, Aziz Ogan ve Prof. Cemal Tukin gizli oyla seçilmişlerdir.

Gündemde görülecek başka bir şey olmadığından Genel Kurul toplantısına saat 17 de son verilmiştir.

Bu toplantıda kabul edilen Kurumun yeni tüzüğü aşağıdadır :

Türk Tarih Kurumu Anatusüğü

I — KURUM'UN ADI VE MERKEZİ

MADDE 1 — Büyük kurtarıcı Atatürk'ün yüksek himayeleri altında 12 Nisan 1931 tarihinde Ankara şehrinde "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" unvanı ile kurulan derneğin 1935 yılında adı "Türk Tarih Kurumu'na çevrilmiştir.

Kurum'un merkezi Ankara'dadır.

MADDE 2 — Türk Tarih Kurumu Atatürk'ün eseridir.

MADDE 3 — Kurum'un kurucuları şunlardır :

Akçura, Prof. Yusuf (1876—1935)

Arsal, Prof. Sadri Maksudi (Şair Nigâr sokağı No. 53, Şişli, T.C.)

- Atabinen, Reşit Safvet (Cumhuriyet Caddesi No.135, Beyoğlu, T.C.)
 Bıyıklıoğlu, Tefik (Kızıltoprak, Yeniköşk No. 222, İstanbul, T.C.)
 Çambel, Hasan Cemil (Yenişehir, Bilge sokağı No. 1, Ankara, T.C.)
 Çınar, Vasıf (1892—1935)
 Eldem, Dr. Halil Edhem (1861—1938)
 Günaltay, Prof. Şemseddin (Yenişehir, Cihan sokağı No. 5, Ankara, T.C.)
 İnan, Afet (Yenişehir, Müdafaa caddesi No. 4, Ankara, T.C.)
 Koşay, Dr. Hâmit (Bahçelievler, 24. sokak No. 1, Ankara, T.C.)
 Özden, Dr. Ragıp Hulûsi (1893-1943)
 Özer, Prof. Yusuf Ziya (1870-1947)
 Dr. Reşit Galip (1893-1934)
 Samih Rifat (1874—1933)
 Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (Kadıköy, Halitağa Caddesi No. 71, İstanbul, T.C.)
 Yınanç, Mükrimin Halil (Lâleli, İstanbul, T.C.)

II — KURUM'UN KONUSU VE AMACI

MADDE 4 — Kurum'un amacı Türk Tarihi ile Türkiye Tarihini ve bunlarla ilgili konuları incelemek ve elde edilen sonuçları her türlü yollarla yaymaktır. Kurum bu amacına erişmek için aşağıdaki yolda çalışır :

- a) Türk ve Türkiye tarihi kaynaklarını araştırır ve inceler; bunları ve bunlarla ilgili ilmî değerde monografileri, çeşitli eserleri ve dergileri yayımlar.
- b) Türk ve Türkiye tarihine dair kaynak ve tetkikleri türkçeye tercüme ve neşreder.
- c) Yeni buluşları ve ilmî konuları tebliğ ve münakaşa etmek üzere toplantılar yapar ve kongreler tertip eder.
- d) Türk ve Türkiye tarihini aydınlatmaya yarayacak belge ve malzemeyi elde etmek için gereken yerlere inceleme, kazı ve bunlarla ilgili araştırmalar yapmak üzere gereken kimseleri tek olarak veya heyet halinde gönderir.

MADDE 5 — Kurum gerekli hallerde yurt içinde ve dışında yabancı ilmî kurumlarla araştırma ve yayın hususunda işbirliği yapabilir. Kurum yerli ve yabancı ilmî teşekküllere üye olabilir, bunlara temsilci gönderebilir ve kongrelere katılabilir. Bu nevi ilmî teşekküllerle işbirliği yapmak, bunlara temsilci göndermek ve kongrelere iştirak etmek bahis mevzuu olunca, dâvete icabet edilip edilmeyeceği ve kimin delege olarak gönderileceği hakkında kollardan bir veya birden fazlasını ilgilendiren hususlarda ilgili kol veya kollar tarafından, Kurum'un bütün üyelerini ilgilendiren hususlarda Genel Kurul tarafından karar verilir. Delegeler gizli oyla seçilir. Ancak Kurum'un kollardan birden fazlasını ilgilendiren dâvetlerde bütçe imkânsızlıkları karşısında tercih hakkı Genel Kurula aittir. Genel Kurul üyelerinin oyları, icabında yazılı olarak da alınabilir.

III — ÜYELER

MADDE 6 — Kurum'un dördüncü maddede geçen amaçlarına hizmet edebilecek zatlar, hangi uyruktan olursa olsun, Kurum'un asli, fahrî veya muhabir üyeliğine aşağıdaki şartlarla kabul olunabilirler :

- a) Asli üyeler Türk ve Türkiye tarihinde Türklerin hizmetini aramak yolundaki ilmî objektiviteyi esas tutan Atatürk ülküsüne bağlı olmalıdırlar.

b) İlmî değer taşıyan araştırmalar ve eserler yayınlamış bulunmalıdırlar.

MADDE 7 — Kurum'a üye olmak için adayın ihtisası ile ilgili iki asli üyenin, adayın ilmî değerini belirten, tahlilî bir raporla teklifi lâzımdır. Yönetim Kurulu bu teklifi Genel Kurulun ilk toplantısına sevkeder. Genel Kurul kararını gizli oyla verir.

MADDE 8 — Kurum'a yardımda bulunanlara veya çeşitli yollarla ilme hizmet edenlere Genel Kurul kararıyla şeref üyeliği verilir.

MADDE 9 — Kurum'dan istifa yoluyla çıkılabilir. Kurum'un manevî şahsiyetini incitecek yayın ve hareketlerde bulunanlarla haysiyet ve şeref kırıcı bir suçtan dolayı mahkûm olanlar, ilmî haysiyetle telifi kabil olmayan hareketlerde bulunanlar, Yönetim Kurulu tarafından Haysiyet divanına verilirler. Haysiyet divanı üyelikten çıkarma kararı verdiği takdirde, ilgilinin Genel Kurula başvurmağa hakkı vardır. Genel Kurulun kararı kesindir.

IV — TEŞKİLÂT

A) Genel Kurul

MADDE 10 — Kurum'un asli üyeleri Genel Kurulu teşkil ederler. Genel Kurul her bütçe yılının ilk iki ayı içinde yıllık toplantısını yapar. Bu toplantıda Yönetim Kurulunun yıllık çalışma raporunu, denetleme kurulunun yıllık hesap raporunun inceler ve Yönetim Kurulunun ibrası hususunda karar verir. Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan bütçe tasarısını müzakere ederek kabul ve tasdik eder. Yönetim ve Denetleme Kurulları ve Haysiyet Divanı seçimleriyle tüzüğün gerektirdiği diğer seçimleri yapar, sair hususlar hakkında gerekli kararları verir.

Genel Kurul icabı halinde Yönetim Kurulunun dâveti veya Kurum üyelerinden beşte birinin teklifi veyahut Denetleme Kurulunun göstereceği lüzum üzerine olağanüstü toplantılara da çağırılabilir.

B) Yönetim Kurulu

MADDE 11 — Türk Tarih Kurumunun her yıl Genel Kurul tarafından seçilen 7 üyeden mürekkep bir Yönetim Kurulu vardır. Bunlar, aralarından bir Başkan, iki Asbaşkan, bir Genel Sekreter, bir de Sayman seçerler. Yönetim Kurulu Başkanı aynı zamanda Kurum'un başkanıdır. Seçilen yedi üyeden sonra en çok oy alan 3 üye Yönetim Kurulunun yedek üyeleri sayılırlar. İnhilâl vukuunda bunlardan en çok oy alan Yönetim Kurulu üyesi olur. Yönetim Kurulu tüzük gereğince kendisine verilmiş olan işlerle, Genel Kurulun vereceği direktiflere göre Kurum'un ilmî, idari ve mali işlerini yönetir. Senetlerde, mukavelelerde biri sayman olmak üzere Yönetim Kurulundan üç kişinin imzası bulunur. Genel Sekreter Kurum'un hükümet nezdinde, mahkemelerde ve üçüncü şahıslara karşı mesul murahhasıdır.

C) Kollar

MADDE 12 — Kurum üyeleri, Kurum'un ilmî mesaisini tanzim etmek üzere Eskîçağ, Ortaçağ ve Yeniçağ adıyla üç kola ayrılırlar. Her üye kendi ilmî dalına göre ancak bir kolun çalışmalarında oy sahibidir. İsteyenler diğer kolların çalışmalarına da katılabilirler, fakat oya iştirak edemezler.

Kollar Yönetim Kurulunca hazırlanıp Genel Kurulca kabul edilen bütçede kendi ihtisas alanlarına giren yayın, araştırma ve kazı işlerine ayrılan ödeneklerin

sarf yerlerinin müfredatını tesbit suretiyle tayin ederler ve beşinci maddede bildirilen işleri yaparlar. Yönetim Kurulu kolların bu konulardaki kararlarını yürütür.

D) Denetleme Kurulu

MADDE 13 — Kurum'un hesaplarını bütün yıl içinde incelemek yetkisini haiz olan ve her yıl Genel Kurulun alelade toplantısında seçilen üç kişilik bir Denetleme Kurulu vardır. Bunlar raporlarını yıl sonunda Genel Kurulun tasvibine sunarlar. Yıl içinde gerekli gördükleri hususlarda Yönetim Kurulunun dikkatini çekebilecekleri gibi, icabında durumu arz için Genel Kurulu olağanüstü toplantıya da çağırabilirler. Denetleme Kurulu lüzum görürse dışarıdan bir veya iki mütehassıs da dâvet edebilir.

E) Haysiyet Divanı

MADDE 14 — Kurum'un her yıl Genel Kurul tarafından seçilen beş kişilik bir haysiyet divanı vardır; haysiyet divanına ayrıca iki yedek üye seçilir.

F) Şubeler

MADDE 15 — Kurum'un şubeleri yoktur.

G) Müteferrik Hükümler

MADDE 16 — Kurum'un geliri tesis, yardım ve bağışlarla üye aidatından yayın satışlarından ve Kurum müesseselerinin gelirlerinden toplanır.

MADDE 17 — Kurum'un asli üyeleri yılda 300 kuruş aidat verirler.

MADDE 18 — Kurum'un anatüzüğü Yönetim Kurulunun veya üyelere beşte birinin teklifi ve Genel Kurulun üçte iki çoğunluğunun kararı ile değiştirilebilir.

MADDE 19 — Kurum'un feshi halinde bütün menkul ve gayri menkul malları Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin ilgili bölümleri profesörlerinin ve fesih tarihinde mevcut Kurum üyelerinin Ankara'da tesis edecekleri hükmi şahsiyeti haiz bir Enstitüye, Türk Tarih Kurumu'nun amacına hizmet etmesi şartıyla, intikal eder.

28 MART 1952 TARİHLİ YILLIK TOPLANTI

Türk Tarih Kurumu'nun normal yıllık toplantısı 28 Mart 1952 Cuma günü saat onda, Ankara'da Kurum merkezinde yapıldı. Toplantıyı Yönetim Kurulu Başkanı Ord. Prof. Şemseddin Günaltay açtı. Yoklama yapılarak çoğunluğun bulunduğu anlaşıldığından Başkan tüzük gereğince Genel Kurul görüşmelerini idare etmek üzere bir Başkan, bir ikinci Başkan ve iki Sekreter seçilmesini teklif etti. Başkanlığa Prof. Ömer Lütfi Barkan, ikinci Başkanlığa Bay Tevfik Bıyıkhoğlu Sekreterliklere Doçent Dr. Tayyib Gökbilgin ve Doçent Dr. Bahadır Alkım seçildiler.

Görüşmelere birinci Başkan Profesör Ömer Lütfi Barkan'ın başkanlığında başlandı. Gündemin 6 ve 7 nci maddelerinin en sona alınması hakkındaki teklif oya konarak kabul edildi.

Prof. Sadri Maksudî Arsal gündeme "İstanbul'un fethi ve Türk Tarih Kurumu'nun bu husustaki vazifeleri" başlığı altında yeni bir madde ilâvesini teklif etti. Bu teklifin üye tekliflerinden önce görüşülmesi uygun görüldü.

Bay Faik Reşit Unat kolların hazırladıkları yönetmeliklerin Genel Kurulda görüşülebilmesi için gündeme bir madde eklenmesini teklif etti. Bunun üzerine konuşularak böyle bir maddenin gündeme alınması kabul edildi.

Geçen toplantı tutanak özeti okunarak olduğu gibi kabul edildi.

Yönetim Kurulunun 1951 yılına ait çalışma raporu ile Denetleme Kurulu raporu okundu. Raporlar üzerindeki konuşmalara öğleden önce ve sonra devam edildi. Muhtelif tenkitlere Yönetim ve Denetleme Kurulları adına cevaplar verilerek raporların kabulü oya sunuldu, ekseriyetle kabul edilerek Yönetim Kurulu ibra edildi.

Bütçe Komisyonuna Prof. Halil Demircioğlu, Prof. Osman Turan, Bay Faik Reşit Unat seçildiler.

Seçimlere geçilerek Yönetim Kuruluna, Ord. Prof. Şemseddin Günaltay, Prof. Ekrem Akurgal, Prof. Sedat Alp, Prof. Halil Demircioğlu, Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Şinasi Altundağ, Prof. Âfet İnan, yedeklere de Prof. Enver Ziya Karal, Prof. Osman Turan ve Bay Faik Reşit Unat; Denetleme Kuruluna Prof. Hamit Sadi Selen, Prof. Halil İnalçık ve Prof. Remzi Oğuz Arık Yedeklere Prof. Osman Turan, Prof. Hikmet Bayur ve Prof. Aydın Sayılı; Haysiyet Divanına Bay Tevfik Bıyıklıoğlu, Bay Tahsin Öz, Bay Aziz Ogan, Prof. Cemal Tukin, Prof. Hikmet Bayur yedeklere Prof. Hâmid Ongunsu, Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı seçildiler.

Bütçe Komisyonu vazifesini bitiremediğinden bütçenin 29 Mart Cumartesi günü öğleden sonra yapılacak toplantıda görüşülmesine karar verilerek Yönetim Kurulu ile üyelerin tekliflerine geçildi. Bir müddet müzakereye devam edildi ise de vakit geçmiş olduğundan oturuma son verildi.

29 Mart 1952 Cumartesi günü saat 15.30 da konuşmalara ikinci Başkan Bay Tevfik Bıyıklıoğlu'nun Başkanlığı altında başlanarak üye tekliflerinin görüşülmesine devam edildi.

İstanbul'un 500 üncü fetih yıl dönümü münasebetiyle şimdiye kadar neler yapıldığı ve neler yapılabileceği meselesi üzerinde konuşuldu. Prof. Osman Turan'ın "1952 yılı bütçesinde ilmi çalışmalara ayrılan ödeneğin evvelâ İstanbul fethine ayrılması, para artarsa diğer faaliyetlere verilmesi için Yönetim Kuruluna yetki verilmesi" hakkındaki takriri kabul edildi.

Bu arada 1953 yılında İstanbul'da Beşinci Türk Tarih Kongresinin toplanması uygun görüldü. Fethi ile ilgili yayımları idare etmek üzere aşağıdaki üyelerden mürekkep bir komisyon seçildi : Prof. Şinasi Altundağ, Prof. Cemal Tukin, Doçent Dr. Tayyib Gökbilgin, Prof. Halil İnalçık, Prof. Hamid Sadi Selen, Prof. Mükrimin Halil Yınanç Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Osman Turan.

Bundan sonra Kurum'un kurulduğu gündenberi Başsekreterliğini yapmakta olan Bay Uluğ İğdemir'in Türk Tarih Kurumu'nun şeref üyeliğine seçilmesi hakkında verilen ve Yönetim Kurulunca kabul edilerek Genel Kurulun tasvibine sunulan aşağıdaki teklif okundu :

TÜRK TARİH KURUMU GENEL KURULU
BAŞKANLIĞINA

Yirmibir yıldanberi Kurumumuzun Başsekreterliğini yapan ve muvaffak bir teşkilâtçı olarak Kurumumuza büyük hizmetler eden Uluğ İğdemir'e Türk Tarih Kurumu şeref üyeliğinin tevcihini teklif ederiz.

Bu hususlardan başka Uluğ İğdemir'in Yeni Çağ Türk tarihine ait ilmî ve kıymetli neşriyatı mevcuttur. "Kuleli Vakası hakkında bir araştırma" adlı arşiv malzemesine göze hazırlanmış tetkiki (Ankara 1937) Avrupa'da dahi dikkati çekmiş orijinal bir etüdtür. Berlin Prusya İlimler Akademisi Müdürü Prof. Dr. Helmut Scheel, *Orientalische Litteraturzeitung* dergisinin 1939 yılı ikinci sayısında bu eser hakkında yazdığı çok takdîr-kâr tenkidin sonunda aynen şöyle demektedir : "Bu araştırma genç bir Türk âliminin tarihî araştırma sahasında elde ettiği gayet güzel bir neticedir. Eser fevkalâde iyi -bilhassa metod bakımından çok iyi- tanzim edilmiştir. Müellifin yakın zamanda Türkiye siyasi tarihinin araştırılmasında mühim olan çalışmalarını neşredebileceğini ümit ederiz."

Uluğ İğdemir ayrıca Atatürk'ün Anafartalar muharebelerine ait hatıralarını vakıfane bir giriş ile neşrettiği gibi (Belleten 28), aylık Ansiklopedinin I. cildinde Atatürk, Mehmet Emin Yurdakul, Reşit Galip, Cevdet Paşa hakkında kıymetli biyografilerle Türk Tarih Kurumu maddesini yazmış, Halil Edhem Eldem'in Türk Tarih Kurumu'na hediye ettiği Türk-İslâm devri kitabeleri estampajlarını neşrederek (Belleten 16) bu sahada da ilme faydalı olmuştur. Bu vesile ile derin saygılarımızı sunarız.

PROF. E. Z. KARAL

PROF. ÂFETİNAN

PROF. B. S. BAYKAL

DOÇENT. H. İNALCIK

PROF. HİKMET BAYUR

Teklif üzerinde görüşmeler yapıldıktan sonra gizli oya müracaat edilerek 1 oy muhalife karşı 28 oyla Uluğ İğdemir'e Türk Tarih Kurumu'nun şeref üyeliği tevcih edildi.

Vakit geçmiş olduğundan 30 Mart Pazar günü öğleden sonra saat 14.30 da toplanılmak üzere oturuma son verildi.

30 Mart 1952 Pazar günü saat 14.45 de oturum ikinci Başkan Tevfik Bıyıkhoğlu'nun başkanlığında açıldı.

Bütçe komisyonu vazifesini bitirmiş ve bütçeyi getirmiş olduğundan müzakeresine başlandı.

Bütçe yönetmeliğinde geçen hükümlerin çoğu umumî prensiplere ait olduğundan bunların bir içyönetmelik yapılarak oraya alınması muvafık olacağı ileri sürüldü. Bu fikir kabul edildi. Bütçenin tümü oya konarak kabul edildi. Bu arada 1953 yılı bütçe tasarısının daha önceden raporla birlikte üyelere dağıtılması istendi, oya konarak muvafık görüldü.

Kültepe tabletlere meselesi görüşüldü. Meselenin bir anlaşma havası içinde halledilebilmesi için kazı Direktörü Doçent Tahsin Özgüç'e mektup yazılması uygun görüldü.

Vakit geçmiş olduğundan Pazartesi günü saat onda toplanılmak üzere oturuma son verildi.

31 Mart 1952 Pazartesi günü saat 10 da oturum ikinci Başkan Tevfik Bıyıklıoğlu'nun Başkanlığında açıldı. Kurum üyelerinden rahmetli Prof. Behçet Gücer'in hatırası için bir dakika sükût edildikten sonra konuşmalara geçildi.

Belleten'in 1952 yılında da eskisi gibi Başsekreter Uluğ İğdemir tarafından yayınlanması için kendisine yetki verildi.

Üyelerden Bay Reşit Saffet Atabinen evvelki Yönetim Kuruluna devamlı çalışmalarından dolayı Genel Kurulca teşekkür edilmesini ve yeni Yönetim Kuruluna da başarı dileklerinin bildirilmesini teklif etti. Teklif kabul edildi.

Ekseriyet kalmadığından Yönetmeliklerin 2 Mayıs'ta yapılacak olağanüstü toplantıda görüşülmesi uygun görülerek Genel Kurul toplantısına son verildi.

TÜRK TARİH KURUMU'NUN 1.I.1951 DEN 31.XII.1951 TARİHİNE
KADAR BİR YILLIK ÇALIŞMALARI HAKKINDA YÖNETİM KURULU

RAPORU

Genel Kurul'un Sayın Üyeleri,

Kurumumuzun son bir yıllık çalışmalarına ait raporumuzu yüksek katunuza sunuyoruz :

MALİ DURUM

Kurumumuzun 1951 yılı geliri, 32.749 lira 29 kuruşu 1950 yılından artan gelir fazlası, 50.000 lirası hükümet yardımı, 140.000 lirası Atatürk tesisi geliri, 12.140 lira 5 kuruşu yayınlar geliri, 267 lirası üye aidatı, 15.961 lira 63 kuruşu faizler, 1753 lira 91 kuruşu diğer gelirler olmak üzere 252.871 lira 88 kuruştur.

Bu gelilerden 68.491 lira 39 kuruşu memur, uzman ve hizmetlilerin aylıklarıyla sigorta primleri ve çocuk zamlarına, 16.740 lira 50 kuruşu yol paraları ve hizmetlilerin elbise bedelleriyle Kurum daimî memurlarının tasfiye edilen emeklilik tazminatlarına, 7094 lira 72 kuruşu kırtasiye, demirbaş, posta, telgraf, telefon ile türlü giderlere, 58.788 lira 9 kuruşu telif ve tercüme ücretleriyle baskı malzemesi ve baskı işlerine, 8.008 lira 33 kuruşu kitap ve dergi bedelleriyle cilt işlerine, 19.210 lira 48 kuruşu kazılara, 136 lira 26 kuruşu kongre ve sergilere, 1.179 lira 34 kuruşu tesisata, 6.500 lirası da inşası mukarrer Kurum binasının proje işlerine harcanmış, bu suretle giderler toplamı 186.149 lira 11 kuruş tutmuştur. Gelirlerden geri kalan 66.722 lira 77 kuruştan 12.148 lira 15 kuruşu Basımevi demirbaşları hesabına alınmış, 54.574 lira 62 kuruşu da 1952 bütçesine gelir yazılmıştır.

Bu raporumuzun sonuna eklediğimiz bilançoda görüleceği üzere 1952 yılına 1.295.242 lira 07 kuruş kıymetinde Kurum varlığı devredilmiştir. Bu yekûna kütüphanemize bağış veya mübadele suretiyle gelen kitapların değeri dahil değildir. Bu yekûn geçen yıla nazaran 78.047 lira 14 kuruş bir fazlalık göstermektedir.

YAYIN İŞLERİ

Bu yıl içinde şu eserlerin basımı bitmiş ve yayınlanmıştır :

- 1- ALİ FUAD TÜRKGELDİ : *Görüp İştiklerim* (ikinci baskı).
- 2- FEVZİYE ABDULLAH TANSEL : *Ziya Gökalp külliyyatı I, Şiirler ve halk masalları*.
- 3- HÂMİT ZÜBEYR KOŞAY : *Alaca-Höyük kazısı 1937-39 raporu*.

- 4- HASAN EREN VE HALASİ KUN : *Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar.*
 5- HÂMİT ZÜBEYR KOŞAY : *Anadolu'nun etnografya ve folkloruna dair malzeme I, Alaca-Höyük.*
 6- ŞEMSEDDİN GÜNALTAI : *Yakın Şark IV, İkinci bölüm. Romalılar zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksait kırıllıkları.*
 7- YUSUF HİKMET BAYUR : *Türk İnkılâbı Tarihi II. cilt, III. bölüm.*
 8- İSMAIL HAKKI UZUNÇARŞILI : *Osmanlı Tarihi III. cilt, I. bölüm.*
 9- Belleten, Sayı : 56-59.
 Şu eserlerin basımı bitmek üzeredir :
 1- IV. *Türk Tarih Kongresi zabıtları.*
 2- HİKMET BAYUR : *Türk İnkılâbı Tarihi II. cilt, IV. bölüm.*
 3- Belleten, Sayı : 60
 Bu yıl içinde şu eserin telif hakkı satın alınarak basılmasına karar verilmiştir :
 1- TAHŞİN ÖZGÜÇ : *Kültepe Kazısı 1949 Raporu.*

DÜNYA TARİHİ

Bu yıl içinde dünya tarihinden yalnız Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi'nden III. cilt, I. bölüm yayınlanabilmiştir. Böylece bu seriden şimdiye kadar 12 cilt basılmış oluyor. Bu yıl bu seriden Prof. Şevket Aziz Kansu "*İnsanlığın kaynakları ve ilk medeniyetler*" adlı eserinin ikinci cildinden bir kısım müsveddeleleri kuruma teslim etmiş ve Doçent Dr. Mehmet Köymen Büyük Selçuklular Tarihinin birinci cildini bitirerek vermiştir. Bu eserlerden birincisi henüz tamamlanmadığı için tetkike verilmemiş ise de, ikincisi tetkik edilmek üzere Orta Çağ Koluna verilmiştir. Halen bu seriden dört cildin baskı işleri devam etmektedir.

BASİMEVİ

1951 yılı başından itibaren bütçe ve muhasebesi Kurum'dan ayrılarak müstakil bir Kurum tesisi haline getirilen basımevimizin bu yıl içindeki çalışmalarının sonucu şudur :

Basımevimiz yıl içinde 33.417 lira 50 kuruşluğu Kuruma, 18.636 lira 36 kuruşluğu da dışarıya ait olmak üzere 52.053 lira 86 kuruşluk baskı işi yapmıştır. Mütferrik gelirlerden elde ettiği hasılat ile birlikte basımevinin gelir toplamı 54.590 lira 72 kuruştur. Buna karşılık ücret ve işletme masrafı olarak giderler toplamı 48.982 lira 66 kuruştur. Aradaki 5.608 lira 6 kuruş basımevinin kârı olarak gözükmekte ise de, 134 bin küsur lira olan basımevi demirbaşlarına ilk defa olarak bu yıl %10 hesabiyle 13.451 lira 20 kuruş amortisman ayırdığımızdan hakikatte bilânçomuzu 7.843 lira 14 kuruş zararla kapatmış bulunuyoruz.

Basımevimizin bugünkünden çok fazla iş yapması mümkün ise de, yerimizin darlığı dolayısıyla lüzumlu bazı makineleri alamamış olmamız, el dizgisinden makine dizgisine geçişimiz sırasında bazı elemanlarımızı kadromuzda tutmaya mecbur oluşumuz ve nihayet Monotype makinemizin yaptığı bazı arızalar ve Fakültenin umumî elektrik enstelasyonunun makinelerimizi tam randımanla işletmeye kâfi gelmeyişi yüzünden ancak 200 iş günü çalışılmış olması bizi daha fazla iş yapmaktan alıkoymuştur. Önümüzdeki yılda bu zararı telaf edeceğimizi ummakla beraber basımevinin Kurum için verimli bir hale gelmesi ancak yeni binasına yerleşmesi ve lüzumlu makinelere sahip olması sayesinde mümkün olacaktır.

KÜTÜPHANE

Bu yıl içinde kütüphanemize 164 ü satın alınmak 34ü mübadele ve hediye yolu ile 505 cilt eserle 3 fotokopi ve 2 yazma eser, 77 si satın alınmak, 295 i mübadele ve hediye yolu ile 362 dergi gelmiştir. Bu suretle kütüphanemizin kitap sayısı, dergi, gazete ve haritalarla yazmalar hariç, 31.245 cildi bulmuştur.

Bu yıl içinde 427 kitap, 589 dergi, 28 gazete koleksiyonu olmak üzere 1044 eser ciltlenmiştir.

KAZILAR

Bu yıl yapılan kazılar ve araştırmalar şunlardır :

- 1- Orta Anadolu ve Isparta bölgesinde paleontoloji ve Prehistorya araştırmaları.
- 2- Kültepe kazısı.
- 3- Karatepe kazısı.
- 4- Side kazısı.
- 5- Sinop kazısı.

Bu kazıların sonuçları hakkında Yüksek Kurulunuza kısaca bilgi vereceğiz :

- 1- Orta Anadolu ve Isparta bölgesinde paleontoloji ve prehistorya araştırmaları :

Üyelerimizden Ankara Üniversitesi Antropoloji Profesörü Dr. Muzaffer Şenyürek, 1951 yaz mevsiminde Ankara Üniversitesi Doğu Anadolu Araştırma İstasyonu adına Ankara'nın güney-doğusunda Gökdere (Evciler Ağilları) mevkiinde ve daha sonra Küçükyozgat'da (Elmadağ) Karacahasan köyü civarında üçüncü zaman tabakaları üzerinde araştırma ve kazı yapmıştır. Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek, yaz mevsimi sonunda Karacahasan civarındaki araştırmalarına Türk Tarih Kurumu adına devam etmiştir.

Prof. Şenyürek, Gökdere'de, bundan evvel yayınlamış olduğu bir raporunda ¹ bildirilen *Hipparion gracile*, *Gazella sp.* *Oioceros rothi* Wagner ve *Sus erymanthius* türlerine ilâveten, bize verdiği rapora göre, bu defa yaptığı kazılarda gene Pontien çağa ait *Mastodon*, *Helicotragus*, *Carnivora* vasaireye ait kalıntılar bulmuştur. Profesör Şenyürek, bu araştırma esnasında ilk bulunan fosilifere mevkie ilâveten, daha iki fosilli yer tesbit etmiştir.

Profesör Şenyürek bundan sonra, vaktiyle Tschachtli ² tarafından araştırılmış olan Karacahasan köyü civarındaki üçüncü zaman tabakaları içinde kazı yapmıştır. Profesör Şenyürek, Tschachtli tarafından kazılmış olan fosilli noktaya ilâveten daha üç fosilifere yer tesbit etmiştir. Tschachtli burada Pontien'e ait *Hipparion gracile*, *Sus erymanthius*, *Gazella sp.*, *Tragocerus sp.* ve *Mastodon sp.* cinslerini tesbit etmişti. Bize verdiği rapora göre, Profesör Şenyürek burada Tschachtli'nin tesbit ettiği cinslere ilâveten gene Pontien çağa ait *Palaeoryx pallasi*, *Tragocerus amal eus*, *Gazella gaudryi* türlerine ve *Rhinocerotidae*, *Carnivora* vasaireye ait kalıntılar bulmuştur.

Profesör Muzaffer Şenyürek, Karacahasan civarındaki kazılara bu sene için son verdikten sonra, Türk Tarih Kurumu adına Prehistorya araştırmaları yapmak üzere, Ekim ayında, Isparta'ya gitmiştir. Profesör Muzaffer Şenyürek, bu araştırma esnasında, 1944 yılında kendisinin de dahil bulunduğu bir heyet ³ tarafından kısmen kazılmış olan, Bozanönü'ndeki Kapalı-in'de üç yeni sondaj çukuru açmış

¹ Bk. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt IX, No. 1-2, Mart Haziran, 1951, s. 63-73.

² Bk. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Mecmuası (M.T.A.), sayı 2-27, Nisan, 1942, s. 322-327.

³ Bk. Belleten, cilt IX, Sayı 34, Nisan, 1945, s. 277 287,

ve çok sayıda sileks alet ve bazı fosil hayvan kalıntıları bulmuştur. Bu yeni sondajlar mağara tabanının ve kültür tabakalarının durumunu daha da aydınlatmıştır.

2- *Kültepe kazısı* : Kültepe kazısı direktörü Doçent Dr. Tahsin Özgüç'ün mesleki bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere Üniversitece İngiltere'ye gönderilmiş olmasından dolayı hafriyatı mesul ve yetkili direktör olarak başından sonuna kadar idare edemeyeceği anlaşıldığından bu yıl Kültepe'de kazı yapılmaması, yalnız XXII. Şarkiyatçılar Kongresine gelecek olanların Kültepe'yi de ziyaret etmeleri ihtimali gözönünde alınarak, Doçent Dr. Nimet Özgüç'ün 500 lira ödenekle Kültepe'ye giderek temizlik ve etüt işleriyle meşgul olması Eskiçağ Kolunca kararlaştırılmıştı. Doçent Nimet Özgüç, ayrıca Millî Eğitim Bakanlığından da 3000 lira yardım elde ederek Sümerolog Dr. Kemal Balkan, Arkeolog Mahmut Akok, Asistan Neriman Uysal, Burhan Tezcan ve fotoğraf Dursun Cankut'tan mürekkep kazı heyetiyle 22 Ağustos'tan 28 Eylül'e kadar burada küçük mikyasta kazıya devam etmiştir. Kendisinin Kurum'a verdiği rapora göre, Karum'un y-z-28/29 plân karesine rastlayan kısmında aşağı yukarı 200 metrekairelik bir alanda yapılan kazıda I. katın, şehrin bu kısmında da a, b ile işaretlenen iki safhası olduğu anlaşılmıştır. Bir mimariye bağlı olmamakla beraber, satıhtan itibaren 40 santim derinlikte bulunan ve I. kat binalarından birine ait olması gereken kitabe, Kültepe'nin ilk taş yazıtını teşkil etmektedir. Mevzu bakımından Kültepe tabletlerinden ayrılmayan ve bir tablet gibi yazılan bu vesikanın bir yüzü sağlam olarak korunmuştur.

Bu yılki kazının en verimli tabakası II. kattır. Zaten bu tabakadan daha derine de inilmemiştir. I. tabaka insanlarınca tesviye edilmekten kurtulmuş olan a ve b ocaklarında II. tabakayı mahveden muazzam felâket bütün açıklığı ile kendisini göstermiştir. Açılan iki oda bünyeleri itibarıyla şimdiye kadar rastlanılanlardan ayrı bir hususiyet taşımaktadır. Bunlar evin normal tabanından bir adam boyu derinlikte olup duvarları itina ile sıvanmış, tabanları muntazam bir şekle konmuştur. Medhali olmadığına göre, zemin katı odalarının ortasından açılan bir kapakla ve tahta bir merdivenle inilen bu yerlerin depo olarak kullanıldığı anlaşılıyor. Bunların küçüğünde 9 adet boyalı küçük vazö ve 1 adet tablet bulunmuştur. Büyüğünde ise yere serilen bir hasır üstüne muntazam bir şekilde tertiplenmiş boyalı, boyasız kaplarla 50 kadar zarflı tableti ihtiva eden ve bir sepette korunduğu anlaşılan arşiv, hususi bir itina ile yerleştirilmiş olan demirli maden külçeleri, tunçtan yapılmış ve çalpara olması muhtemel madenî eserler meydana çıkmıştır. Çanak çömlek, bilhassa geometrik desenler ve kuşlarla bezeli gaga ağızlı testiler, geniş ağızlı çömler, çok kulplu meyve tabakaları, fincan, bardak ve demlikleriyle cazib bir koleksiyon teşkil etmektedir.

Yerli bir tüccara ait olduğu anlaşılan arşivdeki zarfların üstüne basılan ve 85 ayrı şahsa ait mühür baskısının yarısından fazlası yerli üslûbttadır. Anadolu halkının tercihan kullandığı bir mühür şekli olan damgalardan yapılan baskılar şimdiye kadar elde edilen en zengin koleksiyonu meydana getirmektedir. Muamelâta iştirak eden kimselerin büyük bir kısmı da yerlidir. Bu küçük arşivin yerli kültüre nüfuzu sağlama bakımından hizmeti büyük olacaktır.

Başka bir II. kat evinde bulunan ve bir tanrıçayı temsil eden kurşun figürin ise şimdiye kadar bulunanların en güzelidir.

3- *Karalepe Kazısı* : Üyelerimizden Doçent Dr. Bahadır Alkım ile Profesör Bossert'in başkanlığında Doçent Dr. Halet Çambel ve mimar Pulat Reyhan'dan

teşekkül eden Karatepe kazı heyeti, bu yıl da Eylül ve Ekim ayları içinde Karatepe ve Domuztepe'de kazıya devam etmiştir.

Karatepe'de 1948 yılında açılmasına başlanan zirvedeki sarayın mühim daireleri ile yukarı giriş binasının kuzey-batısında ve surun iç kısmına güney duvarı dayalı 18×28 metre genişliğinde büyük bir bina meydana çıkarılmıştır. Bu binanın 2 metrelik taş duvarının hâlâ ayakta durması Geç Eti mimarlığında bilhassa dik-kat çekicidir. Diğer taraftan mimarlık araştırmaları Karatepe'de ikinci ve daha eski devre ait bir mimari katın mevcudiyetini kesinleştirmiştir. Bu keyfiyet Karatepe'nin tarihi bakımından çok önemlidir.

Domuztepe'de ise bu mevsimde daha geniş mikyasta kazılar yapılmıştır. Roma ve Helenistik devrine ait yapı katlarının altında daha üç mimari kat meydana çıkarılmıştır. Yeniden eskiye doğru şimdilik A, B, C olarak adlandırılan bu yapı katlarından A katı milâttan önce VIII. yüzyıl Karatepesi ile muasırdır. B yapı katında yalnız boyalı çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bu parçalar Tarsus, Zincirli ve Malatya'daki örneklerle benziyorlar. Bu katın milâttan önce IX. yüzyıla aidiyeti anlaşılmaktadır. C yapı katında ise yalnız monokrom ve geç bronz devri keramiğini hemen hemen aynı olan ve büyük devlet zamanındaki itinasız Eti keramiğinin andıran çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. C katının altında bakir kaya gelmektedir. C katının milâttan önce IX. yüzyıldan daha eski çağa ait olduğu tahmin edilmektedir. Karatepe'deki sarnıçlarda, Domuztepe'nin B ve C yapı katlarından çıkan keramik bulunmuştur. Bu itibarla Domuztepe'de meydana çıkarılan bu yapı katları Karatepe'de henüz izahı yapılmamış olan bazı arkeolojik meselelerin çözülmesine yardım edecektir.

4- *Side kazısı* : Üyelerimizden Profesör Dr. Arif Müfid Mansel'in başkanlığında Arkeolog Mimar Lemi Meray ve Asistan Semavi Eyice'den teşekkül eden bu yılki kazı heyeti 26 Eylül'den 25 Ekim'e kadar kazıya devam etmiş, bundan sonra Mimar Lemi Meray bir ay daha Side'de kalarak binaların rölöve işleri ile meşgul olmuştur. Kazıya ayrıca Edebiyat Fakültesi Arkeoloji bölümünden 5 öğrenci stajiyer olarak katılmıştır.

Bu seneki kazı ameliyesi şu yerlerde cereyan etmiştir :

1- İki senedenberi kazmakta olduğumuz M binasında (gimnasyon yahut devlet agorası) içerisi iki katlı sütun mimarisi ve heykeltraşi eserler ile süslü olan orta salonun güneyindeki salon (19,30 m × 12,50 m) temizlenmiş, bunun için de 2000 m³ kum atmak, ayrıca alt tabakalarda rastlanılan büyük konglomera bloklarını kaldırmak icap etmiştir. Salonun peristilli avluya açılan cephesinin ilk zamanlar açık olduğu, sonraları ise üç geniş kapı ihtiva eden bir duvarla kapatıldığı anlaşılmıştır. Salonun içinde ise, arka duvarda yanyana üzerleri kemerlerle örtülü 5,5 m yüksekliğinde üç höcre vardır. Yan duvarlardan birisinin düz olmasına karşılık diğeri beş kemerli höcre ile teşhiz edilmiştir. Salonun içinde iki sütun sırası bulunuyor ve salonu üç sahına ayırıyordu. Mevcut bir sütundan bu sıraların iki katlı olduğu anlaşılmıştır. Burada iki parçaya ayrılmış, tabii büyüklükte bir erkek heykeli bulmak mümkün olmuştur. Fakat binanın mahiyetini kesin olarak tesbit edebilecek delillere bu sene dahi rastlamak kabil olmamıştır.

2- Şehrin içinde, direkli ana caddenin üzerinde ve batısında 1949 senesinde kazılmağa başlanmış olan ev bu sene tamamiyle meydana çıkarılmıştır. Cadde

üzerinde dükkânlar ve onların gerisinde üzeri açık olduğu anlaşılan bir koridor bulunmakta, asıl ev ise bunun gerisinde ve meyilli araziye uygun olarak daha alçak bir seviyede inşa edilmiş bulunmaktadır. Ev Korint sütunlu bir avlunun etrafını çeviren muhtelif büyüklükte odalardan tereküp etmektedir ki bunlar arasında üzeri yarım kubbe ile örtülü çeşmesi iyi mahfuz kalmış bir salon bilhassa zikre şayandır. Ev romen temeller üzerinde geç antik devirde yeniden bina edilmiştir. Duvarlarda insan figürleri dahi ihtiva eden fresk kalıntıları bulunmuştur ki bunlar arasında tesbit edilen bir İsa yahut bir aziz başı bu binanın dinî bir mahiyet taşıdığını, belki bir müddet bir ayazma olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu binanın bir odasında derinlemesine bir sondaj yapılmış, ev zemininin altında 2,50 m derinlikte bir kültür tabakasının mevcudiyeti anlaşılmış ve bu tabakada erken romen ve geç hellenistik bir hayli çanak çömlek parçası bulunmuştur.

3- İkinci büyük birekli caddenin kenarında bir takım dükkânların gerisinde galerili bir avlunun etrafını çeviren muhtelif oda ve salonlardan müteşekkil büyük bir binanın araştırılmasına başlanmıştır. Geç antik ve Bizans devirlerinde bir hayli tadilat gördüğü anlaşılan bu binada çeşitli mimari parçalar, heykeltraşi eserler ve bilhassa galerilerin zeminlerini örten kısmen iyi muhafaza edilmiş mozayikler bulunmuştur. Bu binadaki araştırmalara önümüzdeki sene de devam olunacaktır.

4- Şehir surununun takriben 500 m doğusunda, tamamıyla kumla örtülü bir sahada, bazı kısımları görülen bir harabede bir araştırma yapılmış, binanın kare şeklinde (6,5×6,5) ve 5,50 m yüksekliğinde olduğu ve üzerinin enteresan bir tuğla tekniğinde yapılmış pandantiflere müstenid bir kubbe ile örtülü olduğu tesbit edilmiştir. Fakat kumda emin bir surette çalışmayı sağlayacak alet ve malzeme mevcut olmadığından ve kazı bazı yerlerde tehlikeli bir durum göstermeğe başladığından ameliyeyi tatil etmek mecburiyeti hasıl olmuştur. Bununla beraber bu küçük araştırma bu havalide kumun altında önemli ve iyi mahfuz kalmış binaların mevcudiyetini göstermeğe kâfi gelmiştir.

5- Nekropol araştırmaları. A) Side'nin pek geniş mezarlık sahasının kuzey-doğu ucunda, bugünkü Sorkum yolu üzerinde tuğla duvarları ve hattâ kubbesi dahi, tehlikeli bir durum göstermekle beraber, kısmen ayakta duran bir bina araştırılmış, bu binanın bir mausoleum-türbe olduğu tesbit edilmiştir. 12,50 × 10,50 ebadında olan bu binanın dış duvarlarında köşeli yahut dairevi höcreler bulunmakta. iç plânı ise dikdörtgen bir orta kısmın dört tarafta dairevi apsидlerle genişletilmesinden meydana gelmektedir. Apsidlerin içinde dikdörtgen ve dairevi höcreler vardır. Apsidlerin üzeri yarım kubbeler, orta kısmın üzeri ise pencerelerle mücehhez bir kubbe ile örtülü idi. Binanın methali batı tarafında idi. Binanın içinde, mermerle döşeli olduğu anlaşılan bir zemin üzerinde kapağı ile birlikte gayet iyi muhafaza edilmiş "Pamılya" tipinde bir mermer lâhid bulunmuştur. Üslûp bakımından Perge'de bulunan lâhidlere benzeyen, fakat işçilik bakımından bunlardan çok daha yüksek bir seviyede bulunan bu lâhid M. S. III. asrın ilk çeyreğine vazolunabilir ve böylece binayı tarihlendirmek hususunda da bir rol oynayabilir. Bu lâhidin yanında tuğladan kaba bir surette yapılmış ve üzerleri tonoz kemerle örtülmüş geç devre ait iki lâhid daha bulunmuştur. Kuzey ve güney apsидlerinin içinde dikkat nazarını çeken sedler araştırıldıkta bunların içinde de üzerleri tonoz kemerlerle örtülü dikdörtgen mezarlar tesbit edilmiş, bunlardan bir tanesinin

duvarlarının, güvercin, tavus kuşları, çiçek demetleri ve çelenkleri musavver fresklerle süslü olduğu anlaşılmıştır. Doğudaki tuğla lâhidlerden birinin zeminindeki kapak taşı kaldırıldıkta binanın esas zemininin altında üzerleri tonozla örtülü iki odadan mütesekkil bir hipojenin mevcudiyeti tesbit edilmiştir. Odaların ikisinde de birer iskelet vardı; fakat mezar eşyasına rastlamak mümkün olmamıştır. Kuzeydoğu köşe duvarının içinde bir taş kapakla örtülü bir menfez açıldıkta ve temizlendikçe bu menfezin de gerisinde dikdörtgen bir mezar odasına rastlanmıştır.

B) Nekropolün kuzey-batı tarafında etrafı revaklarla çevrili olduğu anlaşılan bir avlunun (42 m × 25 m) ortasında duvarları kısmen ayakta duran ikinci bir mezar binası da araştırılmıştır. Esas bina 1,80 m yüksekliğinde bir podium üzerinde bulunmakta ve podium'un önünde geniş bir merdiven yer almaktadır. 12,5 m × 7,5 m ebadında olan mezar odasının arka tarafında, yan taraflarında kemerli höcreler ihtiva eden bir yüksek kısım bulunmakta, zemini muhtelif renkte mermer levhalarla döşeli olduğu anlaşılan esas salonun yan duvarlarında yine kemerli höcreler yer almaktadır. Binanın içi ve dışı tamamıyla mermerle kaplı idi; üzeri ise içerisi kasetlerle süslü muazzam bir tonoz kemerle örtülü idi. Bunlara ait birçok parçadan başka tezyinatlı konsollar, friz, arşivolt ve üçgen alınlık kalıntılarına da rastlamak mümkün olmuştur. Salon abidevi bir kapı ihtiva ediyordu ki bu kapının yekpare bir bloktan yapılmış muazzam üst söge hatılı binanın önüne düşmüş olarak bize kadar gelmiştir. Binanın esas cephesinde bir galerinin bulunmuş olması muhtemeldir. Bugün mevcut bakiyeler ve mimari eserlerin bir restitüsyon yapmağa kâfi geleceğini ümit ediyoruz. Binanın ve herhalde kemerli höcrelerin içinde lâhidler duruyordu ki bunlar, elimize geçen birçok parçaların gösterdiği gibi "Sidamara" tipinde idiler. Bu parçalardan başka geç antik bir portre başı ve Serbaras adında bir şahsı tebci eden bir kitabe de bulunmuştur. Binanın etrafındaki avluyu çeviren revaklar sütunlara dayanan kemerler ve bunların üzerinde pandantifli kubbeler ihtiva etmekte, bu suretle bugün dahi cami ve medrese avlularındaki ravaklarla calibi dikkat bir benzerlik göstermektedir. Galerilerin zemini mozayiklerle süslü idi. Bu önemli binada önümüzdeki senelerde de araştırmalara devam edilmesi kararlaştırılmıştır.

5- *Sinop kazısı* : Üyelerimizden Profesör Dr. Ekrem Akurgal'ın Başkanlığında Münster Üniversitesinden Doçent Dr. Ludwig Budde ve Dr. Herrmann, Ankara Üniversitesinden Dr. Yusuf Boysal ve Baki Ögün ile Müzeler Umum Müdürlüğünden Hikmet Gürcay'dan teşekkül eden Sinop kazı heyeti 1951 yılı Ağustos ve Eylül aylarında ilk çalışmalara başlamıştır. Yunan yazılı kaynaklarına göre Pontus bölgesinin en eski Yunan kolonisi olarak tanınan Sinop'un kültür katlarını tesbit etmek üzere şehrin 4 yerinde yapılan sondajlarda elde edilen erken ve orta Korinth stilineki Aryballos'larla şarkkârî üslûptaki Doğu Yunan seramiğinin geç örnekleri, Sinop'un Yunanlılar tarafından ilk defa VII. yüzyılın sonunda kurulduğu şeklindeki yazılı vesikaları desteklemekte ve Sinop'un daha VIII. yüzyılda kurulmuş olduğu hususundaki menkulatını şimdilik olsun teyit etmemektedir. Bununla beraber Sinop'un daha eski yerleşmelere sahne olup olmadığı ancak önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmalarla kesinlik kazanacaktır.

Sondajlarda elde edilen seramik arasında yedinci asır Naukratis kadeherine ait bir iki parça ile 6 ncı asrın ortalarında yapılmış olan Attika ve Doğu Yunan

mamulâtı küçük usta Kylix'leri bilhassa zikre şayandır. Bunlarla birlikte elde edilen Fryg vazoları ise ayrıca ehemmiyet arz etmektedirler. Fryg seramiğinin geç örneklerine ait olan bu vazoların böylece kesin olarak 6 ncı asrın ortasına ait oldukları ortaya çıkmakta ve Fryg kronolojisinin aşağı sınırını tesbit etmek hususunda esaslı tarihleme imkânları elde edilmiş bulunmaktadır.

Ayrıca V., IV. asırlarla helenistik devir ve Romalılarla Bizanslılar zamanına ait çanak çömlek de bol olarak ele geçmiştir. Helenistik devir seramiğinin bolluğu bilhassa göze çarpmaktadır. Bununla beraber Sinop, arkeoloji bakımından en enteresan eserleri muhakkak ki arkaik çağda vermiştir. Sinop hafriyatının Doğu Yunan seramiğinin siyah figür stilinde çalışan fabrikalarını tesbit etmek bakımından büyük bir rol oynayacağına ve bilhassa 6 ncı asrın başına ait orientalisant vazoların dakik bir şekilde tarihlenmesi için ip ucu vereceğine hiç şüphe yoktur.

V. asrın ortalarında yapılmış olan ve geç arkaik sanat ifadesinde fakat ciddi stil modasına uyan üç mezar kabartması Sinop'un Yunan arkaik heykel sanatı yönünde de ehemmiyetli bir merkez olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Helenistik devre ait güzel bir mezar kabartması ile bazı Roma çağı kabartmaları da müstesna kalitede eserlerdir.

Strabon'un bahsettiği stoa'larla Gymnasion ve Agora'nın çeşitli devirlerde yapılmış yenilemelerine ait olması lâzım gelen yüzlerce tezyinatlı mimari blok Sinop şehrinin kale duvarlarında gömülü bulunmaktadır. Bunların etüd edilmesiyle eski Sinop'un mimari eserleri hakkında esaslî bir fikir elde etmek mümkündür. Kale içinde kalan şehrin dışında bir çok Roma devri harabeleri mevcuttur. Fakat bunların kazılmasında büyük fayda melhuz olmadığından araştırmalarımız dışında bırakılmışlardır.

Sinop daha çok arkaik devirle helenistik devirde mühim rol oynadığından buradaki kazılarda bu çağlara ait kültür katlarının meydana çıkarılmasına önem verilecektir. Helenistik devre ait tabaka 4 yerde tesbit edilmiştir. Buna mukabil açılan sondajların ikisinde ve mezarlarda arkaik çağa giren birçok eser elde edilmişse de bunlara ait mimari bir tabaka şimdilik elde edilememiştir. Böyle olmakla beraber arkaik şehrin surla çevrilmiş bugünkü şehir kısmı içinde bulunduğuna şüphe yoktur. Fakat sıkışık olarak inşa edilmiş olan evler yüzünden geniş bir kazı sahası henüz temin edilememiştir. Hapishane karşısında ve kışla bitişiğindeki arsada yapılacak hafriyatlarla arkaik tabakanın meydana çıkarılması mümkün olacaktır. Hükümet konağının arkasındaki spor sahasında yapılacak kazılarla da Sinop'un Pontus krallığının merkezi olduğu günlere ait eserlerini elde etmek mümkün olacaktır. Hastahane civarında yapılacak bir kazı ise Roma devrine ait bir mahalleyi ortaya çıkaracaktır.

Şehir dışındaki mezarlardan başka Ada mahallesi üstündeki yüksekliklerde bulunan tümülüsler ve bunların civarındaki Roma devri mezarlıkları da araştırılmıştır. Roma devri mezarlarından seramik ve camdan mamul kaplarla bronz ziyaret eşyası elde edilmiştir. Açılan iki tümülüsün mezar odası bulunmadığı için tümülüs kazılarına muvakkaten ara verilmiştir. Yazılı kaynaklar da Mitridat'ın Sinop'ta görmülmüş olduğu bildirildiğine göre Ada mahallesinin üstündeki tümülüslerden en büyüğünün kendisine ait olması ihtimali çok büyüktür.

Hükümet arkasında, Hürriyet âbidesinin bulunduğu mahalde yapılan sondajda güzel duvar kalıntlarına rastlanmış ve kazıya devam edilerek bir mabedle bir sunak meydana çıkarılmıştır. Mabedle sunağın ancak temeli ele geçmiştir. Ayrıca mâbedin çatısına ait pişmiş topraktan sima parçaları, medüz ve arslan başlı ante-fikler de meydana çıkarılmıştır. Bunlara göre mâbedin geç helenistik veya erken Roma devrine ait olduğu söylenebilir. Geri kalan sondajlarla elde edilen mozayikler ve bilhassa mimari stil tarzındaki duvar tezyinatı büyük bir önem arz etmektedir. Elde edilen ve son zamanlarda Müzeye toplanmış olan kitabeler tarihi önemli haiz olmayıp daha çok şehrin Prosopographia'sı bakımından bir kıymet arz etmektedirler. Sinop içinde Hitit devri eserlerine rastlanmadığı gibi, şark masnuatı da elde edilmemiş ve tarihöncesi eserlere tesadüf edilmemiştir. Yalnız Sinop'tan 10 kilometre mesafede Demirciköy'de Bakır çağına ait bir höyük tesbit edilmiştir.

MİLLETLERARASI XXII. ŞARKİYATÇILAR KONGRESİ

Bu yılın 15 Eylülünde İstanbul'da toplanan Şarkiyatçılar Kongresine Kurum üyeleri geniş ölçüde katılmış ve birçok tebliğler yapmışlardır. Bu münasebetle Kurumumuzun yayınları Kongre üyelerine %50 iskonto ile satıldığı gibi, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Sinan eserlerinin plân ve rölövelerinden mürekkep bir sergi de açılmıştır. Bu sergi Ankara'ya gelen kongre üyeleri tarafından ilgi ile karşılanmıştır.

MİLLETLERARASI IV. ANTROPOLOJİ VE ETNOLOJİ KONGRESİ

1952 yılı Eylülünde Viyana'da toplanacak olan Milletlerarası IV. Antropoloji ve Etnoloji Kongresine Kurumumuz da davet edilmiş olduğundan Yönetim Kurulu konuyu ilgisiz dolayısıyla Eski çağ Koluna havale etmiş ve Kolca, üyelerimizden Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Profesörü Dr. Muzaffer Şenyürek'in bu kongreye Kurum adına katılması uygun görülmüştür. Arkadaşımız kongreye orijinal mahiyette iki tebliğ sunacaktır.

SİNAN MONOGRAFİSİ ÇALIŞMALARI

Sinan monografisi için bu yıl da Yüksek Mimar Ali Saim Ülgen yeniden 28 parça plân ve rölöveyi Kurumumuza teslim etmiştir. Eserin daha fazla geçikmeden çıkarılması için elimizden gelen gayreti göstermekteyiz.

KURUM BASIMEVİ BİNASI

Bütün inşaat ve betonarme projeleri hazırlanmış olan Kurum basımevi binasının inşa müsaadesi de Belediye'den alınmış olduğundan önümüzdeki ay içinde inşaat başlamak kararındayız. Mimarımızın temin ettiğine göre inşaat büyük bir engel çıkmazsa, Sonbahara bitmiş olacaktır.

GENEL KURULUN OLAĞANÜSTÜ TOPLANTISI VE YENİ TÜZÜK

Genel Kurulumuzun 24 Mart 1951'deki normal toplantısında tüzüğümüzün bugünkü şartlara uygun bir şekilde tadili kararlaştırılarak bu tadil tasarısının mümâsil ilim kurumlarının tüzüklerinden de faydalanılarak geniş bir zaman içinde hazırlanmasını sağlamak amacıyla işi yeni seçilecek Yönetim Kuruluna bırakmış ve yalnız Yönetim Kurulunun Genel Kurulca seçimini temin maksadıyla eski tüzüğün

9 uncu maddesini değiştirmişti. Yeniden seçilen Yönetim Kurulunuz Avrupa ve Amerika'nın mümasil Kurumlarıyla muhabereye girişerek tüzüklerini getirmiş ve hazırladığı tasarıyı 3 Aralık 1951 de olağanüstü toplanan Genel Kurula sunmuştur. Genel Kurulca esaslı surette incelenip kabul edilen yeni tüzüğümüz basılarak üyelerimize dağıtılmış bulunmaktadır. Bu tüzük gereğince Eskiçağ, Ortaçağ ve Yeniçağ adıyla üç ihtisas koluna ayrılan üyelerimiz bu tarihten sonra kol halinde müteaddit toplantılar yaparak yönetmeliklerini ve çalışma programlarını hazırlamaya başlamışlardır. Bu yönetmelikler tetkik ve tasvibinize sunulmuştur. Yönetim Kurulunuz tüzük gereğince yayın ve kazılara ait ilmî işleri bu kollara havale etmekte ve mütalâalarını alarak işleri buna göre yürütmektedir.

DENETLEME KURULU RAPORU

Türk Tarih Kurumu Genel Kurulu Başkanlığına

Türk Tarih Kurumu'nun 1951 takvim yılı bütçe muhasebesi ve sarfiyat evrakı 15.3.1952 tarihinde tarafımızdan tetkik edilerek aşağıdaki neticelere varılmıştır :

TÜRK TARİH KURUMU İŞLEMLERİ :

1- 1950 yılından 1951 yılına, bütçe harici tutulan Devlet eshamı hariç olmak üzere, bütçe hesaplarıyla ilgili olarak :

Lira K.

1.467 17		Merkez Bankası Ankara Şubesinde
86 35		Merkez Bankası İstanbul Şubesinde
20 00		Küçük kasada
32.738 92		Avans hesabı zimmet bakiyesi
11.000 00		Kâğıt ve Basım Genel Müdürlüğü
45.312,44	lira	alacak ve buna mukabil;
1.540 00		İstanbul Bürosu
11.003 15		İş Bankası Ankara Şubesi (borçlu cari hesap)
20 00		Bisiklet karşılığı
12.563 15		

12.563,15 lira borç devredilmiştir. Mevcudat ve matlubat ile düyunat arasında 32.749,29 lira fark, 1951 yılından 1952 yılına devri icabeden Kurum safi alacağını teşkil etmektedir ki bu miktarın, 1952 takvim yılı bütçesinin birinci faslına (geçen yıldan devir) olarak aynen nakil ve kayıt edildiği görülmüştür.

2- 1951 takvim yılı bütçesi gelir ve giderleri, 1950 senesinin 270.000 liralık bütçesinden daha noksan olarak 240.000 lira üzerinden tanzim ve hesap hasıl olan lüzum ve zaruretlere binaen, bazı fasıllardan ceman 13.000 liralık münakale yapılmak suretiyle, bütçe yine 240.000 lira ile kapatılmıştır.

Münakale yapılan fasıllar şunlardır :

Lira K.	Madde	Fasıl	
2.000 00	3	1	Kazı Uzmanları
11.000 00	-	9	Gayri menkuller ve tesisat
13.000 00			

Bu fasillardan alınan 13.000 lira,

50 00	2	1	Çocuk zamları
1.000 00	2	1	Sigorta primleri
2.000 00	1	2	Yol paraları
4.500 00	3	2	Müstahdemler elbise ve ayakkabı bedeli
2.500 00	3	3	Türlü masraflar
7.000 00	-	10	İnşaat işleri
<u>13.000 00</u>			

fasıllarına 13.000 lira olarak nakil ve ilâve edilmiştir. Gider bütçesinin hiç bir fasıl ve maddesinde tahsis fevkinde sarfiyat görülmemiştir.

3- 240.000 lira olarak tahmin edilen gelir bütçesi 252.871,88 lira olarak kapatılmıştır. Ancak;

<u>Lira K.</u>	
40.000 00	a) Hükümet yardımından
5.000 00	Basımevi gelirlerinden
396 80	Diğer gelirlere
<u>45.396 80</u>	

ki ceman 45.396,80 lira tahsil edilememiş; buna mukabil,

55.000 00	b) Atatürk tesisinden
2.140 05	Yayınlar gelirinden
167 00	Üye aidatından
961 63	Faizlerden
<u>58.268 68</u>	

ki ceman 58.268,68 lira tahmin fevkinde varidat elde edilmiştir. Tahakkuk ettirilemeyen muhammen varidat ile tahmin fevkinde elde edilen hasılât arasındaki 12.871,88 lira fark, gelir bütçesinde gösterilen 252.871,88 liraya dahil bulunmaktadır.

4- Gelir bütçesine muvazi olarak hazırlanan 240.000 liralık gider bütçesinin bütün fasıllarından 186.149,11 lira tediye edilmiş ve tahmin olunan sarfiyata nazaran 53.850,89 lira tasarruf olunmuştur.

5- 1951 yılına müdevver avans hesabı zimmet bakiyesi 32.738, 92 liradır. Bu miktar, yıl içinde yeniden verilen 49.047,35 lira ile 81.786,27 liraya baliğ olmuş ve bu paradan muhtelif şekillerle 49.364,15 lira mahsup veya tahsil edilerek 52 zat nezdinde ceman 32.422,12 liradan ibaret bakiyesi 1952 senesine devrolunmuştur.

6- 1951 senesi başından itibaren muhasebe kayıt ve işlemleri Kurum'dan ayrılarak bir başka teşekkül halinde idare edilmesine, isabetle, karar verilmiş olan basımevi hesap kayıt ve muamelelerinin Kurum'la olan safhaları, Kurum'un ana defterinde mevcut "Emanet hesabı" ile cereyan ettirilmiş ve Heyetimizin bu husustaki düşünceleri, aşağıda basım işlemleri kısmında arz olunmuştur.

7- 1951 senesi sonlarına doğru, bütçe haricinde ve bina karşılığı olarak muhafaza edilmekte bulunan 240.000 liralık Devlet tahvillerinden % 6 faizli Kalkınma

Tahvilinin 30.000 liralık kısmına amorti isabet etmiş ve bu para tahsil olunarak Merkez Bankası Ankara Şubesine yatırılmıştır. Bu meblağ dahi, diğer bakiye tahviller gibi, bütçe kayıtları haricinde bulunmuştur.

8- Kurum'un, 1951 takvim yılı sonu itibariyle, 1951 senesine müdevver mevcut ve matlubatı ile dünyunatı aşağıda gösterilmiştir :

Aktif		Pasif	
Lira	K.	Lira	K.
39.454	35	1.540	00
32.422	12	1.003	58
2.764	25		
		30.000	00
12.467	22		
10	26	54.574	62
87.118	20	87.118	20

Pasif kısmında İstanbul Bürosu hesabında matlup olarak görülen 1.540 lira üç senedenberi bu nam ile görünmekte olup biran önce tahsil ve tasfiyesi temenniye şayan bulunmuştur.

9- Türk Tarih Kurumu'nun umumî vaziyeti, ilişik 1951 senesi bilançosu ile müfredat cetvellerinde tafsilâtiyle gösterilmiştir. Bu bilanço ile 1950 senesi bilançosunun karşılıklı tetkikinden anlaşılacağı veçhile yeni sene aktif hesaplarında bariz fazlalıklar görülmekte ve bu miktar yekûnen 78.047,14 lirayı bulmaktadır.

Pasif hesaplardan demirbaş satış kârı olarak görülen 1.003,58 liranın, Monotype makinesi alındıktan sonra lüzumu kalmıyan eski hurufat vesairenin parça parça satışından hasil olduğu anlaşılmiş ve bu paranın yıl içinde gelirler hesabına alınmaması veya 1952 yılı bütçesine ithal edilmemesinin on senedenberi kullanılmakta ve siklet itibariyle altı tonu aşmakta olan yardımcı malzemenin tasfiyesi sonunda zuhuru muhtemel noksanını bu hesaptan karşılamak arzusundan mütevellit bulunduğu izah edilmiştir.

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ :

10- 1951 yılı başından itibaren kayıt ve hesapları Kurum Muhasebesinden ayrılarak ayrı bir teşekkül halinde hesapları yürütülmiye başlanan basimevi muhasebe muamelâtı da tetkik edilmiştir. Amerikan sistemi ile tesis edilen muhasebe kayıtlarının muntazam ve ihtiyacı karşılayacak halde olduğu görülmüştür.

11- 1951 yılı içinde 52.053,86 liralık iş yapılmış ve bunun 35.832,50 lirası tahsil edilmiştir. Farkı 16.221,36 liranın henüz ikmal edilmemiş olan işlere ait olduğu beyan olunmuştur.

12- Basimevinin 1951 yılı masrafı, 13.451,20 lira tutarındaki amortisman da dahil olmak üzere 62.433,86 lira ve hasılâtı 54.590,72 lira olup farkı 7.843,14 lira zarar edilmiştir.

DÜŞÜNCELER :

13- Türk Tarih Kurumu ile teşekkülü Basımevinin 1951 hesap yılına ait kayıt ve işlemleri üzerindeki tetkikatımız neticeleri yukarıda arz edilmiştir. Gerek Kurum ve gerek basımevine ait olarak bugünkü şekil ve sistem ile yürütülmekte olan kayıtlar ve vesaik mazbut, muntazam ve çok titiz bir itina ile tutulmuş olup gerek Başsekreterin sevk ve idaredeki bilgili ve faal çalışmalarını ve gerek bütün muhasebe işlerini tek başına bu kadar intizamlı yürüten Muhasebecinin himmet ve gayretlerini takdir ve tebriğe seza görürüz.

Ancak; Kurum ve basımevi işleri seneden seneye ehemmiyetli bir şekilde artmakta olduğundan :

1- Kurumun mevcut muhasebe sistemi bilcümle muamelâtı ve basımevi iş vaziyetlerini sarih ve vazıh bir şekilde göstermeyecek bir hal almış ve her iki teşekkülün işlemlerini Kurum muhasebesinde vuzuh ile kayıt ve idare için yeni bir muhasebe sistemi kurulması zaruret kesbetmiştir. Bugünkü şekil ile, matbaa muhasebesinin inikâslarını, anbar mevcutlarını, demirbaş eşyayı, kütüphane mevcudunu Kurum ana muhasebe kaydında görmek ve bulmak kabil değildir. Bu hususları ihtiva ve irae edecek muhasebe kayıtlarına mutlak ihtiyaç vardır. Basımevi işlerinin ayrı bir muhasebeye bağlanmış olması da Kurum muhasebesi ana kayıtlarında yeni hesaplar açılması lüzumunda bir âmil olmaktadır.

2- Kurum ve basımevi işlerinin mütemadi inkişafı karşısında her iki teşekküle ait günlük işlemler, muhasebe esas ve yardımcı kayıtları ve işçi ve yevmiyeleri, vergi ve sigorta primleri tahakkuklarının yalnız bir muhasebeci ile icra ve tedviri tahammülü aşan bir mesai ile yapılmaktadır. Yeni kurulacak muhasebe sistemi de bu işleri arttıracaktır. Bu itibarla genç ve muhasebe nazariyatına vakıf, atide Kuruma faydalı bir eleman olarak yetişmeye müsait bir yardımcının kadroya alınmasına ve muhasebeciye terfikiğe ihtiyaç vardır.

Genel Kurula saygı ile arz ederiz.

Çalışma Bakanlığı
Müsteşarlığından emekli

FUAT ERCİYEŞ

Türk Tarih Kurumu Üyesi ve
D. T. C. Fakültesi Dekanı

ŞİNASI ALTUNDAĞ

Türk Tarih Kurumu üyesi ve
Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih
Öğretmeni

FAİK REŞİT UNAT

Türk Tarih Kurumu üyesi ve
Siyasal Bilgiler Okulu
Coğrafya Profesörü

HÂMİT SADİ SELEN

TÜRK TARİH KURUMU
1951 BLANÇOSU

AKTİF	PASİF
42.218,60	Bankalar: Merkez Bankası Ankara Kurum tasarrufu 1.295.242,07
39.362,56	İstanbul Bürosu 1.540,00
	Şubesi Demirbaş satış kârları 1.003,58
91.79	Merkez Bankası İstanbul Basımevi baskı ücreti 9.936,25
	Şubesi Tasfiye olunacak tekaüt
<u>2.764,25</u>	İş Bankası Ankara Şubesi sandığı müstehhikleri 23.376,00
210.000,00	Devlet Eshamı
40.000,00	%7 Faizli Millî Müdafaa
<u>170.000,00</u>	%6 Faizli Kalkınma
148.304,54	Basımevi
12.467,22	İşletme hesabı
135.837,32	Tesisat ve tasarruf hesabından
403.297,16	Kurum Anbarları
269.803,40	Kitap anbarı
51.972,00	Bellekten "
78.017,57	Kâğıt "
<u>3.504,19</u>	Malzeme "
76.080,79	Demirbaş
53.282,95	Merkez demirbaşları
<u>22.797,84</u>	Kazılar demirbaşları
78.387,71	Kütüphane
32.422,12	Avans
40.630,44	Kitapçılar
245.272,90	Telif, tercüme eserler
27.979,34	Gayri menkuller ve bina hazırlık masrafları
23.376,00	Tasfiye olunacak tekaüt sandığı
10,26	Muhtelif hesaplar
3.118,04	Çürük alacaklar
2.242,41	Leipzig Güstav Fok
769,01	Varoğlu Yayınevi
106,61	Berrak Kitapevi
<u>1.331.097,90</u>	<u>1.331.097,90</u>

31.12.1951

Muhasebeci

S. Hünel

2 MAYIS 1952 TARİHLİ OLAĞANÜSTÜ TOPLANTI

Türk Tarih Kurumu Yıllık Genel Kurulunun 31 Mart 1952 toplantısında verdiği karar gereğince ve Kolların yönetmeliklerini görüşmek üzere, Genel Kurul 2 Mayıs 1952 Cuma günü saat 10 da olağanüstü bir toplantı yaptı. Toplantıyı Kurum Başkanı Ord. Prof. Şemseddin Günaltay açarak çoğunluk olduğundan Genel Kurul görüşmelerini idare etmek üzere bir Başkan bir ikinci Başkan ve iki Sekreter seçilmesini teklif etti. Birinci Başkanlığa Bay Tevfik Bıyıklıoğlu, ikinci Başkanlığa Bay Aziz Ogan, Sekreterliklere Doçent Dr. Bahadır Alkım, Doçent Dr. Tayyib Gökbilgin seçildi.

Yönetmeliklerin Genel Kurulda görüşülmesinden önce özel bir komisyon tarafından tetkiki istendi. Bu fikir kabul edilerek Eski Çağdan Prof. Sedat Alp, Prof. Halil Demircioğlu, Orta Çağdan, Prof. Osman Turan ve Bay Osman Ferit Sağlam Yeni Çağdan Prof. Cemal Tukin ve Bay Faik Reşit Unat'tan mürekkep bir komisyon seçildi.

Öğleden sonraki oturum yine Bay Tevfik Bıyıklıoğlu'nun Başkanlığında açıldı. Özel Komisyonca incelenerek birleştirilmiş olan yönetmeliklerin görüşülmesine başladı. 13 üncü maddeye kadar olan kısım kabul edildi. 13 üncü madde uzun tartışmalardan sonra komisyona iade edildi. 14 üncü madde tadilen kabul edildi. 15-20 nci maddeler kabul edildikten sonra vakit geçmiş olduğundan yarın devam edilmek üzere oturuma son verildi.

3 Mayıs Cumartesi günü saat onda oturum Bay Tevfik Bıyıklıoğlu'nun Başkanlığında açıldı. Komisyonca tadil edilen 13 üncü madde ile 21 inci ve mütaakip maddeler müzakere edilerek kabul edildi. Görüşülecek başka bir şey olmadığından olağanüstü Genel Kurulun toplantısına son verildi.

Türk Tarih Kurumu kollarının çalışmaları hakkında yönetmelik

MADDE 1 — Türk Tarih Kurumu üyeleri, Kurum Tüzüğü'nün 12. maddesi gereğince kendi ihtisaslarına göre Eski Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ Kollarından birine ayrılırlar.

MADDE 2 — Kollar kendi alanlarındaki ilmî işleri düzenlemek, kazı, araştırma, yayın ve bütçe işlerini tanzim etmekle görevlidirler.

MADDE 3 — Kolların tabii üyeleri birinci madde uyarınca bu Kollara ayrılmış olan Kurum üyeleridir. Ancak her üye diğer Kolların çalışmalarına da oy hakkı bulunmaksızın katılabilir.

MADDE 4 — Kollar, biri Genel Kurulun yıllık mutad içtimaından önce ve sonra, ikincisi Kasım ayı içinde olmak üzere yılda normal olarak iki defa toplanırlar. İkinci toplantının yapılıp yapılmıyacağı birinci toplantıda kararlaştırılır. Gerekli hallerde Kol Başkanlarının teklifi ve Yönetim Kurulunun göreceği lüzum üzerine Kolların hepsi veya herhangi biri ayrıca olağanüstü toplantılara da çağrılabilir. İcabında yazılı olarak Kol üyelerinin düşüncelerini almak suretiyle de kararlar verilebilir.

MADDE 5 — Kollardan ikisini birlikte ilgilendiren hususlar hakkında karar vermek üzere ya ilgili Kollardan birinin teklifi veya Yönetim Kurulu'nun göreceği lüzum üzerine müşterek toplantılar yapılır ve kararlar alınır.

MADDE 6 — Kollar, Genel Kurulun yıllık içtimainda yapacakları toplantının son oturumunda bir yıl için bir Başkan ve biri Ankara'da diğeri de İstanbul'da olmak üzere iki raportör seçerler. Kola ait evrak Yönetim Kurulu tarafından Kol Başkanına verilir. Bitirilen işlerle Kollarca alınan kararlar ve yapılan teklifler Başkan tarafından Yönetim Kuruluna sunulur.

MADDE 7 — Kollar Kol üyelerinin memleket içinde bulunanlarının yaridan bir fazlasıyla toplanırlar. Kararlarını çoğunlukla verirler.

MADDE 8 — Kolların toplantılarında zabıt tutulmaz, yalnız kararlar yazılır ve toplantıda bulunanlar tarafından imzalanır.

MADDE 9 — Kollar gerekli hallerde muhtelif ilmî, teknik meselelerin halli ve takibi için kendi üyelerinden tâli komisyonlar kurabileceği gibi, Kolların bir-birleriyle ilgili işlerini düzenlemek için müşterek devamlı veya geçici komisyonlar da teşkil edebilirler.

MADDE 10 — Kollar, Türk ve Türkiye tarihinin kendi sahalarında ve bunlarla ilgili konularda yapılacak her türlü araştırma ve incelemelerle, kazıları, yayınları, toplantı ve Kongre işlerini tertip ve tanzim ederler. Kolların kararı olmadan Kurum adına bu hususta herhangi bir işe girişilemez.

MADDE 11 — Kurum adına yapılacak inceleme, araştırma ve kazıları yapmak ve her çeşit yayınları hazırlamak ve bu hususta gereken kimseleri Kurum içinden veya dışından tek olarak veya heyet halinde görevlendirmek ilgili Kolların kararına bağlıdır.

MADDE 12 — Üyelerden Kurum için hazırlıyacakları her türlü eserler ve çalışmalar dolayısıyla yurt içinde veya yurt dışında müze, arşiv, kütüphane, kazı yeri v. s. gibi tetkik yerlerinde ilmî araştırma ve hazırlık yapacaklara gerekli maddî kolaylıkların sağlanması Kollar tarafından kararlaştırılır.

MADDE 13 — Türk Tarih Kurumu, yaptıracığı her kazı için ilgili Kolun kararı üzerine "Âsar-ı Atika Nizamnamesi" uyarınca Kurum adına hareket etmek ve Kurumun bu kazı işlerinde vekili olmak üzere Kurum üyelerinden birini kazı direktörü tayin eder.

Kazı direktörleriyle Kurum arasında yapılacak işlerin icabına göre ve bu yönetmeliğe uygun olmak üzere formülü ilgili Kol tarafından tesbit edilen ve kazı direktörünün yetki ve sorumluluklarını belirten bir hizmet sözleşmesi yapılır.

Kazıların, kazılacak yerlerdeki icaplara göre, meslekten yetişmiş, lüzumlu mütehassısları ihtiva eden heyetler tarafından yapılması gerektir.

MADDE 14 — Kurum'un yaptıracığı kazı heyetlerinin üyeleri, kazı direktörlerinin teklifi ve ilgili Kolların tasvibiyle seçilir. Sözleşmeye aykırı hareket eden kazı direktörleri ile kazı heyeti üyelerini veya bunlardan herhangi birini değiştirmek ilgili Kolun yetkisi içindedir. Kollar, kazı heyetine yeni üyeler teklif edebilirler. Teklif edilen üyeler kazı direktörü tarafından kabul edilmediği takdirde, mesele Kollarda görüşülerek kesin karara bağlanır.

MADDE 15 — Hizmet sözleşmesinde, aykırı hüküm olmadıkça, Kurum adına yapılan kazılarda elde edilen malzemenin işleme ve yayın hakkı kazı heyetine aittir. Malzemenin yayını Kurum tarafından yapılır. Hizmet sözleşmesine ve bu yönetmelikteki hususlara riayet etmeyenlerden işleme ve neşir hakkı ilgili Kolun kararıyle geri alınır.

MADDE 16 — Kurum adına yapılan kazılardan elde edilen malzemenin işlenmesinde, malzemenin çeşidine ve bolluğuna göre kazı direktörünün veya ilgili Kolların göstereceği lüzum üzerine, bu malzemedan bu sahadaki ilim adamlarımızın etüd ve yayınlarda bulunmaları da sağlanabilir. Bu gibi zatlar kazı direktörü veya ilgili Kollar tarafından lüzum görüldüğü takdirde kazılara da katılabilirler. Bunların işlediği malzeme de yine Kurum tarafından yayınlanır.

MADDE 17 — Kazı sonuçlarının her yıl veya her iki yılda bir ön-rapor halinde yayınlanması ve kazının sona ermesinden en geç beş yıl içinde nihai olarak neşir sahasına konması lâzımdır. Gerek ön-raporların ve gerek nihai neşriyatın ilmin bugünkü seviyesiyle mütenasip değerde olması şarttır.

MADDE 18 — Esaslı mazereti olmadan ön-raporlarını en geç iki yılda ve nihai neşriyatlarını da kazının sona ermesinden itibaren en geç beş yılda Kurum'a teslim etmeyen kazı direktörlerinin veya heyet üyelerinin malzemesi ilgili Kolun kararı ile başka mütehasısların tetkik ve neşrine bırakılabilir. Kazıya iştirak etmeyip kendilerine malzemenin neşri verilen mütehasısların yazacakları konular için dahi duruma göre ilgili Kol tarafından yayın için münasip bir müddet tayin olunur.

MADDE 19 — Kurum adına yaptırılan kazılara ait malzemenin ilk ilmî neşriyatı Kurum tarafından yapılmadan hiç bir yerde yayınlanmasına müsaade edilemez.

MADDE 20 — T. T. Kurumu'nun yabancı ilim heyetleriyle işbirliği yapmak suretiyle kazı, araştırma ve yayınlara yapması için, ilgili Kolların kararı lâzımdır. Bu gibi müşterek kazılar için bu yönetmelikteki kazılara ait hükümler aynen tatbik olunur. Bu gibi araştırma ve kazılarda Kurum'un adı diğer müessese ile birlikte zikredilir. Elde edilen malzemenin işleme ve yayın hakkı Kurum ile yabancı heyetler arasında yapılan bir anlaşma gereğince tesbit edilir. Müşterek araştırma ve kazıların yayınları ayrı ciltler veya bölümler halinde yapılır. Türk heyetinin yazdığı kısımlarda yabancı heyet üyelerinin imzası bulunmaz.

MADDE 21 — Kurum'un her sahada yapacağı yayınlara için ilgili Kolların kararı lâzımdır.

Eserlerin basılmasına karar verilmeden önce yapılacak olan kontrolü, bir veya birkaç kişinin bu işle görevlendirilmesini gerektirir ve bu emeğin karşılanmasına zaruret görülürse, yapılan işle mütenasip olmak, ilgili kol tarafından miktarı tayin edilmek ve yalnız Kurum üyeleri dışından gelen eser ve yazılara münhasır kalmak üzere bunlara, esere verilecek telif hakkının % onunu geçmeyen bir tetkik hakkı ödenir. Tetkik müddeti en çok iki aydır.

Basılması kabul edilen eserler için, yazarlar ile Kurum arasında, formülü ilgili Kol tarafından eserin icabına uygun olarak tesbit edilen neşir sözleşmesi yapılır.

MADDE 22 — Maddi imkânlar müsaid olmadığı takdirde eserlerin yayın sırası Kollar tarafından tayin olunur.

MADDE 23 — Kurum'da yapılacak ilmî münakaşalar ve konferanslar ilgili Kolların kararıyla tertip olunur. Kurum'un tertip edeceği ilmî Kongreler ve sergiler için Genel Kurulun kararı lâzımdır.

MADDE 24 — Kurum'un yurt içindeki ve yurt dışındaki ilmî teşekküllere üye olması, bunlara temsilci göndermesi ve kongrelere katılması için ilgili Kolların kararı lâzımdır. Gönderilecek delegeler gizli oyla seçilir.

MADDE 25 — Kurum kütüphanesi için satın alınacak veya abone olunacak kitap, mecmua, filim vesaire hakkında Yönetim Kuruluna Kurum üyeleri ayrı ayrı dileklerde bulunabilecekleri gibi, Kollar tarafından da teklifler yapılabilir.

MADDE 26 — Kollar, her sene bütçe hakkındaki tekliflerini Genel Kurulun toplanmasından en az üç ay önce yazılı olarak Yönetim Kuruluna verirler. Genel Kurulca tasdik edilen bütçeden Kolların ilmî çalışmalarına ayrılan ödeneklerin sarf yerleri de Kollar tarafından tesbit edilerek yine yazılı olmak üzere Yönetim Kuruluna bildirilir.

BELLETEN

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

ABONE VE SATIŞ ŞATLARI

Sayısı : 200 kuruş (Yabancı memleketler için 1 dolar)

Yıllık aboesi : 800 kuruş (Yabancı memleketler için 4 dolar)

Belleten ve Türk Tarih Kurumu yayınlarının satış işleri için :

Millî Eğitim Bakanlığı YAYINEVLERİ'ne,

Ankara'da: AKBA ve BERKALP,

İstanbul'da: Ankara caddesinde ZAMAN, İNKILÂP, ÜNİVERSİTE,

Beyoğlu, İstiklâl caddesinde HAŞET,

Beyazıtta B. NİŞAN,

Bursa'da: ANKARA Kitapevlerine,

Yazı ve abone işleri için :

Ankara'da TÜRK TARİH KURUMU'na müracaat edilmelidir.

BELLETEN

PUBLICATION TRIMESTRIELLE

CONDITIONS D'ABONNEMENT ET DE VENTE

Le Numéro : 200 piastres (pour l'Etranger 1 dollar)

L'Abonnement annuel : 800 piastres (pour l'Etranger 4 dollars)

Pour l'achat de Belleten et des Publications de la Société d'Histoire Turque, s'adresser :

aux MAISONS DE VENTE du Ministère de l'Education Nationale,

Ankara :

à AKBA Kitapevi et aux librairies BERKALP.

İstanbul :

à ZAMAN et İNKILÂP et ÜNİVERSİTE Kitapevi, Ankara Caddesi, aux librairies HACHETTE, İstiklâl Caddesi, Beyoğlu et à B. NİŞAN Kitapevi, Beyazıt, à la librairie ANKARA, à Bursa.

Pour la correspondance et l'abonnement, au

TÜRK TARİH KURUMU (Société d'Histoire Turque), Ankara.

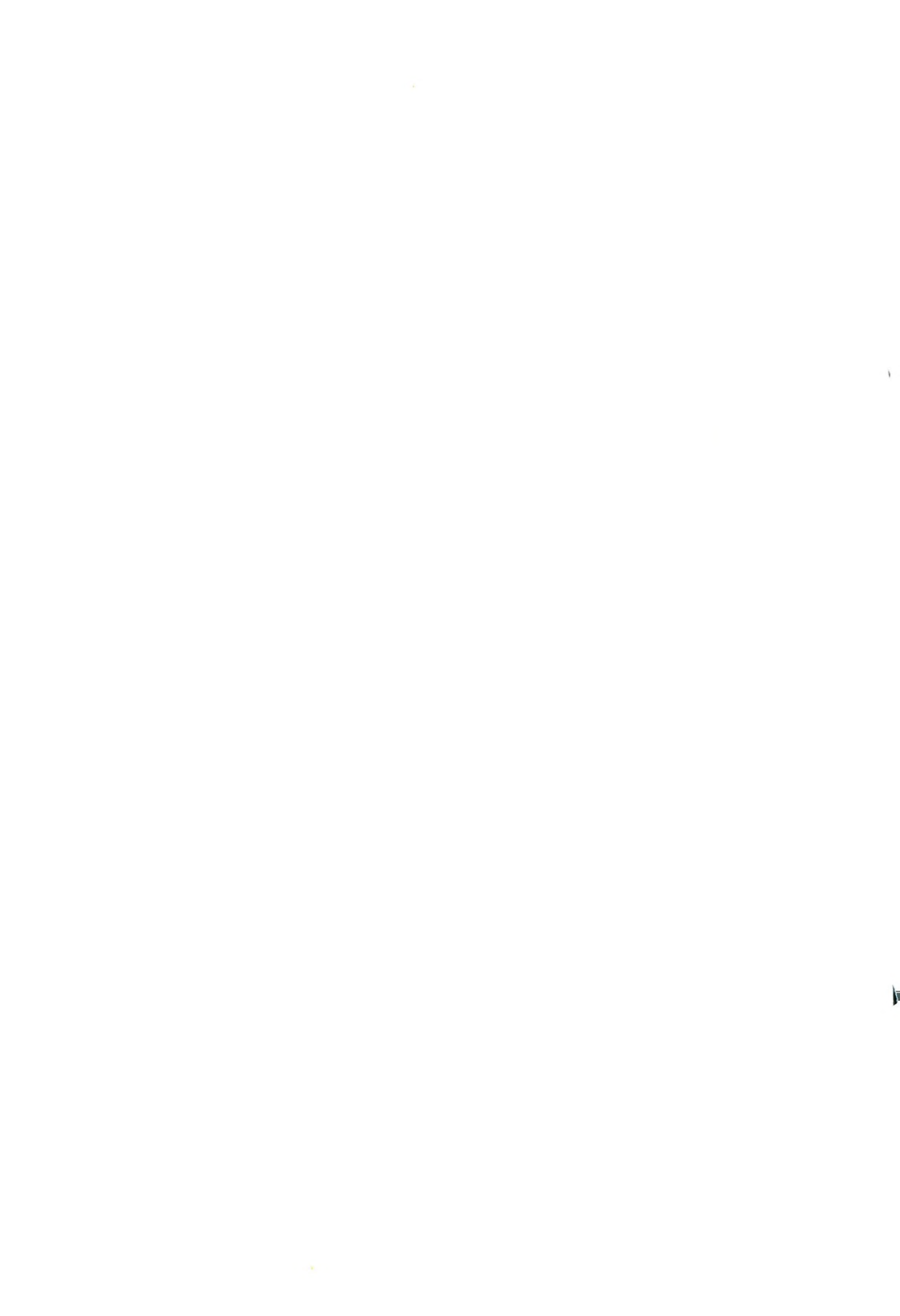

TABLE DES MATIERES

	Page
Articles, Etudes :	
ŞENYÜREK, PROF. DR. M. S. : A Study of the Human Skeletons from Kültepe, excavated under the auspices of the Turkish Historical Society (l'article est rédigé en anglais)	323
KRAMER, S. N. - KIZILYAY, H. - ÇIĞ, M. : Cinq nouveaux textes littéraires sumériens.....	345
————— : Traduction anglaise de l'article ci-dessus.....	355
AKARCA, AŞKIDİL : Une tombe de l'époque hellénistique à Mylasa...	367
————— : Traduction anglaise de l'article ci-dessus.....	399
Biographie :	
MANSEL, PROF. DR. A. M. : Martin Schede.....	407
Bibliographie :	
MANSEL, PROF. DR. A. M. : Karl Schefold, Pompeianische Malerei, Sinn und Ideengeschichte (Peinture pompéienne. Signification et Histoire des Idées).....	419
Information :	
Séances de l'Assemblée générale de la Société d'Histoire Turque.....	425

P L A N C H E S

LII — LVIII - M. S. Şenyürek
 LIX — LXXIV - S. N. Kramer - H. Kızılyay - M. Çığ
 LXXV — XCVII - A. Akarca
 XCVIII — Martin Schede

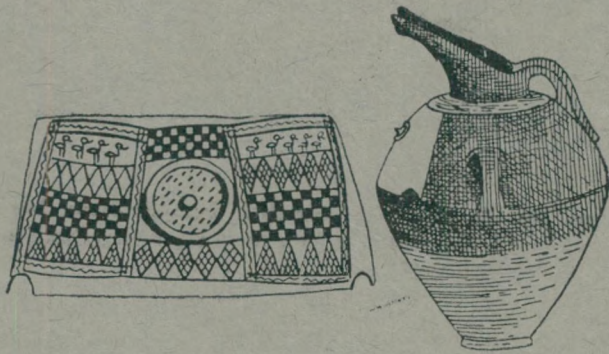
BELLETEN

REVUE PUBLIEE PAR LA
SOCIETE D'HISTOIRE TURQUE

Tome : XVI

No : 63

Juillet 1952

ANKARA — IMPRIMERIE DE LA SOCIETE D'HISTOIRE TURQUE

1 9 5 2